M. BIRŽIŠKOS

DUONELAIČIO GYVENIMAS IR RAŠTAI

SU KALBOS PAAIŠKINIMAIS

III leidimas.

„VAIRO“ Bendrovės leidinys, Kaunas, 1927 m.

M. BIRŽIŠKOS

DUONELAIČIO GYVENIMAS IR RAŠTAI

SU KALBOS PAAIŠKINIMAIS

III leidimas.

„VAIRO“ Bendrovės leidinys, Kaunas, 1927 m.

A. Bako spaustuvė, Kaunas, Ožeškienės g. 5. Telef. 970 ir 971.

Prakalba.

I-sis šio mano darbo leidimas pasirodė dar 1918 m. Vilniuje, susidaręs iš dviejų dalių: 1) Duonelaičio raštai, mokykloms parinko ir paaiškino... 2) Duonelaičio gyvenimas ir raštai su kalbos paaiškinimais, priedėlis prie Duonelaičio raštų ištraukų mokyklos reikalui. II-sis leidimas, be atmainų, bet del reikalingų ženklelių trūkumo tuo atžvilgiu kiek sušlubęs, išėjo iš spaudos 1921 m. Leidinio kalba mano buvo nustatyta kartu su Petru Klimu, kuris buvo jo korektoriumi.

Dabar išeinąs III-sis leidimas yra iš naujo peržiūrėtas. Pastebėjęs kaikurių nepatogumų einant mokykloje Duonelaitį iš dviejų knygelių, kur paaiškinimai atskirti nuo teksto, šiame leidime ne tiktai paaiškinimus sujungiu su D. tekstu, dėdamas juos po tekstu, bet ir iš viso iš dviejų knygelių sudarau vienas didesnes, įterpdamas D. tekstus tarp jo gyvenimo ir raštų nagrinėjimo. Be to, dar I-jam leidimui panaudojęs visą man žinomą literatūrą apie D., naujam leidimui iš naujo ją peržiūrėjau ir papildžiau kai kuo nauju. Tikrindamas tekstus, pastebėjau pirmuose dviejuose leidimuose įsispraudus juosna korektūros paklaidų, kurias čia ištaisau. Tekstai duodami be kirčių; mokiniai privalėtų patys kirčiuoti susipažinę su D. eiliavimu.

Prieduose Vaičaičio ekzametrą pakeičiau Ralio vertimo ištraukomis. Be to, pridėjau dar Šulco Dvi peli ir Šimelpeniko Studentą.

Įsitikinęs, kaip naudingos yra mokyklos darbui iliustracijos, keliolika jųjų prikergiu tekstui.

1927. IX. 8 Kaune.

M. Biržiška.

A. Duonelaičio visuomenė, gyvenimas ir kūryba.

I. Mažosios Lietuvos visuomenė XVIII amžiuje.

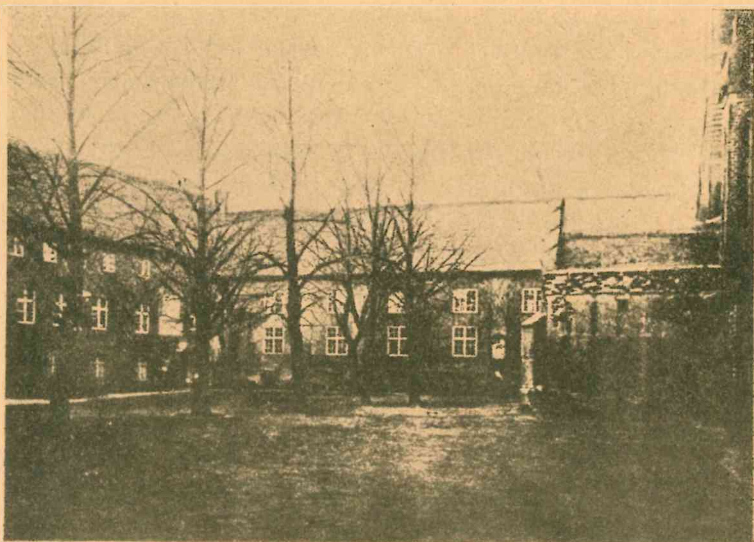
Duonelaičlo metu, vadinasi, XVIII a., Mažosios Lietuvos[1]) visuomenė gyveno tokiomis pačiomis sąlygomis, kokiomis tvarkėsi ir Prūsų vokiečių visuomenė. Nuo Didžiosios Lietuvos Mažoji daug kuo skyrėsi. Mažoji priklausė Prūsų karaliams, o Didžioji buvo Lenkų ir Lietuvos Valstybėje. Atsirėmusi bendru visuomenės pagrindu, baudžiavų tvarka, jiedvi turėjo delto nevienodą valdymo būdą: Prūsus valdė karalius su savo valdininkais, o Lenkus ir Lietuvą—karaliaus neklausą didikai ir bajorai. Didžiojoje Lietuvoje nuo XIV-XV a. viešpatavo katalikų tikyba (reformatų, palyginti, nedaug tebuvo), o Mažojoje—protestantų. Didžiosios Lietuvos gyvenime žymiausios įtakos turėjo lenkai, o Mažosios—vokiečiai.

Kelis amžius priklausydama kryžiuočiams ir paskiau iš jų išplėtusiai Prūsų valstybei, Mažoji Lietuva maža teturėjo bendra su Didžiąja. Vis delto santykiai tarp tų dviejų vienos giminės kraštų nepaliko be įtakos. Naikindami Didžiąją Lietuvą, kryžiuočiai varė iš ten daugybę belaisvių vergų Prūsuosna, įkurdindavo juos pirma savo, vėliau ir Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos kariuomenės išnaikintose apylinkėse. Tuo būdu tarp prūsų ir lietuvių įkurdinti vergai iš Didžiosios Lietuvos, be abejo, suteikė seniems Mažosios Lietuvos gyventojams nemaža savo atvežtos

---

[1]) Mažoji Lietuva čia suprantama platesnė negu paprastai ji kad imama, būtent: dabartinė Mažoji Lietuva Tilžės ir kitose srityse, kur lietuvybė nėra dar visiškai išnykusi, be to, tos Prūsų sritys, kur ji jau yra išnaikinta, ir, pagalios, grąžintas lietuvių tautai ir įėjęs į bendrą Lietuvos Valstybę Klaipėdos kraštas.

kultūros įpročių. Vėlesnieji santykiai, ypačiai XVI ir XVII a., kai Prūsai priklausė Lenkų ir Lietuvos, dar labiau sustiprino čia Didžiosios Lietuvos įtaką [1]). Kadangi pati Didžioji Lietuva buvo šiokioje ar tokioje iš pradžių gudų, o paskiau lenkų įtakoje, tad ir Mažojon Lietuvon ėjo iš čia kultūra tos įtakos žymėmis. Lenkų įtaka ėjo Mažojon Lietuvon, be to, dar ir iš pačios Lenkijos, ypačiai nuo pietų šalies, per Prūsų mozūrus (su lietuviais dūrėsi Geldapės apskr. Dubininkuose), ir nuo vakarų, iš Vakarų Prūsijos su Gedanės, dabartiniu Dansku (vok. Dancigu) ir kitais miestais, kurie ilgą laiką priklausė Lenkų valstybei ir todel buvo didelėje jos įtakoje. Mūsų metu veik visai išdilusi, Didžiosios Lietuvos ir Lenkų valstybės įtaka Mažojoje Lietuvoje tebebuvo žymi XVIII a. ir pasireiškė čia daugybe, tarpininkaujant Didžiosios Lietuvos aukštaičiams bei žemaičiams, iš gudų ir lenkų skolintų žodžių.

1. **Albertina (Karaliaučiaus universitetas)**, kuriame mokėsi Mažvydas, Kleinas, Šimelpenikas, Rūgys, Duonelaitis, Rėza, Kuršaitis ir kiti Mažosios Lietuvos rašytojai.

Didžiausios įtakos Mažojoje Lietuvoje darė ir tebedaro, žinoma, vokiečiai. Mažoji Lietuva gyveno bendru gyvenimu su visa Prūsų valstybe. Ta pati buvo visuomenės tvarka, bendras

[1]) Iškelti Mažosios Lietuvos įtaka Didžiajai šiuo atveju mums nerūpi.

politikos gyvenimas, vienodi kultūros apsireiškimai. Visa, kas slėgė ar judino Vokios prūsus („prūsokus"): karai, badai ir marai, vidaus nesutikimai, reformacijos judėjimas, baudžiauninkų sukilimai—visa tat, labiau ar mažiau, lietė ir Prūsų lietuvius.

Jų visuomenės tvarkai ir naujos kultūros gyvenimui pamatus patiesė XVI—XVII a. reformacijos judėjimas, kuris pasibaigė žiauriu ir pragaištingu 30 metų karu (1618 — 1648). Tiek visa Prūsų valstybė, tiek ir Mažosios Lietuvos visuomenė išėjo iš karo suirusiu ūkiu, praretėjusiais gyventojais, sunykusiu kultūros gyvenimu. Pergyvenusi baisiausias karo nelaimes, ji ieškojos atsilsio, bent šiokios tokios tvarkos. Ji dabar buvo reikalinga stiprios rankos, kuria ji pasitikėtų ir kuri ją gintų, vestų ir tvarkytų. Toji ranka buvo iš pradžių kunigaikščio (ercikio, kurfiursto), vėliau— karaliaus valdžia.

Prūsų kunigaikščiai ir karaliai, ypačiai „didysis kunigaikštis" Pričkus Vilius (1640—1688) ir karalius Pričkus Vilius (1713—1740), sutvarkė šalį. Didžiosios Lietuvos 1656—1657 metais atvestiems totoriams įpuolus Mažojon Lietuvon buvo sunaikinta keliolika miestų ir pustrečio šimto kaimų, apie du šimtu tūkstančių gyventojų išžudyta arba išvaryta nelaisvėn. 1709—1711 m. badas ir marai išžudė pusantro šimto tūkst. gyventojų; beliko kokios 50 tūkstančių. Gyventojų skaičiui padauginti dar „didysis kunigaikštis" mėgino pritraukti savo valstybėn išeivių iš kitų šalių, kaip antai, 1660 m. išvarytų iš Lenkų arijonų — sektantų, o 1685 m. iš Prancūzijos hugenotų — protestantų; Mažojoje Lietuvoje, berods, įsigyveno šiek tiek škotų išeivių ir hugenotų, daugiausia Karaliaučiuje ir kituose miestuose; jie buvo pramonininkai ir amatininkai. 1716—1732 m. karalius įkurdino, daugiausia Įsručio, Gumbinės, Ragainės apylinkėse, atvykusių iš Šveicarijos prancūzų, taip pat vokiečių iš Zalcburgo ir kitų vietų. Atvykėliai gavo iš valdžios daug žemės, atstatė per 10 miestų, apie pusketvirto šimto kaimų ir apie 50 dvarų, įvedė naujų amatų, pagerino žemės ūkį ir, valdžios ypatingai globiami, užpakalin nustūmė senuosius krašto „būrus"—lietuvius.

Lietuviai ėjo tuomet sunkias baudžiavas. XVI amžiuje, del reformacijos kovų ir sukilimų, baudžiauninkai, kad ir nemaža nukentėjo, vis delto nei valdžiai, nei bajorams dvarininkams nesileido dar perdaug engti ir naudoti. Po 30 metų suirutės baudžiavos ir pats baudžiauninkų gyvenimas pasunkėjo. Karingieji bajorai vis labiau rišosi prie žemės, virto ūkininkais ir baudžiau-

ninkų darbu stengėsi paimti iš žemės kuo didžiausio pelno. Besirūpindama išplėsti valstybės plotą ir savaip ją sutvarkyti, valdžia kariuomenei ir administracijai reikalavo iš šalies rekrūtų ir vis didėjančių čyžių ir kitokių mokesčių. Remdamiesi tuo valdžios reikalavimu, dvarininkai vis sunkiau slėgė baudžiauninkus. Valdžia turėjo iš šalies visa, ko reikalavo, ir todel nelabai tesipriešino žmonių naudojimui. Kad ir išleisdavo ji kartais vieną kitą įsakymą bajorams, idant neskriaustų savo būrų, kai kada ir pabausdavo kurį perdaug jau įgarsėjusį žmonių engėją, bet šiaip jau nesikišo į santykius tarp ponų ir žmonių. Ji ir jos kunigai (pastoriai) stengėsi raminti žmones, įkvėpti jiems kantrybės ir patvaros.

Karaliaus valdžia laikė šalies gyvenimą savo rankose, tvarkė jį ir nustatinėjo. Karalius Pričkus Vilius leido daugybes įsakymų, nurodymų žemės ūkininkams, galvijų laikytojams, daržininkams, žvejams, drausdamas, pavyzdžiui, rūkyti ir tvartuose šaudyti per vestuves, liepdamas naikinti gerves ir kitus ūkiui kenksmingus paukščius, patardamas, kaip mėšlas taisyti ir t. t. „Karališkoje gromatoje" vokiečių ir lietuvių kalbomis jis skelbia (1724 m.) „paduoniams", „jog tvoros, arba rikiai, Prūsų žemėje ir Lietuvoje ant kiemų netur nulaužytos bei sudegintos būti", nes del to jie „iškadą" gauną: „žvėriai, ypačiai vilkai, iki jų butų bei tvartų be uždraudimo bei pagal savą valią" ateiną ir „nemažą iškadą" darą, „girios del pritaisinimo tiek tvorų labai iškirstomos tampa, nesakant apie noprosną darbą, kursai nusidavė prie pritaisinimo tiek naujų rikių, o jog čėsas geriau per kitus darbus, kurie prie lauko gyvenime atsirandasi, būtų galėjęs perleistas būti"; tad „toksai nepatogumas" „širdingai uždraudama tampa su šiuo pagrumzdymu, jog tas, kursai po tam savo tvorą negerame štovie laikys arba žiemos čėse be pavelijimo tos vietos urėdininko nulaužys bei sudegins, ing pilį ten dirbtų tikrai bus vestas". Dar 1754 m. jo įpėdinys, Didysis Pričkus (1740—1786) vokiečių ir lietuvių kalbomis kartojo jo įsakymą, liepdamas naikinti žvirblius ir varnas[1]). Per dvejus metus (1722—1723) Pričkus Vilius įsteigė Mažojoje Lietuvoje 1700 pradedamųjų mokyklų, o kunigams ir mokytojams paruošti 1723 m. prie Karaliaučiaus universiteto įkūrė „Lietuvių seminariją". Karaliaus valdžia nepersekiojo lietuvių kalbos; tąja kalba ji leido žmonėms įsakymus,

---

[1]) Tas įsakymas aiškiai minimas „Žiemos rūpesčiuose" (Dočio prova).

rėmė kunigus leidžiant tikybinio turinio knygas, bet šiaipjau nuosakiai ir tvirtai jungė lietuvius su kitais savo valdiniais — vokiečiais, iš vienų ir kitų darydamasi sau ištikimus prūsus.

2. **Jonas Kvantas (1686—1772)**, Mažosios Lietuvos lietuviškųjų raštų globėjas.

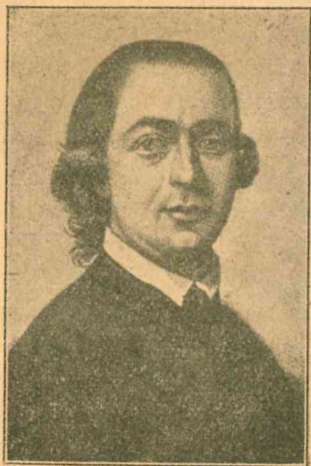
Visuomenė ir valdžia tenkino viena antrą: visuomenė turėjo tvirtą, tvarkią ir darbščią valdžią, o šioji — klusnią, ištikimą visuomenę. Žemininkų visuomenė buvo susidėjusi tuomet iš šių sluoksnių: 1) dvarininkų bajorų ir „amtmonų", vatstybinės žemės nuomotojų (Domänenpächter), valdininkų arba viršininkų teisėmis, 2) laisvų ūkininkų (Kölmer), 3) baudžiauninkų (būrų) ir 4) dvaruose, prie laisvųjų ūkininkų arba net prie baudžiauninkų, tarnaujančių bernų. Tolminkiemy, pavyzdžiui, XVIII a. buvo vienas amtmonas, 5 ūkininkai kelmiškiai, 200 baudžiauninkų, neskaitant bernų. Be žemininkų, ton visuomenėn

priderėjo dar kunigai, kilę iš tėvų miestelėnų, laisvųjų ūkininkų ar kunigų, mokytojai, miestelėnai (krautuvininkai)... Nepaisant nevienodo sąstato ir reikalų priešingumo, kaip antai, tarp dvarininkų amtmonų ir baudžiauninkų, jie gyveno atskiromis parapijomis ramiu, valdžios sutvarkytu gyvenimu. Tiesa, paūždavo kartais vienas kitas bajoras, ypač jaunuomenė, pakeldavo su klebonu ginčą del šio ar kito mieste kur nugirsto klausimo ar knygos, kada-ne-kada smarkiau su juo del tų klausimų ar del žemės susiremdavo, bet prieš valdžią bajorai nesistatė. Baudžiauninkai ne kartą garsiau sudejuodavo, baudžiavų ar netikusio amtmono ir jo tarnų elgimosi prislėgti, pasiskųsdavo klebonui, rečiau vyresnybei. Vienas kitas, kantrybės netekęs, kerštu pagrūmodavo, o kai kada jį ir ištesėdavo, bet tokių maištų, kaip XVI a. kad buvo, dabar nebebuvo girdėti: žmonės kantriai kentėjo, taikindamiesi į nusistačiusią gyvenimo tvarką, pasitikėdami karaliumi, jog neleisiąs perdaug jų skriausti, taipo pat vildamiesi savo vargais esą nupelnę atlyginimo būsimajame gyvenime — aname pasaulyje. Kunigai ramino žmones bažnyčioje, graudindami juos pamokslu ir šiaip dorindami jų būdą bei gyvenimą, o kai kurie jųjų, ypačiai išėję iš pačių ūkininkų ar su baudžiauninkais arčiau sutapę, ne kartą kėlė balsą prieš smarkesniuosius žmonių engėjus. Vienam kitam jųjų ir pačiam teko patirti iš šio ir to dvarininko nesmagumo arba persekiojimų. Šiaipjau parapijų gyvenimas Mažojoje Lietuvoje buvo ramus.

Vokios miestų buržuazijos ir šviesuomenės ieškojimas kelių (antroje XVIII a. pusėje) įsivyravusiai gyvenimo tvarkai patobūlinti ir palengvinti Lietuvoje nedaug terado atbalsio. Lietuviai ir vėliau buvo ištikimi vyresnybei ir jos nustatytai tvarkai.

2. Prūsų lietuvių XVI—XVIII a. literatūra.

Kryžiuočiai kadaise naikino prūsų ir lietuvių „stabmeldybę" ir pačius „stabmeldžius". Visa, kas šiaip ar taip stabmeldiška atrodė, buvo persekiojama. Taigi senovės tikyba ir jos apeigos, keisti, krikščionims svetimi papročiai ir būdai, dargi pati „stabmeldiškoji" kalba buvo smerkiama. Prūsams, pavyzdžiui, kryžiuočių magisterio buvo išleistas griežtas įsakymas, draudžiąs jiems savo kalbą vartoti. XIII—XIV—XV a. kryžiuočių rašytojai, metraštininkai, apsakydami krikščionių kovas prieš prūsus ir lietuvius, paniekinamai kalba apie šiuos „stabmeldžius" ir jų gyvenimo bei kultūros ypatybes: visa tat turėję būti išnaikinta.

3. Jonas Herderis (1744—1803), kuris išgarsino pasauliui lietuviškas daineles.

Tačiau ir krikščionybę ivedus Prūsuose bei Lietuvoje, dar ilgai nenyksta pas mus senovės ypatybės („keistybės"). Arčiau su jomis susipažinę, krikščionys kitataučiai kitokiomis akimis ima į jas žiūrėti. XVI a. Prūsų kronikininkai (metraštininkai) plačiai mums pasakoja apie lietuvių ir prūsų praeitį ir, pažymėdami jųjų „stabmeldybės" savybes, nebesipiktinatik stebisi. Krikščioniu virtęs „stabmeldis" dabar jau nebe priešininkas, kuris reikia kalaviju ir ugnimi naikinti, tik tamsuolis, kuris tenka krikščionių šviesa šviesti ir tuo, būdu jo „stabmeldybės" liekanos šalinti.

XVI a. reformacijos judėjimas atkreipia didesnio dėmesio žmonių kalbos reikalams. Prūsų valdžia ir kunigai lotynų bažnyčion įveda gyventojų kalbas—senprūsių, lietuvių, lenkų—ir tomis kalbomis leidžia žmonėms įsakymus, knygas. 1544 metais Karaliaučiuje įkurtame universitete nuo pat jo pirmųjų dienų, be kitų profesorių, moko, tiesa, veikiai pasimirusiu, du lietuviu, net iš Didžiosios Lietuvos kilusiu, Stanislovas Rapailionis († 1545) ir Abraomas Kulviškis († 1545), kuriuodu bene pirmuoju ėmusiu versti giesmes bei psalmes lietuvių kalbon. Tame pat universitete valdžia tuojau įsteigė kelias stipendijas lietuviams (ir lenkams) kunigams paruošti. Trūkstant Mažosios Lietuvos stipendijatų, daugiausia jų gauta iš Didžiosios Lietuvos, universiteto įkūrėjo kunigaikščio Albrekto ir kitų Prūsų valdovų pastangomis, tarpininkaujant Didžiosios Lietuvos didžiūnams Radvilams, Valavičiams ir kitiems, kurie buvo linkę reformacijai. XVIII a. ten pat buvo įkurta lietuvių seminarija [1], kurioje būsimieji Lietuvos kunigai ir mokytojai, tiek lietuviai, tiek vokiečiai, mokėsi ir lietuvių kalbos.

Valdžiai raginant ir šelpiant, nuo XVI a. pusės lietuviai: studentai (stipendijatai) ir kunigai ėmė versti ir spausdintis (Ka-

[1]) Kurį laiką tokia pat seminarija darbavosi ir Alės (Halės) universitete.

raliaučiuje) lietuvių kalba maldas, katekizmus, giesmes, pastiles (evangelių paaiškinimus — pamokslus), dargi Šventąjį Raštą. Raštijoje pasižymėjo Mažvydas (†1562), Vilentas (†1587), ypačiai Bretkūnas (†1602). XVI amžiaus raštijai padeda pagrindą 1547 m. Mažvydas, paruošdamas katekizmo vertimą, ir Bretkūnas Šventraščio vertimu, kurs kad ir ligi šiol liko nespausdintas, tačiau virto pamatu paskesniems jo vertimams. Bemaž visi XVI a. Mažosios Lietuvos rašytojai yra kilę iš Didžiosios Lietuvos. Del 30 metų karų pirmoje XVII a. pusėje kuone visai sustojęs šis darbas vėl atgijo antroje šimtmečio pusėje ir ypačiai XVII a.

Dar Bretkūno vertimas buvo patikrintas keliolikos jo meto kunigų. Vėliau didesnieji rašto darbai irgi buvo pavedami tikrinti keliems ir net kelioms dešimtims kunigų, kurie rašė apie juos savo nuomones, pastabas, pataisas ir t. t. Šitokiomis bendromis pajėgomis XVIII a. buvo parūpintas Liuterio Mažojo Katekizmo vertimas, taip pat keletas XVIII ir XIX a. viso Šventraščio ir skyrium Naujojo Įstatymo leidimų.

Ypačiai daug rūpintasi bažnyčios giesmėmis ir giesmynais. XVI a. pasirodė nedideli Mažvydo (1566—1570) ir Bretkūno (1585) giesmynai, kuriuose buvo ne vien jųjų, bet ir kitų kunigų išverstų giesmių. XVII a. iš jų išaugo Zenkštoko, Kleino ir Rikoviaus rinkiniai, kuriems bendradarbiavo nemažas skaičius kitų vertėjų. 1666 m. Kleino „Naujos giesmių knygos“, be Rikoviaus, dar XVIII a. buvo iš naujo taisomos ir leidžiamos. Pasirodo tada Šusterio, Berento, Šimelpeniko, Glazerio išleidimai. Kuone kiekvienas klebonas rašė savo parapijai giesmių, kurių vienos pateko į minėtuosius rinkinius, o kitos nespausdintos dingo. Del giesmių kunigai dažnai tarp savęs nesutikdavo, skirstėsi su kits kitu kovojančiais būriais, literatūros partijomis, kurių kiekviena stengėsi surinkti ir išleisti saviškai parašytąsias giesmes, nupeikdama kitų raštus. Didžiausių ginčų nuo pat XVIII a. pradžios kildavo del klausimo, kaip kunigui sakyti lietuviams pamokslai ir kaip jiems ruošti raštai. Vieni reikalavo, kad būtų sakoma ir rašoma „taip, kaip žmonės kalba“, vadinasi, su visokiomis įsigyvenusiomis vokietybėmis, o kiti priešinosi tam kalbos darkymui, lietuvių vokietinimui, ir reikalavo, kad pamokslo ir rašto kalba būtų gryna. Tuose ginčuose karštai dalyvavo Karaliaučiaus universiteto studentai.

Šitie ginčai ir rašto darbai kreipė kunigų šviesuomenės dėmesį lietuvių kalbai. Toji šviesuomenė XVII ir XVIII a. nebe-

buvo taip lietuviška, bent savo kilme, kaip XVI a. Daug joje buvo vokiečių, ir šiaip ji vokiečių kultūros įtakai jau buvo pasidavusi. Tačiau vis delto net kitataučiai kunigai sutapo su Mažosios Lietuvos gyventojais, prisiėmė (nejučiomis) lietuviškojo kaimo, parapijos kultūros. XVII a. pasirodo mūsų pirmoji (Kleino, 1653—1654) gramatika, XVIII a. ir žodynų (Mažojoje Lietuvoje, nes Didžiojoje Širvydo žodynas išėjo dar 1629 m.). Pirmas (Alėje) išspausdintas Ako (Haako, 1730) žodynas žiūri dargi vien kunigų praktikos reikalo—tai Naujojo Įstatymo žodžių rinkinys. Ilgainiui atsiranda žodynų ir gramatikų skiriamų ne vien praktikos, bet ir mokslo reikalams; tai tėvo ir sūnaus Rūgių (vok. Ruhig'ų) 1745—1747 m. gramatika, kalbos tyrinėjimas bei žodynas. Seniau niekinama lietuviu kalba dabar lyginama su senovės graikų ir kitomis garsiosiomis kalbomis, keliamas jos gražumas, skambumas, malonumas. Dar pirmojoje XVIII a. metų dešimtyje kai kurie buvo sumanę įkurti Lietuvių kalbos draugiją.

Kaip su kalba, panašiai atsitiko ir su kitomis lietuvių „stabmeldybės" liekanomis. „Stabmeldybei" nebegresiant krikščionybei ir pamažėl nykstant senovės būdui, papročiams, vis mažiau bėsti reikalo su jais kovoti. XVI a. lietuvių rašytojai (Mažvydas, Bretkūnas) ne kartą dar griežtai tebepeikė ir ragino žmones atsisakyti senovės „stabmeldybės" įpročių bei apeigų; šiems įpročiams pamažėl nykstant, kiti (pavyz., XVII a. Prūsų istorininkas Hartknochas) jau domisi jais Prūsų bei Lietuvos istorijos ir kalbos mokslo atžvilgiu. XVII-ajam amžiui baigiantis, kunigai (Praetorius, Lepneris) dažnai aprašo prūsų ir lietuvių papročius, drabužius, valgymus ir kitus jų gyvenimo ar būdo dalykus. Kiti jųjų mėgina darytis iš šitokios medžiagos ir šiokių ar tokių mokslo išvadų. Būrai tuo būdu moksle įgijo daugiau teisių, negu kad jų turėjo savo baudžiavų gyvenime.

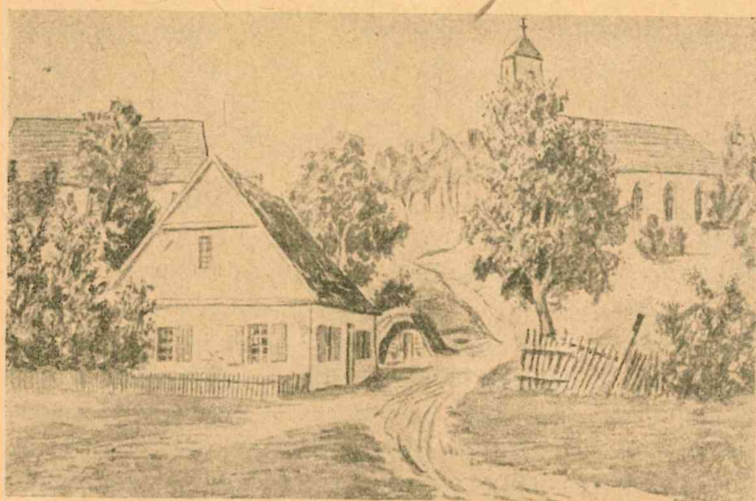
1701 m. pirmąjam Prūsų karaliui besivainikuojant Karaliaučiuje, Mažosios Lietuvos protestantai ir Didžiosios Lietuvos reformatai patiekia dviem leidimam senai lauktą Naujojo Įstatymo vertimą. Tatai buvo lyg pradžia didesnio judėjimo rašto srityje. 1704 m. Klaipėdos miesto mokykla vaidindama sudainavo nežinomo poeto lietuviškąjį eilėraštį: „Mums išaušo linksma diena". 1706 m. Šulcas išleido savo lietuviškąjį vertimą 10 Aisopo pasakėčių. Jo draugas Rūgys jau tada ėmė rūpintis kalbos dalykais, kuriems vėliau paskyrė savo žodynus ir tam tikrą kalbos nagri-

nėjimą. Kiek vėliau (1727—1740) emė reikštis Alės universiteto studentų prof. Ako klausytojų, susidomėjimas lietuvių kalba; studentai verčia iš vokiečių kalbos knygeles Lietuvos kaimui pasiskaityti. Vienas po kito pasirodo Šventraščio vertimai, katekizmai, giesmynai. Amžiui įpusėjus, 40—60 aisiais metais ir vėliau, kunigai ima su kits kitu lietuviškai susirašinėti (Duonelaitis, Šimelpenikas), kits kitam siųsti lietuviškus eilėraščius: epigramas, pasakėčias, pamokymus. Ypačiai pietiniuose Mažosios Lietuvos plotuose, kuriuose labiausiai ima kurtis tuo metu ateiviai kitataučiai ir naikinti kaimo lietuviškumą, pastebimas didesnis kunigų subruzdimas del lietuviškųjų raštų. Apie 1750 m. subruzdo nebejaunas jau kun. Šimelpenikas, kuris, be giesmių, pasakėčių ir epigramų, rašė (1748) eilėtąjį laišką apie vargingai gyvenančius Karaliaučiaus studentus, (1755) eilėtoje prakalboje Šventojo Rašto vertimui pasakojo mūsų knygų istoriją ir panaš. Tuo pat laiku rašė savo pasakėčias ir eiles keliolika metų už jį jaunesnis kun. Duonelaitis. Paskiau pasirodė eilėtojai kun. Ertelis (vok. Hertell), Milkė ir kiti.

Prūsų šviesuomenė vis labiau domėjosi lietuviškąja būrų kultūra. Ji išgirdo pagaliau ir būro dainą. Lietuvių daina ir seniau plačiai skambėjo po Lietuvos kaimus ir laukus, bet šviesuomenė jos lyg negirdėjo. „Stabmeldžių“, arba nesenai tik „stabmeldybės“ teatsikratęs lietuvių gyvenimo būdas ir iš senovės palaikytosios kultūros savybės taip buvo svetimos naujos, iš šalies teikiamos, kultūros šviesuomenei, jog senoji daina jai tepriminusi vilkų staugimą, vieno kito anos gadynės šviesuolio žodžiais betariant. Nenuostabu, jog Prūsų šviesuomenei tokiomis akimis į žmonių kūrybą bežiūrint, ji (šviesuomenė) vėliau už kitataučius ėmė ją branginti.

Pirmas, kurs mūsų dainą išgirdęs ja nepasibiaurėjo neigi pasipiktino, buvo vokietis pašalietis—Brandas. 1673—74 metais per Lietuvą Rusijon važiuodamas, jis įsidėmejo iš lietuvių išgirstos dainelės gaidą ir (1702) įsidėjo savo kelionės apsakyman keletą iškreiptų jos žodžių. Neužilgo kaimo dainomis susidomėjo Gumbinės klebonas Mėrlinas, ir jo raginamas Šulcas jas rinko, kad ir nespausdino (1705-1706). 40 metų praslinkus, Valtarkiemio kun. Rūgys, kuris jaunystėje bendradarbiavo Mėrlinui ir Šulcui, atsispausdino tris daineles (Anksti rytą rytužį saulužė tekėjo, Aš atsisakiau savo močiutei ir Aš turėjau žirgužėlį, norint mažą, ale gražų). Šios dainos buvo išspausdintos 1745 m. Rūgio lietuvių kalbos tyrinėjime; tačiau pats tyrinėjimas buvo pridėtas prie žodyno, kuris išėjo iš spau-

dos 1747 m.; tuo būdu dainos buvo paskelbtos, lygiai dviem šimtmečiam suėjus nuo pirmosios lietuvių knygos išspausdinimo. Tačiau spausdindamasis jas, Rūgys teisinosi tatai darąs vien kalbos mokslo reikalu, kitokios vertės joms lyg nepripažindamas. Mat, nedrąsu dar buvo prieš šviesuomenę, o dar kitataučius, pasirodyti su kaimo daina! O kaip tik anie kitataučiai netrukus įvertino mūsų dainas! Garsūs XVIII a. vokiečių poetai Lesingas (1759), Herderis (1779) pažino jas iš Rūgio žodyno, nustebo jų grožiu ir įkėlė tautų poezijos žieduosna. Tad jau ir Prūsų šviesuomenės (lietuvių ir vokiečių) akyse lietuvių liaudies kūryba įgijo savitos, aukštos, brangios vertės, nors vienas kitas kunigas, Rūgio žodynui pasirodžius, jo pavyzdžiu sekė rinkdamas, bet tik sau, dainas (Šimelpenikas, gal ir kiti). Berinkdamas dainas ir 1825 m. išleidęs pirmą mūsų dainų rinkinį, Rėza radosi sau lietuvių kunigų bei mokytojų tarpe nemaža karštų padėjėjų. Tuo tat keliu Mažosios Lietuvos šviesuomenė susiartino su savita mūsų žmonių kūryba ir jos puikiausiu žiedu—daina.

4. Duonelaičio klebonija Tolminkiemy, kur jis rašė savo idiles.

Pirmiau šviesuomenė niekino „stabmeldžių" lietuvių kultūrą; dabar ji ėmė ją ja gėrėtis. Seniau ji šaukte šaukė naikinti visą, kas iš senovės yra užsilikę; dabar kitas būtų daug ko nesigailėjęs, kad tik praeitį sugrąžintų, kad bent kuo ilgiau išlaikytų kaskart veikiau nykstančias jos savybes. Pirma „būrai" baudžiau-

ninkai tebuvo šviesuomenei lyg girios gyviai, kurie reikėję kiaurai, nuo galvos ligi kojų, žmoninti, kultūrinti, priemonėmis nesivaržant; dabar jie tai išaugo, iškilo savitos, gilios ir slėpiningos kultūros liaudimi. Vienam kitam kilo net abejonės, be negadinanti naujovė, naujoji kultūra aną žmonių, iš tėvų ir protėvių paveldėtąją! Tuo būdu lietuvių būrų kultūros niekinimas ilgainiui virto ne kartą perdideliu, jos kėlimu (idealizavimu).

Aiškiai tat pastebime ypačiai pirmosios XIX a. pusės Prūsų šviesuomenėje. Ton šalin aiškiau krypstant ją matome jau pusiau XVIII a., kai ji imasi labiau domėtis lietuvių kalba ir dainomis. Mūsų literatūros istorijoje tai naujos gadynės pradžia. *Rūgio žodynas* bei kalbos tyrinėjimas (1745—47 m.) ir *Duonelaičio raštai* (apie 1750 m.) įveda mus ton gadynėn.

3. Duonelaičio gyvenimas.

Kristijonas (Krizas) Duonelaitis, savo pavardę anos gadynės papročiu Donalitius'u sulotyninęs [1]), gimė sausio 1 d. 1714 metais Lazdynėlių kaime, dabartiniame Gumbinės aps., keli kilometrai nuo Gumbinės. Mūsų metu tenai kalbama tik vokiškai (1848 m. tebebuvo tenai 150 lietuvių), bet Duonelaičio metu tebekalbėta pusiau vokiškai, pusiau lietuviškai, o prieš 1709—1711, bado ir marų metus, vietos gyventojams dar neišretėjus ir naujakurių kitataučių nęatplūdus, kuone vienų lietuvių bebūta. Kristijono tėvų irgi būta tikrų lietuvių, ir todel lietuvių kalba buvo jo gimtoji kalba nuo pat kūdikystės.

Tėvas buvo laisvas nuo baudžiavų žemininkas (kelmiškis—Kölmer); kiti jį net dvarininku — bajoru vadino. Geras ir darbštus ūkininkas, jis sunkiu bado ir marų metu išlaikė savo, kad ir nedidelį, ūkį. Jis anksti pasimirė, Krizui kūdikiui tebėsant. Likosi našlė ir septynetas vaikų, keturi sūnūs ir trys dukterys. Vargą vargdama, ji delto sugebėjo vaikus išleisti į žmones. Dukterys ištekėjo už kaimynų ūkininkų. Sūnūs, bene iš tėvo paveldėję gabumo ir pamėgimo mechanikos darbams, kas prie ūkio likęs, kas kitur išėjęs, pasižymėjo muzikos instrumentų, termometrų, barometrų, laikrodžių, auksinių puošinių dirbiniais. Vienas

---

[1]) Šulcas virsdavo Praetorius'u, Gaidys Gallus'u, bet ir Stiklius—Glaser'iu, Rūgys—Ruhig'u.

jųjų, Karaliaučiuje gyvenęs auksininkas, plačiau pagarsėjo savo, Prūsuose pirmuoju, padirbtuoju partapijonu. Antrąjį padirbo jo brolis Krizas, kuris, be to, ligi pat mirties nepaliovė dirbęs termometrus bei barometrus, laikrodžius, partapijonus, tekinęs stiklus ir šiaip atsidėjęs mekanikos darbus dirbęs. Toje srityje broliams neapsileidus, kitoje, jiems svetimoje poezijoje, jam teko dar labiau pakilti.

Motinos rūpesniu ar kitokiu keliu jis pateko Karaliaučiaus katedros mokyklon; jis buvo čia laikomas beturčių mokinių bendrabutyje. Kartu su kitais beturčiais Krizas, mokinys būdamas, turėjo dalyvauti bažnyčios chore, lydėti velionis ir t. t. Koks buvo mokinių laikymas, rodo mums kad ir tai, jog sykį Krizas, sako, del išbadėjimo net apalpęs. Vis delto, kad ir šitokiomis sąlygomis mokydamasis, gabus jaunuolis prisiruošė universiteto mokslui ir 1736 m., (kiti sako 1732 m.) buvo jin priimtas. Jis, tur būti, gavo vieną lietuviams studentams nuo XVI a. skiriamųjų stipendijų.

Universitete jis ėjo teologijos mokslus. Be vokiečių ir gimtosios lietuvių kalbos, jis išmoko dar ebrajų, graikų, lotynų ir prancūzų kalbas. Jo mokytojai buvo Prūsų, o ypačiai bažnyčios, istorijos žinovas Arnoltas, kun. Kvantas, kurs ragino kunigus versti knygas į lietuvių kalbą (Šventąjį Raštą, katekizmą, giesmynus), o kitas jųjų ir išleisdino valdžios pinigais, ir kiti. Nemaža, regis, bus buvęs Duonelaitis pasinaudojęs prof. Šulco žiniomis, kuris, jaunas būdamas, rinko dainas, vertė pasakėčias, o paskiau vedė lietuvių seminariją ir mokė joje lietuvių kalbos. Berods, pats Duonelatis vėliau sakėsi nesąs įgudęs lietuviškai rašyti; tai rodo ir išlikę jo rankos raštai. Vis delto, be abejo, seminarijoje jis buvo įgijęs lietuvių gramatikos žinių ir tuo būdu sutvirtinęs savo gimtosios kalbos mokėjimą.

Per patį lietuvių kalbos mokymąsi ji radosi jam garbingesnė, juo labiau, kad tuo metu, kaip žinome, Prūsų, ypačiai kunigų šviesuomenė ėmė labiau domėtis lietuvių kalba. Atsiminkime, jog Duonelaičiui mokslus tebeinant ir pirmaisiais jo kunigavimo metais, be katekizmų, maldų knygelių ir giesmynų (1732 m. Berento, 1736 Glazerio, 1752 Kvanto leidiniai), buvo pagaliau išleisti senai belauktieji Šventojo Rašto vertimai (1701, 1727, 1735, 1740, 1755), išėjo taip pat minėtieji Ako (Haako, 1730) ir Rūgio (1745—1747) lietuvių kalbos žodynai. Rūgys (sūnus), Karaliaučiaus lietuvių seminarijos prof. Povylas (Pričkus), kurs tėvo lietuvių

kalbos mokslui ir žodynui prikergė 1747 m. savo parašytą lietuvių kalbos gramatiką, bus, be abejo, tos pat seminarijos, gal taip pat Duonelaičio mokslo metų, auklėtinis. Todel esame verčiami prileisti, jog Duonelaičio mokymos metai nebus be įtakos pasilikę jo rašto kalbai nusistatant.

1740 m. (pasak kitų, 1737 m.) universitetą pabaigęs, kurį laiką Duonelaitis mokė dvarininkų vaikus jų namuose, bet neilgai, nes jau 1740 m. birželio mėn. pabaigoj jis buvo pakviestas į Stalupėnus (keliolika kilometrų nuo jo gimtinės) kantoriaus vietos užimti. Kantorius—tai buvo antrasis mokyklos mokytojas, kuris mokė vaikus giedoti ir vedė bažnyčios chorą; kartu jis buvo ir paprastas bažnyčios vargonininkas. Daugiau negu metus išbuvęs giedojimo mokytojas—vargonininkas, jis buvo pakeltas mokyklos vedėju (rektoriumi). 1743 m. gavęs pakvietimą klebonauti Tolminkiemyje, rudenį jis išlaikė Karaliaučiuje tam tikrus kunigo kvotimus ir tais pačiais metais apsigyveno Tolminkiemy, kur išklebonavo apie 37 metus, ligi mirdamas (1780 m. vasario 18 d.). 30-uosius metus baigdamas, vadinasi, būdamas jau klebonas, jis vedė vokietę, mokytojo našlę, su kuria 35-ris metus gražiai gyveno; ji pergyveno jį 15 metų ir pasimirė, turėdama 80 m. amžio. Vaikų juodu neturėjo.

Tolminkiemio parapija yra tik keliolika kilometrų atstu nuo Lazdinėlių, bet jau Geldapės apskrityje, gražioje kalvotoje apylinkėje tarp Ramintos ir Peisos upių; pastaroji teka ir per Duonelaičio gimtinę. Keli kilometrai nuo Tolminkiemio į pietus prasideda garsioji Ramintos giria, kurioje mūsų metu teberandami dar elniai, o XVIII a. čia slapstėsi gaujos vilkų. Tolminkiemio parapijoje buvo 36 kaimai, kurių vardai veik visi buvo grynai lietuviški: Balupėnai, Didžiuliai, Kiauniai, Ramintai, Tėveliai, Varniai ir kiti. Kurie-ne-kurie kaimai, pavyzdžiui, Didžiuliai, buvo vienų lietuvių gyvenami. Ligi bado ir maro metų, be abejo, visoje parapijoje tegyveno kuone išimtinai lietuviai; bet per anuos metus didžiai jiems išretėjus, 3 ir 4 dešimtmetyje atvyko daug valdžios atkviestųjų vokiečių (protestantų ir reformatų), prancūzų ir kitų; lietuviai tad paliko mažuma. Duonelaičio metu parapija turėjo apie 4 tūkstančius gyventojų, kurių daugiau per tūkstantį, vadinasi, $^1/_4$ bebuvo lietuviai, o $^3/_4$ buvo vokiečiai, iš dalies prancūzai, žydai, lenkai (mozūrai). Daugumoje kaimų gyveno lietuviai ir vokiečiai kartu. Pačiame Tolminkiemyje lietuvių jau

nebebuvo; parapijoje 1843 m. tebeskaitė dar 120 lietuvių, 70-aisiais metais, tad naujos kartos, jau nė vieno. Duonelaičio metu Tolminkiemio parapija, kartu su Žydkiemio, Dubininkų ir kitomis parapijomis žiemos rytuose, o Valtarkiemio, Gavaičių, Klešovių, Darkiemio ir kitomis parapijomis vasaros ir žiemos vakaruose tebedarė dar pietinę lietuvių sieną; nuo Dubininkų (kur ir dabar lietuviai su mozūrais susieina, ir pamokslai tebėra sakomi ne tik vokiečių, bet ir lietuvių kalba) į šiaurę, o nuo Vištyčio (Šakių aps.) į vakarus ligi Tolminkiemio tėra tik keliolika kilometrų tolumo. Mūsų metu Darkiemio — Geldapės plotas, išskyrus pasienio juostą rytuose, jau yra vokiškas.

Duonelatis sakė pamokslus iš ryto vokiečiams vokiškai, po pietų lietuviams lietuviškai; lietuviškai—tai pripažino jį patikrinėjusi bažnytinė vokiečių vyresnybė—sakęs „nepaprastai puikiai“. Savo užrašuose kreipdamasis į kunigus, jis jiems patarė iš anksto gerai išmokyti savo vaikus lietuvių kalbos, „kad jie gerai galėtų parapijai Evangelija vadovauti“. Savo žodžiams pavyzdžiu pa-, tvirtinti jis nurodinėjo vieną kunigą, kuris, pamokslą sakydamas. būdavo žmonių pajuokiamas del savo menkos, darkytos lietuvių kalbos. Rimtas lietuvis apie jį Duonelaičiui šiaip pasakęs: „Kartą aš išklausiau vieną tokį pamokslą, kurio žodžiai visi buvo lietuvių, bet iki šiol neišmanau, ką pasakojo šis pamokslininkas“

Kitataučių įtaka šiaip ar taip atsiliepė ne vien kalboje, bet ir pačiame lietuvių gyvenime bei būde. Atvykę iš laisvesnių kraštų, kuriuose miestų gyvenimas griežčiau buvo nusistatęs ir labiau buvo įtakus kaimui, negu Mažojoje Lietuvoje, valdžios globiami ir baudžiavomis neapsunkinti vokiečiai bei kiti naujakuriai užėmė pas mus pirmąją vietą, pasididžiuodami žiūrėjo į kaimiečius baudžiauninkus, niekino lietuvių gyvenimą, papročius, kalbą. Laisvesnis, tvirtesnis ateivių gyvenimas ėmė masinti lietuvių kaimą, pagreitino jo plėtojimąsi. Lietuviai kaimiečiai mokėsi iš ateivių įvairių ūkio naujienų, amatų ir t. t., ėmėsi naujų įpročių, o kiti ir laisvesnio, statesnio būdo. Amžiais nusistatęs lietuvio baudžiauninko būdas ėmė keistis, aikštėn veržėsi vergiškos baudžiavų laikmečio ydos ir maišėsi su naujojo gyvenimo, kartais liguistais, apsireiškimais, kurie stelbė baudžiavose išlaikytą tvirtą kaimiečio būdą ir neleisdavo įmatyti sveikų naujo laikmečio savybių.

Išaugęs senos kartos lietuvių tarpe, Duonelaitis skaudžiai atjautė tą jų gyvenimo būdo kitimą. Lietuvių papročiuose bei kal-

boje svetimybės, ypač paneigiančios „barzdotų gadynėlių“ senovę aiškiai krito akin; joms tad, t.y. svetimajai įtakai, jis prikišo kuone visas jo laikmečio lietuvių gyvenimo ydas ir netobūlybes. Kad, ir aiškiai jis matė sunkią baudžiavų naštą ir vargstančius po ja kaimiečius, karštai juos užjausdamas bei paguosdamas, tačiau nejuto, jog anos naujo gyvenimo ligos ar svetimybės kartu rodė baudžiavų tvarką artinantis galop. Mat, išvirkščioji naujos gyvenimo tvarkos pusė (XIX a. pradžioje baudžiavos buvo Prūsuose panaikintos) uždengė jam sveiką to gyvenimo pagrindą, juo labiau, jog svetimųjų antplūdimas ir gyvenimo nudažymas svetimomis spalvomis nebuvo tai koks būtinas senovės lietuvių gyvenimo išdavinys, bet parėjo iš šalies del ištikusio bado bei maro.

5. Liūdas Rėza (1777—1840), kuris 1818 m. išspausdino Duonelaičio „Metus“

O baudžiavų laikmetis Tolminkiemy buvo sunkus; net ir klebonui teko del jo pačiam nukentėti. Dar prieš jam tenai įsigyvenus, buvo įsteigtas karaliaus dvaras, kuriam visi ūkininkai, išskyrus laisvuosius kelmiškius, turėjo eiti baudžiavas. Kiek vėliau, Duonelaičiui Tolminkiemy jau klebonaujant, dalis ūkininkų buvo pašalinta nuo savo ūkių, jų kiemai panaikinti ir laukai pri-

jungti prie dvaro, paversti priedvariais (palivarkais). Tolminkiemio dvaras, kaip ir kiti karaliaus dvarai, buvo išnuomojamas. Amtmonai nuomotojai turėjo ant baudžiauninkų dvarininko-valdininko valdžios, prieš baudžiauninkus juos palaikė vyresnieji valdininkai, ir žmonių skundai ėjo niekais. Todel sunkios baudžiavos slėgė kaimiečius; jei bent klebonas juos paguosdavo.

Amtmonai ir kleboną nemaža skriaudė, išganydami jo pievas ir javus ir kitokių jeibių jam pridarydami. Ilgai jis kentė jųjų savivaliavimą, bet vienam jųjų ėmus mėginti visiškai užgriebti bažnyčios žemę ir prisijungti prie dvaro, jis pakėlė bylą bažnyčios teisei apginti Toji byla tęsėsi pastaruosius šešeris Duonelaičio gyvenimo metus, del jos jis turėjo nemaža nesmagumų, rūpinosi ir erzinosi; gerai ją pavedęs, jis iš dalies laimėjo, bet ypačiai palengvino visiškai laimėti savo papėdininkams. Byla pasibaigė po 50 metų Duonelaičiui pasimirus. Kova su amtmonais dar labiau jį suartino su žmonėmis.

Šiaipjau Duonelaičio gyvenimas Tolminkiemy buvo tvarkingas, vienodas. Jis pavyzdingai pildė kunigo pareigas, bažnyčioje ir užu jos sienų mokė žmones dorai ir išmintingai gyventi, rodė jų paklydimus ir ydas, tvarkingai vedė parapijos knygas arba užrašus, rūpinosi parapijos mokyklomis. Laisvą valandą darbuodavosi savo sode ar imdavosi kurio mekanikos darbo, maloniai šnekučiuodavo su parapiečiais arba su apsilankiusiais kunigais kaimynais, ir pats pas juos kartais apsilankydamas. Žmonės jį mylėjo, mėgo jo pamokslus ir, jam pasimirus, ilgai dar jį tebeminėjo.

Taip jam vienodai, ramiai begyvenant ir trūsiant, tik karo suirutė jo gyvenimą buvo iš vagos išmušusi. Garsiajame septynerių (1756—1763) metų kare, kurį Prūsai vedė prieš Austriją ir Rusiją, 1757 m. Rusų kariuomenė buvo įsiveržusi Mažojon Lietuvon, 1758 m. paėmusi Karaliaučių ir Rytų Prūsuose įvedusi savo tvarką; bemušdama Prūsų Didįjį Pričkų, 1760 m. ji buvo trumpam laikui net Berliną užėmusi. Tuo tad sunkiuoju Prūsų valstybei metu ir Duonelaičiui teko pavojaus bei vargo pritirti.

Begyvendamas pačiame pasienyje, jis tuojau, Rusams besiveržiant Prūsuosna, su žmona ir parapiečiais bėgo nuo kazokų ir slapstėsi artimoje Ramintos girioje. Tenai jis išgyveno kelias savaites, palapinėje laikydamas pamaldas, krikštydamas naujai gimusius kūdikius ir ramindamas pabūgusius žmones.

Sugrįžęs parapijon, jis gavo dar keleris metus taikintis

prie Rusų tvarkos. Iš tų laikų pasakoja apie jį (kiti sako apie kitą prūsų kunigą) šitokį atsitikimą. Rusų valdžia buvo įsakiusi visose Prūsų bažnyčiose — protestantų, reformatorių, ir katalikų — švęsti Rusų kariuomenės laimėjimus, caro giminės ir pravoslavų šventes. Toks įsakymas skaudžiai įžeidė tikybinius ir valstybinius Prūsų vokiečių bei lietuvių jausmus, bet niekas nedrįso jam priešintis. Ypačiai suerzino visus Rusų kunigaikščio Aleksandro Neviškio paminėjimo šventė. Tačiau Duonelaitis, sako, sumaniai ir drąsiai išsipainiojęs iš keblaus padėjimo. Turėdamas pasakyti pamokslą tos šventės proga, prieš pradėdamas Duonelaitis taręs, jog Rusų valdžia įsakiusi jam garbinti Aleksandrą Neviškį, bes jis tojo šventojo, gal ir gero žmogaus, nepažįstąs; verčiau tad paskaitysiąs, o klausytojai pamąstysią, šitokią Šventojo Rašto vietą apie Aleksandrą: „Aleksandras, kalvis, daug man pikta padarė, teatlyginie jam Viešpats jo darbais!“ Po to atsargiai, bet įmanomai pasakęs pamokslą apie piktuosius „kalvio Aleksandro“ darbus; klausytojai aiškiai supratę jį į rusus taikinant. Rusams susitaikius su Prūsais ir pasitraukus, gyvenimas grįžo savo vagon.

Toks tatai buvo Tolminkiemio klebono, kun. Duonelaičio, gyvenimas... Kur buvo jis palaidotas, tikrų žinių nėra, bet greičiausiai savo parapijos bažnyčioje. Tolminkiemio bažnyčia yra išlikusi ligi mūsų dienų. Duonelaičio paveikslo neturime.

4. Duonelaičio kūriniai.

Protestantų tikyboje, kurios buvo Duonelaitis, daug sveria giesmės. Jis, be abejo, iš mažumės buvo jas pažinęs ir išprusęs, ypačiai bekantoriaudamas Stalupėnuose. Kaip ir kiti jo gadynės kunigai, Tolminkiemy jis rašė jas savo parapiečiams, o gal ir platesniajai visuomenei. Bent jo gyvenimo rašytojai mini jas dar bene XIX a. pradžioje tebesant išlikusias, tik ilgainiui pražuvusias.

Gabus mekanikas, net partapijonų dirbėjas, ir gamtos bei muzikos garsų mėgėjas, jis, sako, savo svečiams ne kartą skambinęs kitų ir savo muzikos kūrinius. Jam vykę tai, kas kitų paprastai nėra pasiekiama: savo žodžio kūriniams pačiam muzika pritaikinti. Tokių žodžio-muzikos kūrinių, tiesa, nebeišlikusių, keli yra minimi: „Dovydo ir Jonatano draugavimas (Die Freundschaft

Davids und Jonathans), „Pirmųjų žmonių apyvoka“ (Die Haushaltung der ersten Menschen), „Laimė ir nelaimė“ (Glück und Unglück), „Viltis“ (Die Hoffnung)... Tie kūriniai buvo, tur būti, vokiečių kalba parašyti.

Tąja kalba eilėraščių jis, regis, nemaža parašęs, tik didesnė jų dalis žuvo. Jo užrašuose bažnyčios knygose ir laiškuose užeiname tris jo užsilikusius eilėraščius: „Amtsrotui Duonelaičiui, jo žmonai pasimirus“ (An den Amtsrath Donalitius nach dem Verlust seiner Gattin), „Būki nekaltas, gyvenime mano“ (Unschuld sei mein ganzes Leben) ir „Tamsybių viešpats“ (Der Gott der Finsterniss). Tiems eilėraščiams žinovai nepripažįsta didelės vertės, lygindami juos su vidutine tų laikų vokiečių poezija. Vienuose jųjų (Amtsrotui Duonelaičiui) Duonelaitis ramina savo nuliūdusį giminietį, linkėdamas jam džiaugsmo bei paguodos ir rodydamas atgyjančią gamtą:

. . . .

gegužis margažiedis užstoja su džiaugsmais
ir šventės rūbus jis visur mums jau parodo;
su juo jau augalai žiedų vainikais dengias
ir leidžia į orus gaivinančius kvapus.
Ir giria ir laukai linksmom's dainom's jau skamba,
maži ir dideli garsų stygas užgauna.
Aidų aidai girdėt visur pasikartoją,
nykte išnykdami, išnyksta pagaliau.

. . . .

Tad ko gi žmogui reik vienam nelaimėj likti,
be džiaugsmo, be guodos liūdnumą vis daboti?
O ne, pasaulis jam juk rojui yra duotas,
ne ašaroms, kaip Herakličiui, lieti.

(Ne D. vertimas)

Eilėraštis apie „tamsybių viešpatį“ (velnią) yra parašytas del kažin kokios knygos, kuri lyg velnio įkvėptų minčių turėjusi. Gražiausias bene bus eilėraštis „Būki nekaltas, gyvenime mano“, kuriame prakilnios mintys išsiliejo lengva, skambia forma:

Unschuld sei mein ganzes Leben	Būki nekaltas, gyvenime mano,
und mein Wandel Redlichkeit,	būk apsėjime mano teisus!
wohl zu thun und gern zu geben,	Vieno tetrokšta širdis ir išmano—

sei mein ganzes Herz bereit.	gera daryti ir gelbėt visus.
Klugheit, Ernst und viel Geduld,	Išmінties, rimties ir daug kantrumo,
Gott und Menschen ohne Schein zu lieben,	Dievą ir žmones iš tikro mylėti,
Niemand auch im g'ringsten zu betrüben	nieko niekad ir nieku nenuskriausti,
dieses sei nur meine Schuld.	šitai tebūn mano kaltė viena!
(1774).	(V. Vilkaičio vertimas).

Daug daugiau rašė jis vokiečių prozos. Daugiausia šios rūšies raštų jis yra palikęs parapijos krikšto užrašų knygose, kuriose skaitome jo pastabų apie parapiečių elgimąsi, apie ponus, apie įvairius parapijos nutikimus, randame jo sustatytų maldelių ir t.t. Yra išlikusių ir tam tikrų jo užrašų iš savo gyvenimo įspūdžių, taip pat jo bylai del žemės surašytos medžiagos. Visa tat teduoda medžiagos jo būdui ir gyvenimui apibūdinti, bet su literatūra neturi nieko bendra.

Tuose užrašuose randame taip pat, tiesa, neperdaug pastabų ir lotynų kalba. Kiti sako, jog rašęs jis ir eilėraščių graikų bei lotynų kalbomis. Berods žinome vienas trumputėles lotynų kalba, (1777 m.) laiškan įrašytas:

Felix parochia, ubi nulla regia via;
felicior illa, ubi nulla regia villa;
at felicissima ista, ubi nullus nobilista.

Išvertus bus:

Laiminga parapija, kur nėr karaliaus kelio;
laimingesnė ta, kur nėr karaliaus dvaro;
o laimingiausia toji, kur nėra didžiūno (pono).

Šių „eilėraščių" vertė, kaip matome, nekokia: joms turinio suteikė ginčas su karaliaus nuomotojais. Duonelaičio poeto garsas glūdi ne lotynų ir ne vokiečių, tik lietuvių kalbos raštuose.

Lietuvių proza jis nedaug terašė. Gumbinės vyresnybei įsakius, jis vertė lietuvių kalbon (1754 ir bene 1763 metais) valdžios įsakymus apie dvarų išskyrimą iš bažnytinės ir kaimo žemės ir kitus; tuos įsakymus valdžia išspausdinus platimo žmonėse. Parapijos knygose ir šiaip jo užrašuose vieną kitą terandame lietuvių žodį, kartais stačiokiškai kirstą. Išliko, berods, jo vienas laiškas Įstrutin lietuvių kalba nežinia kada ir kam, bet, tur būt, kunigui, rašytas. Šis malonus ir Duonelaitį vaizdžiai apibūdinąs laiškas svarbu pažinti:

Širdings brolau!

Ką veiki su savaisiais? Ar dar sveiki ir linksmi krutate? Mes senieji dar vis kybojam ir jau savo grabus duodame budavot. Klausk tik šį Sėligmoną[1]), kursai šį laiškelį tau duos. Lakštingala jau visur savo dainas pabaigė; o mūsų lašiniai bei dešros jau taipjau baigias. Ak, ir duona jau baigias; o rugiai dar nenoksta. Kas bus iš mūsų, sako jau daugybė didelė pas mus: rasi, ir pas jus. Rašyk man, kaip jūsų lakštingala dainavo šįmet! Kaip mūsų dainavo, jau andai tau rašiau. Aš ją tik vieną syk girdėjau krūmuose besilinksminant; ale neišmaniau tikrai, ką ji Jurgučiui liepė[2]). Rasi, šįmet nereikėjo jį budint ir ragint. Kitąsyk, kad Dievs sveiką laikys, daugiau lietuviškų žodžių rašysiu. Priimk šį mano paslą meilingai ir pamylėk jį mano vardan; o kad norėsi man ką rašyt, rašyk dabar; juk tiek čėso tik turėsi. Būk ir pasilik sveiks su visais savo namiškiais. Mes duodame labas dienas; o aš jus mylėdams ir peržegnodams būsiu ir pasiliksiu. Dieną, kad aš rašiau, pasakys mano paslas.

Kaip ik šiol buvo,
viernas tarnas
ir prietelius
C. D.[3])

Bėk mano Sėligmons! skubriai su gromata mano,
Ir iš Įstruties parnešk man gromatą kitą.

Kitas jo laiškas (1777 m.) vokiškai rašytas, prasideda šitokiomis lietuvių eilėmis:

Aš pasidžiaugdams perskaičiau tavo gromatą šulną;
taip lietuvninkui lietuvninks atrašą siųsdams
ir lietuviškai švepluodams Lietuvą gyrė.

Be šių eilėraščių ir be nežinomųjų mums giesmių, jis parašė savo garsiąsias pasakėčias, kurias pavadino *pasakomis*, ir dar garsesnes už jas idiles, paprastai *Metais* vadinamas. Šios ir padarė jį ne tik garsingą bei žymiausią lietuvių poetą, bet ir jo vardą žinomą visuotinos literatūros istorijoje.

Pasakėčios buvo viena mėgiamiausių XVIII a. poezijos rūšių.

---

[1]) Sėligmonas—Tolminkiemio varpininkas. Tartina: Zeligmonas.
[2]) „Jurgut, kinkyk, paplak, nuvažiuok".
[3]) Christionas Donalitius.

Vokiečių poezijoje, kurią Duonelaitis labiau už kitas pažinojo, tada buvo žinomas pasakėčių rašytojas Gelertas (Christian Gellert, 1715—1769) ir kiti. Iš Gelerto vertė Šimelpenikas (1699—1763), vėliau Ertelis (Hertell), Milkė pasakėčias lietuvių kalbon: Musė ir uodas, Kulikas su spragilu, Keleivis. Ar tas jųjų, kurios buvo išverstos Krizui tebesant gyvam, bet nebuvo išspausdintos, buvo jis skaitęs, nežinia, bet, be abejo, gavo skaityti savo profesoriaus Šulco dar jaunystėje (1706 m.) išverstas ir išleistas Aisopo pasakėčias, kaip Vilką ir ėrytį, Dvi peli, Vilką ir gervę, Pelę ir varlę ir kitas.

Duonelaitis parašė šias pasakėčias: 1) Lapės ir gandro česnis, 2) Rudikis jomarkininkas, 3) Šuo Didgalvis, 4) Pasaka apie juodvabalį, 5) Vilkas provininkas ir 6) Ąžuolas girpelnys. Kai kas mano, jog gal bus jis tas pasakėčias, kaip kad švedų poetas Tegneris savo eiles, parašęs pamokslams, o gal dar Stalupėnuose tebebūdamas—mokiniams. Bent rašymo būdas turėjo tikti jam, žmonių mokytojui (pamokslininkui), kuris pasakėčių pavyzdžiais stengėsi dorinti iš tiesaus kelio klystančius parapiečius.

Pasakėčios yra parašytos, kaip ir vėlesnieji „Metai“, ekzametru (tam tikru šešiapėdžiu eiliavimu), tik dar kartais šlubuojančiu. Jos yra perdaug ištęstos, jų kalba menkesnė, negu „Metų“, daugiau yra svetimybių. Todel spėjama jas buvus anksčiau už „Metus“ parašytas, bene 40-ųjų metų pradžioje. Tai buvo, tur būti, pirmi Duonelaičio mėginimai lietuvių poezijos srityje. Juose tačiau jis jau apreiškė savo graudžiai rimto, kilnaus pasakojimo būdą ir nepaprastą gyvulių ir žmonių gyvenimo stebėtojo gabumą. Šios Duonelaičio ypatybės dar labiau apsireiškia jo svarbiausiame „Metų“ veikale, kuriame randame ir pasakėtiškai nusakytų dalykų (pavyzdžiui, erelio tyrinėjimą „Pavasario linsmybėse“).

Išspausdintos Duonelaičio pasakėčios tepasirodė 1824 metais Karaliaučiaus prof. Rėzos prikergtos prie Aisopo pasakėčių vertimo, o 1829 m. pakartotos prie Stanevičios pasakėčių, kurių leidėjas šiaip atsiliepia apie Duonelaitį: „Tas dievotarnis yra dievobaimingas ir pilnas teisingos dvasios vyras“. Duonelaičio pasakėčios vėliau paprastai buvo leidžiamos kartu su jo „Metais“.

Garsesni už pasakėčias „Metai“ minėtojo jau Rėzos yra išspausdinti kiek anksčiau už jas, dar 1818 m.; kai kurios jų ištraukos ir atskiri posakiai buvo paduoti dar Milkės 1800 m. žodyne. Prieš parašydamas „Metus“ Duonelaitis parašė dar

Pričkaus pasaką apie lietuvišką svotbą, kuri paskau pataisytoji įėjo į „Metų“ „Rudenio gėrybes“ ir iš dalies į „Žiemos rūpesčius“. Kad ir paruošta, tur būti, neirukus po pasakėčių ir turi bendrą su jomis pasakų vardą, bet šiaip yra čia perėjimas į kitą poezijos rūšį—idiles. Po „Pričkaus pasakos“ poetas ėmė kurti atskiras „Metų“ dalis, kurias paskiau skaitė savo pažįstamiems ir bičiuliams; jie, matyti, ir bus jį paraginę visus „Metus“ įvaizduoti.

Beleisdamas juos, Rėza nustatė šitokią jų dalių eilę: Pavasario linksmybės, Vasaros darbai, Rudenio gėrybės ir Žiemos rūpesčiai. Šitokia eilė atrodytų nuosakiausia, suprantamiausia. Tačiau vėlesni Duonelaičio raštų leidėjai kitokią tvarką nustato: Rudenio gėrybės, Žiemos rūpesčiai, Pavasario linksmybės ir Vasaros darbai. Jų nuomone, tokia eilė būtų nuosakiausia, nes „Rudenio gėrybės“ rados iš „Pričkaus pasakos“, todel ir turėjusios būti pirmos; be to, yra išlikęs rankraštis, Duonelaičio kūrinių nuorašas, kuriame jie paduoti tokioje pat eilėje, nuo „Rudenio gėrybių“ ligi „Vasaros darbų“.

Yra net šiokių tokių nurodymų, jog Vasaros darbai buvę 1773 m. parašyti, o kitos dalys jau turėjusios tuo metu būti pabaigtos. „Žiemos rūpesčiuose“, antai, tėra minimu du Karaliaučiaus dideliu gaisru, kuriuodu ištiko 1764 ir 1769 m., o 1775 m. gaisro Duonelaitis nėra paminėjęs. Čionai galima būtu pridurti, jog ir graikų Heziodas, kurio eilėraštį apie žemės ūkį Duonelaitis buvo pažinęs, taip pat pradeda metus rudeniu ir baigia vasara.

Tuo, jog rudeniu „Metus“ pradėjus, vienas Duonelaičio baudžiauninkų pasirodo iš pradžių miręs esąs, paskui vėl gyvas, leidėjai nesirūpina, nes bet kurioj Duonelaičio tvarkoje rasis nenuo sakumų.

Ar šiaip ar taip, „Metų“ laikų eilė nėra mums neabejojamai aiški, nes trūksta mums tikslių žinių, o patys kūriniai veik nieko aiškiau nesako, juo labiau, jog tik dalį jųjų (Pavasarį ir Vasarą) teturime paties Duonelaičio ranka rašytus.

Ar šiokia ir tokia eile bus jis parašęs, greičiausia betgi bus jis ne iš karto vieną kurią dalį ligi galo parašęs, o paskiau kitą pasiėmęs rašyti, tik gal visus paeiliui, iš pradžių trumpesnes paruošęs ir vėliau jas taisęs, tobūlinęs ir platinęs. Bent yra palikusi žinia, jog jis 659 eilutėmis apdainavęs „Metų“ laikus lietuvių kalba, paskiau tatai vokiečių kalbon išvertęs; tuo tarpu tie patys, be abejo, „Metai“ turi apie 3.000 eilių, ir kiekvienas atskiras „Metų“ laikas yra didesnis, negu visi pirmosios redakcijos „Metai“.

Ėjo ginčų, ar bus Duonelaitis visus „Metų“ laikus vienu „Metų“ vardu apibendrinęs, kaip kad juos Rėza leisdamas yra pavadinęs, ar rašęs atskiras „Metų“ laikų idiles, negalvodamas apie jų sumezgimą. Tačiau atskiros „Metų“ dalys gan sklandžiai, mažmožius teišėmus, pačios savaime jungiasi tarp savęs, ir todel galime jas Rėzos pavyzdžiu vadint bendru „Metų“ vardu, nepaisydami ginčų.

„Metus“, kaip žinome, pirmas yra Rėza išleidęs. Kad ir naudojosi jis pilnu jųjų nuorašu, tačiau toli ne visus juos atsispausdino, būtent, pustrečio tūkstančio eilių, vadinasi, apie ½ tūkstančio apleidęs. Jo apleista daugiausia šiurkštūs, stačiokiški pasakymai, ypačiai tie, kurie užgauna ponus; pusė apleistųjų eilių (pustrečio šimto) tenka „Rudenio gėrybėms“. Jis, be to, sušvelnino ar pakeitė vieną kitą pasakymą, daugelį būrų vardų pamainė kitais ir šiaip įnešė šiokių ar tokių atmainų. „Beveik neįtikima, kaip savivališkai yra Rėza Duonelaičio tekstą pamainęs!“ sako kitas Duonelaičio raštų leidėjas, Neselmanas. Tačiau Rėzos leidinys, ypačiai del prikergtojo, jo paties parūpinto, vokiečių vertimo, iškėlė Duonelaičio ir lietuvių poezijos vardą, ir apie 40 metų Duonelaitis iš šio leidinio tik ir buvo plačiau žinomas.

XIX-jo a. 60-aisiais metais, Rėzos leidiniui esant jau išpirktam, o lietuvių kalbos tyrinėtojams (kalbininkams) vis labiau domintis Duonelaičio poezija, pasirodė net du išleidimu: Petrapilio Mokslo Akademijos, prof. Šleikerio parūpintas, kirčiais ir žodynu papildytas (1865 m., tiktai lietuvių tekstas), ir Prūsų Švietimo Ministerijos, prof. Neselmano paruoštas, su kirčiais, žodynų ir vokiečių vertimu (1869 m.). Neselmanas naudojosi Duonelaičio rankraščiais, kurie yra Karaliaučiaus arkyvuose, ir todel tobūliausiai patiekė mums „Metus“ ir kitus Duonelaičio raštus. Neskaitant ilgesnių ar trumpesnių išrašų lietuvių kalbos skaitymuose, kalbininkų knygose, straipsniuose, turime dar du Duonelaičio leidimu: IV-ąjį Amerikos lietuvių, 1897 m. (be kirčių), ir V-ąjį Šlapelio, Vilniuje, 1909 m. (iš tikrųjų bene 1913 m. tebaigtą spausdinti). Vokiečių vertimų, be Rėzos ir Neselmano, yra dar Pasargės 1894 m. Be to, dar 1822—23 m. išėjo Vatsono atliktas vertimas latvių kalbon. Lenkų laikraščiuose buvo spausdinamas 50-aisiais metais Akelaičio, o 80-aisiais Osovskio vertimas.

Vokiečių mokslininkai rūpestingai rankiojo ne tik Duonelaičio rankraščius ir juos tyrinėjo, bet ir mažiausią jo rankos raštą, kiekvieną žinią iš jo gyvenimo. Ypačiai Pasargė 70-aisiais ir dar labiau Tecneris 90-aisiais metais kurie tyčia apsilankė Lazdynėliuose, Tolminkiemyje ir kitose vietose, kur galima buvo laukti, jog bus dar ko išlikę apie Duonelaitį, duoda mums medžia, gos. Vokiečiai pasirūpino ir paminklu pagerbti jo atminimą. Jo gimtinėje, Lazdynėliuose, yra vadinamasis Duonelaičio parkas-sodas. Tame sode pasodintas ąžuolas, pargabentas čionai iš Duonelaičio sodo Tolminkiemyje. Tarp ąžuolo ir beržėlių (1896 m.) buvo padėtas Duonelaičio vardui pagerbti akmuo;

tai iškilmei Tecneris parašė vokiškai eiles. Tas eiles Zauerveinas išvertė lietuviškai, ir jos šiaip skamba:

Linksmai giedojims baldo,
giest giminių krūva;
šiaurėj tylėjims valdo,
tyl' šąla Lietuva.

Ji vokiečiams ben moja
visai kaip kitas sviets;
vilkų kur gaujos loja,
nelabs, lietaus apliets.

Taip rodos: tai žvaigždelė
tu, Duonelait, kilai,
mums rodei giminėlę,
jos vardan sveikinai.

Kaip tikras laukininkas
tu garbę jai darei;
kaip aukštas giesmininkas
jos garbę ištarei.

Štai matom ant laukelių,
šiluos, namie, darže
tarnaujant daug žmonelių,
linksmybėj, bėdoje.

Šaltyšius pasakoja
linksmai tarp baudžiavos;
o kas keliu čia joja?
kvieslys čia mums atjos.

Jau ilsis verpėjytės:
alaus! medaus! vedys!
Į svirną bėg mergytės,
vainiką rūtų pins.

Kanklys skamb, o, veik pykstąs,
meilings, veik, miels namams,
dainavimas, sulygstąs
lakštingalų balsams.

Taip rodei tu grožybę
tėvynės abrozų
macningai su viernybe:
dėka tau nuo visų!

O tavo darbo žmonės
apliudija linksmai
(tepriešijas bezdžionės):
gyvs būsi amžinai.

Tau ąžuols ir berželis
vainiką siunč vėlai

iš ten, kur jauns bernelis
gražiausiai sapnavai.

German'ja čion džiaugsmingai
duod ranką Lietuvai;
visi pritars meilingai
.mūs tėviškės kampai.

Prieš pat didįjį karą buvo susidaręs Prūsų lietuvių „Komitetas statymui paminklo mūsų poetui Kristijonui Duonelaičiui ant Rambyno", bet jis nesuspėjo pasiimtojo darbo įvydynti. Didžioji Lietuva 1914 m. taipo pat pagerbė dviejų šimtų metų Duonelaičio gimimo sukaktuves: Šlapelis išleido jo raštus, o Lietuvių Mokslo Draugija savo visuotiniame susirinkime vieną dieną paskyrė paskaitoms apie Duonelaitį. Kitos draugijos, laikraščiai, Amerikos lietuviai irgi šiokiu ar tokiu būdu stengėsi pagerbti Duonelaičio atminimą, lyg rišdami „naujosios Lietuvos" siekimus su Prūsų būro poeto asmenimi ir veikalu.

5. Duonelaičio eilių skaitymas.

Savo giesmes Duonelaitis, be abejo, bus parašęs paprastomis, tuo metu lietuvių bažnyčios poezijoje vartotomis eilėmis. „Pasakoms" betgi ir „Metams" jis pavartojo prieš jį ne tik lietuvių, bet ir vokiečių dar nevartotą ekzametrą (hekzametrą), pasiėmęs jį iš senovės (graikų ir romėnų) poezijos ir pritaikinęs lietuvių kalbai.

Graikų ir romėnų eilės rėmėsi metriniu ritmu. Jos skirstėsi pėdomis, kurios susidėjo iš dviejų arba daugiau ilgų ir trumpų skiemenų. Poetai vartojo 2, 3 ir 4 skiemenų pėdas. Gražiausia, tobūliausia jų eilių lytis yra tai ekzametras, kuriuo ypačiai pagarsėjo Homeras (Odisėja ir Iliada) ir Vergilis (Eneida). Ekzametro vardas (ἕξ heks—šeši, μέτρον metron—matas) rodo jį turint šešias pėdas. Ekzametras, būtent, susidėjo iš šešių daktilių:

—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗ(ᴗ)

Kadangi du trumpu skiemeniu yra lygiu su vienu ilgu (ᴗᴗ = —), tai kiti ekzametro daktiliai dažnai buvo keičiami spondėjais (—́ —). Tuo būdu ekzametras šiaip atrodė:

—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗᴗ	—́ ᴗ(ᴗ)
— —	— —	— —	— —	— —	— —

6-ji pėda visados buvo dviskiemėnė, lyg nepabaigta, vadinosi „trum-

pintinė“ (versus catalecticus) ir galėjo būt spondėjas arba chorėjas. Lotynų kalboje 5-ji pėda retai tebuvo paverčiama spondėju, bet graikų čia spondėjas ne kartą buvo vartojamas. Homero eilėse retai tepasitaiko vien spondėjinių eilių; paprastai spondėjai yra įpinti tarp daktilių, neretai betgi yra jo ir vien daktilinių eilių. „Ekzametro daktiliai, sako Kudirka, eina tarytum nesulaikoma audra, išreikšdami nerimstamas mintis, pageidavimų ugnį, bet, sulaikyti spondėjų, įgyja rimtumo, tampa ramesni ir reiškia, rodos, prakilnias mintis, didžius darbus“. Spondėjų prigrūdimas daro betgi sunkaus, slėgiamo ispūdžio (Eneidos daktilinės eilės: qúadrupe | dánte pu | trém soni | tú quatit | úngula | cámpum, o spondėjinės: ílli in | tér se | sé ma | gná vi | brácenia | tóllunt). Senoves ekzametro pavyzdžiams imkime Odisėjos ir Eneidos pradžią:

'Ανδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πογύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
Andra moi ennepe, musa, polytropon, hos mala polla

´— ∪∪ | ´— ∪∪ | ´— ∪∪ | ´— ∪∪ | ´— ∪∪ | ´— ∪

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris

´— ∪∪ | ´— ∪∪ | ´— — | ´— — | ´— ∪∪ | ´— ∪

Kaip matome, metrinis žodžio kirtis nesivaržo paprastu, gramatikos kirčiu (πόλλα viet. πολλὰ, canó, Troiaé viet. cáno, Tróiae). Ekzametro eilių ilgumas prispiria skaitytoją atgauti kvapo, eilutės dar nepabaigus. Tokie trumpi staptelėjimai (caesura) nėra daromi bet kur panorėjus. Jie gali būti tik žodžio gale, o ne pusiaužodyje, ir esti: „vyriskasis balso pakėlimas“ — trečioje pėdoje po pirmojo skiemens (τομὴ πενθημιμερῆς, tomè pen temimerés), 2) „moteriškasis balso nuleidimas“ — trečioje pėdoje po antrojo skiemens (κατὰ τρίτον τροχαῖον, katá tríton trochaíon, 3) „vyriškasis balso pakėlimas“ — ketvirtoje pėdoje po pirmojo skiemens (τομὴ ἑφθημιμερής, tomè heftemimerés). Yra dar ir kitų rečiau vartojamų cezūrų arba papildinių (greta kitos cezūros). Aukščiau nurodytame Odisėjos eilių pavyzdyje yra „moteriškasis“ staptelėjimas, Eneidos Arma ir t. t. — pirmasis „vyriškasis“, o Quadrupedante — antrasis „vyriškasis“.

Tokios tatai yra vyriausios senovės metrinio ekzametro savybės. Koks dabar yra ir kaip atrodo Duonelaičio ekzametras?

Duonelaičio ekzametras, kaip ir senovės poezijos, susideda š 6 daktilinių, spondėjais pakeičiamų pėdų:

Jaũ sau	lẽlė	vė́l at	kópdama	búdino	svíetą[1])
´— —	´— —	´— —	´— ∪∪	´— ∪∪	´— ∪̲

Taĩgi nu	tvérkim	jaũ da	bar̃ kiek	víens savo	jáutį
´— ∪∪	´— —	´— —	´— —	´— ∪∪	´— ∪̲

Retkarčiais trūksta jam vienos pėdos. Šitokių penkiapėdžių Duonelaičio eilių yra penkios.

Vieną kartą randame eilutę septyniomis pėdomis:

Jûk ir	põnų	vaĩkes	čiái taip	jáu ne	kártą ra	gáuna
´— —	´— —	´— —	´— —	´— —	´— —	´— —

Išskyrus minėtuosius trūkumus, šiaipjau Duonelaičio ekzametras yra taisyklingai nustatytas, tobūlas ir lengvas.

Duonelaičio ekzametre spondėjai žymiai praneša daktilius. Kiaurai daktilinės eilės (5 daktilinės pėdos, o 6-ta, kaip kiekviename ekzametre, spondėjinė) labai retos. Tokios eilės yra, pavyzdžiui:

Móterų	pùsė ka	põs sūne	liùs paly	dė́t pasi	síūlė
´— ∪∪	´— ∪∪	´— ∪∪	´— ∪∪	´— ∪∪	´— ∪̲

Kiek dažniau pasitaiko 4 daktiliai, pav.:

Jaũgi su	vỹtusias	ir̃ nede	rìngas	išmetė	laũkan
´— ∪∪	´— ∪∪	´— ∪∪	´— —	´— ∪∪	´— ∪̲

Ir̃gi pa	líkusi	mùs, grei	tá vaka	róp nusi	léidžia
´— ∪∪	´— ∪∪	´— —	´— ∪∪	´— ∪∪	´— ∪̲

[1]) Kirčiavimas čia sekamas Šlapeliu, jo 1909—1913 m. leidimu.

Dar dažniau 3 daktiliai, pav.:

Iȓgi me	džiót tin	klùs ty	lõms kopi	nėdami	mẽzgė
—́ ∪∪	—́ —	—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪∪	—́ ∪̲

Kàd prieš	vãkarą	tù pasi	slẽpus	pràdedi	juõktis
—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪∪	—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪̲

Kã gegu	žẽ paku	kãvo,	ką lakš	tiñgala	suõkė
—́ ∪∪	—́ ∪∪	—́ —	—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪̲

Labai dažnai yra 2 daktiliu, pav.:

Vìslab,	kàs eže	rè gy	véndams	péržiema	vójo
—́ —	—́ ∪∪	—́ —	—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪̲

Sveĩks Dieve	dúok su	láukt dar	daũg pa	vãsario	šveñčių
—́ ∪∪	—́ —	—́ —	—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪̲

Paprastai betgi yra tiktai 1 daktilis — 5-toje pėdoje:

Iȓ žie	mõs šal	tõs trū	sùs par	griáudama	juõkės
—́ —	—́ —	—́ —	—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪̲

Sveĩks, svie	tẽli	márgs, šven	tès pa	vãsario	šveñtęs
—́ —	—́ —	—́ —	—́ —	—́ ∪∪	—́ ∪̲

Kiek kokių eilių randame „Metuose", rodo visų jų laikų bent pirmasis šimtas eilių. Iš 100 pirmųjų eilių „Pavasario linksmybėse"—52 turi po 1 daktilį, 37 po 2 ir 11 po 3 daktilius; „Vasaros darbuose" — 69 turi po 1 daktilį, 26 po 2 d., 4 po 3 d. ir 1 — 4 d.; „Rudenio gėrybėse" — 65 turi po 1 d.,

30 po 2, 2 po 3, 2 po 4 ir 1—5 daktilius; „Žiemos rūpesčiuose“ — 55 po 1, 40 po 2 ir 5 po 3 daktilius.

Vienų spondėjų pas Duonelaitį nerandame. Tiesa, kad ir labai retai, pasitaiko jų ir 5 pėdoje, bet tada bent 4-toje yra daktilis, pavyz.:

Õ prisi | válgęs | ir̃ vier | naĩ dėka | vóję s | Diẽvui
— ∪ ∪ | — — | — — | — ∪ ∪ | — — | — ∪

Õ kad | kar̃tais | kókį | dár laši | nių̃ šmo | tẽlį
— — | — — | — — | — ∪ ∪ | — — | — ∪

Ák žie | mỹ, žie | mỹ, susi | mílk, pada | rýk mums | pr̃ovą
— — | — — | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — — | — ∪

Spondėjų vengimas 5-je pėdoje *Duonelaičio eiliavimą sugretina labiau su lotynų, negu su graikų eiliavimu.*

Cezūrą Duonelaitis vartoja dažniausiai „vyriškąją“ trečioje pėdoje:

Žiúrkės sû šeškaĩs ‖ iš šálto pãšalio tráukės
— — | — — | — ‖ — | — — | — ∪ ∪ | — ∪

Õ štai ir̃ taipõ ‖ pavar̃gęs niéks nedejãvo
— — | — — | — ‖ — | — — | ∪ ∪ | — ∪

Õ kad jiẽ pagirỹ ‖ užpúola kaĩmenę liñksmą
— — | — ∪ ∪ | — ‖ — | — — | — ∪ ∪ | — ∪

Randame ir „moteriškųjų“ cezūrų trečioje pėdoje:

Àle kõkie dỹvai! ‖ nei víens iš dìdelio pul̃ko
— — | — — | — ∪ ‖ ∪ | — — | — ∪ ∪ | — ∪

Neĩ pikčiùrna kókia || supỹkusi rùdenio bãrės

— — | — — | — ∪ || ∪ | — ∪∪ | — ∪∪ | — —

Yra taip pat „vyriškųjų“ cezūrų ketvirtoje pėdoje su antrinėmis cezūromis antroje pėdoje, senovės poezijoje žinomomis τομὴ τριθημιμερῆς (tomè tritemimerės) vardu:

Tuõ laukùs | oraĩ drungnì || gaivìndami glóstė

— — | — | — | — | — || — | — ∪∪ | — —

Àk dyvaĩ, | kad jaũ del mũs || viernì liesiniñkai

— — | — | — | — — | — || — | — ∪∪ | — —

Láukė vìs, | iki kõžnas bùs || savo daĩną pabaĩgęs

— — | — | ∪∪ | — — | — || ∪∪ | — ∪∪ | — —

Ketvirtosios pėdos „vyriškoji“ cezūra kartais esti papildoma antrine ne antroje, bet trečioje pėdoje:

Šaĩčių prãmonės | su ledaĩs || sugaĩšti pagávo

— | — — | — | ∪∪ — | — || — | — ∪∪ | —

Senovės ekzametras retkarčiais vartojo dar papildomąją cezūrą 6-toje pėdoje su kirčiu paskutiniame skiemenyje:

Parturiunt montes, || naxetur ridiculus | mus

Duonelaičio raštuose netenka aptikti tokios cezūros. Ji, berods, tinka ir lietuvių poezijai, kaip tat rodo Vaičaičio ekzametro pavyzdys:

ir kitos šičion, || aš išgelbėsiu jus visas | tris.

Duonelaitis vartoja dar kitokių cezurų:

Ir̃ nei ver̃kdams | ir̃gi dejuódams || skambino dañgų

— — | — — | — ∪∪ | — — || — ∪∪ | — —

6. **Jeronimas Ralys (1876—1921),** kuris išvertė Odisėją į lietuvių kalbą ekzametru.

Tačiau laimingai sekdamas senovės ekzametrą, savąjį Duonelaitis remia ne anosios metriniu ritmu, tariant, ilgų ir trumpų skiemenų matais, bet *toniniu, priegaidiniu* (garsiniu) ritmu, kitaip pasakius, gramatikiniu skiemenų *kirčiu*, kuris nežiūri jų ilgumo ar trumpumo. Pavyzdžiui, „bùdino“ skiemenų ilgumo atžvilgiu (◡◡—) būtų anapestas, bet savo kirčio atžvilgiu (—◡◡) yra daktilis; „abu daug dirbę“ — „bu daug“ šiaip būtų jambas (◡—), bet kirčio atžvilgiu (´—) spondėjas. Tiesa, Duonelaitis ne kartą pritaikina kirtį eilių matui, pavyzdžiui, tą patį žodį kartą vienaip, kartą kitaip kirčiuodamas (rústauti, rustáuti); puikiai mokėdamas gimtąją kalbą, jis čia, be abejo, ne pasiklysta iš nežinios, ne pasvyruoja, bet tiksliai pasielgia. Tokių atšlijimų nuo priegaidinio kirčio Duonelaičio raštuose, palyginti, neperdaug terasime. Antra vertus, kai kurios jo išimtys iš paprastai mūsų vartojamų kirčių yra paaiškinomos jo gimtinės (Ragainės bei Pilkalnio) tarmės ypatybėmis. Kitą kartą, jei ir gimtinėje tariama ne taip, kaip jo kad yra pažymėta, galima manyti jo metu tebetarus taip, kaip jo kad tariama. Kai jis rašo „tė̃vai“ (daugsk.), nors jo gimtinėje tariama tė́vai“, turime, greičiausia, reikalo su išnykusiu jau, bet Duonelaičio metu dar tebebuvusiu, gyvu kirčiu.

Taigi, šiaip ar taip, *Duonelaičio eilės yra parašytos priegaidiniu, kiek prie matinio (metrinio) priartintu, eiliavimo būdu.*

Kitam gali pasirodyti, jog „Metų“ ritmas nebus ekzametras. Ekzametras susideda iš daktilių ir spondėjų, tuo tarpu garsinis ritmas, turėdamas daktilius ir kitus triskiemenius (amfibrachijus ir anapestus), dviskiemenių teturi

trochėjus (chorėjus: pirmas skiemuo su kirčiu, antras be jo) ir jambus (nekirčiuotas pirmas, antras po kirčiu). Tad pakeisdamas triskiemenį daktilį dviskiemene pėda su kirčiu pirmąjame skiemeny, Duonelaitis paverčia jį trochėju ir tuo būdu lyg nusižengia ekzametro taisyklėms. Pavyzdžiui:

Taĩgi nutvérkim jaũ dabar̃ kiekviẽns savo jáutį...

Antroji pėda (tverkim) ne tik priegaidinio, bet ir matinio ritmo atžvilgiu būtų lyg trochėjas (´ ᴗ). Tačiau šiuo ir visais kitais atvejais tikslus ir aiškus ekzametro eilių tarimas pats savaime šitokį trochėją paverčia pėda, kurios I ir II skiemuo turi kirtį (´ ´), vadinasi, tokia pėda, kurią priegaidinio ritmo atžvilgiu turėtume pripažinti spondėju:

	Taigi nu	tverkim	jau da	bar kiek	viens savo	jautį
(gars)	´ ᴗ ᴗ	´ ´	´ ´	´ ´	´ ᴗ ᴗ	´ ´
(mat.)	— ᴗ ᴗ	— —	— —	— —	— ᴗ ᴗ	— —

Tuo būdu Duonelaičio eilės tariamos daktiliais ir spondėjais, ir todel yra ekzametro eilės.

B. Iš Duonelaičio eilių[1]).

I. Pavasario linksmybės[2]).

1. Prigimties šventė.

Jau saulelė vėl atkopdama[3]) budino[4]) svietą[5])
ir žiemos šaltos trūsus[6]) pargriaudama[7]) juokės;
šalčių pramonės[8]) su ledais sugaišti[9]) pagavo[10]),
ir putodams[11]) sniegs visur į nieką pavirto.
Tuo[12]) laukus orai[13]) drungni[14]) gaivindami glostė
ir žoleles visokias iš numirusių šaukė.
Krūmai[15]) su šilais visais išsibudino keltis,
o laukų kalnai su kloniais pametė skrandas[16]).
Vislab[17]), kas rudens biaurybėj[18]) numirė verkdams,

---

[1]) Išrašyta sekant J. Šlapelio 1914 m. Vilniuje parūpintu leidimu (Kr. D-čio raštų V išleidimu).

[2]) Duonelaičio kalbai paaiškinti daugiausia pasinaudojau Rėzos, Šleikerio, Neselmano, iš dalies Šlapelio ir Pasargės prierašais bei žodynėliais prie Duonelaičio eilių, taip pat ir Kuršaičio, Miežinio, Juškos, Lalio žodynais ir kitokiais pagalbiniais raštais. Tie prierašai turi omenyje moksleivius ne vien sodžiaus, bet ir miesto, kurie dažnai nepažįsta paprasčiausių sodžiaus gyvenimo dalykų, padargų, vardų ir t. t. Jiems tatai skiriami kiti, kaimiečiams nereikalingi, paaiškinimai.

Slavių kalbos žodžiai, su kuriais dažnai sugretinami lietuvių žodžiai, nereiškia, žinoma, kad kiekvienas toksai lietuvių žodis būtų, jau tiesiog iš slavių paimtas, bet dažnai duodami tik išrodyti senesnei žodžio kilmei, ne jo pasiskolinimui.

Straipsnelių pavadinimai yra M. B-kos.

[3]) atkopti—atlipti, lipant ateiti, atkilti; [4]) budinti, budėti, budrus; [5]) svietas—čia, žinoma, ne pasaulis; [6]) trūsas (triūsas)—smulkus, kropštus darbas; [7]) pargriauti—su trenksmu (griausmu) apversti; [8]) pramonė—nuo pramanyti, prasimanymas (išmislas), dirbamoji pramonė; [9]) sugaišti—išnykti; [10]) pagauti—gauti, pradėti, imti; [11]) putodams—virsdamas putomis, pavasarį įšilus; [12]) tuo—įnagininkas, tuo laiku—tuoj, tuojau; [13]) orai, paprastai oras, čia del jo mainymosi, nepastovumo lyg orais virtęs; [14]) drungnas—šiltokas, vasaris.; [15]) krūmas—šilas, miškas, giria, germė (puščia); [16]) skranda, skrandgalys—kailiniai, skrėbai; [17]) vislab—visa kas laba, visa gerovė, visa kas, viskas; [18]) rudens biaurybėj—rudens purvynuose;

vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo
ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
vislab tuo pulkais[1]) išlindo vasarą sveikint.
Žiurkės su šeškais iš šalto pašalio[2]) traukės,
varnos ir varnai su šarkoms irgi pelėdoms,
pelės su vaikais ir kurmiai šilumą gyrė.
Musės ir vabalai, uodai su kaimene[3]) blusų
mus jau vargint vėl pulkais visur susirinko
ir ponus taip kaip būrus[4]) įgelt išsižiojo.
Bet ir bitins jau šeimyną savo pabudint
ir prie darbo siųst bei ką pelnyt n'užsimiršo.
Tuo pulkai jų pro plyšius išlysti pagavo
ir lakstydami su birbynėms žaisti[5]) pradėjo;
o vorai kampuos sėdėdami verpalus[6]) audė
irgi medžiot tinklus tyloms kopinėdami[7]) mezgė.
Bet ir meškos ir vilkai šokinėdami džiaugės
ir suplėšyt ką[8]) tyloms į pagirį[9]) traukės.
Ale[10]) kokie dyvai[11])! nei viens iš didelio pulko
verkdams ar dūsaudams mus lankyt nesugrįžo;
ne, neverkt, bet linksmintis visi susirinko,
nes darbai žiemos visur jau buvo sugaišę
irgi pavasaris ant visų laukų pasirodė.
Tuo potam pašaliai visi kribždėti[12]) pagavo,
irgi, bešūkaujant[13]) pulkams, ošims [14]) pasikėlė:
viens storai, o kits laibai dainuoti mokėdams
ir linksmai lakstydams ik debesų kopinėjo,
o kits ant šakų kopinėdams garbino Dievą,

---

[1]) pulkais (slav. pulk, polk.)—būriais, daugybėmis;

[2]) pašalis—kampas, užkampis (užukampis), galas, šalis—šonas (atskirti nuo pašalas—šalna); [3]) kiemas, kaimas, kaimenė (kaiminė), apykaimis, kaimynas; [4]) būras (vok. Bauer., lenk. gbur)—sodietis, valstietis; [5]) su birbynėms žaisti (vokietybė)—paprastai sakoma: birbynėmis (ant birbynių) žaisti —birbti (bitės birbia, zirzia), birbėti birbinti, birbynė (pučiamasis piemenų muzikos įrankis iš alksnio, uosio, šunobelės, turi aštresnį ir skardesnį balsą už vamzdį—lamždį); [6]) verpalus (gijas) lyg audeklus audė; verpti—vok. wirbeln (suktis); [7]) kopinėti (kopti, koptos, kopečios, Kuršių kopos)—laipioti, kilti; [8]) ką—sakytume: ko; [9]) į pagirį—iš girios;

[10]) ale—lenk. ale—bet, betgi, tačiau; [11]) dyvai—rus. divo, lenk. dziwo—keisti, nuostabūs dalykai, stebuklai, prajovai; [12]) kribždėti — kirbėti, kušėti, aibėms krutėti ūžiant; [13]) šūkauti—nuo šaukti; [14]) ošims (ošti)—ūžims;

bet ir valgių del skūpų[1]) nei viens nesiskundė.
Rūbai šio ir to didei jau buvo nudilę[2]),
o tūls lopytą[3]) parlėkdams parnešė kuodą
ir pasisotint ant laukų vos mažumą rado.
O štai ir taipo pavargęs nieks nedejavo,
bet visi visur sumišai[4]) šokinėdami džiaugės.

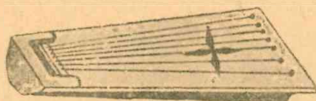
Gandras[5]) su kitais kaimynais parlėkė linksmas
ir gaspadoriškai[6]) ant kraiko[7]) tarškino[8]) snapą.
Taip besidžiaugiant jam, štai, jau ir jo gaspadinė[9])
iš šaltos gaspados[10]) vėl išlindusi rados[11])
ir su savo snapu[12]) meilingą sveikino draugą.
Kraiką jie visur didei sudriskusį rado,
o gi namus naujus, užpernai tik budavotus[13]),
rado ant visų kampų permier[14]) pagadintus.
Sienas ir čytus[15]) ir daug naujintėlių sparų[16])
vėjai su sparnais nuo kraiko buvo nuplėšę.
Durys su langais ir slenksčiais buvo nupuolę,
o gi troba visa visur iškrypusi rodės.
Todel tuo abu, kaip reik tikriems gaspadoriams,
vislab vėl taisyt ir provyt[17]) sukosi greitai.
Vyrs tuojau žagarų[18]) budovanei parnešė glėbį,
o gaspadinė jo pūstynes[19]) mandagiai[20]) lopė.
Taip potam abu, daug dirbę bei trūsinėję,

---

[1]) skūpas—(rus. skupoi, lenk. skąpy)—šykštus; valgių del skūpų vietoj del skūpų valgių; [2]) dilti — besitrinant mažėti (mėnuo dyla delčioj, tekiniai, dyla ritėdami nudilti—nusitrinti, nusidėvėti; [3]) lopyti—lenk. łatać; [4]) sumišai —sumišę, susimaišę;

[5]) gandras, gužas, gužutis, busilas, starkus (vok. Storch), reikia atskirti nuo garnio ir gervino; [6]) gaspadorius (slav. gospodar, lenk. gospodarz)—ūkininkas, šeimininkas; [7]) kraikas—šiaudinio stogo čiukuras; [8]) tarškinti, kitaip; kalenti; [9]) gaspadinė (lenk. gospodyni)—ūkininkė, šeimininkė; [10]) gaspada (lenk. gospoda)—viešbutis, čia: butas, būstinė, buveinė; [11]) rados—atsirado; [12]) su... snapu... sveikino (vokietybė)—sakytume: snapu sveikino; [13]) budavoti (lenk. budować) — statyti, kurti, — nuo būda (lenk. buda)—trobelė, medžio palapinė; [14]) permier—per mierą, perdaug; [15]) čytas (lenk. szczyt)—galinė namų siena pačioje pastogėje; [16]) sparas (vok. Sparren)—krėklas, stogo atspara (ožys), —mįslė: kad tų kibždų pakabždų nebūtų, tad dangus būtų senai pargriuvęs (stogas su sparais bei lotomis); [17]) provyt (slav. pravit)—taisyt (taisyt ir provyt—sinonimai); [18]) žagarai—stagai, žabai; [19]) pūstynė—kas yra išpūstyta, išnaikinta; [20]) mandagiai čia: gražiai, puikiai;

valgį sau sužvejot[1]) pas klaną[2]) nulėkė greitai,
ir kelias varles bei rupuižes paragavę,
Dievui iš širdies visos viernai dėkavojo.
Tu žmogau niekings[3]), mokinkis čia pasikakint
ir pasisotindams gardžiaus n'užmiršk savo Dievą!

7. **Kanklės** („Smuikai tau ir kanklys tur su gėda nutilti").

Krūmus ir girias visokios ošino[4]) dainos,
o laukus visur bei pievas skambino[5]) garsai.
Gegužės ir strazdai sumišai lakstydami žaidė
ir Sutvertojį, linksmai rykaudami[6]), gyrė.
Kregždės su lengvais sparnais[7]) aukštai pasikėle,
irgi bešūtydamos[8]) nei kulkos šaudė per orus,
o paskui valgius prastus be priprovų[9]) valgė
ir pasivalgiusios pliuškėjo[10]) pasaką savo.
Gervins, ik debesų juodų dyvinai[11]) kopinėdams
ir nei verkdams irgi dejuodams[12]), skambino dangų.
Bet tai ne verksmai, kad jis taip skambina šaukdams,
ne, jis nor pamokint, kaip Dievo didė galybė
ir paukštelių balsuos yr didei stebuklinga.

---

[1]) valgį sau sužvejot... nulėkė—sakytume: valgio sau sužvėjot nulėkė; [2]) klanas (į klaną puolęs, sausas nekelsi), klampynė (klimpti), purvas, purvynė, bala, balokšnis, pelkė, raistas, liūnas, plynia, palia, tyrulis; [3]) niekingas—menkas, nuskurdęs.

[4]) ošti, ošinti, ošimas (ūžimas); [5]) skambinti lauką, dangų, dambrą (muzikos įrankį); [6]) rėkti, rykauti; [7]) su lengvais sparnais... pasikėlė (vokietybė) — sakytume: lenvgais sparnais pasikėlė; [8]) šūtyti (rus. šutit,)—juokuoti, atskirti nuo šutinti; [9]) priprova (slav. priprava)—uždaras; [10]) pliaukšti, pliuškėti, plepėti, pliuškis, plepis; [11]) dyvai, dyvinai, dimnai; [12]) gervins...nei verkdams irgi dejuodams, skambino dangų — gervės ar gervino šauksmas reiškia ilgesio balsą arba pranašauja žiemą besiartinant;

Žvirbliai su vaikais, žodžius girdėdami tokius:
„Rods“, tarė, „mūs' giminė[1]) taip jau vis šlovina[2]) Dievą“

Bet lakštingala, dar ikšiol kytriai pasislėpus,
laukė vis, iki kožnas bus savo dainą pabaigęs.
Todel ji paskiaus kasmet vis pradeda šūkaut
ir nakties čėse[3]), kad sviets jau miegt isigūžtęs[4]),
sau viena tamsoj budėdama garbina Dievą,
o išaušus jau, kad mes iš patalo kopam,
kartais budina mus ir mūsų linksmina širdis.
Ak šlovings[5]) Dieve, kaip dyvins tavo sutaikims[6])!
Kad mes rudenį ar žiemos čėse pasislėpę
ir susirietę pas meilingą kakalį[7]) krankiam,
tai ir tu, paukšteli miels, pas mus nesirodai,
bet taip-jau, kaip mes, tamsoj pasislėpusi[8]) lindai[9])
ir mažu savo glūpas[10]) muses sapnuodama gaudai.
O štai kad mes vėl linksmi pavasarį švenčiam
ir savo darbus ant laukų jau dirbt pasitaisom[11]),
tuo ir tu savo skambantį nutvėrusi vamzdį,
su visokiais balsais ir dainavimų garsais[12])
ragini mus pasidžiaugt ir mūsų lengvini darbus.

Ale sakyk, gaidel [13]), del ko tu vis pasislėpus,
ir kad pradeda temt ar naktį paderi [14]) šūkaut?
Kodel taip didei slapais [15]) su pasaka savo?
Juk sviets visas, ar būt būrs ar pons įsirėmęs [16]),

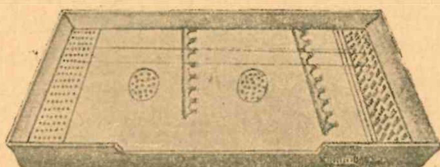
---

[1]) mūsų giminė — paukščių giminė, paukštija; [2]) šlovė (slav. slava), šlovinti (slav. slavit)—garbė, garbinti;

[3]) čėsas (lenk. czas)—laikas, metas; [4]) sviets... įsigūžtęs—paukščiai gūžtosna (lizduosna) sulėkę, sulindę; [5]) šlovingas—garbingas; [6]) sutaikymas — sutvarkymas (surėdymas), tvarka; [7]) kakalys—krosnis (pečius); žmonės krankia pas kakalį, o varnos lauke; [8]) tu, paukšteli miels... pasislėpusi—lakštingala pasislėpusi; [9]) lįsti, landyti, landžioti, lindoti (įlindus tupėti), lindynė (urvas), mаž, mažu (lenk. może)—gal, rasit; [10]) glūpas (slav. glupy)—kvailas; [11]) pasitaisom—taisomės (savo darbo įrankius ir t. t.), ruošiamės, rengiamės; [12]) su.. garsais... ir balsais ragini mus pasidžiaugt (vokietybė) — sakytume: garsais ir balsais ragini mus pasidžiaugti;

[13]) gysti, giedoti, giesmė, gaida, gaidys, — gaidau (gaidel) nuo šiaip jau nevartojamo gaidus (labai norimas?), nuo geidauti, geisti, gaidas (didelis noras), gaidau—reiškia: mielasis, malonusis; [14]) derėti — tikti kam (tas rąstas niekam nedera), priderėti, pritikti, paderėti — tikti, čia: gražiai mokėti; [15]) slapytis— slapstytis, slapus, slaptas; [16]) šonan įsirėmęs del puikybės, išdidėlis, puikorius;

kožnas [1]) ir kiekviens tavo šauną [2]) garbina dainą,
kad tu mums dyvus linksmų lakštingalų čiauški [3]).
Tu vargonų [4]) bei cimbolų [5]) niekini garsą,
smuikai [6]) tau ir kanklys [7]) tur su gėda nutilti,
kad rykaudama tu savo saldų pakeli balsą
ir kinkyt, paplakt, nuvažiuot išbudini Jurgį.

8. **Cimbolai** („Tu vargonų bei cimbolų niekini garsus").

Kad prieš vakarą tu pasislėpus pradedi juoktis [8])
o mes daug prisivargę jau į patalą virstam,
tai tu tarp kitų paukštelių nei karalienė [9])

---

[1]) kožnas (slav. každy)—kiekvienas (kožnas ir kiekvienas — sinonimai) [2]) šaunas (paprastai: šaunus)—vykęs, garbingas, garsus (lenk. szanowny, szanować, vok. schätzen—branginti); [3]) čiauškėti, čiulbėti—pasikartotinai (vis ir vis) giedoti; [4]) vargonai (lat. organum —muzikos įrankis, lenk. organy) — muzikos įrankis, nuo XIV a. Vokioje vartojamas, tur būti, ir Mažosios Lietuvos bažnyčiose, labiausiai prasiplatinęs joje nuo XVI—XVII a.; [5]) cimbolai (lat. cymbalum, vok. Zimbel) žinomi jau Senajame Rašte (plaktukais mušamų stygų įrankis), Lietuvoje buvo plačiai vartojami ypačiai žydų (garsus Jankelis-cimbolininkas Mickevičiaus „Pono Tado" poemoje), dabar yra užsilikę tiktai orkestruose, kuriuose begti, ypačiai kariuomenėje, tuo pat vardu esti vadinami ir dvi, kita į kitą mušami, žalvarini torieli; [6]) smuikas (slav. smyk, smyczek) — smičiu (stryku) traukiamų stygų įrankis, žinomas Eiropoje nuo XVI a.; [7]) kanklys (paprastai: kankliai, arba kanklės)—rankomis užgaunamų 5 ar 8, kitur 9 ar 12 stygų įrankis, kadaise garsus, dabar beveik visai išnykęs, — tos pat ar panašios rūšies yra latvių „kokles", suomių „kantele", slavių (rusu, lenkų, serbų, bulgarų) „gusli" (gęsl);

[8]) lakštingalos giesmė prilyginta linksmam juokui; [9]) nei—lyg, kaip, tarytum—turi savyje ir neigimo; lakštingala—paukščių karalienė del savo puikų giesmių;

vis dailiaus ir šlovingiaus savo šukteri [1]) šūtką [2]).
O kad kartais kobotą [3]) mes tavo pamatom,
tai tu mums nei žvirblis būriškas pasirodai.
Tu sermėgų [4]) poniškų puikiai padarytų
ir žiūponiškų [5]) turbonų [6]) niekini rėdą [7]),
bet vis nei būrka [8]) prastai viešėdama [9]) čiauški.

Ak ir tarp žmonių daug syk taip-jau nusiduoda [10]),
kad ant svieto šio mainų [11]) tikrai padabojam [12]).
Diksas [13]), ans žioplys, mieste didei pasipūtęs
ir su rūbais [14]) blizgančiais kasdien išsirėdęs,
nei dievaitis koks tarp būrų skiauturę rodo,
o kad kartais mes jo glūpą girdime kalbą,
tai ir būrs tur spiaudyt ir didei nusidyvyt [15]),
ypačiai, kad apjekėlis [16]) toks dar niekina Dievą
ir, besišypsodams kaip pons, glūpumą parodo.
Ak kiek sykių Krizas [17]) į vyžas [18]) įsinėręs
ir savo skrandą būrišką viešėt užsimovęs,
po prastu savo stogu nei lakštingala čiauška,
kad širdingai jis savo Dievą pradeda garbint.

Tu, paukšteli miels, ne poniškai prisivalgai:
riebūs mūs lašiniai bei dešros tau nepatinka,

---

[1]) šaukti, šūkauti, šūkterti; [2]) šūtka—rus. šutka; [3]) kobotas (lenk. kapota, dažniausai vyrų, bet ir moterų, senovės lenk. choboty—iš persų)—viršutinis moteriškas rūbas, švarkas, kaptonas; [4]) sermėga—slav. sermiaga; [5]) žiūponas (slav. župan)—senovės ponų sermėga, ponas, viršila, žiūponė—ponia, žiūponiškas—poniškas; [6]) turbonas — turkų galvos apraišalas, mat, lakštingala neturinti tokių puikių kuodų, kaip kad kiti paukščiai turi; [7]) rėdyti (slav. riadit)—rengti, taisyti, tvarkyti, valdyt; rėda (slav. riad,poriad)—valdžia, rėdytis (slav. riadit'sia)—taisytis, tvarkytis, nuo to rėdas, parėdas—apytaisas, rūbai; [8]) būras, būrka—sodietė, valstietė; [9]) prastai viešėdama —prastai pasirėdžiusi lakstingala giesmininkė primena dainiui viešnagėn išsirengusią sodietę ir jos dainas (Rėza);

[10]) nusiduoda (nusidavimas, atsitikimas)—tinkas, atsitinka, nutinka: margai sviete nusiduoda; [11]) mainas—atmaina, permaina; [12]) padaboti—pasergėti, pastebėti, įsidėmėti; [13]) Diksas—šiapjau nežinomas nei Mažojoje, nei Didžiojoje Lietuvoje vardas, gal todel Rėzos kai kur pakeistas kitu (Didvilu, Mykolu); [14]) su rūbais... išsirėdęs (vokietybė), sakytume: rūbais pasirėdęs; Diksas — pono tarnas (II, 3 Širdingas ponas), įsirėdęs tarno rūbais blizgančiomis sagutėmis ir atlankomis; [15]) nusidyvyti—nusistebėti; [16]) apjekti—apjakti, apjekėlis—apakėlis, tamsuolis; [17]) Kristijonas, Krizas, Rėzos čia Anusiu pakeistas (Ansas vok. Hans); [18]) karnų vyžos (vyža batus pergyvena), odos naginės, medžio klumpės, odos kurpės, čeverykai, batai, čebatai;

ir keptų bei virtų valgių mūsų nenori;
tu neliūbiji [1]) pyragų [2]) neigi ragaišių
irgi nevožiji [3]) gardžiausio gėrimo ponų,
bet, pasisotinusi prastai, tik vandenio trokšti.
Tik neužmiršk, gaidau, perdaug giedodama, valgyt.
Imk drąsa, nečėdyk [4]), kas mums birbina galvas [5]),
valgyk sau sveika, kad nori, vabalą margą;
valgyk grikvabalius [6]), muses ir dyviną žiogą,
valgyk skruzdėles ir jų negimusią veislę [7]).
Bet ir mus paminėk, į mūsų girią parėjus,
kad dainuodama dar ilgiaus savo vasarą švęsi
ir „Jurgut, kinkyk, paplak, nuvažiuok" pasakysi.

Tu niekings žmogau, mokinkis čia pasikakint,
kad tau kartais tropijas [8]) skūpai prisivalgyt;
į paukščius žiūrėk: viens prastą kirminą kramto,
o kitsai, stokodamas grudo, gnybia žolelę.
Juk ir jie kasmet, mus atlankyt sukeliavę,
kūdą [9]) vis ir alkstantį pavasarį randa,
o vei [10]), todel tik nei viens niekados nesiskundžia.
Tau, žmogau, miels Dievs daugių daugiaus [11]) dovanojo,
o tu dar nurni [12]), kad kartais alkaną dieną,
ar skūpus čėsus sulaukęs, šiupinį [13]) gramdai.

Taip sumišai besijuokiant, štai ūžims pasikėlė
ir tuojau erelis [14]) rėkaudams pasirodė.

---

[1]) liūbyti (slav. liubit)—mėgti; [2]) pyragas—slav. pierog; ragas, raguolis (lenk. rogale), ragaišis (lenkų rogojsz); gaidžiai gieda, stogai matos, ragaišiai kvepia, kiemas netoli; [3]) vožyti (slav. važit, uvažat, važny, vaga)—branginti, paisyti ko; [4]) čėdyti (slav. ščadit', lenk. szczędzić) — taupyti, tausoti; [5]) kas mums birbina galvas = vabalą margą; vabalą margą — vienskaita vietoj daugiskaitos; [6]) grikvabaliai, krykvabaliai, karkvabaliai—juodi, javams kenksmingi vabalai; [7]) negimusią veislę=kiaušinėlius;

[8]) tropyti (lenk. trafić, iš vok. treffen)—pataikyti; tropytis — pasitaikyti, nutikti, tiktis; [9]) kūdas (slav. chudy, chudoi)—liesas, menkas; [10]) vei (veizėk?)—va, štai, šitai, o vei — o štai; [11]) daugis, ne daugio reiks, daugių daugiaus; [12]) nurnėti, niurnėti, niurzgėti, murmėti, niūniuoti (dainelę); [13]) šiupinį gramdai — savo paties puodą gramdai (Aleksandrovo pastaba); lietuvių šiupinį (iš žirnių, miltų ir kt., dažnai su kiauliena) Rėza lygina su garsiu anglų tautos pudingu;

[14]) (aras, arelis), erelis Lietuvoje retai kur pasitaiko (nebent didelėse giriose) ir tik menkesnės rušies;

„Tič“, tarė jis, „pulkai, susirinkę liaukitės ošti
ir tikrai klausykit, ką Mes jums pasakysim“.
Štai tuojau visi pulkai, girdėdami šauksmą,
iš visų pašalių susilėkę jam pasirodė.
„Štai mes Jūsų tarnai; ką velys [2]) Jūsų malonė?“ [3])
„Mes“ [1]), atsiliepdams jiems erelis, „norime tardyt [4]),
kaip jūsų mylista žiemos bėdoj [5]) išsilaikėt [6]);
ar pristokot ko, ar kas tarp jūsų pagaišo? [7])
Rasi [8]) ką šeškas ar baisinga pelėda sudraskė,
mažu ką vanags [9]) ar kiaunė kopinėdama smaugė,
mažu ką neprietelius [10]) žmogus mums numušė šaudams
ar kytriai [11]), nei koks klastorius [12]), gyvą pakorė [13]),
o paskui prisiėst skauradoj [14]) iškepė bėdžių“? [15])

Taip ereliui klausiant ir aštriai tyrinėjant,
gandras ant savo lizdo nei koks pons išsiplėtęs
bei besikloniodams vis ir linksmai šokinėdams,
„Dievs“, tarė, „svietą šį sutverdams [16]) ir budavodams,
daugel tūkstančių gyvų sutvėrimų leido
ir kožnam savo valgį bei gyvatą [17]) paskyrė.
Juk visur, kur žiūrim tik, dyvai pasirodo.
Pulką šį Sutvertojis į vandenį siuntė,
o anam ant orų plaukt sparnus dovanojo;
daug gyvų daiktų po medžiais giriose slapos,

---

[1]) Mes (kaip karaliaus įsakymuose) — jūsų vyresnybė (erelis — paukščių karalius); [2]) velyti (slav. veliet, lenk. wołać) — liepti, įsakyti, norėti, geisti; [3]) malonė—teisingai pavartota, nors toliau sakoma, įdargi mūsų metu be reikalo vartojamoji mylista (slav. milost'); [4]) tarti, taryti, tardyti, teirautis, tirti (tirtis), tyrinėti; [5]) jūsų mylista, išsilaikėt, ne jūsų mylistos, nors erelis kreipiasi į visus paukščius, ne į kiekvieną skyrium („kas tarp jūsų pagaišo?“),—mat, „jūsų mylista“ yra vartojama vienskaitoje su antruoju veiksmažodžio daugiskaitos asmenimi (Neselmano pastaba); [6]) bėdoj—žiemos alkio metu; [7]) gaišti, pagaišti—nykti, išnykti, pranykti, prapulti; [8]) rasi (randu, rasi), rasit rasint, (rasi rasoj rasi, rasi įspins saulė ir į mūsų langą) — gali; [9]) vanags palyg. graikų ἄναξ (hanaks)—viešpats (Pasargės pastaba); [10]) neprietelius (slav. neprijatel)—priešininkas; [11]) kytrut, kytras (slav. chitry)—gudrus, pasalus; [12]) klasta, klastyti, klastus, klastorius, klastorka—apgaulė, apgaudinėti, apgaulus, apgavikas, apgavikė; [13]) karti, karas, karauti, kardas, kartis, kartuvės, pakaruoklis, korimas, korikas, (slav. kara, kord); [14]) skaurada (rus. skovoroda)—keptuvė, vogonė (patelnia); [15]) bėda, bėdulis, bėdžius;

[16]) tverti, tvėrimas, sutvėrimas, tvarinys, tvaras; [17]) gyvenimas, gyvastis gyvata, gyvybė;

o kiek ant laukų linksmai plesdendami[1]) laksto
ar pas žmones ant kiemų čypsėdami[2]) burzda[3]),
o vei, kožną Dievs vis su pasimėgimu sotin.
Kartais tropijas sulaukt ir alkaną dieną,
kad visur perdaug baisybės darganų[4]) teška[5])
ar kad del žmogaus griekų[6]) Dievs vargina svietą.
Neprietelius žmogus daug syk mus gandina šaudams
irgi bičiulių[7]) bei gençių[8]) mums numuša daugel.
Kartais[9]) nuo vaikų meilingus atskiria tėvus
ar, aukštai kopinėdams, paukščių pavagia veislę.
Sykiais vargstantiems, nei koks meilings geradėjas,
grūdus patvoryj[10]) barstydams ragina valgyt;
o štai kad tarp mūsų kas ką lest pasidrąsin,
su tinklais glūpiems draugams iškadą[11]) padaro
ar su provyta pūčka[12]) tik muša, tik muša.
Ir tarp paukščių, rods[13]), tūls kytras randasi sukčius,
kurs, gardžiai prisiėst, slaptoms savo numuša draugą.
Vanags, ans klastorius, ir pelėda, jo dumčius[14]),
ir varnai su varnoms ir jų draugala[15]) šarka---
daug kasmet, kaip žinom, išgaišina nabagų.
Bet toksai razbaininks[16]) dar tarp mūs nesirado,
kaip žmogus tūls yr, kad jis smaguriaut[17]) išsižioja".

---

[1]) plesdenti—plastenti, plasnoti; [2]) cypti (čypti), čypčėti (kaip čypčius užpuola, višta čipčėti pradeda), čiupčioti (paukštučiai čiupčioja), čypsėti (čipuripu, viščiukai čypsi), čirpsėti (čirpsi kūdikis), čirpti (kūdikis čirpia), — čirkšti, čirškėti (žvirblis čirškia, čirškia lašiniai kepami), čirkščioti (svirplys čirkščioja), čirškauti (žvirblis čirškauja), čiviruoti (vyturys čiviruoja), čirenti (piauti neaštriu peiliu), čirpuoti, čiruoti, čirškinti (apie smuiką: čiru, čiru, duok pipirų, jei neduosi, nečiruosiu); [3]) burzdėti, bruzdėti—krutėti;

[4]) dergti darga, dargana, dergna (čirškia žvirbliai prieš darganą); [5]) tekšti teškėti, taškyti, taškas; [6]) griekas (slav. griech)—nuodėmė, kartais seniau: graikas; [7]) bitė, bitininkas, bičiuliauti, (turėti bendras bites), bičiulis (su kuriuo bičiuliauji—turi bendras bites); [8]) gimti, gimtinė, giminė, giminaitis, gentis (-ties) vyr. ir gentė (-ės) mot., gentainis; [9]) kartas, sykis; [10]) tvora, patvorys, — upė paupys, — giria, pagirys,—krantas, pakrantė; [11]) iškada (lenk. szkoda)—žala, nenauda, kenksmas, palyg. iškala (lenk. szkoła iš lot. schola) — mokykla; [12]) pučka (rus. puška iš pranc. bouche à feu) — armota, čia: šaudyklė;

[13]) rods, berods — tiesa; [14]) dūma (slav. duma) — mintis, nuomonė, taryba (vyrai, kurie turi teisę tarti valdovui savo nuomonę),—dūmoti (dumčiavoti, dumčioti), dumti, sudūmoti, dumčius,—dūmos (tarybos) narys, tarėjas; [15]) draugalė — nedidelės vertės draugė; [16]) razbaininkas (slav. razboinik) — plėšikas, žudikas; [17]) smagus, smaguriauti, smaližauti;

2. Būrų ir ponų vaikai.

...Jauns žmogus, durnai[1]) dūkinėdams[2]),
nei sidabras gyvs, stikle mudriai[4]) šokinėja[3])
ir perdaug durnuodams sau iškadą padaro.
Juk ir mes visi, glūpi dar būdami vaikai,
daug visokių niekniekių[5]) glūpų prasimanėm.
Mes vaikai ant ūlyčių[6]) kruvoms[7]) susibėgę,
lošom[8]) ir durnus štukus,[9]) kaip kūdikiai, taisėm.
Čia viens pulks sau žirgus[10]) iš lazdų pasidaręs
ir glūpai skraidydams, ant purvų šokinėjo;
o kitsai botagus sau iš plaušų[11]) nusisukęs,
pauškėjo[12]) linksmutis šen ir ten bėginėdams;
bet mergaitės, pačios dar privalydamos)[13]) auklių,
jau iš lopų[14]) margas sau lėles madaravo[15]).
Žinom jūk, kaip vaikesčiai savo vasarą švenčia:
poniški vaikai, su būriškais susisėdę,
kartais broliškai purvus krapštydami žiopso
ir taip viens, kaip kits niekus be razumo[16]) plūsta[17]).

Būrkos savo lėles[18]) glūpas su skrandgaliu rėdo
ir suvystytas į tamsų pašalį kiša;
juk žinai, kaip būrai veislę savo kavoja[19]).
Ale žiūponės savo lėles margai dabinėtas[20])
ant šilkų perynų[21]) vis į patalą guldo.

---

[1]) durnas (slav. durny), durnius, durnuoti — kvailas; [2]) dūkas, dūkinėti, (siusti šėlti), dūkti; [3]) nei sidabras gyvs, stikle mudriai šokinėja— termometre ir barometre, kuriuos Duonelaitis sau dirbosi; [4]) mudrus (slav. mudry) — budrus; [5]) dyvų dyvai, niekų niekai—niekniekiai; [6]) ulyčia (slav. ulica)—gatvė, kaimas; [7]) krauti, krautuvė (sankrova), krūva; [8]) lošti — daužytis, išdykauti, žaisti; [9]) štukas (paprastai: štuka), vok. Stük, iš ten slav. štuka =šposas (vok. Spass), išmislas, prasimanymas, juokas,—štukus taisyti, štuką iškirsti; [10]) žergti,—raitelių, dainų žirgas plg. arti, arė (orė), arklas, arklys; [11]) plėšti, plušinti — spurinti, plušai, plaušai — pakulos, siūlgaliai; [12]) paukšyti, pauškėti, pyškinti, poškėti; [13]) privalyti ko — ko reikalingam būti; [14]) lopas (vok. Lappen) — skarmalas, skurlis (škurlis), lopyti (taisyti: nelopęs alkūnės, netaisysi milo); [15]) madaruoti— niekus dirbti, iš jo Prūsų vokiečiai yra pasidarę savo maddern; [16]) razumas (slav. razum)—protas; [17]) plauti, plusti (paplusti), pliuškėti (pliuškis), pliaukšti (papliauška);

[18]) lalo, laluoti, lialiuoti, lelioti, lėlė (slav. lialia); [19]) kavoti (slav. chovat), slėpti, auginti (lenk. wychować); [20]) dabinti, dabinėti, dabita,—puošti; [21]) perėti, perinėti, perynos (slav. peryna);

O vei ir jų lėlės, kad joms kas nepatinka,
lyg taipo, kaip ir mūsiškės, klykia nešvankiai[1]).
Bet jau taip visur, kol sviete kūdikiai augo,
vargt ir verkt vaikų pirmiausias buvo remestas[2]).
Dar nei viens ikišiol n'užaugo vis besijuokdams
ir iš lopšio dar nei viens n'iškopo neverkęs.
Vei, žiūrėkim tik, jau vėl su padėjimu Dievo
vasarą su šiltoms dienelėms jaučiame grįžtant.
Vei, kaip žemė jau savo nuogą nugarą rėdo,
ir kaip kožnas daikts atgydams pradeda džiaugtis.
Ant, paukšteliai po dangum, pulkais susilėkę,
linksminas ir sumišai visur skraidydami juokias.
Taigi matai, taip paukščiams, taip ir mums pasidaro,
irgi be vargo būt negal nei viens šiame sviete.
Juk ir mes, dar a bė cė[3]) nemokėdami čiauškėt[4]),
daug vargų bei strokų[5]) tėvams savo padarėm,
ik bėginėt išmokom ir ką žaist prasimanėm.
O vei, kaip kiek išminties[6]) užaugdami gavom
ir darbeliai su vargeliais jau prasidėjo,
štai, tuo žirgai su lėlėms į nieką pavirto.
Ak[7]) išties,[8]) kita prova,[9]) kad piemenio[10]) skrandą
jau užsimovęs ožkas ir kiaules varinėji,
ar kad dargana su lytum pluk[11]) nugarą prausia.
Ei paskui, kad jau akėčias reik sėkinėti[12])
ar kad margis[13]) su laukiu nenor rėplinėti[14]),

---

[1]) švankus—mandagus, padorus, pritinkamas; [2]) remestas (slav. remeslo iš prancūz. le métier) — amatas;
[3]) abėcė — abėcėlė, elementorius (lementorius, lamentorius — nuo lenk, elementarz, lot. elementum, elementarium); [4]) čiaukšt (čiaukšt, čiaukšt, kiaulė ėda), čiaukšti, čiauksyti, čiaukšnoti, čiauškėti, — pritaikoma ne vien kiaulei, bet ir lakštingalai (nei lakštingala čiauškia), del aiškaus, skambaus raidžių kartojimo bei tarimo pritaikinta čia vaikams; [5]) strokas (slav. strach) — baimė; [6]) mano, manyti, manytis (verstis), manomas, manus (sumanus), numanyti, nuomonė, išmanyti, išmanymas (išmonė), išminti (išminti visos mįslės, išmintis (nuovoka) minti (mįslė), mintis, mįslė (minslė), minėti, minėjimas, minavonė (minau); [7]) ak — slav. ach; [8]) išties — iš tiesų; [9]) prova (slav. pravo, pravda) -- tiesa, teisė, byla, teismas (suvadinti provon — teisman), teismo nusprendimas, dalykas (kita prova—kitas dalykas); [10]) piemuo (graikų ποιμήν—poimen), kerdžius (skerdžius—nuo skersti); [11]) plaukti, plauti, plukdyti, plukdytis (maudytis), pluk; [12]) sekti, sėkinėti; [13]) jaučių rūšys: margis, dvylis (juodagalvis), žalis, keršis (baltas juodadėmis), laukis (plikagalvis), palšis; [14]) replės, rėplioti, rėplinėti, ropuoti — ropomis (rėplomis) slinkti, slankioti, eiti pamažėl (sunkiai);

mislyk[1]) tik, koktu[2]) dūšelei[3]) čia pasidaro;
ypačiai[4]), kad potam jau gyvos randasi lėlės
ir nenaudėlės del niekų kvaršina[5]) galvas.

3. Adomas-tėtatis garbingas[6]).

Ak Adom, tu pirms žmogau išdykusio[7]) svieto,
tu su savo Ieva, sode[8]) pavasarį švęsdams
ir gėrybes[9]) uždraustas slaptoms paragaudams[10]),
sau ir mums nabagėliams[11]) daug padarei vargelių[12]).
Dievs, tave koliodams ir žemę visą prakeikdams,
del raspustos[13]) tos iš rojaus[14]) išmetė laukan
ir su rūpesčiais[15]) tavo duoną paliepė valgyt.
Taip potam[16]) tu bėdžiau su Ieva savo mote
išrėdyts, su kailiais per laukus bėginėjai

---

[1]) mislyk (slav. mislit'), mislis (slav. mysl') — mįslė; [2]) koktu = kok-tu nuo koks)=kaip jau, biauru, toktu, toktai=tataki, taip jau; [3]) dūšia (slav. duša, nuo duch) — siela, vėlė, pagalvę mokąs baudžiauninkas, šeimynos narys (kiek yra jūsų dūšių?); [4]) ypačiai nuo nebevartojamo ypatus, dabar vartojama ypatingas, ypatybė, bet ne ypata, tik asmuo (esmuo — nuo esu); [5]) kvaršinti — kankinti, varginti;

[6]) prisiminimas Adomo - tėtačio nėra taip jau atitrauktas nuo viso pasakojimo, kaip tat atrodo; pasakodamas apie vaikus, dainius pabrėžė, jog „iš lopšio dar nei viens neiškopo neverkęs", „irgi be vargo būt negal nei viens šiame sviete", o tai kreipia mūsų mintį į žmonių pradžią, kuri pagaminusi mums tiek vargų ir kančių; tuo atžvilgiu Adomo ir Ievos vargai yra mums visų vėlesnių kartų kančių atvaizdas (Rėzos pastaba);

[7]) dykas (slav. dykii) — laisvas, palaidas (arklys dykas stovi), veltus, tikras (dykas žemaitis nemoka nei lenkiškai, nei rusiškai), — dykauti (išdykauti), dykti (trakti), dykūnas, išdykėlis (išdykęs); [8]) soda, sodžius — ūlyčia; kiemas, kaimas; sodas, sodnas (slav. sad), sodinti (svadinti); [9]) geras, gerumas (gėris), gėrybė; gerti, gėrimas, gėralas (gėrinys), gira, girtas, girtauti, girti (girti pragiro jisai), girtuoklis; [10]) ragas (slav. rog) — žvėries ar gyvulio ragas, senovės muzikos įrankis (latvių ragų muziks — pučiamasis orkestras), gėrimo įrankis (taurė), — raguotinė (slav. rogatina) — senovės ginklas (rago durtuvas, ypač lokiams vartotas),—ragutis, Ragutis (Raginis—dievaitis), ragana, raganius,— raguolis, ragaišis,—ragauti (mėginti), ragavimas, raginti (neragintam po suolu vieta); [11]) nabagas (nebagas, slav. niebog, lenk niebożę, moter. nieboga) — vargšas; [12]) vargti (vergti), varginti (verginti), vargas, vargelis, vargšas, varguolis, vargus (vargingas), vergas, vergija; [13]) raspusta (lenk. rozpusta), pasileidimas, [14]) rojus, slav. rai — dausos; [15]) rūpėti, rūpus (rūpestingas), rūpestis (rūpesnis), nuo to gudų: rupit'; [16]) potam (slav. potom) po to, paskum (paskui, paskiau);

ar tamsoj pasislépt į krūmus kur nusitraukei.
Žinom juk ir mes koktu, kad, kaip nusidėję[1]),
slapomės ir kartais šen ir ten bėginėjam.
Tau, tėtat[2]) garbings, pirmykščios[3]) tavo lėlatės[4])
daug dyvų bei daug neregėtų štukų padarė,
ik potam iš tų lėlių pulkai prasidėjo
ir, kaip mūsų žiopliai, tavo biedną kvaršino galvą.
Tu su savo Jeva juk dar nebuvota bandę[5]),
kaip jūsų veislės pulks ant svieto šio prasiplatins
ir kiek vargo jums jisai padarys užaugdams.
Ale, žėlėk Dieve[6]), kiek džiaugsmo judu sulaukėt,
kaip susivaidiję̧s[7]) ant lauko juma[8]) sūnelis
barės rūstaudams[9]), ir brolis numušė brolį!
Ak Adom, tu peržengdams prisakymą Dievo,
sau ir mums padarei vargus ir didelę bėdą.
Juk ir mes, kaip tu, šiame sviete vos pasirodom,
štai, tuo bėdos iš visų pašalių susibėga
ir nuo lopšio mus ik grabo[10]) persekinėja[11]).
Ale ką galim veikt? Pakol šiame krutame sviete,
turim jau visaip, kaip taiko[12]) Dievs, pasikakint.
Juk ne vis reik vargt; ir tokios randasi dienos,
kad, prisivargę daug, širdingai[13]) vėl pasidžiaugam.

---

4. Pavasario darbai.

Ant[14]), žiemos smarkums su šalčiais vėl pasibaidė,
ir ilgų nakčių tamsybės jau nusitrumpin.

---

[1]) dėti, dėtis — elgtis (ar tu mane mokysi, kaip aš turiu dėtis su vaikais), dėtis — darytis (atsitikti: kas ten dedas, nežinau; širdy dedas man, kad pargrįš jisai Šiandien), dėstis — atsitikimas, nusidėti — nusikalsti nusidėjimas — nusikaltimas, nuodėmė — kaltė (griekas);

[2]) tėtė (tėvas), tėtelis, tėtatis, tetušis, — teta, tetutė, tetulė, tetėnas; [3]) pirmykštis — pats pirmasis, pirmutinis; [4]) lėlė, lėlytė, lėlatė; [5]) bandyti — mėginti, čia: patirti; [6]) žėlėk (tiktai: žėlėk Dieve) — gailėk (slav. žalei, požalei); [7]) vaidas, vaidytis (bartis), — vaidinti, vaidintis, vaidila; [8]) juma (dviskaita) jūsų; [9]) rūstus, rūsti, rūstauti (pykti); [10]) grabas (slav. grob) — karstas; [11]) sekti, sekioti, sėkinėti,—pasekti, pasekioti,—persekti, persekioti, persekinėti; [12]) taikyti (taikinti) — jungti, tvarkyti; [13]) širdytis — pykti, širdingas — greit iširstąs, taip pat: nuoširdus, malonus;

[14]) ant — antai, aure (aurenai) — va tenai, o štai — šitai — va čionai;

Vei, saulėlė, tik žiūrėk, atkopdama greitai,
brinkina[1]) jau laukus ir žolę[2])ragina keltis.
Vei, ne daugio reiks, tuo vėl kvietkas[3]) pasidarę
uostysim ir garbinsim pavasarį margą.
Bet ir jūs, darbai, mus vėl užniksite[4]) dovyt[5]),
kad turėsim su vargais į baudžiavą[6]) trauktis.
Ak, kiek trūso reiks, ik į skūnes[7]) sugabensim[8])
kas ant aukšto dar ar klėtyj[9]) guli be diego[10]),
ir kiek dar palūkėt[11]) reikės, iki šiūpinį virsim!
Nu gi[12]) dabar, į dievišką žiūrėdami ranką[13]),
judinkimės pamaži nuolatai nusitvert savo darbus
ir nepabūkim[14]), kad išgirsim darganas ūžiant,
ar kad orai mus daug syk visoki nugandins.
Skubinkimės, eime, nugaminkim reikalą kožną!
Orei[15]) žagrių[16]) reiks, palyčių[17]) beigi[18]) noragų[19]),
o akėčiomis[20]) reiks negelių[21]) bei bingusių[22]) kuinų[23]).
Žinom juk, ką jaučiai mums rėplodami riekia[24]),
kuinai tur, kad liepiam jiems, skraidydami[25]) trupint.

---

[1]) branka (branda), brankti (branksta gyslos nuo senumo), brinkti, bręsti (nokti), brinkinti (džiovinti, kad brinktų) — brendinti; [2]) žalias (žalia žolė, žalia mėsa), žolė (slav. ziele, zioła), želti želdinti; [3]) kvietka (lenk. kwiat)—gėlė, žiedas; [4]) apnikti, užnikti, apipulti (apniko šunes); [5]) dovyti (slav. davit') — versti, kad greičiau judėtų, — engti, kankinti; [6]) bausti (kančius arkliui bausti, baudžia pilti pilavą), baudinti, baudžiava (dvarysta, kunigysta, lažas); [7]) skūnė—daržinė; [8]) glėbys, gabalas (žemės, lašinių gabalas), gabanas (šieno gabanas), gabenti (boginti) — nešti; [9]) klėtis (slav. kliet') — svirnas; [10]) digu (digu digu kraujas per koją), digt (digt per širdį), dygti, dygus (dygus dagys), dyglys, (dagio, ežio, gyvatės, ešerio dygliai), dagys, daigas. daiginti — diegti, diegas; [11]) laukti, lūkėti (palūkėti), lukterėti;

[12]) na, na gi, nu, nu gi (nu gi dabar) nūn, nūnai, nūnaisi (dabar); [13]) ranka (lenk, ręka, rusų ruka), rankioti, renku, rinkti, rinkinys; [14]) baugu, baugus, bauginti, buginti, būgti, būgštus (tu baugus, o aš būgštus); [15]) arti, arė (arimas)—orė; [16]) žagaras, žagrė — žambis (žembėti — dygti: javai pradeda žembėt)—arklas (arti arklys); [17]) palyčia—verstuvė (medinis arba geležinis žagrės įtaisas žemei apversti); [18]) be (begaliu, tebegaliu, ar beeisi), bei, beigi; [19]) noragas — žagrės įtaisas žemei įrausti; [20]) akis (lat. oculus, slav. oko), akytė — aketė — eketis (kuone sušalau ant aketės skalbdama žlugtą), akylas, akytas (betkas išbadytas yra akytas), akyti (ledas akyja nuo saulės)—akytis (akėtis: duona kildama akijas), akėti, ekėti, akėčios (ekėčios, vok. Egge); [21]) negelys (vok. Nagel) — vinis; [22]) bingti — įsisenėti (tavo liga bingsta), įsistovėti (apie arklius, jaučius), — bingęs, bingus — įsistovėjęs, gerai šertas, stiprus, darbo nebijąs, nelinksmas arklys (arba jautis); [23]) kuinas (slav. koń) darbo arklys; [24]) raikyti, riekti—paprastai tik apie duoną; [25]) skristi, skrieti, skraidyti—ne tik apie paukščius ir orlaivius, bet ir apie arklius, vilkus (šaukiamas ir vilkas ir skrieja į mišką);

Taigį nutverkim jau dabar kiekviens savo jautį[1])
ir išrėdę jį, kaip reik, klausyt pamokinkim,
nes, ką žiemą jis yra stalde[2]) sudūmojęs,
tur visiems pasakyt, kad vėl jau vasara grįžta[3]).
Tu žioply Merčiuk[4]), del ko juokies išsišiepęs[5])?
Ar tai juoks, kad būrai tur į baudžiavą rengtis[6])?
Tu dar nebandei koktu, kad stengiasi margis,
ar nusiminęs žalis tik vos vos[7]) rėplinėja.
Tik bandyk koktu, kad amtmons[8]) pradeda rėkaut
ir nesvietiškai[9]) prasikeikdams iltinį[10]) griežia[11]).

9. **Būras aria jaučiais** („nutverkim kiekviens savo jautį").

---

[1]) „Ką jaučiai mums rėplodami riekia, kuinai tur, kad liepiam jiems skraidydami trupint" — perifrazė: jaučiai pirmą kartą sunkiai įaria žemę, o arkliai paantrindami ir akėdami lengvai, linksmai ją išpurena; „nutverkim jau dabar kiekviens savo jautį ir išrėdę jį, kaip reik, klausyt pamokinkim" — žmonių paprotys, pirmą kart išvedant jautį prie darbo, išrėdyti jį vainikais ir kaspinais (pasak Rėzos); [2]) staldas (vok tall, lenk. stodola, stajnia) — kūte, tvartas; [3]) grąžinti (grąžinti arba atgręžti galvą, grąžinti pinigus), gręžti (grąžtu gręžk skylę, skalbiant drabužį gręžiu iš vandens, gręžk vežimą atgal), grįžti (pagrįžti, pargrįžti); [4]) Merčiuk — Martyne; [5]) šaipytis (vaipytis), šieptis, išsišiepti (šypsotis ir dantys rodyti); [6]) rangyti (rangytis)—raityti (raitytis), rengti (rengtis); [7]) vos vos, tik tik, led led (lenk. ledwo); [8]) amtmons (vok. Amtmann)— valdininkas, viršininkas, viršila, prižiūrėtojas; [9]) nesvietiškai — nežmoniškai, ne taip, kaip žmonėse (sviete) yra įprasta; [10]) iltis — žvėries, gyvulio kraštinis dantis, iltinis dantis—paprastai kalbant apie gyvulius, o pas žmones—akinis dantis; [11]) graižyti (skersai piauti), griežti (dantimis arba dantys griežti — pykti, griežti smuiku), griežlė (raina griežlė ilgu snapu griežia rugiuose „čir-čir");

Nu gi dabar, kaimynai, gentys ir gaspadoriai,
rūpinkitės akylai, kad užardami lauką,
daug visokio sau išbertumėt vasarojo[1]).
Juk negali maitintis[2]) vis vienais riebumynais;
ir dailių riekėlių[3]) reik, kad spirgini spirgus[4]).
Todel tur kiekviens, šventes pavasario švęsdams,
kas ant čielo[5]) meto reik[6]), taipo pasirūpint,
kad kožna diena nusikandus savo dalyką,
dar ir sekančiai n'užmirštų reikalą skalsint[7]).

---

5. Slunkiaus giminė.

„Rods", tarė Slunkius[8]), vėl ben syk su padėjimu. [Dievo
išmiegot ir sąnarius[9]) atgaivinti[10]) galėjom.
Ak kiek syk aš, rūpesčių visų neminėdams,
ištisas[11]) ir užklots krankiau pas kakalį šiltą.
Ak, kad būt ilgiaus žiema pas mus pasilikus,
ir kad vis miegot mums būtų sviete paskirta!
O gi dabar, žėlėk Dieve, jau vasara randas
ir darbų naštas nusitvert vėl ragina rengtis.
Ak, man ašaros į akis jau pradeda trauktis;
o mano motė—žinot juk, koks moterų būdas—
vis susiraukus ir rankas grąžydama[12]) verkia.

---

[1]) vasara, vasaris (mėnuo), vasarojas (vasarojus); [2]) maita, maitintis — misti (nemitęs) — mitinti, maitelis (meitelis), mitinimas (maitinimas), mitulys (vienametis gyvulys); [3]) riekė (riekelė)—atriektasis duonos gabalas; [4]) spirginti, (kepti), spirgas, spirgučiai; [5]) čielas (slav. cielyi, visas); [6]) kas ant čielo meto reik (slavybė) — sakytume: ko visiems, ištisiems metams reikia; metas (laikas), ne: metai; [7]) skalsus (pirkta duona neskalsi), skalsa (skalsumas: duok Dieve skalsos), skalsinti (skalsink Dieve—žegnok Dieve—gausink Dieve), skelsti;

[8]) slinkti (slinkis) — slenkti (slenkstis), slankioti, slunkius (= tinginys), paslanka(-us), slysti (sklysti), slidus (sklidus), sliekas; [9]) (nardyti narstyt), naras (vandens paukštis), narys (sąnarys), nerti, Neris, Paneriai; [10]) gyventi, gyvas, gyvulys, gyvatė, guvus (vikrus), gaivinti, gaivus gaivalas, atsigaivėti (atgyti); [11]) tiesti (tęsti), ištiesti, ištęsti, ištisas, ištisi arba kiauri metai; [12]) grąžyti— laužyti;

Aš vaitodams[1]) vis ir tokią bėdą matydams,
„Ak, močiute“, tariu, „ben syk ir verkusi liaukis;
juk dar čėso yr, ir mes atliksime[2]) darbus[3])
Žinom juk, kad ratas[4]) sens, pamaži besisukdams,
tą daug syk apgauna, kurs vis ritasi šokdams;
o kiek syk sutrūksta jis, permier besisukdams!
Kuinas taipo-jau ramboks[5]), vis žingine[6]) žergdams,
kartais dar toliaus uždėtą nuneša naštą,
kaip tūls žirgs durnuodams ir piestu[7]) šokinėdams;
o kiek sykių dar iškadą sau pasidaro!
Ant, smalininks[8]) seikėt[9]) ir išparduot[10]) savo smalą,
per kiemus pamaži važinėdams, kirkina[11]) ratą,
o tiktai nusipelno jis sau pinigą[12]) grėčną[13]).
Kas iš to, kad būras tūls, perdaug bėginėdams
ir permier besirūpindams, savo sunkina širdį!

Tėvs mano Kūbas[14]) taip glūpai, kol gyvs, nepadarė,
o ir jo tėvas Stepas[15]) gyvent nemokino[16])
„Vaikai“[17]), rėkdavo jis, ant demlio[18]) girts išsitiesęs

---

[1]) Vai, vajė, vaitoti; [2]) likti, likimas, laikyti (laikas), atlaikyti, atlikti, palaikyti, palikti, palaikai (liekanos), palaikis; [3]) darbas, darbus (darbštus), darbininkas (darbuotojas), daryti, dirbti, dirbinys; [4]) ratas — tekinys, ratelis — verptuvas (ir: ratelis risti — mušti), ratai — vežimas, račius—ratadirbis, ratilas (aplink saulę), ratuota (vašku apsikrovusi) bitė, — raičioti, raityti, raitas, raitelis riesti (rangyti), risti, risčiuoti (risčia), ritinys; [5]) rumbas, rambus (tingus, nelinksmas), rambyti, Rambynas; [6]) žengti (peržengti, nusižengti), žingsnis, žingsniuoti), žinginė, pažanga; [7]) piestu—lenk. piąc się; [8]) smala (slav. smola, smolit')ir degutas (degti, deginti, degutis degina degutą) iš medžo dervos (derva—smalingas pušies ar jos šaknų gabalėlis), smaluoti, smalininkas (Smalininkai), smilkyti (smilkalas—rūkalas), smilti; [9]) saikas (miera), saikyti—seikėti (atskirtina nuo saikinti—siekdinti); [10]) duoti, parduoti (slav.peredat', lenk. sprzedać); [11]) kirkti (cypti—apie paukščių, žmonių vaikus; girgždėti—apie ratus), kirkinti(kirksinti: apie lekiančias žąsis, apie ratą), kirklys (kirlys—vanagų veislės paukštis); [12]) pinigas (piningas)—vok. (Pfennig (šved. ir olan. penning), slav. pieniaz (lenk. pieniądz); [13]) grėčnas lenk. grzeczny) — mandagus, padorus, tinkamas;

[14]) Kūbas (lenk. Kuba)—Jokūbas; [15]) Stepas—Steponas; [16]) mokėti (slav. moc)—galėti (kaip moku, taip šoku), mokėti pinigus, mokesnį,--mokyti (mokinti: daryti, kad kas mokėtų, būtų mokąs, galįs), mokymas, mokytojas, mokinys (mokytinis), mokykla, mokslas; [17]) vaikas, vaikinas (vaikis), vaikelis, vaikesas; [18]) demblys—šiaudų pinta paklodė;

ir su žaku[1]) prastu[2]), kaip prastas būrs, užsiklojęs,
„vaikai, šukštu[3]) jums naujus niekus pramanyti,
Taip gyvenkit, kaip mes, tėvai jūsų, gyvenom.
Vis protingai[4]), vis pamaži nusitverkite darbus,
čėdykites kytriai, jauni dar būdami klapai[5]),
kad dar ir senysta ką ras, atšokdama kartą".
Tuos žodelius savo tėvo aš tikrai nusitvėriau
ir, kol gyvs krutėsiu, juos kasdien paminėsiu".

6. Moterų darbai.

Ar ne smagu[6]) klausyt[7]), kad viežlybos[8]) gaspadinės
žiemą su mergoms vindus[9]) savo sukdamos ūžia?
Ar ne gražu žiūrėt, kad Gryta[10]), jau prisiverpus[11]),
skirsto verpalus aust ir audus baltina drobes,
o paskui, kas namui[12]) reik, rokuodama[13]) rėžia[14]),
taip, kad ir dailiems[15]) auteliams[16]) gals pasiliktų.
Ak, kad visos moters taip kytriai padarytų,
mislyk tik, ar būtų tiek nuogų nabagėlių?
Ak išties, mūsų būrai, nei rėdyti ponačiai[17]),
dar su dumčiais vokiškais[18]) susisėst užsigeistų,
ir prancūzai[19]) juos toliaus išpeikt[20]) negalėtų.
„Rods", tarė Pričkus[21]) „vis tiesa, kas čia pasakyta.
Aš, kaip šulcas[22]), per kiemus ilgai jodinėdams,

---

[1]) žakas. (vok. Sack.)—maišas, žiekas (Duon. žakas, lenk. žak)—mokinys; [2]) prantu, prasti, prastas (slav. prosty), paprastas; [3])šiukštus (šiukštus: šiukšti duona— su pelais), šiukštu (šukštu)—nevalia (kas draudžiama), Šukšta (Šukšta—žemaičių pavardė); [4]) prantu (prasti), suprantu, protas, pruntavimas (protavimas); [5]) klapas (slav. cholop, chlop) — valstietis, sodietis, vaikinas;

[6]) smagus—malonus (linksmas), sunkus,—smaginti (linksminti), smogėtis (linksmintis), smogis (smūgis)—sunkenybė, kirtis; [7]) klausti, klausyti, klusnus; [8]) viežlybas (viežlyvas, slav. viežlivy)—mandagus, padorus; [9]) vindas, vindelis (vok. Winde)—keltuvas, ratelis (verptuvas). [10]) Gryta—vok. Grete, iš Margarete; [11]) verpti, verpėja, verpalas, varpstė; [12]) namas, namai (žem. numa), palyg. slav namiot; [13]) rokuoti (lenk rachować) — skaityti, skaičiuoti; [14]) raižyti, rėžyti rėžti, rėžis, ruožas; [15]) dailus—lygus, gražus, puikus,—dailinti (dilinti), dailidė, dailė; [16]) auti, autas (autelis), autuvas, avėti (ji avi kurpėmis), avalas (avalynė, autuvas); [17]) ponas (slav. pan), ponaitis (ponatis); [18]) vokti—nusimanyti, nuovoka (nusimanymas), vokietis, Vokia (Vokietija); [19]) prancūzai—įsigyvenę lietuvių tarpe, labiausiai XVIII a. atvykę šveicar(ieči)ai; [20]) paikas (kvailas), paikinti, peikti;

[21]) Pričkus—vok. Fritz (Friedrich); [22]) šulcas (vok. Schulze) — šaltyšius, storasta, seniūnas.

daug įsitėmijau [1]), kaip daro mūs gaspadinės,
kad žiemos čėse ką verpt krūvoms susisėda.
Juk radau gana tokių, kurios nesigėdi,
kad joms kartais merdėdams [2]) vos sukasi vindas,
nes, kad verpt reik, jos taip daugel pasakų vapa [3]),
kad jau ir ranka kuodelį [4]) pešt užsimiršta
ir besijuokiant koja vindą sukt pasiliauja.
Taip šūtkas betaisant, štai žiema pasibaigia,
o gi pavasaris atžengdams su vasara miela
atliktų žiemos darbų visur pasigenda [5]).
Pimė [6]) rengias aust, o Jekė [7]) mest [8]) pasisiūlo;
o ką mes ar aus, kad verpt ir lenkt [9]) nenorėjo?
Taip-gi namai visi paskiaus nuogi pasidaro".

Moters, jūs nenaudėlės, tai jums parašyta.
Bet jūs prietelkos [10]), jūs viežlybos gaspadinės,
jūs neprivalot del tokių kalbų nusigėdėt;
tos tesigėdie [11]) tik, kurios tingėt nesigėdi.
Jums garbė [12]), kad vindas jūsų, sukriai besisukdams,
pakulų bei linų kuodelį nupeša greitai.
Jums garbė, kad staklės prieš pavasarį trinka [14]),
ir šaudyklė [15]) su šeiva [16]) šokinėdama tarškia [17]).
Jums garbė, kad audeklėliai jūsų nuausti
ant margų lankų [18]), kaip sniegs pavasario, blizga.

Ale nevenkit [19]) dar daugiaus, kaip reik, pasipurtint [20]);
ant, daržų pašaliai darbelių lūkuria [21]) jūsų.

---

[1]) dėmė (ant veido ir t. t.), dėmėtis (ženklintis, stebėtis), domėtis, tėmytis,—domė, įsidomėtinas (įsidėmėtinas), įdomus (įdėmus); [2]) mirti, mirtis, merdėti (apmirti), marinti, marus, (nemarus), maras (marai); [3]) vapėti — plepėti; [4]) kuodas, kuodelis (slav. kudiel, len. kądziel); [5]) pagesti — pasigadinti, pasigesti—prisiminti ką; [6]) Pimė — gal nuo Eipemijos (Euphemia); [7]) Jekė, Jekutė — bene nuo Jokūbė; [8]) mesti, metmenys; [9]) lenkti (lenktynės), lankstyti, (lankas, lankus, palankus), linkėti (linkon, linkui, linksnis);

[10]) prietelka (slav. prijatelka)—draugė, kartais: žmona; [11]) te—tegul, lai; [12]) gerbti (valyti, tvarkyti: gerbti ligonis), garbinti, (garbus, pagarbus, garbė, pagarba, mirusis garbstyti), gilti; [13]) suk, sukti, sukrus (apsukrus), suktinė, sukčius; [14]) trenkti (trenksmas), trinkėti, trankyti (trankus), trankytis; [15]) šaudyklė— staklių šaudyklė; [16]) šeiva — šaudyklės špūlė (vok. Spule); [17]) tar—tar tarškėti, tarškynė; [18]) lanka (lenk. łąka, gudų-rusų ług)—pieva;

[19]) vengti, vingis, vangus (tingus, kurs vengia dirbti), atvanga (poilsis po darbo); [20]) purtinti (krėsti), purenti (žemę),—pasipurtinti (pasikratyti, pasijudinti); [21]) likti—laukti—lukurti (lukterėti);

Taigi padėkit jau vindelių visą klapatą [1])
ir stakles, iki vėl reikės, į pašalį kiškit,
o gi nagan [2]) spatelius [3]) greitus bei lopetas [4]) imkit.
Vei, kaip kurmiai, šen ir ten vartydami žemę,
jus, daržovę sėt, į daržą ragina bėgti.
Nu gi dabar, ką tik įmanot, sėkite sėklas.
Sėkite kopūstus [5]), morkus [6]) su didele sauja:
ropių [7]), pastarnokų [8]), sviklų [9]) beigi repukų [10]),
taip ir šalkių [11]) su gardžiais kartupelių [12]) valgiais
sėt ir įvaisint, pridabot ir kuopt [13]) nepamirškit.
Taip besipurtindamos linksmai pavasarį baikit,
ik jau prie kitų darbų jums vasara šukters.

II. Vasaros darbai.

1. Vasaros sveikinimas.

„Sveiks, svieteli margs, šventes pavasario šventęs,
sveiks ir tu, žmogau, sulaukęs vasarą mielą [14]);
sveiks kvietkelėmis pasidžiaugęs, sveiks prisiuostęs;
sveiks, Dieve duok, sulauk dar daug pavasario švenčių
irgi, sulaukęs jas, vis sveiks ir drūts pasilinksmink.
Taip Dieve duok kožnam, kurs mūsų Lietuvą [15]) garbin
ir lietuviškai kalbėdams baudžiavą seka [16]);
tam Dieve duok sulaukt kasmets pavasarį sveiką,
o gi [17]), pabaigus tą, potam [18]) ir vasarą linksmą.“

---

[1]) klapatas (lenk. klopot)—vargas, rūpesnis; [2]) nagan imti —imti į rankas; [3]) spatas (vok. Spaten) — geležinis kastuvas; [4]) lopeta (slav. lopata) — kastuvas;

[5]) kopūstas—slav. kapusta; [6]) morkas—vok. Möhre, rus. morkov' (lenk. marchew); [7]) ropė — vok. Rübe, rus. riepa,—roputė (bulvė); [8]) pastarnokas — vok. Pastinake, lenk. pasternak; [9]) sviklas (lenk. ćwikla)—burokas; [10]) repukas— paprastai kručkas (gručkas), arba sėtinys; [11]) šalkis (vok. Schalk)—baltasis kopūstas; [12]) kartupelis (vok. Kartoffel)—bulvė, bulbė, roputė; [13]) kaupas (lenk. kupa), kaupuoti—kaupti (apkasti bulves ir t. t.), kuopti (apkasti, apvalyti, kuopon rinkti), kuopa (slav. kupa), kupeta, kupinas;

[14]) myliu, mielas, meilė; [15]) Lietuva, lietuvis (Mažojoj Lietuvoj: lietuvninkas) nuo lietaus ar nuo lietos (lietos vyrai); [16]) sekti, sekioti (persekioti), sektis, sėkmė (pasėkmė, paseka); [17]) o gi=o, ir; [18]) baigti (bengti), pabaiga (pabanga), nuobaigos (pabaigtuvės);

Taip prieš sekmines[1]) būrus į baudžiavą kviesdams
ir, kas reik, pamokindams sveikino[2]) Pričkus.
Rods sveiks kūns[3]), kurs vis šokinėdams nutveria[4]) darbus,
yr didžiausi bei brangiausi dovana[5]) Dievo.
Tas žmogus, kurs, daug triūsinėjęs bei prisivargęs,
savo prastus valgius vis su pasimėgimu valgo,
o prisivalgęs ir viernai[6]) dėkavojęs[7]) Dievui,
linksmas, sveiks ir drūts miegot į patalą kopa,
tas apgauna[8]) tą, kurs vis, kasdien išsirėdęs,
ale dūsaudams[9]) ir vis sirgdams, nutveria šaukštą.
Kas iš to, kad Diksas nuogs, pas kupiną[10]) skrynę
klūpodams ir vis vaitodams, garbina skarbus[11]),
o nei grašio[12]) sau, kad reik, išimti nedrįsta,
bet, nei bloznas[13]), vis nedarytą viralą srebia[14])
ir skarots[15]) bei pusnuogis kasdien pasirodo.
Mes lietuvninkai vyžoti, mes nabagėliai,
ponams ir tarnams jų rods prilygti negalim,
bet ir poniškas ligas kentėt neprivalom.
Ak, kaip daug mieste bei dvaruose[16]) prisistena,
kad mus atlankyt pamaži vėl vasara rengias.
Čia viens, rėkaudams durnai, su podagra[17]) piaujas[18]),
o kits ten, kitaip dūsaudams, daktaro[19]) šaukia.

---

[1]) šeštas — šeštinės, sekmas — sekminės, ašmas — ašminės, devintas — devintinės, dešimtas — dešimtinė(s), šimtas — šimtinė(s); [2]) sveika, sveikas, sveikata, sveikti, sveikinti;

[3]) kūns, kūnas, kūningas, kūniškas, bet kunigas (kuningas, palyg. vok. König, normanų konung), kunigė (kunigienė — protestantų ar reformatų kunigo žmona), kunigaikštis, kunigystė, kunigysta (dvarysta): [4]) tverti, patvara; [5]) duoti, duovana—dovana, dovanoti, dosnus, (duosnus) duoklė, davimas (padavimas); [6]) vieryti (slav. vieryt')—tikėti, viera—tikėjimas, tikyba, viernas—tikras, ištikimas; [7]) dėka — padėka, valia (rėžtas — brolis eina savo dėka), dėkavoti—dėkoti, ačiuoti, dėkui — dėkoju, ačiū; [8]) gauti apgauti — apmauti, apvilti, apgaulė; [9]) dusti (duste atsidusau; slav. duch, duša, dyšat'), dūsauti (dūksauti), dūsuoti — dvėsuoti, dvėsti—dvasioti, dvasia, dausioti, dausos; [10]) kuopa (slav. kupa), kuopti, kupeta, kupinas; [11]) skarbas (lenk. skarb.)—turtas, valdžios iždas, valdžia (palyg. skarbavas žmogus, skarbavas miškas.; [12]) grašis (vok., paskiau slav. groš) — skatikas; [13]) bloznas (lenk. błazen)—pienburnis, paikis; [14]) srėbti, sriuba; [15]) skarti—plėštis, skara, skarmalas, skarotas (driskius);

[16]) dvaras, dvarysta (baudžiava), dvarininkas, sen. dvaronis (karaliaus ir kt. dvaro tarnautojas—sl. dvorianin, iš čia rusų laikais Lietuvoje pritaikinta bajorui, lenk. dworzanin); [17]) podagra (slav. podagra)—sausgėla, kojų liga; [18]) piauti, piautuvas, piūklė, piūtis, piovimas; [19]) daktaras (lot. doctor, nuo doceo-mokau), mokytojas, mokytas žmogus, gydytojas;

Ai del ko ponus taip skaudžiai kankina ligos?
Kodel jų taip daug pirm čėso giltinė[1]) suka?
Todel, kad jie būriškus išjuokdami darbus,
su griekais kasdien ir vis tingėdami penis.
O štai mes mieste[2]) per nieką laikomi būrai,
pasukų[3]) kiek ar išrūgų skystų[4]) prisisurbę,
vis tekini[5]), kaip klapams reik, atliekame darbus.
O kad kartais kokį dar lašinių[6]) šmotelį[7])
ar dešros lietuviškos ben kiek paragaujam,
tai dar juo dailiaus uždėts mums sekasi darbas.
„Rods", tarė Lauras[8]), ant kumpos[9]) lazdos pasirėmęs,
„Dievui būk garbė, sveiki pavasarį baigiam
ir visi drūti pargrįžtant vasarą matom.
Vei, kaip vėl aukštyn saulelė kopti paliovė
ir aukščiaus savo žėrintį[10]) nuritusi ratą,
ant dangaus išgaidrinto[11]) sėdėdama žaidžia.
Vei, kaip jos skaistums[12]), kūrendams[13]) žiburį[14]) karštą,
žemės vainikus[15]) pamaži jau pradeda vytint[16])
ir grožybes jų puikias su pašaru[17]) maišo.
Ak, kaip tūla mūsų žolelių taip nusirėdė,
kad nei boba[18]), jau didei sukrošusi[19]) kumpso.
O kiek jų darže žmogaus ranka nusiskynė[19])
ir, grožybėms jų margoms trumpai pasidžiaugus,
jaugi suvytusias ir nederingas[20]) išmetė laukan!
Bet taip ir paukšteliams mūs linksmiems pasidarė.

---

[1]) gelti, geluonis — gylys, gilti, giltinis, giltinė (Prūsų vokiečiai giltinę yra pavertę nebesuprantamu žodžiu Geeltän — Gelbzahn); [2]) miestas (rusų miesto, lenkų miasto)—pilis tikriau: papilė; [3]) pasukos, įšrūgos, pienas, sviestas; [4]) skiesti, skysti, skystas, skystimas; [5]) tekėti, tekinti, tekinas, tekinys; [6]) lašas, lašėti, lašinti, lašinys, lašiniai; [7]) šmotas (lenk. szmat)—gabalas net sklypas;

[8]) Lauras, Laurynas (lot. Laurentius); [9]) kumpas, kumpis, kumposas (krivulė), kumpti, kumpsoti; [10]) žara (slav. žar) —pazaras (slav. požar), žarija, žarstyti, žerti, žerėti; [11]) gaidra, giedra, gaidrus — giedras, gaidrintis—giedrintis—skaidrintis; [12]) gaidrus, skaidrus, skaistus, skaistvaris — žalvaris; [13]) kurti, kūrenti, kurstyti; [14]) žib, žiba (žibėti), žibus, žibinti, žiebti, žibintuvas, žiburys; [15]) vainikas (slav. vianek), vainikuoti; [16]) vysti, vytinti; [17]) šerti, pašaras; [18]) boba (slav. baba)—moteriškė; [19]) sukrošęs—sukvaršęs, pasenęs (sukrošti—nebevartojama); [19]) kabinti, skinti, skynimas; [20]) derėti, derėtis (derybos), derinti (taikinti), deringas (naudingas);

Ką gegužė pakūkavo[1]), ką lakštingala suokė[2])
ir ką vėversiai[3]) poroms lakstydami žaidė,
tai jau baigias vis ar jau visai pasiliovė.
Daug gyvų daiktų, kurie lizde prasidėjo,
tėvą[4]) su moma prastoję, penisi patys
ir, dainas[5]) savo tėvų atkartodami, čypsi.
Taip trumpam čėse nei naujas sviets pasidarė.
 Tokius aš dyvus kaip sens žmogus pamatydams,
irgi dūsaudams iš širdies, tuo šukteriu graudžiai[6]):
„Ak“, tariu, „kaip visai niekings mūsų veikalas amžio!“
Mes silpni daiktai, kaip švents mums praneša[8]) Dovyds[7]),
nei žolelės ant laukų, dar augdami žydim.
Kožnas viens žmogus užgimdamas pumpurui lygus[9]),
iš kurio žiedelis jo pirmiaus išsilukštin[10]),
ik potam jis, peržydėjęs ir nusirėdęs,
užaugin vaisius ir amžį savo pabaigia.
Taip, iš viso taip, ir mums biedniems pasidaro.
 Mes, taip pons, kaip būrs, lopšyj verkšlendami bėdžiai,
amžio busiančio tik blogą pumpurą rodom,
o paskui, kad čėsas jau žydėti pareina,
štai, viens, kaip ponatis, poniškai šokinėdams,
o kits būriškai, kaip burvaikis, bėginėdams,
jaunas savo dienas glūpai gaišindami[11]) lošta[12]).
Bet štai, kad ūsai[13]) pirmi jau pradeda želti
ir kad darbus jau sunkokus reikia nutverti,
ai, kur dingsta[14]) glūps ir vaikiškas šokinėjims?
O kiek syk, linksmai šokinėjant ir besispardant,
giltinė su rauplėms[15]) piktoms atšokusi smaugia

---

[1]) kaukti (staugti), kukdinti (versti, kad kauktų), kūkuoti; [2]) suokti— tykiai giedoti (dainuoti), niūniuoti; [3]) vėversys, vyturys, cyrulys (latv. cirulis); [4]) tėvas, tėviškė, tėvynė, tėvonis (įpėdinis), tėvūnas (palyg. tijunas—prievaizda, taip pat žemaičių apskrities viršininkas),—vaivadas, karo vadas) tėvūnaitis; [5]) daina (giesmė, rauda, sutartinė, palyg. len. dana, latvių dūna), dainius (daininninkas), dainuoti (giedoti, raudoti, niniuoti, lyguoti, valiuoti, laluoti) žem. dainiuoti;

[6]) grusti, graudinti, graudus; [7]) švents... Dovyds — Šventojo Rašto Dovydas karalius (čia prilyginimas iš psalmių); [8]) nešti, nešikas, neštuvai, naščiai, našta—pranešti (nešti pirmyn, pirmiau), pranešėjas, pranašas; [9]) lygus, lygti (derėti), lyginti; [10]) lukštas, lukštintis;

[11]) gaišti (nykti), gaištis, gaišuoti, gaišinti; [12]) lošta=lošia; [13]) ūsas—slav. us; [14]) dangyti (dangus), dengti, dingti; [15]) su rauplėmis (vokietybė) — rauples seniau labai kirto žmones;

ar su karštlige[1]) dar tik macką[2]) pasuka[3]) bėdžių,
bet ir klapams ir mergoms ji gatavą[4]) dalgį
aštrina vis ir, jauno jų n'atbodama veido,
kirsteria[5]) taip aklai, kad kasos[6]) irgi kepurės[7])
su grožybėmis visoms į nieką pavirsta.
Taigi matai, kaip žmogiškas trumpintėlis amžis
žydinčioms ir krintančioms prilygsta žolelėms".

---

2. Šaukimas baudžiavon.

...... Štai, vakmistras[8]) pasirodė
ir besispardydams taip baisiai[9]) keikti pagavo,
kad sviets visas su visais daiktais[10]) padrebėjo.
„Kad perkūns[11]), kad velnias"[12])! ai, žmogau pasimislyk!
Kam dūksti taipo? Kam keiki taip išsižiojęs?
Nenprieteliau, kam plėšais[13]) taip? kas tau pasidarė?
Bet jis dar labiaus ir taip durnuoti pradėjo,
kad visoki paukščiai po dangum nusigando.
Syveida[14]) kytra, nulenkus uodegą bėgo,
o sturluks[15]), ausis[16]) iškėlęs irgi drebėdams,
į arčiausius[17]) krūmus vos nusikakino slėptis[18]).
Bet ir rupuižės ir varlės taip nusigando,
kad jos umaru[19]) su vaikais į vandenį šoko.
Žiurkės po kraiku su pelėms irgi pelėdoms
del tokių baisybių jau apalpti pradėjo,

---

[1]) karštligė—karštinė; [2]) mackas—mažas, labai mažas (Mackus, bet ir lenkų Maciek); [3]) sukti (suk sprandą), pasukti (smaugti); [4]) gatavas (slav. gotovy)—parengtas, pritaisytas; [5]) kirsti, kirsterti; [6]) kasa—slav. kosa; [7]) kepurė (latv. cepurė, slav. čapka, šapka, pranc. chapeau), kepurinis (šokis);

[8]) vakmistras — vok. Wachmeister (= sargybos virsininkas, viršila); [9]) baisus, baimė, baidyti, bijoti; [10]) daiktas—dalykas (dalis, dalyti), ta pati vieta (jie gyvena daikte), ištisumas (nuo daikto kirsti miškas); [11]) perkūnas (Perkūnas)—slav. piorun (piorun), perkūnija; [12]) vėlė (Veliuona), vėlės (vėlių velykos, bet ir gudų: velik dien), vėlionis, vėlinas (velnias, velniukštis, velns); [13]) plėšti (draskyti), plašus; [14]) syveida—lapė (mįslėse), gal nuo: syvas, syvai; [15]) sturlukas—zuikis (sturluks klausė syveidą, kur gul kniauka? — po karlauka; zuikis klausė lapę, kur gul katė? — po egle); [16]) ausis, ausylas, ausytas (ausyta kepurė); [17]) arti, artas, artimas, artinti, (artintis), artyn; [18]) slėpti (slėptis), slapstyti (slapsytis), slapus (slaptus, slaptas), slaptumas, paslaptis (slėpinys), slastai (slapstai); [19]) ūmas (ūmai), umarus (umarus žmogus), umaras (urmas, audra)—slav. hurm (hurba);

o daug žvirblių pusgyvių nuo stogo[1]) nupuolė.
Taip, ar girdit, taip tas neprietelius prasikeikė.
Svietui jam besidyvijant, štai girgžteria[2]) durys[3])
ir šaltyšius[4]) Pričkus tuo visiems pasirodė.
„Štai“, tarė jis, tuojaus skaitydams gromatą[5]) pono,
„štai, poryt mūsų pons mus bėgt į baudžiavą siunčia,
todel jau vežimus, kaip reik, taisykite kožnas
ir su šakėms bei kabliais[6]) atbėkite greitai“.
Taip ištaręs, jis kūliais[6]) pro duris iššoko
ir ant kumelio ketvergio[7]) tuojaus užšimetęs,
skubinos ir kitiems kaimynams urdelį[8]) rodyt.
O kaip jau diena pasakyta buvo prašvitus[9]),
štai, baudžiauninkai visi pulkais susirinko.
Viens savo kablį, o kitsai naujintėlę šakę
nešdams ir besiskubindams tik bėga, tik bėga,
o bernai visi, naujas vyžas nusipynę
ir autus naujus iš drobės sau pasidarę,
vis tekini kits kitą neigi pranokdami šoko.
Tai išties dyvai, nes taip nedarydavo būrai:
sako juk visur, kad būrs į baudžiavą slenka
ir kad kartais su piktu jį reikia pajudint,
kad, kaip puolas[10]) jam, jis žengt ir dirbt užsigeistų.

---

3. Širdingas ponas.

Amtsrots[11]) valsčiaus[12]) to, kursai tą baudžiavą valdė,
toks širdings buvo pons, kad kožnas, jo paminėdams,
dar vis verkia, nes jisai jau numirė pernai.

---

[1]) steigti, stiegti (dengti stogas), stiegius (stogo dengėjas), stogas (len. stog.); [2]) girgžt, girgžterėti; [3]) durti, dūris (įdūrimas), durys, durininkas (kaip vartininkas); [4]) šaltyšius (len. sołtys iš vok. Schultheiss)—seniūnas, storasta; [5]) gromata (gud. hramota) — laiškas; [4]) kabėti, kablys (kapstyti, kaplys), kibti; [6]) kulti, kultis, kūlys; [7]) ketvergis—4-rių metų; [8]) urdelis — ordre (vok. iš pranc.)—įsakymas;

[9]) šviesa, šviesti, švisti (aušti), švitulys; [10]) puolas—dera, (pri)tinka; [11]) amtsrotas (vok. Amtsrath)—dumčius, patarėjas (čia, tur būti, bus buvęs Kriziaus Duonelaičio kaimynas ir giminaitis Duonelaitis); [12]) valdė (valdžia), valdyti, valdytojas (valdovas), valsčius, valstybė, valstietis, veldėti (paveldėti) — slav. władza (vlast'), vladet', vladetel, Vladimir (valdimieras), volost (lennk. włość), lenk. wloscianin;

Ak, išties ir verts[1]), kad jo kasdien paminėtų
ir kad jo vaikų vaikai paminėdami verktų.
Tai buvo pons! Ak tokį vos vėl rasime sviete!
Mislyk tik, gaidau, kaip jis mylėdavo žmones,
ir delko jį vėl visi mylėdavo būrai.
Daug yr ponpalaikių[2]), kurie pamatydami būrą,
spiaudo nei ant šuns ir jį per drimelį[3]) laiko,
lygiai, kad žmogutis toks neverts pažiūrėti.
Ale nabašninks[4]) amtsrots taip nedarydavo būrui,
bet visur aštriai kaip tėvs užstodavo bėdžių.
Keikesčių niekados iš jo burnos nesulaukėm,
ir kad kuočės[5]) jis būrus išgirsdavo keikiant,
tai tuo tėviškai jis juos mokėdavo koliot.
Jis nesakydavo „tu“, bet vis pasakydavo „jūsų“,
iš iškoliodams jis vis ištardavo „jūsų“;
nes tik vokiškai jisai mokėdavo koliot.
O kad kartais šį ar tą reikėdavo garbint,
tai jis tam lietuviškai padarydavo garbę.

Ale dabok, broliau, aš tau daugiaus pasakysiu.
Tu su manim žinai, kaip būrą baudžiava baudžia
ir kaip bėdžius toks, kasdien kantriai pasilenkęs,
po baisioms vargų naštoms vos gal atsidvesti.
Ak, kas gal visokias mūsų bėdas surokuoti!
Vasara, juk žinai, kasmets tik vos pasirodo,
štai, kiekviens žioplys jau būrą pradeda stumdyt.
Kaspars ant galvos iškėlęs skiauturę riebią,
kaip gaidys vištas guiniodams[6]) gandina žmones;
ale jo tarnas Diksas dar baisiaus pasipurtin,
kad jis kardpalaikį, nei pons, prie šalies prikabinęs,
tarp baudžiauninkų mūdraudams rėkti pagauna.
Nes jis vis kytriaus už poną nor padaryti
ir aukščiaus už jį, tik mislyk, veržiasi[7]) sėstis.

---

[1]) versti, varstyti (verti), svarstyti (s-varstyti, suversti, vertinti, vertas; [2]) palaikyti, palaikai, palaikis; [3]) drimelis—išvėpėlis, mulkis (seniau drimbėlis, drimbailas, drimšas, lenk. dryblas); [4]) nabašninkas, nabaštininkas, nabaštikas (len. nieboszczyk), amstrots nabašninks = amstroto nabašninkas, — velionis; [5]) kuočes=kuo čėsu=kada nors;

[6]) guinioti (gainioti), guiti (ginti), ganyti, ganykla, ganiava; [7]) varžyti, varžytis, varžytinės, veržti, veržtis;

Ar tai švankus darbs, ar reik taip viešpatį[1]) niekint[2])?
O kad bloznas toks savo ponui taip išsišiepia,
ar dyvai, kad būrą jis jau visą suėda[3])?
Juk žinai, broliau, koktu, kad svilina saulė
ir kad prakaitui[4]) srovėms[5]) per nugarą teškant,
jau ir blogs skilvys del pietų pradeda skųstis[7]).
Rods, ir jam perlenkio[6]) reik kasdien pasitiešyt[8]),
ale kuomi gal biednas būrs savo vėdarą linksmint,
kad jam plutos tik ir kėžas[9]) vos pasiliko?
Taip vargingai jis, savo sausą truputį[10]) kramtęs[11])
ir ištroškęs, jau malkelio[12]) gert užsigeidžia,
o ką gers, kad skinkio[13]) jam nei viens nepasiūlo?
Taip jis iš bėdos, pas klaną kokį nušokęs,
ištisas ir didei dūsaudams vandenį laka,
kur vabalai visoki su varlėms šokinėja;
o štai, Diksas su lazda dar muša nabagą.
Ak, ponamtsrot, ak, del ko mums numirei pernai!
Ak, su tavim jau ir linksmybės mūsų prapuolė[14]).
Ak, tėtuti, tavęs kasdien kiekviens paminėdams
ir dūsaudams taip nesvietiškai nusiverkia,
kad ir akys jau keliems išpūti pradėjo,
o kiti del to veik[15]) proto viso netekę[16]),
baudžiavą, kaip jiems reik, atlikt jau nedera[17]) bėdžiai.
Rods ir tu, baudžiauninkus į baudžiavą guidams,
ne tingėt, bet dirbt, liepei[18]), kaip puolasi būrams,

---

[1]) vaišės, vaišinti, viešas, viešėti, viešnia, vieškelis, viešpatis (viešpats), viešpatauti; [2]) niekas (slav. nikto), niekai, (niekniekiai), niekauti, niekinti, naikinti, nykti; [3]) ėsti (ne: valgyti), slav. jest', ėdalas, ėdrus;

[4]) kaisti, kaitinti, kaitrus, kaitra, prakaisti, prakaituoti, prakaitas; [5]) sraunus, sr(i)ovė, pasr(i)uvęs, sruta; [6]) skaudus, nuoskauda, skausti, skaustis, skųstis, skundas; [7]) perlenkis (nuo: lenkti) — kas kam skirta (lenkta); [8]) tiešyt (slav. tiešyt') — džiuginti, patieka (slav, potiecha) — pradžiuginimas; [9]) kėžas (vok. Käse)—sūris; [10]) trupėti, trupus, trupinti, trupinys, truputis; [11]) kramtyti, kremsti, krimsti; [12]) malkas—gurkšnys; [13]) menkesnės alaus rūšys: puspyvė (len. podpiwek) ir skinkis (len. kwas);

[14]) pulti, nupulti, prapulti, užpulti, atpulti, įpulti, išpulti, parpulti, pripulti, supulti, apipulti; [15]) veikti, veikus (veiklus), beveik—veikiai, veikėjas, veikalas, veiksmas, įveikti; [16]) tekti (avis teko vilkui), netekti (nustoti), užtekti; [17]) derėti—lygti, tikti, užaugti—užderėti, derlius, derinti, derybos, dermė (padermė); [18]) liepti, atliepti, atsiliepti;

nesa karališkas provas[1]) ir visą rabatą[2])
kožnas tur, kaip tarnui reik, viernai pasisavint[3]),
ale nesvietiškai būrus įžeist negalėjai.
Ak, kiek syk tu verkdams mūsų bėdas pažiūrėjai
ir, kad Dikšas mus perdaug užnikdavo dovyt,
tu, kaip tėvs meilings, užstot mokėdavai žmones.
Ypačiai, kad javelius nuvalyt[4]) prisiartinio čėsas
ir laukų darbai mus į laukus suvadino[5]),
štai tavo rūpesčiu tuojaus išbusdavo kožnas,
taip, kad kartais per naktis miegot negalėjai
ir daug syk sapnuodams mūsų bėdų paminėjai.
Taip besirūpindams visokio gėrimo grečno,
puspyvės ir skinkio daug liepei padaryti,
ir kad mes apalpę bei vaitodami dirbom,
tuo tavo tarnas mus gaivint atveždavo bačką[6]).
Ak, pon amtsrot miels, del ko mums numirei pernai!

---

4. Šienapiūtė.

Jau ir pievoms[7]) reiks ir dirvoms[8]) ką pasakyti.
Vaikai, skubinkitės, ant, vakars[9]) jau prisiartin,
o rytoj[10]) reikės pamaži dalgius pasiprovyt[11]).
Ar negirdit, kaip šienaut[12]) jau putpela šaukia
ir, kas žiemai reiks, sukraut į kupetą liepia?
Ak, ir čėsas bus; Joninių didelę šventę,
kaip kiekviens žinai, poryt viešėdami švęsim,
o n'ilgai po to laukų triūsus nusitversim.
. . . . Jau pulkai susibėgo,
ir visur rėksmai „šok, kirsk, krauk" pasidarė.
Tuo laukai, kaip skruzdėlyns, kribždėti pagavo,
ir gaspadoriai su bernais šienaudami spardės.

---

[1]) provos—čia bus: teisės, įsakymai; [2]) rabata (slav. robota) — darbas („rabata" retkarčiais tevartojama Prūsų lietuvių giesmėse—Kuršaičio); [3]) sau, sau imtis, savintis, pasisavinti — čia: prisiimti, kas įsakyti; [4]) valyti, nuvalyti, valus; [5]) vadinti—vardyti, šaukti; [6]) bačka—slav. bočka,—bosas;

[7]) pieva—lanka (len. łąka); [8]) dirti (slav. drat', derėt', drzeć), dirva, dirvonas; [9]) vakaras—slav. viečer, lat. vesper,—vakarai, vakar, vakarop, vakaroti, vakarienė, vakaruškos; [10]) rytas, rytmetis, ryto(j), rytai, rytojus; [11]) provyt—čia taisyt; [12]) šienas (slav. sieno), šienauti, šienapjutė;

Rodės man, kad visas sviets, kovot[1]) susibėgęs,
kardus[2]) ir šobles[3]) į margas nunešė pievas.
Štai, tuojaus visur išsišiepusi giltinė smaugė
ir visoms lankelėms raudą[4]) didę padarė,
nes dar daug žiedų tik vos žydėti pradėjo,
ir daugums jų vos savo blogą pumpurą rodė.
Daugel dar visur nei būrų kūdikiai žaidė,
o kiti jau su žiloms barzdoms svyrinėjo[5]).

5. Krizas.

„Ak“, tarė Krizas, „rods dar daug mums reiks pasipurtint[6])
ik visur savo būriškus atliksime darbus.
Ale, žėlėk Dieve, kaip gal vargings gaspadorius
iš bėdos išsirist, kad jam šeimyna neklauso.
Aš, girdėk, broliau, šią kiaušę[7]) žilą[8]) sulaukęs
irgi nemaž ant svieto šiaip ir taip prisibandęs,
daug dyvų ir daug naujienų tau pasakysiu.
Tėvs mano Krizas numirdams manė mažą paliko,
o našlė moma maitintis ubagais ėjo.
Todel iš bėdos man vargstančiam nabagėliui
slūžyt[9]) ir kiaules varinėt pas Bleberį teko.
Taip aš, valandą[10]) viernai jo kaimenę ganęs,
jau potam akėt ir žagrę sekt panorėjau,
nes aš jau, kaip glūpas vaiks, daug razumo rodžiau,
o kaip pusbernis nevieną žilį pranokau[11]).
Todel padarynes[12]) visokias vos pažiūrėjau,
štai jau, mislyk tik, jas taip išdrožti[13]) mokėjau,
kad tūls bernas sens del to didei nusigando
ir besigėdėdams saugojos man pasirodyt.
Rods, negražu žiliems bernams ir didelė gėda,
kad juos koks bernuks glūpoks apgėdina dirbdams.

---

[1]) kova, kovoti, kautis; [2]) kirsti, kerta, kardas (len. kord); [3]) šoblė (lenk szabla iš vok. Säbel)—išlenktas kardas, kalavijas; [4]) rauda, raudoti; [5]) svirti, svirdenti, svyruoti, svyrinėti, svirtis,—sverti, svarstyti;

[6]) pursti, purstus, purtinti (krėsti); [7]) kiaušė — kaukolė; [8]) želti, žilti, žilas; [9]) slūžyt (slav. služit')—tarnauti; [10]) valanda—momentas; [11]) nokti, pranokti, pranokėjas; [12]) daryti, padarynė—padargas, padaras; [13]) drožti (grėblys, botagu per nugarą), drožinti, drožtuvas, drožinys;

O štai dar algos [1]) tokie daug dolerių [2]) tyko [3]
ir vis pasėlio [4]) daugiaus išveržt nesigėdi.
Ak, kur dingo Prūsuose barzdota gadynė,
kaip šlūžauninks dar už menką pinigą klausė!
Aš, dar vaikpalaikiu glūpu pas Bleberį būdams,
daug syk dyvijaus, kad koks turtings gaspadorius
su bernais kasmets suderėdams dolerį siūlė,
o bernai dar gyrės, kad koksai geradėjas
kartais iš tikros širdies šeštoką [5]) pridėjo;
kad dar ką jiems ir dvi vyži pažadejo,
štai, jie dar už garbę tą didei dėkavojo.
Bet kaip sviets potam didžiuotis [6]) jau prasimanė
ir lietuvninkai su vokiečiais susimaišė,
štai, ir viežlybums tuojaus į nieką pavirto,
taip, kad klapai vyžų viežlybai padarytų,
o mergaitės krosytų [7]) marginių [8]) nekenčia.
Klapai, kaip ponačiai, su puikiais sopagačiais [9]),
o nenaudėlės mergaitės su kedelačiais [10]),
lyg kaip jumprovos [11]), pasirodyt jau nesigėdi.
Taip lietuvninkai savo viežlybumą pražaidė.
Bet ir mūs' valgius lietuviškai padarytus
tūls išdykėlis nenauds [12]) išpeikt nesibijo.
Tėvai mūs kytri, kisielių [13]) virdami skanų
ir su pienu jį šeimynai duodami valgyt,
didelį savo namams visiems padarydavo džiaugsmą.

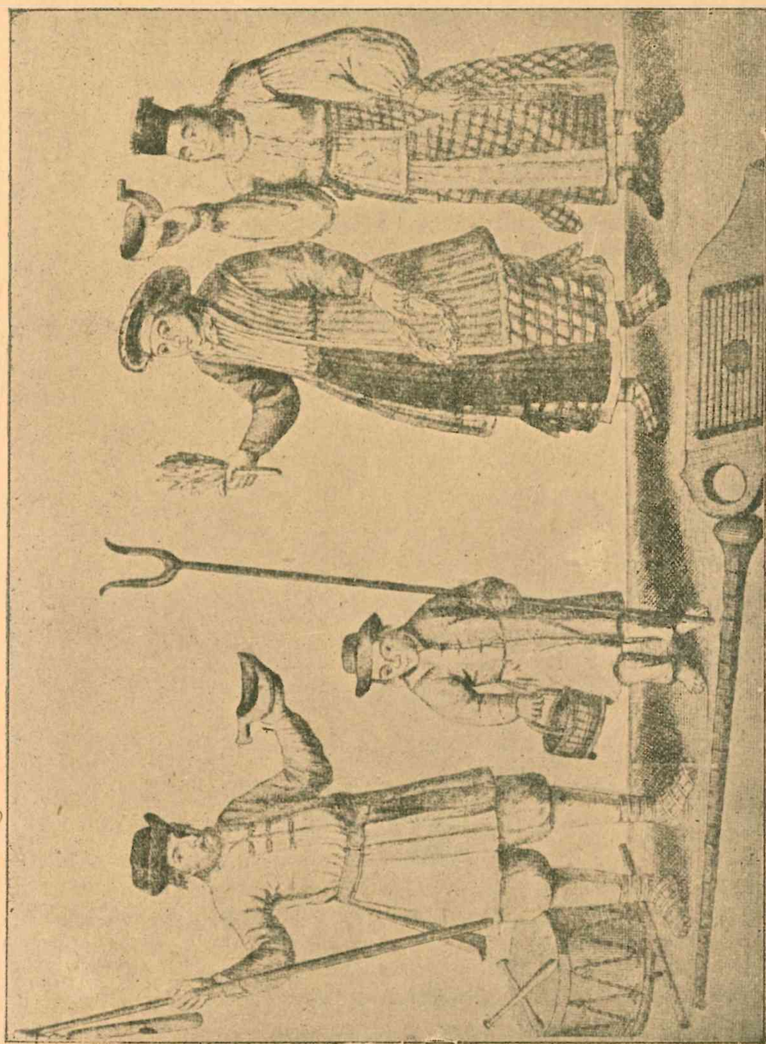
---

[1]) alga, algoti (atlyginti), elgetauti (naudos, uždarbio ieškotis), elgeta elgtis (žem. algtis), elgimos (pasielgimas); [2]) doleris, dažn. dorelis (len. talar, iš vok. Thaler) — seniau 90 kapeikų (puspenkto lito pinigas, muštinis, išnykus senovės doleriams, gaunamas iš Amerikos dollar; [3]) tykus (slav. tichi), tykoti (tykiai sergėti, idanpolus, šokus ir t.t.); [4]) sėti, sėja, pasėlys—ūkininko skirtoji bernui dalis, jam atskirto sklypo pasėlys;

[5]) šeši, šešergis (6-rių metų), šešetas, šeštas, šeštokas (len. szostak) — 6 kap. (30 centų, seniau—Prūsuose—6 variniai skatikai=2 sidabriniam, paskui 20 fenigų); [6]) didis, didelis, didikas, didžiulis, didžiuotis (disti), diduomenė, diduma; [7]) krosyti (slav. krasit') -- dažyti; [8]) marginti, margas, marginiai (Prūsuose: marginės, pasak Rėzos, nuo: merga), margis (šuo, jautis), marguoti, margumynai; [9]) sopagas (rus. sapog) — batas; [10]) kedelys (vok. Kittel)— trumpas moterų švarkas; [11]) jumprova (vok. Jungfrau), jumperkė (vok. Jungferchen) — panelė;

[12]) nauda, nenauda, nenaudėlis, o nenaudas (nenaudėlis), pasak Šleikerio, bus Duonelaičio naujadaras; [13]) kisielius — slav. kisiel;

O kad šiūpinį kartais jiems išvirdavo tirštą [1])
ir lašinių kokį šmotelį duodavo priedams [2]),
ak, kaip girdavo sotinti [3]) bernai gaspadorių!

10. Būrai XVII—XVIII a. (iš 1690 m. Lepnerio knygų).

---

[1]) tyrus (būdvardis, o daiktav. — košė), tyrai (tyruliai), tirštas, tirštimai, tirštumas, tiršti, tirštinti, tirti, teirautis; [2]) duoti, priduoti, pridedu, priedas, priedai; [3]) sotus (lot. satis, slav. syty), sotinti;

O gi dabar, kasdien kiekviens, mėsos išsižiodams
ir daug syk, kaip šuo, išplėšdams, vargina būrą.
Tik girdėk, broliau, kaip man biednam pasidarė:
aš kone penkias dešimts metų šį savo namą
viežlybai valdydams ir niekados nepateikdams [1]),
ponams taip, kaip būrams, vis įtikti mokėjau;
tik šeimynai ant garbės padaryt negalėjau.
Man šykštums klasta, kad šutinu [2]) didelį puodą [3]),
o kad reik padalyt, šmotus vis kyšteriu riebius.
Todel vos dyvai, kad kartais mezliavą [4]) mielą
užmokėt n'įmanau, ir amtmons išbara visą
ar, nesvietiškai supykęs muša per ausį.
O štai, man daug syk del čyžės taip pasidarė.
Bet ak, kaip gi galiu mokėt, kas reik, savo ponams,
kad nelaba [5]) šeimyna jau mane visą suėdė?
Ak, man bėdžiui jau beveik reiks ubagais eiti!
Karvių bei avių bei jaučių didelį pulką,
o ir kiaulių bei ožkų taip daug mėsinėjau [6]),
kad jau vos žinojau, kur skūras pakabinti.
Tik užvakar dar priėsdint [7]) pamušiau bulių,
nuo kurio ik dienai šiai, tik gėda sakyti,
vos gi ragai su kaulais [8]) ir skūra pasiliko".

---

6. Nenaudėlis Plaučiūnas.

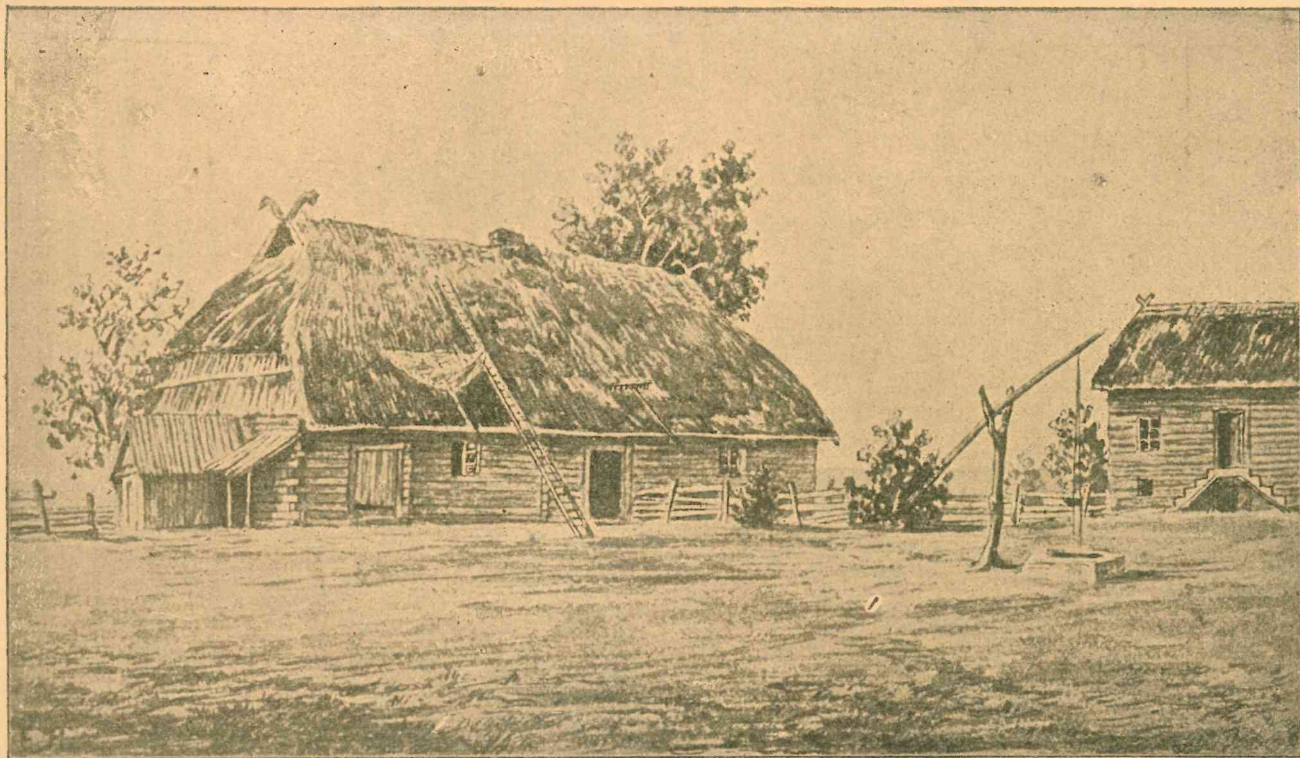
Giltinė su dalgiu, nei seną gremždama [9]) barzdą,
būrams jau visiems visur ištuštino pievas,
tik Plaučiūno vieno dar nekrutino sklypą [10]).

---

[1]) pataika (pateika), pataikavimas (neveikimas), pateikti (neveikti, būti neveikliam), pataikauti (pateikauti: vis neveikti, pro pirštus žiūrėti, įtikti), pataikūnas (kurs nieko neveikia, kurs stengiasi įtikti); [2]) šusti, šutinti, šutinys, šutnus (tvankus), šuta (langams šuntant); [3]) puodas, puodynė (pienui), puodžius; [4]) mezliava (mokestis);

[5]) labas — geras (sakant: labą dieną, labsrvts, labsvakars), nelabas (negeras, piktas), nelabasis (kartais apie velnią: piktoji dvasia), labai (nereiškia gerai), lobis (turtas); [6]) mėsa (slav. meso), mėsinėti, mėsininkas; [7]) ėdu, ėsti (slav. jest'), priėsti, priėsdinti; [8]) kaulas, kaulelis, kaulius, kaulinti;

[9]) gremžiu, gremžti (skusti), gręžti; [10]) sklaidyti, skleisti, sklysti, sklypyti, sklypas;

11. Būro troba.

Tas nenaudėlis Plaučiūns, pas Kasparą pernai
talkojė [1]) pavitots [2]), taip baisiai buvo įgėręs,
kad jis naktyj, ant tamsių laukų klydinėdams,
budę [3]) naują su dalgiu šukėtu [4]) prapuldė
irgi namon, išaušus jau, vos vos parsibastė [5]).
Taip jisai paskui, per dieną visą miegodams,
pamestų rykų [6]) lauke ieškot neminėjo [7]),
ik po meto vėl šienaut jau putpela [8]) šaukė.
Štai, Plaučiūns savo dalgio bei budės pasigedo,
ir vaitodams vis ir šen ir ten bėginėjo,
ik paskiaus, iš papykio beržinį [9]) pagavęs,
pačią su glūpais vaikais kone numušė piktas.

Taip potam jisai, nesvietiškai prisidūkęs
ir vienausį kuinpalaikį prastai pažebojęs [10]),
į Karaliaučių, dalgį [11]) pirkt [12]), tiesiog nukeliavo.

O vei, ten dyvų visokių daug pamatydams
ir žioplinėdams vis bei būriškai šokinėdams,
budę su nauju dalgiu nusipirkt užsimiršo.
Bet ir kuinpalaikį taip jau pas Miką pragėręs,
pėsčias po dviejų nedėlių [13]) vos parsibastė
ir savo pievą jis rėplinėdams su piautuvu kirto.
Bet kaimynai jo rugius jau buvo suvalę,
ir keli kviečių plyckus [14]) pasikepę valgė.

Man del to besidyvijant, štai, Kasparo tarnas,
iš rugių kiaules guiniodams, man pasirodė.
„Kas tai?“ klausiau jį, „kieno ta dvylika paršų?“
„Tič“, tarė jis, „nerėkauk taip, tai Kasparo kiaulės,
o rugiai Plaučiūno, kurs, ant, piautuvą plaka.
Ak, kad jau gaspadorius pats vos gyvs pasijudin,
ką jau bernas veiks, kad jam jis lieps pasipurtint“.

---

[1]) talka (kaimynų pagalba) — len. tłoka, rūsų toloka, Prūsų vokiečiai ir vokiškai pasako „Talk“; [2]) pavitoti (len. powitać)—pasveikinti, pavaišinti; [3]) budė—galąstuvas; [4]) šukė, šukėtas (dalgis ir kt.), šukos, šukuoti; [5]) besti, badyti, bastyti, bastytis; [6]) rykas — indas, čia: įrankis; [7]) minėti (sakyti), neminėti (nesakyti, nutylėti, pamiršti); [8]) putpelai vardą davė jos garsai; [9]) beržinį—lazdą;

[10]) žaba, žabangai, žaboti (žeboti); [11]) dalgį—sakytume: dalgio; [12]) tiesus, tiesiog(-iai), tiesti, tįsti, tisti; [13]) nedėlia (slav. nedielia)—sekmadienis ir savaitė, [14]) plyckas (len. placek) — skrylys, paplotėlis;

„Ak“, tarė Paikžentis[1]), mokinto Bleberio[2]) bernas:
„Mans gaidau, nemislyk, kad tik mūsų ponačiai
ant česnių[3]) prisurbę būrams gėdą padaro;
juk ir būrų daug jau jiems prilygt nesigėdi.
Dingojas[4]), kad vis garbė, ką garbina ponai,
ir kad vis kytrums, ką jie pliuškėdami plūsta[5]).
Daug yr ponpalaikių, kurie kasdien įsirėmę
kabiar[6]) ir varlės[7]) visokias svetimas ėda,
o prisiėdę jau bei rinčvynio [8]) prisigėrę,
tuo su kortoms ir klastoms kits kitą nugauna[9]).
Bet ir būrai jau nuo jų mokinasi branyt[10])
ir besišypsojas, kad Krizas Krizą[11]) prigauna[12]).
. . . . . Štai, ir vėl niūkims[13]) pasidarė:
rodės man išties, kad jaučių kaimenė bliovė,
o štai, vaikpalaikiai Plaučiūno parnešė plonį[14])
Žinot juk, kaip mūsų lietuvninkai prisirėkia,
kad jie po Jokūbinių, jau rugius nukapoję,
„Plonį nešam“, būriškai šokinėdami suokia.
Taip ir vaikpalaikiai Plaučiūno savo tėtačiui
garbę su šiaudų kūliu padarydami rėkė.
Nes grūdelius lauke jau vėjai buvo nudaužę,
o štai, dar juokus vėl jie padaryt prasimanė.

---

[1]) Bleberis — pleperis, plepys; [2]) Paikžentis — nuo: paikas; o Plaučiūnas — gal nuo: plautis, sloga (Šleikeris, Pasargė), nes nuolatos apslūgęs; [3]) česnis (slav. čest', čestvovat')—puota, čestavoti (česnavoti); [4]) dinst (dingst man per širdį, kad taip bus), dingstelėti, dingterėti (dingstelėjo, dingterėjo man per širdį), dingsėti (man dingsėjo į širdį), dingsoti (ta mintis dingso man širdyje), dingėti (man dingi — man ding, kad taip bus), manding, dingti (mes dingti nepadingome, kad vaikis gertų arielką), dingotis (viešnia dingosis vaikus turinti); [5]) plaukti, plaukyti, plauti, plaujoti (plukauti, skristi), plukdyti, plukdytis (maudytis), plūsti (ko širdis pilna, to ir burna plūsta); [6]) kabiar (vok. kaviar, iš pranc. caviar) — ištaisyti žuvies ikrai; [7]) varlės čia: austerės (vok. Auster, lenk. ostryga); [8]) Rynas (Reinas), rinčvynis, rinčius (vok. Rheinwein) — geras vynas; [9]) gauti, nugauti (apgauti, prigauti), pagauti (sugauti), užgauti, išgauti, išsigauti, atsigauti, parsigauti; [10]) branyti, brajyti (lenk. broić), išdykauti; [11]) Krizas Krizą—kits kitą; [12]) būrai jau... mokinasi branyt ir besišypsojas, kad Krizas Krizą prigauna, o „Žiemos rūpesčiuose“: tūls randasi, kurs lietuviškai kalbėdams pradeda branyt ir visai neatboja, kad Krizas Krizą prigauna,“

[13]) niūkti, niūkimas (mišrus, tolimas daugelio balsų ūžimas); [14]) plonas, plonė (paplotėlis), plonių diena (plonių kepimo diena prieš didelę šventę), plonis (nuobaigų vainikas, lenkų-plon: „plon niesiem, plon“ jų nuobaigų dainoje);

Merčius[1]) su Lauru mergas į vandenį vilko,
o Pakulienė su Lauriene tuo, pasitiešyt,
vyrus ir vaikus su pilna milžtuve[2]) plovė.
Taip besidarkant jiems ir kiauliškai besimaudant,
barnys su nesvietiškais vaidais pasikėlė.
Lauras jau perdaug mirkyts[3]) tuo piną[4]) pagavo,
o Laurienė su Pakuliene lopetas ėmės.
Taip besikėsant[5]) jau tuojaus Plaučiūns pasirodė,
ir grečnus lašinių šmotus kožnam padalydams,
papykius durnus ir vaidą visą nutildė.
O potam savo namą jau viernai čestavojęs
ir kaimynus iš visų kampų suvadinęs,
taip nesvietiškai ir kiauliškai prisirijo[6]),
kad jau su visais svečiais po suolu nupuolė

„Ak", tarė Selmas[7]), jau toktu su mūsų gadyne,
kaip jau šveisteris[8]) ir prancūzas Lietuvą gavo.
Rods, ir tarp lietuvninkų tūls randasi būras,
kurs lietuviškai kalbėdams šveisterį peikia,
o tikrai ir pats kaip tikras šveisteris elgias.
Kaip pirm to lietuvninkai dar buvo pagonai[9])
ir savo dievaičius iš strampų[10]) sau pasidarė,
ir po medžiais ant virvių pasikorę[11]) gyrė,
tai jie, rods, dar taip, kaip mes, nepažindami, Dievą,
daug nešvankių ir durnų daiktų prasimanė.
O gi dabar, jau mes krikščionims būdami prūsai,
mes lietuvninkai taip baisiai ryt nesigėdim,
kad ir vokiečiai glūpoki tur nusidyvyt".

---

[1]) Merčius—Martynas; [2]) melžiu, milžti, milžtuvė; [3]) merkiu, mirkyti; [4]) pinas—kuolas iš tvoros; [5]) kėsintis (kesintis); [6]) ryti, rydinti;

[7]) Selmas—Selmonas (Seligmonas, tartina: Zeligmonas), Selmas (tartina: Zelmas), Saliamonas; [8]) šveisteris (vok. Schweister) — šveicaras, iš šveicarijos atvykęs naujakurys; [9]) pagonas—slav. pogany (lot. paganus—sodietis) — stabmeldis, tikriau (bent apie lietuvius): nekrikščionis; [10]) strampas—rąstas; [11]) pasikorę—pasikabinę, pakabinę;

7. Pakamorė bara darbininkus.

. . . . Štai, pakamorė[1]) suriko:
„Vaikai, kam vis vėpsot[2]) taip? Ant, dargana rodos,
ir stulpai[3]) saulelės ant debesų prasiplatin.
Bėkim, skubinkimės greiti suvalyt vasaroją.
Ant, jau baltuoja laukai, ir vasara baigias,
o vasarojas mus dalgius vėl ragina provyt.
Pupos[4]) pernokusios, o žirniai jau susiraukia,
ir iš ankščių[5]) jų byrėt jau pradeda vaisius.
Ar ne grieks, žmogau, kad Dievo tos dovanėlės,
del kurių besidovydams taip daug trūsinėjai,
argi ne grieks, kad jos ant lauko tur išsigvildyt[6])?
O kas bus iš mūsų, kad neturėdami žirnių
žiemą su vaikais užsigeisim šiūpinio valgyt?
Avižas ir miežius taip jau kone sulesė paukščiai,
o kas liko dar, jau kiaulės sau pasisavin.
Taigi dabar glūpai kisielių visą pražaidėm,
o kruštinių[7]) bei kruopelių[8]) vos paragausim.
Ar negerai mokinau nuolatai suvalyt vasaroją?
Bet jūs nei užkurtę man klausyt nenorėjot
Taip gi dabar kisieliaus jau ir šiūpinio gloda[9]).
O ką veiksim, kad mums reiks į baudžiavą trauktis
ar žiemos čėse su pradais[10]) akselį[11]) provyt?
Patys į laukus tuščias kašeles[12]) nusinešim,
o galvijams[13]) vargstantiems, neturėdami pradų,
iš bėdos pietums nedarytą pašarą duosim.
O jūs moters, ar ir jūs taip esate tingios,
Kam linų raut ir, kaip reik, iškaršt[14]) nesirengiat?

---

[1]) pakamorė (len. podkomorzy nuo komora, vok. Kämmerer nuo Kammer) —muito ar iždo valdininkas (Lenkuose ir Lenkų gadynės Lietuvoje bus bajorų vadas, maršalka),—čia: prievaizdas (greta vakmistro); [2]) vaipytis, vėplinti (vėpla), vėpsoti (vypsoti); [3]) stulpas—slav. stolb (len. słup.); [4]) pupa—slav. bob; [5]) ankštas, ankštis, ankštėti (žirniai), ankštyti (aižyti); [6]) gvaldyti, gvildyti, gvildenti; [7]) krušti (slav. krušyt)—trupinti, kruštinės—grūstos kruopos; [8]) kruopos (kruopai) — slav. krupa (iš vok. Graupe); [9]) gloda (len. zagłada), gloda jo (jis yra prapuolęs), kad jo gloda (kas jis prasmegtų) — prapultis, glodyti (gaišinti, žudyti), glodinė (angis, geležinė angis); [10]) duoti, praduoti, pradai (užudaras); [11]) akselis (vok. Häcksel)—len. sieczka; [12]) kašė, kašelė (len. kosz, koszałka)—pintinėlė, krepšelis, kreželis; [13]) galva, galvijas;
[14]) karšti, karštuvai, karštuvė;

Ar ne gėda jums, kad vokiečių gaspadinės
iškarštus linus į lauką jau nugabena
ir besidyvydamos didei jūsų tinginį peikia?
Moters, jūs lietuvninkės, ar jau nesigėdit,
ar nesigėdit, kad jums vokiškos moteriškės
su dailiais darbais ant lauko gėdą padaro?
O kas bus, kad čėsas verpt ir aust prisiartins,
o lineliai jūs ant lauko bus pasilikę?
Ak, kur dingot jūs, barzdotos [1]) mūsų gadynės,
kaip lietuvninkės dar vokiškai nesirėdė
ir dar vokiškus žodžius ištart negalėjo!
O štai, dar ne gana, kad vokiškai dabinėjas,
bet jau ir prancūziškai kalbėt prasimanė.
Taip gi bezaunydamos ir darbo savo pamiršta.
O jūs vyrai, kam gi nenaudėlių tų jūs nedraudžiat?
Jūs apjekėliai, ar jau visai nesuprantat,
kokią sau ir mums visiems padarysite gėdą,
kad mišion [2]) sudriskę bei skaroti nukaksit?
Ak ben gėdėkitės tas gėdas sau pasiprovyt,
irgi pačias, kaip reik, linų raut guikite greitai.
Ant, dar liko kiek, kur kiaulės knist [3]) nenukako;
mažu kas autams ar mazgotėms [4]) dar pasiliko.
Vei, ir grybų jau, žėlėk Dieve, neragausim;
juk, anot ano, juos vokiečių gaspadinės
su ketvirčiais [5]) vis džiovint į kakalį šauja.
Plempių [6]), rudmėsių [7]), storkočių [8]) bei baravykų [9]),
jautakių [10]) ir baltikių [11]), gruzdų [12]) irgi bobausių [13])

---

[1]) barzda, barzdukas (kaukas: ilgabarzdis požemio nykštys);

[2]) mišia (lot. ite missa est, vok. Messe, len. msza)—protestantų, mišios—katalikų; [3]) gnybti (žnybti), gnaibyti, knaibyti, knabėti (bulbės skusti), knabus (knabikis: kurs turi ilgus pirštus, vagilius), knebenti, knebinėti (kniebinys—rankų dirbinys), knaisyti, knisti; [4]) mazgas, mazginys (mezginys), mazgioti (mezgioti, megzti), mazgotė, — mazgoti (plauti), mazguotas ir mazgotas; [5]) ketvirtis—čia: 1/4 šėpelio, paskiau šėpelis (vok. Scheffel, len. szaflik—rėčkelė), [6]) plempė (valgomasis grybas, panašus į baravyką, tik daug baltesnis—Kuršaitis) Ragainės vokiečiai ir vokiškai jį „Plempe" vadina (Šleikeris); [7]) rudmėsė, kitaip: rudokė (len. rydz, rusų ryžik); [8]) storkotis, paprastai: baravykas; [9]) baravykas (slav. borovik, nuo bor—šilas)—šilavykas; [10]) jautakis (veršiakis)—tokia grybų rūšis; [11]) baltikis—grybo rūšis; [12]) grūzdas (rus. gruzd)—grybo rūšis,—gruzdus (trupus), gruzdyti, grusti; [13]) bobausis — voveruška (grybas) — Lietuvos poetai pamėgę yra grybus vaizduoti (Duonelaitis, Mickevičius, Baronas);

bėgdamos į girias jos sau taip daug prisirovė,
kad jau kelios jų su grybais į Karaliaučių
kupčiams [1]) išparduot ir ką nusipirkt nukeliavo;
o kas liko dar, zopostui [2]) sau pakavojo.
Taigi dabar tik šungrybiai dar mums pasiliko.
O ką gi veiksim, kad barščius [3]) ar šiūpinį skanų
virt užsigeisim, o gi pagardint juos negalėsim?
žinot juk, kaip grybas, kad jį moki paprovyt,
viralus ir avižų kruopas užgardina šauniai.

Bet ir su riešutais saldžiais taip jau pasidarė.
Vokietės tokių daiktų bačkas prisirinko,
ir jau kelios jų parduot žakus prisipylė.
O štai, mūsų nenaudėlės dar nei riešutytį,
ir nei vieną, nei mackiurniką [4]) riešutytį,
žiemai perkąst ir kramtyt, dar nenusiskynė.
Vyrai, rods, tokių gėrybių menk [5]) užsigeidžia;
jiems tabakėlis [6]), kad ir visą butą prismirdin,
tik gardesnis, kaip visi riešutai gardžiausi.
Boboms mūsų bedantėms jie taip-jau nepritinka.
Ne, gaidau, nesiūlyk joms, kas joms nepareitis [7]),
dantys juk, anot ano, sukrošusių metų
riešutį perkąst ir kramtyt jau nedera boboms.

Ale nereik del to da tą niekutį paniekint:
mergos visos ir visi jaunintėli klapai
tas gėrybes juk kramtydami garbina skaudžiai.
Žiemą, kad vakarais Katryna snausdama verpia,
paukšterėdams riešutys tuojaus išbudina visą;
o kad Jekė su Pime daug plūst nesiliauja,
tuo riešutų krūva, kad jos į gomurį [8]) kiša,
jų glūpas šnektas ir zauną visą nutildo.
O gi dabar, kas bus, kad mūsų moterų gaujos [9])
su mergoms ką verpt susisės pas kakalį šiltą,

---

[1]) kupčius (slav. kupiec, kupit' nuo vok. Kaufmann, kaufen) — pirklys; [2]) zopostas (slav. zapas) — atsarga, santausa, sandėtas; [3]) barštis — slav. baršč (boršč);

[4]) mackas, mackiurnikas—labai mažas; [5]) menk (menkai), mažai, nelabai; [6]) taboka, tabakas (vok. Taback); [7]) eiti, pareiti, pareitis (dera, tinka), pareiga; [8]) gomurys (gomurys gerklėje išpliko)—vok. Gaumen, gomuriuoti—gromuliuoti; [9]) gaujotis (rinktis: apie vilkus, šunes), gauja, gauju (gausti: apie vilkus), gaudžiu (gausti: apie vilkus, šunes, bites);

o riešutų nebus ir dantys grieždami šypters?
Taip pamatysim tuo, kaip vindai mūsų žiūponių
pakulų bei linų grįžtes [1]) pešinėdami stapters.
Taip žiema pasibaigs, o mes nuogi pasiliksim".

8. Vakmistras pamoko būrus.

. . . . Štai, vakmistras pasirodė,
ir su juom Šlapjurgis [2]) bei Pakulūns [3]) pakamorė.
Tuos baisingus tris svečius pamatydami būrai,
taip nusigando, kad tuo vaidytis užsimiršo.
Bet pons vakmistras, tuojaus beržinį nutvėręs
ir bais [4]) rėkaudams, taipo kalbėti pradėjo:
„Jūs baudžiauninkai, girdėkit, ką pasakysiu,
o jus moters su mergoms laikykite burnas!
Mes kaip užveizdai ir ponai jūsų statyti,
vasarai ir laukų darbams visiems besibaigiant,
jus graudent [5]) ir tėviškai pamokint užsimanėm.
Dievs visgalįsis [6]), kurs svietą visą sutvėrė,
ir mums žmogiškus ūmus [7]) bei razumą davė,
tas širdingas tėvs ir mūsų miels geradėjas,
rūpindams už mus, mus vėl dosniai [8]) pamylėjo
ir mums duonos daug, o bandai [9]) pašaro davė.
Žinot juk visi, koks blogas buvo zopostas,
kaip saulelė vėl pas mus atgrįžti pradėjo
ir mes būriškai laukus įdirbt susibėgom.
Dešros ir lašiniai su kumpiais irgi su sūriais [10])
baigės jau, o mes prastus išvirdami kąsnius
uždaro dairėmės [11]) visur, mėsos pasigedę;

---

[1]) gręžti (pavyz. grįžtę iš šiaudų), grįžti, grįžtis, ryšys, (pav. spragilo grįžtis, kur galva pririšta), grįžtė (20—30 saujų linų grižtė), grįžulė (10 saujų linų grįžtis);

[2]) šlapjurgis—girtuoklis, čia: amtstroto tarno vardas (Šlapjurgis); [3]) Pakulūnas--nuo pakala (nugara), — pakala tebėra vartojama Didžiojoje Lietuvoje ir užtinkama senose Maž. Lietuvos lietuvių bažnytinėse giesmėse; [4]) bais—baisiai; [5]) grūsti, grūdinti (grūdas), graudinti (trupinti, sakoma: širdį graudina), graudenti (graudus—trupus, gailus), grauti (griauti), griaustinis, griausmas, gramzdyti (grumoti), grumtis, grumtynės; [6]) visgalįsis—visagalįs, visagalis; [7]) ūmas (slav. um.)—protas, jautulys (pajautimas); [8]) duoti, dovana, dosnus; [9]) banda (slav. banda—šaika)—gauja, kuopa (apie galvijus)—bandišius; [10]) sūris (slav. syr), sūrus, sūrimas (sūrumas), sūdinti; [11]) dairytis (žvalgytis), dyrėti (veizėti iš užkartės), dyroti (brolis kampe dyrą kaip vilkas), dyrinti (styrinti);

bet kisielius ans gardus su šiūpiniu mielu
buvo jau visai ant mūs stalų pasibaigę.
O štai, kaip jau vėl po šalčių šilumą jautėm,
ir gaivinančią mums Dievs vėl vasarą davė,
tuo ir riebūs valgiai vėl pamaži prasidėjo,
o mes tuo gardžiai ką virt ir kept prasimanėm,
ik potam pašaliai visi pilnoki pastojo,
ir mes vėl šmotus grečnus išvirdami valgėm.
Taip gi dabar, vasarėlei mielai jau besibaigiant,
kožnas viens bliūdus[1]) ir puodus pradeda tarškint,
kad po tiek vargų ben kartą vėl pasidžiaugtų
ir taip daug pardovytas dūšeles gavintų.
Ale žmogau, žmogau, saugokis[2]) To[3]) neminėti,
Kurs tau ant laukų bėginėjant ir trūsinėjant
su savo dangiškais sargais[4]) krıbždėti padėjo.
Vei, ką žemė tau viernai augindama davė,
ir ką sodai bei daržai žydėdami rodė,
vislab jau, kaip pats žinai, kampe pakavojai,
ir iščėrausi,[5]) kad Dievs laikys, žiemavodams.
Argi dabar tau nereikės aukštyn pažiūrėti,
ir kasdien daug syk tą šlovint irgi pagarbint,
kurs taip daugel vėl iš naujo tau dovanojo?
Tai, kaimynai, tai vyriausi reikmenė[6]) jūsų;
o potam, kas ponams reiks atlikt maloningiems,
ir kas šiuilėms[7]) ir bažnyčioms[8]) puolasi[9]) kyštert[10]),
ar kas man reikės mokėt, kad aš jodinėdams
ir skvieruodams[11]) kartais jus lankyti pradėsiu.
Žinot juk koktu, kad vakmistrai pasirodo
ir būrus glūpus nešvankiai keikdami bara.
Taigi dabokitės ir mašnas[12]) čėsu prisikraukit,
kad kožnam, kas reiks į čėso reikalą tikrą,
čiuptert irgi nutvert tuojaus su sauja galėsit.

---

[1]) bliūdas—slav. bliudo (bliūdas prūde, pluta bliūde plūduriuoja), dubuo; [2]) saugoti (daboti), saugus (sargus), sargas, sargyba, pasarga, sergėti (saugoti); [3]) To—Dievo; [4]) dangiškas sargas—angelas; [5]) iščėrauti (vok. aufzehren)—išeikvoti, čėrauti—eikvoti, žavėti (slav. čarovat'); [6]) reikėti, reikalas, reikmenė; [7]) šiuilė (vok. Schule)—mokykla; [8]) bažnyčia—slav. božnica,—bažnytkaimis; [9]) puolasi—išpuola, pritinka, tinka; [10]) kišti, kyšterėti, kaišioti, kaišyti; [11]) skvieruoti (vok. exequieren)—išieškoti, išreikalauti; [12]) mašna (slav. mošna)—maišelis, maišelis pinigams, piniginė;

Taip mus atsiųsdams, pons amtsrots mūs maloningas
mums jūsų mylistą šį kartą paliepė sveikint,
melsdams nuoširdžiai visus čėsu pasirūpint,
kad man jus skvieruot ir kartais pliekt[1]) nereikėtų;
nes didei biednų širdis jo gailisi būrų.
Taigi dabar pasakiau, kas man pasakyti reikėjo,
o jūsų mylistai, kad švęsit rudenį riebų,
daug linksmybių velydams pasiliecavoju.[2])
Tik n'užmirškit irgi manęs ir mano namelių,
kad pulkais susikviesit[3]) į čėsnis pasilinksmint.
Jaugi gana šiam syk, jau mielą vasarą baikim,
ir prieš rudenį, kas mums reiks, nugamint n'užsimirškim'.

III. Rudenio gėrybės.

1. Rudenio gedulai.

Ant, saulelė vėl nuo mūs atstodama ritas
irgi, palikusi mus, greita vakarop nusileidžia.
Vei, kasdien daugiaus ji mums savo spindulį slepia,
o šešėliai[4]) vis ilgyn kasdien išsitiesia.
Vėjai su sparnais pamaži jau pradeda mūdraut[5])
ir šilumos atstankas[6]) išbaidydami šlamščia[7]).
Todel ir orų drungnums atvėsti pagavo
irgi senystę jau graudena kailinius imtis.
Bobą su diedu blogu pas kakalį siunčia,
o kitus atšilt į stubą[8]) ragina lįsti
ir valgius drungnus bei šiltą viralą valgyt.
Žemė su visais pašaliais įmurusi[9]) verkia,
kad mūsų ratai jos išplautą nugarą drasko.
Kur pirm du kuinu[10]) lengvai mums pavežė naštą,

---

[1]) plakti, pliekti (plikas pliekti), (plukti linai); [2]) paliecavoti (len. polecać)—patarti, pavesti, pasiliecavoti—įsiteikti; [3]) kviesti, kvieslys;
[4]) šešėlis (vok. Schatten) — uksmė (kas eina šiaudais nešnabždėdamas?); [5]) mūdrauti — judintis, krutėti; [6]) atstanka (slav. ostatek) — atsarga, liekana; [7]) vėjai...šlamščia—lapai, vėjų judinami, šlamščia; [8]) stuba (vok. Stube)—troba, pirkia;
[9]) murti (įmurti) — šlapti, murdyti (įmurdyti)—šlapinti; [10]) kuinas, menkas arklys, prieš stiprų arklį;

jaugi dabar keturiais pavažiuoti nepigu.
Ratas ant ašies[1]) braškėdams sukasi sunkiai
irgi žemės biauriais, išplėšdams, teškina[2]) šmotais.
Vei, laukų sklypai visur skendėdami maudos,
o lytus[3]) žmonėms teškėdams nugarą skalbia.
Vyžos su blogais sopagais vandenį surbia
ir biaurius purvus, kaip tašlą, mindami minko.
Ak, kur dingot giedros jūs gi pavasario dienos,
kaip mes pirmą syk stubos atverdami langus,
šildantį šiltos saulelės spindulį jautėm?
Lyg kaip sapnas koks, kurį miegodami matom,
o gi pabudę jo potam trumpai paminėjam,
lygiai taip prašoko mums su vasara džiaugsmas.
O gi dabar purvynai, kad juos krutina vyžos,
nei kisielius ant ugnies, pleškėdami teška.
Vislab, kas pas mus lakstydams vasarą šventė
ar plesdendams ant laukų linksmai šokinėjo,
vislab, kas linguodams ik debesų pasikėlė,
ir pasidžiaugęs taip grūdelius su vabalu valgė,
vislab jau prastojo mus ir nulėkė slėptis.
Taip laukai pasiliko mums visur gedulingi,
irgi grožybės jų nei kapas sens pasirodo.
Krūmus ir girias linksmas jau giltinė suka[4]),
ir grožybes jų gaišin draskydama vėtra.[5])
Šakos, ant kurių po lapais užgimė veislė
ir lizdelyj nei lopšyj čypsėdama verkė,
ar apžėlusi jau potam lakstydama juokės
ir savo peną be momos skraidydama gaudė,
tos vietelės jau visur taipo nusirėdė,
kad jos, nei žagarai sausi, siūbuodami barška.
Ten, kur meškins ant kelmų bites kopinėjo,[6])
o meška vaikus glūpus murmėdama žindė;
ten, kur briedžiai[7]) draskančių vilkų nusigando,
o vilkai savo veislę kaukt ir plėšt pamokino;
ten, kur vanags su vaikais daug sulesė vištų,
ir varnai pulkais žąsyčius pavogė mūsų;

---

[1]) ašis—slav. oś; [2]) teškėti, teškinti, taškyti, taškas; [3]) lytus—lietus;
[4]) giltinė suka—smaugia, gelia; [5]) vėtra (slav. vieter) — smarkūs vėjai, audra; [6]) kopti—lipti, kopinėti — laipioti; [7]) braidžioti, briedys, bristi, brasta;

ten, žiūrėkit, ten džiaugsmai taipo pasidėjo,
kad tik varnos dar biaurybę rudenio garbin,
o paukšteliai su dainoms aukštai pasislėpę
irgi be rūpesčių šaltai sapnuodami miegti[1]).
Ak, daržų grožybės, jūs su savo žolelėms,
jūs kvietkelės jaunos, jūs gi pavasario šlovė,
ak, kur dingo jūs puikums su savo kvapeliais!
Vei, ką sodai mums margai žydėdami rodė,
o ką vasara mums potam augindama siūlė,
tas visas gėrybes jau kampe pakavojam
irgi su puodais ar skauradoms virdami valgom.
O jūs žąsys, jūs niekus pliuškėdamos antys,
eikit, maudykitės, pakol dar atviros upės.
Jūs gaidžiai su vištoms ir kas mėžinį krapštot,
bėkit, skubinkitės ben kartą dar pasilinksmint.
Ale nedingokit, kad mes del alaso[2]) mielo
ar del jūs dainų šventų jus šeriame tvartuos,
ne, mes del mėsos tiktai jūsų giriame balsą.

---

2. Svctbos čėsnis.

Štai kvieslys puikiai rėdyts ir raits pasirodė
ir visus svotbon[3]) ateit pas Krizą paprašė.
Svotui kožnas viens, tuojaus kepurę nuvoždams[4])
ir už garbę tą didei, kaip reik, dėkavodams,
Krizą pagarbint ir svotbon ateit pažadėjo.
O vei, vos ašma[5]) diena potam pasirodė,
štai, visi kaimynai svotbiškai pasirėdė.
Steps su Merčium kurpes sau naujas nusipirkę,
o Jons su Lauru dailias vyžas nusipynę,
rėdės ir svotbon nukeliaut kuinus pažebojo.
Ypačiai iš visų Enskys[6]) savo šimelį[7]) prausė[8]),
ir balnodams jį, prie šonų prisegė kilpas.

---

[1]) miegti—miega; kvepėti, kvapas, pakvipti; [2]) alasas (len. hałas, gud. holos)—triukšmas;

[3]) svodba, svotba (slav. svad'ba, — vestuvės, svotas (slav. svat)—piršlys; [4]) vožti—dengti, apvožti, nuvožti; [5]) ašmas (len. ósmy)—aštuntas; [6]) Enskys, tur būti, iš vok. Hänschen (Jonelis); [7]) šimelis (vok. Schimmel), arklys, palšis (jautis); [8]) prausti (len. prać), prunkšti (vok. prusten), prusna (snukis);

Moterų pusė kapos sūnelius palydėt pasisiūlė,
nes ir jas kvieslys į čėsnį buvo pakvietęs;
todel jos taip jau, kaip reik viešnėms, išsirėdė.
Juk žinai, kaip mūs lietuvninkės dabinėjas,
kad viešėt ar į čėsnis nukeliaut užsigeidžia.
Kykas[1]) su nometu[2]) bei ploštė[3]) moterų rėdai,
bet vainikas su kasoms mergų dabinėjims.

Taip, kaip girdit, didis pulks visaip išsirėdęs,
irgi nešvankiai klykaudams pas Krizą nukako.
Krizas tuo pasikloniodams[4]) pasveikino kožną
ir į savo namelį viežlybai suvadinęs,
tuo, pavitot visus, brangvyno[5]) atnešė plėčką[6])
ir svotus linksmus meilingai ragino surbti.
Ale moma marčios visokių sunešė plyckų
ir savo sukviestus svetelius visus pamylėjo.

Taip pirmones[7]) svotbiškas linksmai beragaujant,
štai, tuo svotbiškas bliovims visur pasikėlė,
taip, kad ir arkliai blogi šokinėdami žvengė.
O vei, vėl tuojaus tas pats kvieslys pasirodė
irgi beklykaudams kumelės nugarą daužė.
Štai, tuo pro vartus rėdytą parvežė porą[8]),
ant kurios švents vyskupas[9]) pas dievstalį šventą
vinčiavodams[10]), kaip reik, žegnonę[11]) buvo padėjęs.

Gentys ir kaimynai, jau visi susibėgę
ir jaunikį su marčia pasveikinę dailiai,

---

1) kykas—Lietuvoje nebevartojamas moters galvos parėdas, senovės rusų kika, kuri per vestuves buvo uždedama jaunajai; 2) nometas—nuometas (slav. namiot, namiotka), kyko šydas (voalė, bet ne veidui); 3) ploštė (slav. plašč, len płachta)—skraistė;

4) kloniotis (slav. klaniat'sa), lenktis; 5) brangvynas (vok. Branntwein)—arielka, degtinė (ligi XVII a. pradžios lietuviai vartoję tik senovės alų ir midų,—šimtametis midus geresnis buvęs už garsųjį Vengrų vyną,—tik XVIII a. jie pažinę ir degtinę, vyresnybei ir dvarininkams ėmus ją savo dvaruose varyti; ypatingai ji pas mus prasiplatinusi XVIII a., vokiečių kolonistams įsigyvenus. Rėza); 6) plėčka (len. flaszka iš vok. Flasche) — butelis;

7) pirmonės — pradžia; 8) pora — slav. para, grutė; 9) vyskupas (len. biskup) — protestantų superintendentas; 10) venčiavoti (gud. venčiat') — vinčiavoti, vainikuoti, jungti (šliūbu), — Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, per jungtuves seniau jaunajai buvo uždedama karūna (vainikas); 11) žegnoti — len. żegnać (vok. segnen), persižegnoti, žegnonė;

tuo gardžiai pavitot į Krizo suvedė namą.
Krizas irgi močiutė jo, surukusi[1]) boba,
gėrėjos didei dukters sulaukusiu svotbą,
nes Ilzbutė[2]) jų dukčiutė buvo paskiausi,
ir priegtam už šulco į Taukius[3]) nutekėjo.
Todel tėvai jos, sukvietę giminę visą,
tytveik[4]) daug del to kaštavos irgi steliavos[5]):
karvių tris riebias, o jaučiu du mėsinėjo,
bet kiek kiaulių bei avių, mėsininks nerokavo,
ale žasų bei vištų vos viena pasiliko.
Tas mėsas visokias šiaip ir taip sukapotas,
Krizo kukorius[6]) taip smarkiai pleškino[7]) svotbai,
kad ant ūlyčių visur ūžims pasikėlė,
ir kaimyns Pauluks del to didei nusigando.
Taip išvirtus jau valgius iš katilo[8]) semdams,
o pečenkas[9]) su kabliais iš kakalio traukdams,
Petras kukorius, kaip girdit, buvo sutaisęs,
irgi svečiams išalkusiems vis ragino siūlyt.
Tušė[10]), staltieses[11]) tuojaus atnešusi plonas,
svotbiškai, kaip reik, išrėdė didelį stalą.
O potam kviesliai greiti daug sunešė valgių,
jautienos riebios, kiaulienos irgi žąsienos,
plaučių bei kepenų bei daugel šutintų blėkų[12]).

Svotams taip potam Tėvemus šventai pasiskaičius
ir krikščioniškai pas stalą jau susisėdus,
Krizas savo svečius melingai ragino valgyt
ir, kaip dūšiai reik, pasisotint ir pasilinksmint.
Štai, tuojaus Enskys, ištraukęs didelį peilį,

---

1) rauktis (raukšlės), rukti (surukti) — runku (surunku), rukšlės; 2) Ilzbutė — Elzbieta; 3) Taukiai. regis, paties Duonelaičio bus pramanytas kaimo vardas (bent Kalvaičio 1910 m. „Lietuviškų vardų klėtelėj" to vardo nėra; 4) tytveikas — daugybė, tytveik — labai; 5) kaštuoti (len. kosztować, iš vok. kosten) — mokėti, kaštuotis — leisti pinigus; steliuoti (len. obstalować, iš vok. bestellen)—užsisakyti, dirbdinti, steliuotis—užsisakyti, ruoštis;

6) kukorius (len. kucharz, iš vok. Kuchmeister) — virėjas; 7) pleškėti—traškėti, pleškinti; 8) katilas -- len. kociel (kilmin. kotła), rus. kotiol (iš vok. Kessel), katilius;

9) pečenka (len. pieczeń), kepsnis: 10) Tušė—Darata? (Daratužė,—Kuršaitis); 11) staltiesė (stalas tiesti, patiesti); 12) blėkai—plėkai (vok. Fleck, len. flaki), grobgaliai;

virtas ir keptas mėsas padalyt pasisiūlė
bet, kaip ponai daro, tranšieruot[1]) nemokėdams,
tuo su nagais, kaip būrs, lašinių šmotus nusitvėrė,
ir skvarbydams[2]) ant torielių[3]) sumetė stukiais[4]),
nes, prisirijęs jau, nenumanė mandagiai elgtis.
Ale svečių keli, brangvyno pluk prisisurbę,
tokius taip grečnus šmotus pamatyt negalėjo;
o kiti, taip jau girti, neturėdami peilių,
ir su rankomis apgniaužę, lašinius ėdė,
taip, kad jų taukai per barzdą jau nulašėjo.
Nes jie mislijo, kad būrs, pas Krizą sėdėdams,
kloniotis ir poniškai pasielgt neprivalo.
Taip gi bevalgant jau ir būriškai besidžiaugiant,
Krizas šukterėjo; štai, tuo tarnai pasirodė
ir alaus macnaus su drogais[5]) atneše bačką;
o kviesliai su kragais[6]) svotbiškais susibėgę,
pyvo[7]) sudrumsto malkus tik košia, tik košia[8]).
Nes tirštoks alus perdėm per gomurį plaukdams
ir tiršti malkai veikiaus prisotina skilvį.
Štai, visi svoteliai su pasimėgimu valgę
ir tirštų malkelių jau dosnai prisisurbę,
poterių, kaip krikščionims reik, skaityt užsimiršo,
ir kaip kiaulės almono[9]) tik gėda sakyti,
kiauliškas dainas dainuot ir žviegt[10]) užsimanė.
Stepas nuo riebių kumelių daug pamelavo,
o Enskys savo poniškus išgarbino jaučius,
ar kitaip, glūpas šūtkas taisydami, juokės.
Lauras su pirštu dambrelį[11]) skambino pūsdams,

---

[1]) tranšieruoti (vok. tranchieren) — piaustyti; [2]) skvarbyti — gręžti, skverbti — durti aštriu įnagiu (yla ar kt.), skverbtis — gręžtis, lįsti; [3]) torielka (torielė) — gud. tarielka (iš vok. Teller) — taurele, lėkštė; [4]) stukis—vok. Stück;

[5]) drogai (vok. Trage) — neštuvai; [6]) kragas (vok. Krug), ąsotis, uzbonas; [7]) pyvas (slav. pivo) — nenaminis alus; [8]) košti — sunkti, gerti, koštuvės — alaus pilstymo iškilmė;

[9]) almonas — pieno paktininkas (nuomininkas), — almonija (visas karves į almoniją išdavė); [10]) žviegti (apie kiaules) — kvykti (len. kwiczeć, vok. quieken), žvengti (apie arklius), žvangėti — skambėti; [11]) dambra (vambra) — stora lūpa, dambralūpis (vambralūpis) storalūpis, dambras (dambrelis) — dūdelė (senovės rusu domra, kurių turi taip pat kalmukai, totoriai, kirgizai; sako, ji totorių esanti Eiropon atnešta, — radosi ir į Lenkus);

o Jokūbs, strūnas[1]) įtempdams, čirškino smuiką.
Ale Dočys, perdaug prisiėdęs bei prisisurbęs,
nei koks žakas lenkiškas po suolu nupuolė,
taip kad kožnas viens[2]) del to didei nusigando,
ir vos pusgyvį su drogais išnešė laukan.

12. Mažosios Lietuvos svotbininkai.

Bet ir moters svotbiškai pasidžiaugt n'užsimiršo,
ale labai kytriai; nes greitos moterų klastos
kartais ir kytriausį klapą moka prigauti.
Barbė su Pime, Laurienė bei Pakulienė
valgydamos brangvyno nė pužiūrėt nenorėjo,
irgi padyvijo[3]) didei, kad miela Krizienė
ir mergoms tokio nešvankaus gėrimo siūlė.
O štai, mislyk tik, broliau, kas čia pasidarė.
Tos klastorkos tuo potam kampe susilindo
ir pakavotą sau brangvyno didelę plėčką
su keliais malkais slaptoms ištuštino visą,
o paskui niekus visokius plūsti pradėjo

---

[1]) strūna (striūna),—slav. strūna=styga; [2]) kožnas vienas — kiekvienas;
[3]) padyvyti (len. podziawać)—stebėtis, palaikyti per pikta;

ir kitoms viernoms kaimynkoms gėdą padarė.
Barbė su Pime dainavo pašukų dainą[1]),
o Laurienė su Pakuliene garbino gaidį[2]).
Bet gaspadinės viežlybos skyriu susisėdo,
ir kas namui reik, kaimyniškai pavapėjo.
Dakė savo žąsis ir Jekė[3]) dideles antis,
garbindamos dyvų visokių daug sumelavo.
Juk žinai, kaip daug pliuškėt gal moterų būdas,
kad jos ant čėsnių del namo reikmenių vapa.

Taip besipasakojant, štai, špielmonai[4]) susibėgo
ir savo būriškus ant šokio skambino žaislus.
Plyckius[5]) cimbolus, o Kubas čirškino smuiką,
bet Žnairiuks[6]) zūbus[7]) ištempęs birbino[8]) vamzdį.
Štai, tuojaus Enskys, mergas krūvon suvadinęs,
su puikiais kaimynų klapais ragino šokti.
Klišis[9]) su biauriais sopagais Pimę nutvėrė,
o Kairiuks, apsiavęs kurpes, Tušę pagriebė,
ir lietuviškai ant aslos šokdami spardės.

---

3. Slunkius ir Pelėda.

Du kaimynu nekviestu svotbon atsibastė,
viens jų Slunkium, o kitsai Pelėda[10]) vadinams.
Krizas koliojo nuopertą[11]) porą matydams;
ale bobutė jo, del to didei nusigandus,
tuo balsu vaitot ir skaudžiai sirgti pradėjo.
„Rods negražu, kaip kas į čėsnį veržiasi lįsti,
kur tik sukviesti bičiuliai gal čėstavotis.
Stui, nešvankėli[12]), nelįsk, kur lįsti netinka.

---

[1]) šukuoti, pašukos (pakulos), pašukų daina — daina linus šukuojant; [2]) garbino gaidį=dainavo apie gaidį; [3]) Jekė, bene Jokimė;

[4]) špielmonas (vok. Spielmann) muzikontas, žaidėjas; [5]) Plyckius—Duonelaičio pramanytas vardas, bene nuo plyckas (len. placek)—paplotėlis; [6]) žnairus-žvairus, žnairiuoti-žvairiuoti; [7]) zubas (gud. zub)—dantis; [8]) birbinti vamzdį; birbti, birbynė; [9]) Klišis—nuo klišis, klibis, šlubis;

[10]) Slunkius — nuo slinkti, bene nuo šikšnosparnio būdo (šikšnosparnis ir pelėda=Slunkius ir Pelėda); [11]) nuopertas (len. naparty, uparty) — atkaklus, akiplėša; [12]) nešvankus—nepadorus;

Lauk, ik Krizas tau per paslą[1]) šauks pasirodyt
ir kaip viežlybą kaimyną lieps pasilinksmint."
Todel viežlybi svoteliai taip nusigando,
kad jie neigi tabako jau rūkyt negalėjo,
bet del išgąsties iš rankų išmetė pypkius[2]).
Špielmonai taip jau del tokio didelio stroko
su žaislais savo skambančiais po suolu nulindo;
o visi, kurie linksmai šokinėdami rėkė,
stapterėjo[3]) tuojaus ir baisiai bliauti paliovė.
Dainos nuo gaidžių, nuo vištų irgi žąsyčių,
kalbos nuo vilkų, nuo meškų irgi nuo jaučių
Del baisybės tos tuojaus į nieką pavirto,
irgi svečiai visi, tyloms kasydami galvas,
kas tam strokui reik, nei šiaip nei taip n'išsimanė,
ik Enskys, iš papykio beržinį pagriebęs,
Slunkiaus irgi Pelėdos šonus skalbti pradėjo
ir potam, plaukų nusitvėręs, išmetė laukan.
Juodu tat šelmiu pagrata[4]) su kits kitu gyvena.
Trobos jų dviejų, kad jas kas nor įsitėmyt,
nei pūstynės iš visų pašalių pasirodo.
Kad aukštyn žiūri, pamatai sudriskusį kraiką,
ant kurio sklypus nuplėštus klestina[5]) vėjai,
kad viens čia, kits ten nuo stogo ritasi lopas.
Sparai po kraiku su čytais kliba[6]) supuvę,
o viduj visur po stogu latgaliai[7]) kaba,
su plaušais ar karklais be negelių sukabinti.
Bet apačioj, kad jų butus biaurius pažiūrėsi,
tuo juos kaip staldus ar kiaultvarčius pamatysi.
Juk jie ir kiaules stuboj laikyt nesigėdi
ir, kad jiems padyviji, dar barasi smarkiai.
Andai[8]) tropijos, kad aš, Pelėdą sutikęs,
jam del kiauliškos biaurybės ką pasakyti
ir jį kaip kaimyns viernai bandžiau pamokinti.

---

1) paslas (slav. posoł) — pasiuntinys, čia: kvieslys; 2) pypkis (pypkė) — len. fajka (vok. Pfeife); 3) stabas (stulpas), stabyti, stabdyti, stapteléti (stapt), stabinti — stebinti, stebėtis, nuostaba;

4) greta, pagrata (šalia); 5) klėsti (daužyti, draskyti, krutėti, drebėti), klėstyti, klestinti; 6) klibėti (klibis, šlubis) — judėti — klibinti, klabinti; 7) latgalis — lentgalis;

8) andai — aną dieną (len. onegdaj), ne: antai (štai);

„Kiaule, tariau, ką dirbi? ar visai nesigėdi?
Aš užvakar tavo namus blogus pravažiuodams,
kad įsitėmyčiau tikrai, tyčioms pažiūrėjau.
Taip gi bežiopsant man, arklys mano žvengti pradėjo
ir tuojaus tavo sparų viens nuo stogo nupuolė,
o langų vienam perdėm[1]) skylė pasidarė.
Štai, tuojaus, girdėk tikrai, ką tau pasakysiu,
tuo trys kiaulės daglos su daglais[2]) savo paršais,
lyg kad skerdė[3]) kas, stuboj sužvigo nešvankiai
ir pro langus ir plyšius kūliais išsirito.
Tokius aš dyvus kol gyvs niekados nesulaukęs,
taip nusidyvijau, kad man plaukai pasišiaušė.
O tu neprieteliau skarots su valkata[4]) Slunkium,
jau visai nesigėdyta tarp žmonių pasirodyt?
Judu netinkat kiaulpalaikes kelias varinėti,
o dar, kaip gaspadoriai, su kitais gaspadoriais
vis aukščiaus čėsnyj tarp svotų lendate sėstis
ir tik vis gardžiai smaguraut ir maukt[5]) išsižiojat.
Ak kad vyriausybė jau ant mūs susimiltų
ir abu ben veik iš kiemo mūsų paguitų!"
Taip aš jam pasakiau, bet jis, beržinį nutvėręs,
tuo kaip koks razbaininks man per nugarą siekė
ir, kad Selmas man ūmai nebūt pasitaikęs,
rasi mane tuojaus ant vietos būtų numušęs.
Taigi matai, gaidau, kaip kartais vaids pasidaro,
kad nenaudėlį kokį bandai pamokinti
ir pamokindams jį, kaip reik, pasidrąsini koliot.

---

4. Pričkaus pasaka.

Pričkus išmintings šaltyšius, Bleberio[6]) žentas,
daug dyvinų daiktų pasigėręs plūsti galėjo,
ypačiai, kad karčiamoj[7]) tarp būrų gromatas skaitė

---

[1]) perdėm (rečiau perdėmui)—nuolatos, kiaurai; [2]) daglas (deglas)—margas (apie kiaulę); [3]) skardyti, skersti (skerdžius), skersai, skrosti; [4]) valkata (gud. volokita) — bastūnas; [5]) maukti — kiaurai nuimti, gerti (išmaukti), — malkas (maukas)—gurkšnis;

[6]) blauzyti (tauzyti), blavyzoti (blevyzoti, blevyzguoti), blabėti (blebenti) bleberis (niektauza), plepėti; [7]) karčiama (slav. karčma) — smuklė;

ar pasistrainijęs[1]) krivulėj[2]) bardavo Slunkių.
Tas mokints žmogus vieną kart, į baudžiavą jodams,
iš ilgos valandos[3]) pradėjo pasakot būrams:
„Buvo du būru, senovės pasaka sako;
vieną visas kiems tyčioms vadindavęs Slunkium,
o kitam per pravardį[4]) Pelėdą pramanęs.

. . . .

(Pasakojams apie Svotbą—III. 2)

Nieks[5]) abu šelmiu į česnį buvo pakvietęs;
jie tyčioms ko tykot ar pagriebt atsibastė.
Bet nesidyvykit, kad taip lietuvininks daro:
ir tarp vokiečių yr daug netikusių kiaulių!
Aš su vakmistru daug metų jau jodinėdams,
tankiai[6]) su prancūzais ir su šveisteriais valgiau.
Sako, kad varles tokie neprieteliai ėda;
bet aš tai ikišiol nemačiau, nei noriu matyti.
Ir tarp zalcbergerių[7]) buvau su Bleberiu andai,
kur nuo plyckų jų keptų ir krapelių[8]) valgiau;
bet lapienės[9]) jų biaurios ragaut negalėjau.
Nes jie ne taipo, kaip mes, raugina su raugu[10])
ir į liepinės[11]) ar kokį kubilą[12]) krauja,
bet į duobę po biauria pašiūre[13]) kavoja.

. . . .

*(Pasakojama apie Slunkiaus ir Pelėdos
pakeltą triukšma—III. 3
ir apie ponų neviežlybumą—III. 5).*

---

1) strainas (stralnus) — slav. stroiny—puikus, strainytis (pasistrainyti) — atsirėmus stovėti, įsispręsti; 2) kreivas (slav. krivy), krivulė—valdžios ženklas (kreiva lazda), kuriuo šaukiami žmonės kuopon arba pati kuopa (susirinkimas), krivė—senovės lietuvių kunigas, dabar: kreivas žmogus(?); 3) iš ilgos valandos— tiesiog versta iš vokiečių kalbos: aus langer Weile — iš nuobodumo;

4) per pravardį — tiesiog iš vokiečių kalbos: zum Spitznamen; vardas (vardinti, vadinti), pavardė, pravardė (pravardis), pravardžiuoti; 5) nieks... buvo— tiesiog iš vokiečių kalbos: Niemand war—nieks nebuvo;

6) tankiai—sakytume; dažnai; 7) zalcbergeris Lietuvoj apsigyvenęs Zalzburgo išeivis — vokietis; 8) krapelės (pyragas), bet kruopai; 9) lapas, lapuoti (lapuotas), lapkritys, lapienė; 10) raugti, rauginti, raugas (raugalas), rūgti, rūgoti 11) liepa (slav. lipa), liepinis (=liepos), liepinė (miltams, druskai statinaitė); 12) kubilas (len. kubeł, iš vok. Kübel), kubilius; 13) pašiūrė (vok. Schauer) — vežimams, malkoms pastogė (pavietis);

13. Būrės šoka XVII—XVIII a. (iš 1696 m. Prėtorijo knygų).

Ak Tu švents Dieve, kokią gadynę sulaukėm!
Ak, kokios tamsybės jau apjekino svietą!
Pons ir tarnas jo peklon [1]) tik bėga, tik bėga.
Tūls, vos gručę [2]) pusvirę, vos pasukas ėsdams,
po vargų našta kasdien vaitoja pakumpęs,
o dar ir toksai bedalis juokiasi Dievui.
Skundžias neprietelius, kad ponai vargina būrą
ir iš gyslų jo paskutinį lašina kraują,
o tačiau nusipešt smagiai į karčiamą bėga,
kad dar panedėly [3]) nušluosto kruviną snukį,
ir, kaip koks žalnierius, krygėj [4]) nosį palikęs,
su kitais draugais čiekuots [5]) į baudžiavą slenka.
Bet ir čia daug syk pagirioms per nugarą gauna,
kad, kaip būrui reik, žioplys nesukasi greitai.
Viens tinginys tik vis į pypkį kemša tabaką,
o kitsai ugnies į pintį [6]) skilia [7]) vėpsodams
ar kitaip, niekus beplūsdams, kibina draugą.
Eik tinginy, eik dirbt! kam stovi taip išsižiojęs?
Šiandien ors gražus, saulelė kaitina dangų;
rasi rytoj anksti ar šiandien darganą gausim.
Eik, karalius nor, ir amtmons bara, jo tarnas.
Eik, atlik kas reik, paskui kašelę pagavęs,
valgyk viežlybai, ką sau pietums įsidėjai.
Bet minau, nevok, ką draugs, į baudžiavą bėgdams
sau trupučių pasivalgyt į krepšiuką [8]) sudėjo.
Stepai, imk drąsiai savo dešrą, krimsk atsisėdęs,
o tu, pusberni Merčiuk, kramtyk savo kėžą,
bet jei dar daugiaus ko reiks gardžiai pasivalgyt,
tai pridėk prie to dar porą šutintų grybų.
Jau dabar gana, eime, atlikime darbą
ir savo amtmonui visi padarykime garbę".

---

[1]) pekla (len. piekło—nuo piekę—kepu)—pragaras (kiaurymė); [2]) gručė (vok. Grütze)—kruopienė; [3]) panedėlys (slav. panedėlnik)—pirmadienis; [4]) krygė vok. Krieg)—karas; [5]) cieka (čiekis)—vok. Zeichen, len. cecha—ženklas, pažymys, ciekiuoti (čiekuoti) — ženklinti, žymėti; [6]) pintis—kempinė; [7]) skaldyti, skelti, skilti (pagalys skyla, ugnies skilia), skiltis, skiltuvas; [8]) kragas (vok. Krug)—taurė, kragukas,—kražukas, kražis (krežis), krežukas, krepšas (krepšys), krepšiukas;

14. **Būrės šoka** (iš Praėtorijo knygų).

Taip bepasakojant, keli murmėti pradėjo.
Ypačiai būrpalaikis, ans Slunkius jau pasikėsęs
ir Pelėdpalaikį ant mūšio kusino [1]) rengtis.
Taip visi tuojaus su kuciais [2]) bėgo i krūvą
ir tik vis „užmušt, užmušt“ putodami rėkė.
Viens su botkočiu [3]) jau Pričkaus nugarą taisė,
o kitsai su grėbliu [4]), kits su lopeta bėgo.
Čia prancūzai ir papykę šveisteriai maišės;
o ten zalcbergeriai pradėjo rėkdami bėgti.
Tik dyvai, kokia baisybė čia pasidarė.
Bet štai, vakmistras bekeikdams jiems pasirodė,
ir kaip pratęs yr, nupliekdams provą padarė.
Pričkau, Pričkau, perdrąsiai pakibinai širšlius [5])!
Rods, visus macniai [6]) pamokino pasaka tavo,
ponai taip, kaip būrai, gavo savo perlenkį,
bet matai, kaip yr! Teisybę vos pasakysi,
tuo sau vaido ir nepakajaus [7]) daug padarysi.
Taigi dabokis, kad būrus dar kartą mokinsi.

---

5. Ponų neviežlybumas.

(*Pričkaus pasakojimas*).

„Sykį tykojau tyloms, už durų nulindęs,
kad pamatyčiau ben, kaip ponai mūs čėstavojas [8]).
Kukoriai valgius naujus jau buvo sutaisę,
taip, kad visas dvars del jų smirdėti pradėjo.
Štai, tuo poniški tarnai visi susibėgo,
ir jau vislab, kas ant stalo reik, sunešioję,
virtus ir keptus valgius tuojaus sugabeno.
Aš rankas savo būriškas, kaip reik susiėmęs,
poniškų bei nobažnų [9]) vis poterių laukiu.

---

[1]) kusinti (len. kusić), kušinti (krutinti), kestis, kesintis, ketinti; [2]) kucius—kuoka, pagalys; [3]) bokyti (mušti), botagas (votagas), botegyti, botkotis [4]) grėbti, griebti (slav. grabit)„—grėblys, susigriebti, grobti, graibyti;

[5]) širšlys (len. szerszeń)—širšė; [6]) macnus (len. mocny)—stiprus, tvirtas; [7]) pakajus (slav. pokoi)—ramumas, taika, kambarys, — nepakajus (neramumas, nesantaika);

[8]) čėstavotis (len. częstować się, rus. čestvovat'sia) — vaišintis, čėsnis—puota; [9]) nobažnas (slav. nabožny)—maldingas, pamaldus;

Štai, žiūriu, kiekviens tarp jų jau rengiasi sėstis,
ir, visai dangaus užmiršęs, imasi šaukštą [1]),
irgi bezaunydams valgius į gomurį kiša.
Aš dar tokias biaurybes kol gyvs neregėjęs,
taip nusidyvijau, kad jau kone rėkti pradėjau.
Tik susimislijęs, kad man čia nedera rėkaut,
vis pamaži šnidždėdams ir kytriai pasislėpdams,
taip iškoliojau, kad šunys kaukti suniko [2]):
„Jūs išputėliai pilvoti, jūs gi bedieviai,
ar jau gėda jums šventai rankas susiimti
ir aukštyn pažiūrėt, kad riebius imate kąsnius?
Mes suskretę [3]) būrai, mes vyžoti nabagai,
šen ir ten vis stumdyti bei daug prisivargę,
tankiai vos plutas sausas į vėdarą kišam
ir tik su blogu skinkiu gaiviname širdis,
o tik ir už tai kasdien dėkavojame Dievui.
O jūs neprieteliai, valgius vis rydami riebius
ir vis rinčvynius į pilvą košdami storą,
Dievo bei dangaus visai paminėti paliovėt.
Ar nesibijotės užspringt, kad kabiar ėdat,
ar kad jusų namus perkūns į plentą [4]) supleškins?"

„Ak", tarė Selmas, „rods nešvankios mūsų gadynės
ant visų šelmystų jau visai pasiledo.
Pons ir tarnas jo peklon tik bėga, tik bėga.
Ans, įsirėmęs vis ir poniškai pasipūtęs,
vardo dieviško jau gėdėjas paminėti,
o šisai, kad jam įtiktų, niekina Dievą.
Pons apjekėlis, velniop šuoliais besisukdams,
ir tarnus sau išrinktus apjekti mokina.
Dievs ir žodis Jo, bažnyčių mūsų grožybės,
giesmės nobažnos perniek jiems ir poteriai mūsų.
Ak kur dingo viežlybums jau mūsų gadynių!"

---

[1]) šaukštas palikti—mirti; [2]) apnikti, sunikti — užpulti, apipulti; pamaži šnibždėdams,.., kad šunys kaukti suniko—toks garsus „snibždėjimas", jog šunes ėmė kaukti, o gal šnibždėjimas tylus, bet šunes kaukia; [3]) skresti, apskresti, suskresti—apdžiūvusiu purvu apsidengti; [4]) plentas (len. plant. gal nuo vok. plan—lygus) — vieškelis; į plentą — ligi pamatų, ligi žemės, ligi galo;

6. Pričkaus skundas ir Enskio peilis.

Rods yr daug žioplių, kurie nabagėlį būrą
iš nelabos širdies per paiką drimelį[1]) laiko,
o štai, patys juk daug syk, kaip drimeliai, elgias.
Kas tokiems išdykėliams gardžiai pasivalgyt
ir prisisurbt saldžiai pelnytų[2]) reikalą kožną,
kas dirvas užartų, sėtų bei nuvalytų,
kas grūdelius iškultų ir parduot nuvažiuotų,
kad nei Lauro nei dosningo Krizo nebūtų?
Žinom juk, kaip kožnas pons su savo namiškiais,
rudenyj duonos ir gardžių pyragų netekęs,
būrui iš bėdos į ranką pinigą bruka[3]),
irgi beglostydams jį maldo[4]) kad susimiltų.
O štai, tuo paskui kaip didis pons įsirėmęs,
irgi nesvietiškai darkydams[5]), vargina bėdžių
ar besišypsodams jo prastą niekina namą.

„Rods", tarė Pričkus, „taip ir man daug syk pasidarė,
kad aš šaltyšiaudams šen ir ten jodinėjau.
Amtmons keikė taip, kad man plaukai pasišiaušė,
o tarp būrų daug mane jau kone visą prakeikė.
Pons iškoliodams kasdien mane tinginiu šaukė,
ir kad urdelį n'ištaisiau[6]), tuo mušė per ausį.
Rods, tai kiauliškas maniers[7]) ir didelė gėda,
ypačiai, kad del to baudžiauninks pradeda juoktis,
o paskui šaltyšiaus jau visai nesibijo
ir jį spiaudydams per paiką kumelį laiko.
Kad mane pons kampe tamsiam ir visą nupeštų,
ale potam šviesoj kožnam vėl visą pagirtų,
ai ben dūšiai taip skaudu nei sunku nebūtų.

---

[1]) per paiką drimelį — vokiškas pasakymas; [2]) pelnyti — uždirbti, čia: atlikti, paruošti; [3]) braukti (braukti šerbentos, — linai), brukti (linus padėjusi ant priebruko, bruktuve ji bruko pas kaimyną; brūkliu bruku — mušu; pinigą jam bruku); [4]) malda (len. modły), maldauti, maldyti, maldininkai (tikybinė atskala, kitaip vadinama: susirinkimininkai), melsti (melstis), myluoti (mylėti), susimylėti, susimilti; [5]) darkyti (dergti) — gadinti (gyvuliai darko javus), apkalbėti (kolioti);

[6]) tiesti, taisyti, ištaisyti (išlyginti, paruošti, atlikti); [7]) manieras (vok. Manier iš pranc. manière) — būdas;

O gi dabar taip gėdiškai visur pasirodau,
kad ir vaikpalaikiai jau man išsišiept pasidrąsin.
Ba, kaip jauns buvau,—kur dingot, mano dienelės! —
ai, kaip jauns buvau, visi mane girdavo klapai.
Ar būt pons, ar būrs, ar berns ar slūginė[1]) kerdžiaus,
vislab ir visur, kaip girdit, liaupsino[2]) Pričkų.
O gi dabar žilam visi jau juokiasi bloznui;
pons taipo, kaip būrs, šaltyšių niekina seną.
Aš daug syk, pažebodams sau nuplikusį kuiną
ir karčius žilus ant sprando jo pamatydams,
su dūsavimais išvystu savo senystę.
O kad rudenyj per purvus į baudžiavą joju,
o mano kuinpalaikis klampodams[3]) žengt nenujėgia[4]),
aš jo taip gailiuos, kad kartais ašarų srovės,
ypačiai, kad iškoliots jodau, varva nuo zubų.
Taip aš, mislyk tik, gailiuosi pasenusio kuino,
nes jis trylika metų, man šuoliais jodinėjant,
po balnu mane viežlybai į baudžiavą vilko.
O gi manęs, žėlėk Dieve, nuplikusio tarno
jau visai nei šis nei tas susimilt nesupranta".
„Ak", tarė jam Enskys, ištraukęs didelį peilį,
„Mans broliau širdings, kam spardais taip susiraukęs?
Juk ir man taip jau kaip tau visai pasidarė.
Štai, briedkriaunis[5]) šis, ant šalto preikalo[6]) kaltas,
rodos, tik žiūrėk, jau nei išdilusi delčia[7])
ar kaip baisiai koks nukumpęs vanago snapas.
Kad aš tai pamatau, tuojaus man giltinė rodos,
kaip ją molioriaus[8]) ranka moliavodama rašo,
ir su jos dalgiu kumpu nugandina svietą,
Ak broliau, šio stungio[9]), šio nudilusio stungio
aš taipo gailiuos, kad kartais verkt nesiliauju
nes jis trylika metų, man dešras mėsinėjant

---

[1]) slūga, slūginė (slav. sluga) — tarnas, tarnaitė; [2]) liaupsinti (vok. loben, lobsingen) — garbinti giesme (Dievas), girti, garbstyti; [3]) klimpti, klampoti; [4]) jėga — spėka, galia, nuovoka, — jėgti, pajėgti, nujėgti;

[5]) briedkriaunis — briedžio rago kriaunomis; [6]) kalti, priekalas (preikalas), kalvis, kalvė; [7]) dilti (tekiniai išdilo — nusitrynė ritėdami), dilinti (trinti), delti (akmenėlis), delčia (mėnesio); [8]) moliorius (maliorius — vok. Maler, iš to slav. maliar'), moliavoti — dažyti, piešti dažais; [9]) stungis — nudirbtas peilpalaikis;

ir lašinių šmotus ant svotbų mandagiai piaustant[1]),
kaip ugnis baisi per mėsą šokdavo kietą,
ir kaip koks smarkus bindokas[2]) skeldavo kaulus,
kaip man Jons, Mikols ir Lauras liudymą duoda.

7. Vagia ponų naudai.
(Enskio protavimas).

„Tik girdėk, broliau, kaip man pasidarė,
ir kaip būrams dar kasmets daug syk pasidaro,
kad jie sau karnų, vyžas nusipint, užsigeidžia
ar ką šaudyt ir gardžiai pasikept prasimano.
Aš taip jau, kaip klaps, daug syk mūdriai šokinėdams,
medžių vogt tamsoj į šilo pašalį traukiaus.
Rods tiesa, mane varts[3]) daug syk užklupo bedirbant
ir, nesvietiškai, kaip vagį, visą nupliekęs,
tuo, nei koks baisus razbaininks, atėmė kirvį,
bet dar kuinpalaikį man jis niekados nenukinkė.
Nes aš ne taipo vogiau, kaip tūls balamūtas[4]),
kurs žiemos čėse, sau ką pasikirst užsigeidęs,
vis tik aužuolus, klevus ir drūtmedį vagia,
o paskui parduot į miestą kur nusibastęs,
tuo girtuodams ir šokinėdams prageria pelną.
Kad man kartais vogt ar ką išplėšt pasitaikė,
rods ir aš nesigėdėjau ištiest savo ranką,
ale ne sau vogiau, bet vis maloningiems ponams.
Juk žinai, kaip mums kasmets reik mezliavą mielą
amtmonams mokėt, kad jie jau urdelį siunčia
ar per vakmistrus skvieruot ir mušt nesiliauja.
Ak širdings broliau, didei meldžiu, nepadyvyk
ir nesakyk liesininkui[5]), kad Obrys[6]), mano bernas,
medžių vogt ar ką pasikirst kas rudenį rengias[7]).
Aš didei džiaugiuos tą trūsą jo pamatydams
ir kad žiemą jis ką vogt kuinus pasikinko,

---

[1]) jautį pamušti (stekenti), avį papiauti, kiaulę paskersti (Rėza); [2]) bindokas (vok. Bindeaxt) — ilgu snapu kirvis;

[3]) vartas (vok. Warte, iš to lenk. warta) — sargas; [4]) balamūtas (lenk. bałamut), plepys, niektauza (tas balamūtas, kurs kaip balą nuodija, tauzija niekus — Juška), valkata;

[5]) liesininkas, liesinčius, liesvinčius (slav. lesnik) — miško sargas, medininkas, pal. Lessing; [6]) Obrys — Abraomas; [7]) rangytis, rangus (nerangus), rengtis;

tuo jam dvi dešri kepti pasteliavęs duodu;
ir kad jis, vartų n'išpantyts, parveža medį,
iš tikros širdies dar trečią pridedu dešrą
ar, kad jau dešrų netekau, du dideliu sūriu.
Taip gi potam krūvelę[1]) vieželybai susivogę,
į arčiausį miestą tuo parduot nukeliaujam
ir grašelius grečnus, iš medžių sau nusipelnę,
čyžę[2]) užmokėt kasmets kytriai pakavojam.
Taip gi matai, ir medžių vogt reik razumo grečno,
todel ne dyvai, kad tūls glūpoks nabagėlis,
su tabaku draustu ar vogt į girę važiuodams,
gėdiškus vargus ar stroką sau pasidaro.
Bet ir toks dramblys[3]) tarp būrų tūls išsiranda,
kurs, savo lašinius ir zopostą visą suėdęs,
ir už pyvą skinkį vos ar vandenį šliurpdams[4]),
iš bėdos, nei žydas, jau priviliot pasipratin".

8. Dočys.

Taip besipasakojant ir svotbą visą bebaigiant,
žemė su visais daiktais virpėti[5]) pagavo.
Tuo svečiai visi, del to didei nusigandę,
iš svetlyčios[6]) būriškos kūliais[7]) išsirito,
taip, kad jų keli sveikas akeles išsibadė,
o kiti rankas ar kojas buvo palūžę.
O štai, vis del niekniekių taipo nusitiko,
nes Dočys su šešiais kūlikais, kuldami žirnius,
taip nesvietiškai virkščias[8]) su spragilu[9]) daužė,
kad ir pelės po šiaudais kribždėti nedrįso,
o svečių daugums sau negandas[10]) pasidarė.
Ale nedyvyktės, kalbas girdėdami tokias;
juk Dočys kasmets, sulaukęs rudenį riebų,

---

[1]) krauti, kraustyti, krautuvė, krūva, sankrova; [2]) čyžė (lenk. czynsz — iš vok. Zins) — mokesnis (seniau: baudžiauninkų mokesnis dvarui už žemę), čyžyti (čyžę atlikti), čyžti (engti), čyžma (čyžės darbas: čyžmą kenčiu, lažą lažiju, pons čyžia čyžmą — lupa visokius mokesnius); [3]) dribt, dribti (drimbu) — kristi (sunkus žmogus, šlapias sniegas,), drėbti (drėbk košę į dubenį), drabinti (sunkinti), drabnus (sudribęs), dramblys (ištyžėlis), drimbas, drimbaila (lenk. dryblas); [4]) šliurpti (vok. schlürfen;) — srėbti;

[5]) virpėti (virpti, virpulys) — drebėti; [6]) svetlyčia (slav. svietlica)—svečiams priimti troba — seklyčia; [7]) kulti, kūlikas, kūlys; [8]) virkštis (virkščia) — žirnių virkščos; [9]) spragus (pyškus), spragėti (pyškėti), spraginti, spragilas;
[10]) neganda — išgąstis, nelaimė (nusigąstu, nugandinu, gąsdinu);

ir iškuldams savo javus, išgandina svietą.
Ak, kiek butų[1]) jis, taip dūkdams, jau pagadino,
ak, kiek girių bei kalnų jis parmetė pernai!
Tik baisu klausyt, kad Lauras, Bleberio dėdė,
savo bėdas ir išgąsčius mums pranešė kartais.
Juk vos kiaulstaldis, vos klėtis jam pasiliko,
ir gi namai jo nei pūstynė jau pasirodo.
Tas nešvankus darbs, kurį Dočys prasimanė,
daug nesandorų[2]) bei vaidų sviete padare.
Ak, kiek viežlybų kaimynų butą palikę,
rudenyj ant laukų šaltų klydinėdami slapos
ar savo klumokus[3]) pasidarę ubagais eina.
Tokius išgąsčius baisius vierni gaspadoriai
tankiai provininkams[4]) aukštiems Karaliaučiuje skundė,
ale provos vertos[5]) kaip reik, niekados nesulaukė.
Žinom juk, žėlėk Dieve, kaip mūsų gadynė,
ašaras išverktas po kojų mindama, šypsos.
Ale nežinot dar, del ko Dočys nepateikia
ir del ko jis taip kasmets su spragilu daužia.
Sako daug žmonių, kurie jo šiupinį valgė,
kad jisai del to savo kreivą vargina skūnę,
kad ben veik girtuot ir lėbaut[6]) ką pagamintų,
nes jis, po Mikielės[7]) tuo klojimą[8]) bemušdams,
laižos vis ir gurkščiodams[9]) į karčiamą žiūri.
Taip potam su pačia kelias eiles nustekenęs[10]).
vėtyt[11]) skubinas ir, krepšius grūdų prisivėtęs,
tuo prasilinksmint ir prisikošt į karčiamą bėga.
Bet moteriškė jo, linų grįžtes nusinešus
ir slaptoms pardavus, vis paragaudama surbia.
O dar to ne gana, bet ir vaikus nusivedus
ir į tėvo prieglobstį[12]) pasodinusi, maukia.

---

[1]) būti, buta (slav. buda), butas (būstas)—duba (rus. duplo: medyje duba, žmogaus gyvenimas, plg. duobe, dibti, dubus, duburkis), buveinė, būvis, būtis (iš anos būties prapuolė raktas — nuo to laiko, kai jis buvo), buitis;

[2]) derėti, suderėti, sandara (sandora) — santaika; [3]) klumokas (len. tłomok) — ryšulys, nešulys; [4]) provininkas — teisėjas; [5]) wertas (vok. werth, len. wart), čia: teisingas;

[6]) lepinti, lepus (lebus), lėbauti; [7]) po Mikielės — po Mykolo dienos; [8]) kloti, klostyti, klojimas; [9]) gurgt, gurgti, gurguliuoti (gargaliuoti), gurkščiuoti gurkščioti, gurkšt, žąsys gurkščioja), gurklys, pagurklys, gurkšnys, (malkas); [10]) stekenti — kamuoti, galuoti; [11]) vėjas, vėtyti; [12]) glėbys, globsti (prieglobtsis), globa;

9. Selmo nuomonė

apie senąją ir naująją gadynę.

Tarp lietuvninkų daug syk tūls raudasi tokis,
kurs, lietuviškai kalbėdams ir šokinėdams,
lyg kaip tikras vokietis mums gedą padaro.
Daug tarp mus yra, kurie durnai prisiriję,
vokiškas dainas dainuot ir keikt pasipratin
ir kaip vokiečiai kasdien į karčiamą bėga.
Ak, kur dingot jūs, lietuviškos gadynėlės,
kaip dar prūsai vokiškai kalbėt nemokėjo
ir nei kurpių nei sopagų dar nepažino,
bet vyžas, kaip būrams reik, nešiodami gyrės.
Tai dar viežlybų kaimynų beigi bičiulių
gėdėtis ir juos išpeikt nei viens neprivalė.
O gi dabar, žėlėk Dieve, tik gėda žiūrėti,
kad lietuvninkai, kaip vokiečiai, sopaguoti,
ar su kurpėms rudenyj ant čėsnių pasirodo.

15. Prūsų senutė senoviškai apsidariusi.

Klumpės[1]), kaip mes, vokiškai kalbėdami, sakom,
rods taip jau lietuvninkams nešiot nepritinka,
nes ir jas mūsų tėvų tėvai girt nenorėjo,
ale sopagų jau prancūziškai sudabintų[2])
ir puikokų kurpių gėdėjos paminėti,
ik prancūzai jau potam pas mus susibastė
ir prancūziškas manieras mus pamokino.

Tėvai mūsų seni, pirm to neturėdami šiuilių[3]),
rods, nei maldknygių nei katgizmų[4]) dar nepažino;
jie tik iš galvos šventus mokinosi mokslus,
o štai, tik daugiaus garbėj laikydavo Dievą
ir šventoms dienoms bažnyčion bėgdavo greitai.
O gi dabar, žėlėk Dieve, tik gėda žiūrėti,
kad lietuvninkai, prancūziškai pasirėdę,
į bažnyčią vos, išgirst ką, kyšteria galvas,
o paskui tuo žaist ir šokt į karčiamą bėga.
Taip potam keli iš jų, aklai prisimaukę,
būriškai bei kiauliškai tuo pradeda zaunyt
ir, bažnyčioj išgirstų neminėdami žodžių,
būriškas šūtkas glūpai taisydami juokias.
Bet kiti, vaidus del niekniekių prasimanę,
jau girti kits kitą prie galvos nusitvėria.

Bet dar to ne gana. Taipo girtuodami[5]), tėvai
ir vaikus glūpus su savim į karčiamą velka,
o paskui, vaikams bepamatant, pešasi tėvai,
kad plaukų visur išplėštų sukasi pluoštai[6]).

---

[1]) medines klumpes, pasak Rėzos, lietuviai esą pažinę iš apsigyvenusių pas juos prancūzų ir šveicarų, o vėliau uždraudę jas dirbtis, nes jiems perdaug jaunos medžiagos buvę naikinama; Vokiečiuose Klumpen reiškia—daugybė, gabalas, o Prūsuose—klumpės; turime ir lietuviškų žodžių, kurie galima su klumpėmis sugretinti ir leidžia mums jų vardą mūsiškiu palaikyti: klampus, klampynė, klampoti, klimptl, klupti (klumpu); lenkų rašytojas Pasek'as pasakojasi issivežęs iš Danijios medinius čeverikus ir įvedęs juos Lenkuose [2]) daba (būdas), daboti (sergėti, mėgti), dabotis (sergėtis, tikti), dabinti (puošti, gražinti), dabšnus (gašus);

[3]) karalius Pričkus Vilius I 1760 m. Prūsų Lietuvoje įsteigė kaimuose mokyklas; [4]) katgizmas—katekizmas;

[5]) gerti, girtauti (girtuoti); [6]) plėšti, plušinti, plušai (plaušai), pluoštas (linų ir t. t. pluoštas);

Ak, jūs neprieteliai, jūs išpiudyti bedieviai[1])!
Ar nesibijotės, kad jus pekla prasivėrus,
taip šventas dienas atšvenčiant, tuo pražūdytų?
O nesigėdite tarp krikščionių dar pasirodyt?
Kad kunigai vaikus į šiuilę ragina siųsti,
ir kad šulmistrams[2]) reik kokį pinigą kyštert,
ak, tokių visur glūpų nurnėjimų randas;
o paskui, kad amtmonams jau reik pasipurtint,
ir jie vakmistrams išpantyt[3]) urdelį siunčia,
štai, tuo iš visų pašalių barzdoti bepročiai,
lyg kad jau dangus pargrius, tik rėkia, tik rėkia
ir potam su šulmistrais, biednais nabagėliais,
kad jie savo dalyko nor, dar barasi kvailiai,
ir besibardami daug glūpų daiktų sumeluoja.
Paikius[4]) glūps žmogus, vargu Tėvemūsų mokėdams,
ir jo pusbrolis, nei tiek skaityt negalėdams,
šulmistrus ir šiuiles dar išpeikt pasidrąsin.
Tik dyvai klausyt, kad juodu pradeda zaunyt!
Ans, savo vaikinius[5]) kaip drimelius užaugindams
ir juos lepindams bei valią visą beduodams,
vaidijas su šulmistrais ir barasi keikdams,
o šisai, iš viso jau velniop besisukdams
ir vaikus glūpus į šiuilę siųst nenorėdams,
peklai ant garbės juos užaugint pažadėjo.
Paikius ant lytaus[6]), ant giedros barasi Vauškus[7]).
Viens taria „peršviesu“, kitam „negana šviesybės“;
šiuilė šiam ne gera, o ans pamokinimą peikia.
Šulmistras keliems perjauns ir nieką nemoka,
o kitiems tas pats persens ir blogs pasirodo.
Jis giedodams šiam perdaug nemandagiai rėkia,
o kitam tas pats, kaip reikia, rėkti nemoka.
Viens taria „perdrąsus“, o kits jį lėtą vadina.

---

1) piauti, piudyti, išpiudyti (išpiudytas bedievis — bedievis, kuris, pasak Kuršaičio, reikėtų su šunimis iš parapijos narių arba ir bendruomenės išvaryti);
2) šulmistras (vok. Schulmeister)—mokytojas; 3) pantas (vok. Pfand)— užstatas,—pantyti, išpantyti (vok. auspfänden)—paimti užstatui, aprašyti turtas, pantis, pančiai, pančioti;
4) Paikius—dirbtinis vardas; 5) vaikas, vaikis, vaikinas (čia: vaikinis);
6) lieti, lyja (lietus); 7) Vauškus—dirbtinis vardas, gal nuo vaukšti (slankioti be darbo), o rasit nuo vaukšnoti (urzgėti—apie šunis);

Taip kunigams, taip šulmistrams visur pasidaro,
kad šventoms dienoms nenaudėliai susibastę
ir nesvietiškai glūpas akis užsipylę[1]),
nuo kunigų bei nuo darbų jų pradeda zaunyt.

---

10. Pagirtinas Selmas.

Bel ir viežlybų krikščionių dar nepristokom!
Dar yr tarp lietuvninkų viernų[2]) gaspadorių
ir dar tėvų yr, kurie mylėdami Dievą,
patys ne tiktai šventai ir mandagiai elgias,
bet ir savo namus, kaip reik, pridabodami valdo.

Selmas, ak[3]), ansai vertai pagirtinas[4]) Selmas,
būras, rods, ne pons, ale viežlybs, mandagus būras.
Jo troba taip jau prasta, kaip kito būruko;
valgis jo kasdien tik menks ir menk nudarytas;
skinkį jis gardžiai ar šaltą vandenį geria;
o jo rūbas tik prastai pasiūti trinyčiai[5])
ar žiemos čėse didei nudilusi skranda.
Bet jis ne šykštuodams taip menkai pasielgia,
bet kad vyriausybei, kas jai reik, attesėtų[6])
ir, kas šiuilei bei bažnyčiai puolasi, duotų.
Žinot juk visi, kokie mus sunkina čėsai,
ir kaip barščiai vos bei plutos mums pasiliko.
Ar ne gerai, kad Selmas, kaip naudings gaspadorius
rupindams, kokią mašnelę moka paslėpti?
Juk gi nereik visiems zopostą visą parodyt
ar visiems pasakyt, kas čia bei ten pakavota.

Selmo namus, kad kartais juos lankyt užsigeisi,
lygiai kaip bažnyčią kokią rasi rėdytus.
Stalas jo nei švents altorius tau pasirodys,
ant kurio knygelės šventos guli padėtos,

---

[1]) akys užpilti—taip prisigerti, jog nieko nematyti;

[2]) viera (slav. viera)—tikėjimas, tikyba,—vieryti (tikėti), viernas (slav vierny—ištikimas, čia, rasit: tikįs);

[3]) ak — ach; [4]) vertas (vok. werth), vertai pagirtinas — tikrai, teisingai pagirtinas; [5]) trinytis (trinytis audimas), trinyčiai — trinyčio audimo drabužiai; [6]) attesėti — atiteisti, atlyginti. — ištesėti (išpildyti), ištęsti, tiesus, tiesti (tęsti), tąsa, tąsytis, (tampytis), tiesa (teisė, teisybė), teisti (teisinti), teisingas;

kad jis pats ar jo gražiai mokinti vaikeliai,
daug prisidirbę bei visur viernai trūsinėję,
tuo su giesmėmis saldžioms linksmai pasidžiaugtų
ir vargus šio amžio sau lengvus padarytų.

II. Dainiaus pasiteisinimas ir linkėjimai.

Taigi dabar aš jus, kaip viernas klaps pamokindams,
nei prancūziškai nei vokiškai nepagyriau,
bet tik būriškai, kaip draugas jūsų pažįstams,
jums tiesiog pasakiau, kaip man pasakyt pasitaikė.
Ant, jau Mertyno[1]) nulydėjom didelę šventę,
o Adpentai[2]) su Kalėdoms[3]) jau prisiartin.
Vei, kaip iš vakarų tamsių rūstaudami[4]) vėjai
vėl jau į žiemius[5]) bei rytus pradeda trauktis
ir žiemos šalčius pas mus į Lietuvą varo.
Ak, jau skubinkimės ben veik stubas pasišildyt
ir gaspadoriškai stones[6]) galvijų paprovyt[7]),
kad, minau[8]), nieks, nei paršiuks turėts nesušaltų.
Juk kiekviens galvijas, kad jau randasi gruodas,
mūsų rūpesčiams vierniems pasiliecavodams
ir, į s ujas mūsų žiūrėdams, pašaro laukia.
Duokim, bet vis su protu padalydami duokim,
nes ateisiančios žiemos ilgumo nežinom,
ir kiek prieš šventas Velykas liks, nenumanom.
Ar ne gerai, kad jau vargingai peržiemavoję,
grečną zopostėlį mums dar pasilikusį matom?
Nu gi dabar, jau skirkimės ir vapėti paliaukim!
O Dieve duok mums, kad šventes visas nulydėję
ir gi sulaukę naujmetį[9]) bei šventai pasidžiaugę,
vėl susikviestumbim[10]), kaimyniškai pasisveikint.

---

[1]) Mertynas — Martynas; [2]) adpentai (atpentai) — adventai, adventas; [3]) kalėda, Kalėdos (gud. koleda, koliada, len. kolenda, nuo lat. Calendae) — Kalėdų šventė, kunigo rinkliava Kalėdoms; [4]) rauti, raustyti, riesti (lenta riečias), risti (risčiuoti, risčia), ristinis, rusti (rustas), rūstauti; [5]) žiema, žiemys› žiemiai; [6]) stonė (lenk. stajnia) — arklidė; [7]) paprovyti (slav. popravit') — pataisyti; [8]) minau — minavovok, neužmiršk (Šleikeris), Dieve gink;

[9]) naujmetis — naujasis metas, Naujieji Metai; [10]) susikviestumbim—susikviestume (susikviestumėme), — senovės lytis, Duonelaičio, tur būti, iš giesmynų ar šiaip iš raštų pasiimta;

IV. Žiemos rūpesčiai.

1. Žiemos grįžimas.

Ant, žiemos narsai[1]) jau vėl rūstaudami grįžta,
ir šiaurys[2]) pasišiaušęs vėl mus atlekia gandint.
Vei, kaip ant ežerų visur langai pasidaro,
lygiai kaip antai stiklorius[3]) įdeda stiklą,
taip gi namai žuvių, kur varlės vasarą šventė,
del barnių žiemos nei su šarvais[4]) užsidengia
ir tamsoj miegot kiekvieną gyvolį siunčia.
Ant, laukus žiemys jau taip nugandino bardams,
kad ir balos ir klampynės pradeda rauktis,
ir purvynai jų teškėt ir šliurpt pasiliauja.
Kelias, kad jį mėgina trenkt šokinėdami ratai,
nei koks bubnas[5]) įtemptas del pašalo trinka,
taip, kad garsas jo toli galvoj atsiliepia.
Taip gi dabar jau vėl sviets sveikint pradeda žiemą.
Ak, jau ben[6]) ir reik; Kalėdų didelė šventė
artinas, ir Atpentai nor poryt pasibaigti.
Rudenis, ans dramblys, perdaug nemandagiai drėbdams
ir besivoliodams purvuos, mus vargino skaudžiai.
Kožnas į klumpes ir į vyžas įsinerdams,
koliojo jo darbus ir jo madarą[7]) skystą[8]).
Bet ir ponai, su šulnais[9]) skraidydami žirgais,
ir su poniškais kasdien viešėdami rėdais[10]),
beteškant purvams, nešvankų rudenį peikė.
Todel į žiemius visi žiūrėdami žmonės
ir sausos žiemos didei gi belaukdami skundės.
Taip visiems bedejuojant, štai pažars[11]) pasidarė
ir tuo žiemiškai visur plesdendami[12]) vėjai
darganas į pietus, kur gandras miegti, nubaidė.
Iš debesų žiema potam iškišusi galvą,

---

1) narsas (pyktis, siutulys), narsinti (arzinti, erzinti), narsumas, narsus; 2) šiurpti (šiurpulys), šiauštis, šiaurys (šiaurus vėjas, žiemys), šiaurė; 3) stiklas (rus. stieklo), stiklius (stikliorius — rus. steklar); 4) šarvas, šarvai — senovės karžygio krūtinės uždangalas, — pašarvuoti (ne tik karžygis šarvu aprėdyti, bet ir numirėlis, seniau šarvu, aptaisyti); 5) bubt, bubti (baubti, būbauti, bubľys — baublys), bubinti (būgnyti), būbnas (būbinas, būgnas—rus. bubno, lenk. bęben);

6) ben, bent — bene (gal nors); 7) madaruoti, madaras (niekų darbas); 8) skiesti, skystas; 9) šulnas — šaunas, puikus; 10) rėdas — parėdas, drabužis;

11) žerti, žerėti, žara (slav. žar, žara), žarija, pažaras (pazaras slav. požar); 12) plesdendami — lyg sparnais;

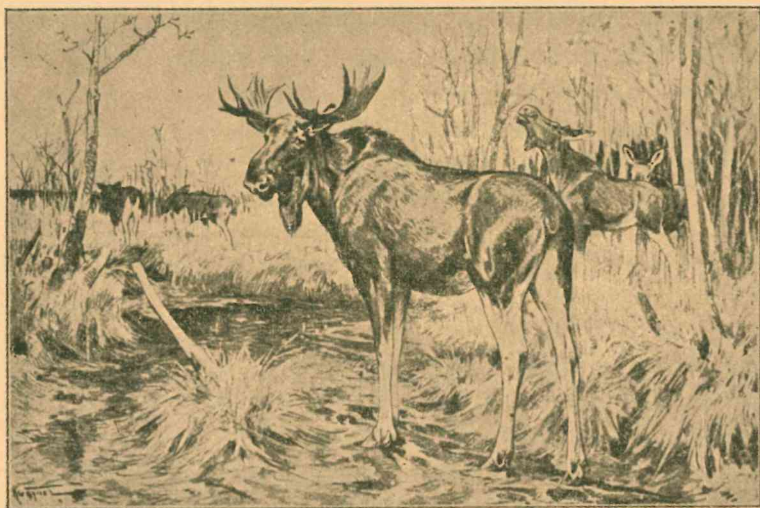
nei pikčiurna kokia, su purvais rudenio barės
ir su šalčiais jo šlapius nudegino darbus,
ik ji jau potam, rudens iškopusi purvus,
ant visų baisių klampynių kelią padarė
ir su rogėms[1]) vėl skraidyt ir čiuožt[2]) pamokino.
Taip gi dabar, kur mes pirm to pavasarį linsmą
šventėm ir žoleles jo margas sau nusiskynėm,
o paskui džiaugsmus šiltus su vasara baigėm,
ten pusnynai[3]) su baltais kalnais pasidarė,
ir žiema sau žiemiškas kvietkas nusipynė.
Tik dyvai žiūrėt, kaipo barzdoti[4]) pušynai
su savo kuodais garbanotais[5]) visur pasirodo
ir nei puderuoti[6]) ponačiai stov įsirėmę,
Bet kiti nuogi žagarai tarp jų pasilenkę,
būriškai po stogais jų stovėdami, dreba
ir raudodami kloniojas, kad švilpina vėjai.
Bet ir kerplėšos[7]) ir jų kelmai nusigąsta,
kad smarkus žiemys savo dumples[8]) pradeda judint
ir besijodams[9]) nei su sietais dulkina sniegą.
Taip gi dabar visi pasislėpė gyvoliai girių,
vėtroms vėl berūstaujant ir sumišai besipiaujant;
čia viens urvoj[10]) sau šiltai, kaip gal įsigūžtęs,
o kitsai tenai ant virbo[11]) tupi besnausdams.
Taip, paukšteliai mieli, jums, taip mums pasidarė,
ir taip jus, kaip mus baugin braškėdami šalčiai.
Jus žiemos smarkums į šaltą girią nubaidė,
o mus jis besipurtindams į stubą suvarė
ir pasišildyt nusiuntė pas kakalį mielą.
Jūsų namai šalti, kur jūs miegodami krankiat,
jus negal užstot, kad jus išgandina šalčiai.
Mes, kad mus žiemys perdaug užkibina grumsdams,
tuo kytriai pasislėpt į šiltą pašalį lendam
ir, tykam kampe žiemos n'atbodami keršto,

---

1) ragas, ragės (rogės)—šlajos (šliuožti, šliūžės); 2) čiūžt (čiūžt per širdį tokia bailė perėjo), čiužti (čiuožti, čiaužti, šliužti, šliaužti), čiužynė (čiužykla), pačiuža; 3) pusti, pusnis, pusnynas;

4) barzdoti—apsnigę; 5) garbana (len. garb— kupra, vok. Garbe—kūlys), garbinys, garbiniuoti (garbanoti); 6) puderis (vok. Puder)—pudra, veidui ar plaukams milteliai (dulkelės); 7) keras, kerplėša (išrautas medžio keras); 8) dumpti, dumplės; 9) sėti, sijoti, sietas; 10) urva, sakytume: urvas—ola; 11) virbas, virbalas;

sau tikrai sušilt karštoką viralą srebiam.
Ak jūs vargdienėliai, jūs nuogi nabagėliai,
ar būt šilts ar šalts, ar kits koks dyvinas oras,
rūbais vis vienais ir tais pačiais užsidengiat.
Mes, kad saulė mums perdaugel nugarą kaitin,
tuo trinyčius ar kobotus vėsius[1]) užsimaujam,
o kad jau perdaug žiemys mus pradeda dovyt,
štai, tuojaus vilnoną sau ir kailinius imam
ar, tikrai sušilt, į šiltą patalą kopam.

16. Maž. Lietuvos girių briedžiai.

2. Vilkai.

Vilkai[2]) gaujoms[3]) susibėgo,
ir kaip pratę yr, tamsoj tralalaudami[4]) staugė.
Ak jūs neprieteliai, ar jau mėsos pasigendat?
Ar jau vėl skilvyj jums pastninkai[5]) pasidarė?
Eikš, šiaury baisus, išklėstyk nugarą bloznų!
Bausk, prispausk su šalčiais juos, kad gloda jų būtų!
Juk baisu žiūrėt, kaip jie kas vasarą mielą

---

[1]) vėsa, vėsus, vėsinti (vėdinti);

[2]) vilkas (len. wilk, rus. volk, vok. Wolf) — vilkai ligi šiol, bent dar 70-aisiais metais, pasitaiko su Tolminkiemiu gretimoje Romintės girioje (Pasargė); [3]) guiti, gauja; [4]) tralalauti—tralala kartoti (Duonelaitis vilkams staugti); [5]) pastninkas (slav. post, vok. Fasten) —pasninkas, gavėnia;

nei mėsininkai per laũkus bėginėdami smaugia.
Jau tie neprieteliai, kiaulienos jau prisiėdę,
dar nesisotin, bet ir jautienos užsigeidę,
jau ir jaučių šešergių[1]) parplėšt nesibijo.
Ai, kiek margių, kiek dvylių jie sviete suėda!
Žalį su laukiu kytru bei bingusį keršį
kartais, i laukus nusibastę, pradeda gandint.
Bet ir juodo jie daug syk n'atbodami buliaus,
plėšyt ir mėsos prisiėst į kaimenę šoka.
Kerdžiaus ir piemenų, kad juos uluodami[2]) baido,
kartais taip n'atboj, kad vos į pagirį traukias,
ir nusinešę ką, tuojaus tik ėda, tik ėda.
Ak žiemy, žiemy, susimilk, padaryk mums provą!
Juk ne daugio reik, štai jau galvijų neteksim,
o potam dar mus pačius su gimine mūsų,
moteris ir vaikus vilkai mėsinėt pasidrąsins.
O jūs jėgėrės[3]) mokinti, jūs, liesininkai,
kam nešaudot, ką valdonai[4]) paliepė šaudyt?
Ar gi nežinot, kad nei viens maloningas karalius
juos užmušt ir išgaišint žmonėms nepavydi?
Ar dykai jis jums kulkas[5]) bei paraką[6]) davė?
O del ko vartus kytrus pas girią pastatė
ir, linksmai gyvent, jiems ubą[7]) primušė lauko?
Ei, kiek syk į šilą vogt nuvažiuodami, būrai
su kašele[8]) dovanot slaptoms jiems atneša kumpį
ir aklai prisisurbt su stuopoms[9]) pripila gerklę!
Bet tai vis klasta; nes varts, taipo prisisurbęs,
jau potam ir prisiegos[10]) atmint užsimiršta,
o taip, jam bekapanojant[11]), klastuodami vagys
liepas uždraustas, pušis ir drūtmedį vagia,
ar nusišovę su griekais, sau parveža briedį
ir gi, namėj slapta mėsinėdami, juokiasi šelmiai.

---

[1]) šešergis—6-rių metų; [2]) uluoti —ulu šaukti;

[3]) jėgėrė (vok. Jäger)—medžiotojas, šaulys, jegeris (kareivis); [4]) valdyti (veldėti), valdymas, valdžia, valdovas (valdonas), valdytojas, valdinys; [5]) kulka, kulipka (lenk. kulka, iš vok. Kugel); [6]) parakas, rus. poroch (len. proch, próchno); [7]) ubas (vok. Hufe)—baudžiauninko ir šiaipjau žemės sklypas (Juškos dainose: kad aš turėčiau nors ubą lauką viet. ubą lauko); [8]) kašelė (len. kosz), košė (slav. kaša); [9]) stuopa (vok. Stof)—kvorta; [10]) siegdinti, prisiega (priesaika)—slav. prisega; [11]) kapanoti, kapanotis (spardytis, krutėti);

3. Lietuvos pagirimas ir perspėjimas.

„Rods“, tarė Selmas, „nei vienam klastuot nepareitis,
o lietuvninkams dar juo daugiaus nepritinka.
Žinot juk visi, kaip kožnas Lietuvą giria,
ir kaip daug svetimų žmonių, kad mus pamatytų,
iš visų kampų šio svieto jau susibėgo.
Ne tik vokiečiai visoki, mus pažiūrėti,
bet ir daug prancūzų mus mylėt susirinko;
taip, kad ir lietuviškai kalbėdami valgo,
ir jau rūbais mūs, kaip mes, vilkėti[1]) pagavo,
tik margų marginių dar nešioti nedrįsta.
Taigi pameskim jau tokį netikusį būdą,
o viernai visur ir viežlybai pasielkim,
taip jau ir svetimi mus būrai girt nesigėdės.
Juk mums Dievs aštriai, kaip žinom, zokaną[2]) duodams,
draudęs yr klastas visas ir visą vagystę
ir nei šiaip nei taip prigaut mums nedavė valią.
Kad Dočys ar Jons Mykolui pavagia stungį
ar kad Jekė, ką neviežlybai panorėjus,
su klasta slaptoms Katrynos atima ražą[3]),
tai jau didis grieks; ne, taip užsigeisti netinka.
Ei kas tai per grieks, kad kartais didelį rąstą
šis ar tas ar ans pasikirtęs pradeda skaldyt[4]),
ar kad anžuolus šulnus durnai sakapojęs,
duoną kept ar ką džiovint, į kakalį kišą!
Ar nebūt ir keras koks tam reikalui tikras
ar kūlelis iš žagarų sausų padarytas?“

4. Ugnis.

„Jaugi gana kaimynai“, Pričkus šaukti pagavo,
„kas krivulei[5]) reik, išmanomai[6]) pasisakėm,

---

[1]) vilkti (traukti, rėdytis), vilkėti, valkioti (traukinėti), valkiotis, užvalkalas; [2]) zokanas (slav. zakon) įstatymas, įstatas; [3]) riežti (piauti), rėžis (briežis, bruožis), rėžys (žemės gabalas), raižyti, ražas (briežinys) — jis eina savo ražu (rėžtu, ruožtu) = kaip pats nusimano; [4]) skilti, skelti, skaldyti;
[5]) krivulei, čia: vyresnybei (kaip pritinka šaltyšiui); [6]) manyti, išmanyti, išmanomas (numanomas);

bet, kas žiemai dar reikės, trumpai pasakykim.
Žinot, kad ugnis, kurią mes skildami darom,
daug naudos ir daug iškadų[1]) gal padaryti,
kad pasikuręs ją, kuklius[2]) ar šiupinį verdi,
ar kad kepdams ką gardžiai, pas kaminą sėdi,
tai tau iš drūtų minkšti pasidaro kąsniai.
Ei, koktu dūšelei, kad didei prisivargęs
susnigts argi sulyts pas šiltą kakalį traukies
ir, mylėdams jį, pamaži jau pradedi snausti.
Ar ne gerai, kad Dievs ugnelę mums dovanojo.
Bet ir malkos reik, kad nori stubą pašildyt?
ar kad kokį sau prisikaitęs šutini puodą.
Mislyk tik, kas būt iš mūs, kad virt užsigeidę,
kas mums reik, nei šio nei to nerastume sviete.
Tai jau kiauliškus reikėtų jovalus[3]) ėsti.
O gi ką veiktumbim, kad kuočės, peršalę smarkiai,
užkakalės[4]) šiltos nerastumbim pasislėpti,
bet nei žvėrys ant laukų bėginėdami vargtum[5])?
Taigi nevenk, žmogau, kas syk, kad viralą verdi
ar kad šildytis kytriai pas kakalį timsai[6]),
tam dėkavot, kurs ugnį tau ir šilumą davė.
Ale nepykit, kad aš jums, kaip puolasi šulcui,
dargi daugiaus, kas reik, trumpu žodžiu pasakysiu.
Tas ugnies skaistums[7]), kursai mums žibina stubą,
ir, kad verdams ką, valgius iššutina puode
ar žiemos čėse, kad reik, mums kakalį šildo,
ta liepsna, klausykit tik, kad mes nedabojam,
daug, ak, daug iškadų gal ūmai padaryti,
taip, kad jos smarkums, tamsoj aukštai pasikėlęs,
ne tiktai mūsų būriškas sudegina šėtras[8]),
bet ir poniškus butus supleškina greitai.
Juk girdėjot, kaip du syk puikiam Karaliaučiui
del raspustos ir sunkių griekų pasidarė[9]).

---

[1]) iškada (len. szkoda) — kenksmas, nenauda; [2]) kuklys, kukulis — kleckas;

[3]) jaugti, jogoti (maišyti, jungti), jovalas (mišinys, kiaulių ėdalas);

[4]) kakalys, užkakalė; [5]) vargtume — vargtumbim; [6]) tempti, timpinti (vilkas timpina per pievą), timpsoti (timsoti), tysti (ištysėlis, ištyžėlis);

[7]) skaidrus (giedras), skaistus, skaistumas; [8]) šėtra, šatra (rus. šatior) — palapinė (palyg. ir šatros — žagarai, Šatrija); [9]) du syk puikiam Karaliaučiui... pasidarė — gaisrai 1764 ir 1769 m.;

Argi nematėte jau daug tokių nabagėlių
ubagais einančių, kuriuos sušutino liepsnos?
Tūls iš jų sau pats, be proto kakalį kurdams,
o kits, taukus spirgindams, susvilino namą.
O kiek sykių glūps ir nuopertas savavalninks,
pypkį sau užsidegęs, tarp šiaudų nusibasto
ir, žėlėk Dieve, taipo supleškina kiemą,
kad iš viso tik vos gals tvoros pasiliekti.
Taip paskui toks neprietelius, iškadą padaręs,
ir nei koks baisus razbaininks sviete nerimdams,
jau pasislėpt ir šen ir ten tik bėga, tik bėga.
Taigi dabar bylinėk su juom, taip ubagu tapęs.
Argi netyrėte, kaip mūsų mylimą Krizą
pernai neprietelius Dočys susvilino visą?
Tas širdings žmogus, kaimynu mūsų bebūdams,
kožną vis lietuviškai myl̃ėdavo sėbrą[1]).
Ypačiai ir labiaus šeimyną jis savo mielą,
kaip save patį, čėdydams mylėt nepatingo.
Darbą nei vienam jisai n'uždėdavo sunkų,
o prisidirbus kiekvienam, kaip reik gaspadoriui,
vis gardžiai keptus ir virtus duodavo kąsnius.
Tik dyvai klausyt, kad Lauras, mūs pakamorė,
Krizo kelnores[2]) ir kuknią pradeda garbint.
To žmogaus namelius Dočys, kaip jau paminėjau,
pypkį sau užsidegęs ir kirmyt[3]) nusibastęs,
naktyj prieš gaidžius taipo supleškino pernai,
kad iš namo jo vos kuolas[4]) viens pasiliko.
Ak, mano kaimynučiai, ak, širdingi broleliai!
Aš del Dievo jus meldžiu, n'užmirškite Krizo
ir kad jums jisai pasiklonios, ubagais eidams,
ben nepadyvykit jam, jo pamatydami skrandą,
ir kad jis Tėvemus skaitys, nebarkite bėdžių.
Nes kas naktyj jam, žėlėk Dieve, pasidarė,
tai mums per pietus kasdien dar gal nusiduoti,
kad mes, kaip tūls vokietis, prastodami Dievą,
šelmystes padaryt, klastuot ir vogt nesiliausim.

---

[1]) sėbrauti, sėbras (slav. siabr) — draugas;
[2]) kelnorė (vok. Keller) — rūsys, sklepas; [3]) kirmėlė, kirminas, kirmyti;
[4]) kuolas (slav. kol) — mietas, baslys;

Taigi mokinkis, miels žmogau, čėsu pasirūpint,
kaip žiemavojant tau reikės kasdien pasielgti.
Šąlant be šiltos stubos išbūt negalėsi,
o šaltos kuršolės[1]) srėbt ir surbt nenorėsi.
Todel tankiai tau reikės ugnies prasiskilti
ir ąsuočių[2]) ant ugniavietės pastatyti.
Tik, minau, saugokis, kad sau kakalį kurdams
ir pasikepdams ką bei skanų viralą virdams,
nei save patį nei kitus draugus nepažeisi[3]).
Juk girdėjai, kaip Dočys, ansai savavalninks,
Krizui negandas, vargus ir gėdą padarė.
Todel nemiršėk[4]) kasdien į kaminą žvilgtert
ir kytriai krapštyt[5]), kad suodžių[6]) kas pasidarė.
O stuboj nevalia sukraut ant kakalio skiedras[7]);
šukštu čia džiovint ar džiaut[8]) ben pagalį vieną.
Žinot juk visi, kokį mes urdelį turim,
ir kaip vyriausybė tą ketina pakarti,
kurs kaip kietsprandis šaltyšiaus žodį paniekins.
Bet ir tai negerai, kad kartais ko pasigedęs
naktyj į tamsius kampus su žiburiu kopi
ar ant vaikpalaikių, kaip tėvui reik, nedaboji.

5. Dočio prova.

Štai ant ulyčios toksai pasidarė šūvis[9]),
kad ir žemė su visais daiktais padrebėjo,
o stuboj langai naujai taisyti sudrisko.
Kožnas šūvį tą girdėdams taipo nusigando,
kad apgaišę[10]) tuo keli po suolu nupuolė,
bet kiti tarp jų daugiaus turėdami proto,
iš stubos Plaučiūno tuo kūliais išsirito

---

[1]) kuršolė — mutinys, ubagienė (valgymas); [2]) ąsa (mazgo kilpa, ąsočio rankena); [3]) kad... nepažeisi, sakytume: kad nepažeistum; [4]) miršti, miršėti (dabar liko tik giesmynuose — Kuršaitis; [5]) krapšt, kripšt, krapštyti, krapštinėti, krapštas (krapštukas), kribždėti, kruopštus; [6]) suodžiai (lenk. sadze, rus. saža), suodinas; [7]) skaldyti, skaidyti, skiesti (skirti, skysti), skiedra, skirstyti; [8]) džiauti, džiovinti, džiova, džiūti;

[9]) šauti, šaulys, šautuvas, šūvis, šovinys; [10]) gaišti (nykti, dvėsti, gaišuoti), apgaišti (apalpti);

ir gi bekapanojant ant kiemo Duraką[1]) rado.
Nes Dočys, varnienos ėst permier užsigeidęs,
bėdžiui tam glūpam loduotą[2]) puloką[3]) davė,
liepdams, kad jam tuo nušautų dvyliką varnų.
Duraks, paikas vaiks, gaspadoriaus savo paklausęs[4]),
varnų mušt tuojaus, kiek reik, su puloku bėgo.
Štai, ant kraiko jis išvydęs didelę varną,
šovė taip durnai, kad šaudams uždegė skunę
ir kaimynų tuo visas supleškino trobas;
bet ir Duraką puloks perplyšdams pagadino[5]).
Tokiai negandai, žėlėk Dieve, nusitikus,
tuo pons amtsrots su tarnais visais pasirodė
ir tyrinėdams klausė, kaip ugnis pasikėlus.
Štai, kiekviens širdingai verkdams irgi dūsaudams,
Dočio neprieteliaus ir varnų jo paminėjo.
Amtsrots su tarnais, kalbas girdėdami tokias,
dyvijos didei ir Dočį bardami spiaudė.
Bet dar to negana. Raspustą reik koravodint[6]),
todel su lenciūgais jį drūtai[7]) surakino[8])
ir surakintą taip ant rogių nuvežė sūdyt.
Po penkių dienų daugums susirinko sūdžių[9])
ir daugybę liudininkų tuojaus suvadino[10]).
Štai, tuo Milkus[11]) ir Enskys su Bleberio žentu,
Lauras ir Laurienė, Jekė su Pakuliene
liudyt ir ant Dočio skųst anksti nukeliavo.
Taip gi dabar visiems jau viežlybai susirinkus,
Dočį provninkai atvesdint urdelį davė,
Jis didei dūsaudams provninkams pasirodė.
Ponai klausė jį, kaip sūdžiom reik tyrinėti,
kad jie provą nor kožnam vertai[12]) padaryti;

---

[1]) durakas (rusų durak) — kvailys (Durakas — dirbtinis vardas); [2]) loduoti (lenk. ładować, iš vok. laden) — mušti, užtaisyti; [3]) pulokas (lenk. półhak, pulak) — šautuvas; [4]) klausyti, klausytis, klausti, klusti, paklusti, klusnus (paklusnus — slav. poslušny); [5]) pagadino — užgavo, sužeidė;

[6]) kora (slav. kara) — bausmė, koroti, koravoti, koravodinti; [7]) drūktas, drūtas, — storas, tvirtas; [8]) raktas, rakinti;

[9]) sūdžia (slav. sudja) — teisėjas, sūdyti (teisti), sūdas (teismas); [10]) vardas, vardinti, vadinti; [11]) Milkas, Milkus, tur būti nuo: Mykolas; [12]) vertai — tinkamai, teisingai;

o ir liudininkai visi, provon suvadinti,
liudijo taip vertai, kad ponai liudymą gyrė.
Bet Dočys, girdėkit tik, rankas įsirėmęs,
provininkams visiems nei gero nedavė žodžio.
„Kas jums rūp," tarė jis, „jūs provninkai maloningi,
kad varnienos kartais aš išsikept užsigeidęs,
varnų ben porelę sau pietums nusišauju?
Ar nepavelijo gaišint jas mūsų karalius[1])?
Tarp lietuvninkų daug yr išdykusių būrų
ir bernų daug yr, kurie tą niekina valgį;
o man vis viens miers[2]), kad tik mėsos prisivalgau.
O jūs bėdžiui man kąsnelį tokį pavydit?
Ar ne gana, kad aš jums varnų nunešu kojas[3])
ir, kaip būrui reik, sugavęs dvyliką žvirblių,
galvas nusuktas kasmets jums duot nesistengiu?
Taigi ben ir gi manęs ben kartą jau susimilkit,
kad aš iš bėdos, gaivindams savo dūšelę,
varnų ben kelias išsikept kasmets nusišaudau.
Juk jūs ponai, mus būrus jau taip nustekenot,
kad paskiaus mums ėst reiks žiurkes ir gi pelėdas".
Pričkus su kitais šaltyšiais, Bleberio sėbrais,
dyvijos didei, dyvus girdėdami tokius.
„Ak", tarė viens tarp jų, „koktu su mūsų gadyne,
kad savavalninkai, drausmės n'atbodami ponų,
sau ir artimui biednam iškadą padaro.
Ar ne gana pons amtsrots mus, kaip tėvs, pamokindams,
draudęs yr su pučkoms ant padvarijų[4]) šaudyt?
O kiek syk kunigai, mišias laikydami, barė,
kad mes ponams, kaip mums reik, klausyt nenorėjom.
Taigi dabar, žiūrėkit tik, kas mums pasidarė!
Ak Dočy, Dočy, tu mus klausyt nenorėjai,
kad tave mes visi viernai graudendami barėm.
Rods, žėlėk Dieve, mūs viešpatys malonįngi
būrą, vis pinigų daugiaus norėdami, lupa.
Kad Dočys porelę varnų kept nusišauja

---

[1]) palyg. 1759 mt. Pričkaus Viliaus įsakymas; [2]) mieras (miera, slav. miera), saikas, viens miers — vienas saikas (vis viena); [3]) nunešu kojas ir... žvirblių galvas — turima omenyje vyriausybės įsakymas, kad kiekvienas kaimietis metams pristatytų jai 12 žvirblių galvų ir tiek pat varnų kojų (Rėza);
[4]) dvaras, padvarija (slav. podvorije) — kiemas;

ar čerpėj[1]) nešvankią jų sau šutina mėsą,
rods negražu girdėt ir būrui didelė gėda,
ale ką veiks žmogus, stokodams ir badu mirdams?
Del bėdos juk kartais daug dyvų nusiduoda.
Tik permier negerai, kad kuočės glūps savavalninks
šaudydams durnai kitiems supleškino namą".

6. Šykštus ponas.

Taip visiems besiskundžiant, vakmistras atsibastė
ir šaltyšiams į Karaliaučių paliepė rengtis.
Tuo pilvots Kurpiūns[2]), vyriausias jų pakamorė,
vakmistrui pasikloniodams kepurę nuvožė
ir, kas tarnui reik, atlikt viernai pažadėjo.
Taip potam jisai, suvadinęs dvyliką šulcų,
urdelį davė po penkių dienų pasirodyt.
Tuo jie visą Vyžlaukio[3]) sujudino valsčių,
taip, kad iš visų pašalių susirinkę būrai,
nei koks skruzdėlyns[4]), visur kribždėti pagavo.
Rods, taip reikia padonams[5]) ponams savo paslūžyt
ir atlikt viernai, kad juos jų spaudžia malonė.
„Ak", tarė Lauras, viežlybus žodžius pasakydams,
„ak, katrul[6]) jau čėsas mūsų nelabs[7]) nusibastė!
Kožnas juk žioplys, vargdienių nugarą lupdams,
savo malonę dar iškelt ir girt nesigėdi.
Ak, kaip maž tokių, kurie, valdydami svietą,
gailis savo žmonių, kaip reik, ir atmena Dievo".
„Tu", tarė Pričkus jam, „ponus vis saugokis kibint
ir tylėk, kad dumčius jo tau muša per ausį.
Dumplės yr naudingas daikts į kaminą pūsti,
bet prieš vėjus pūst dar jos neikados nederėjo
ir debesų greitų žingsnius stabdyt negalėjo.
O ar gal ereliui žvirblis glūps prisilygint

---

[1]) čerpė (slav. čerep) — stogui dengti plytelė, krosnies koklis, puodas; [2]) Kurpiūnas nuo kurpius (dirbtinė pavardė); [3]) Vyžlaukis — Duonelaičio pramanytas vietos vardas, lyg vyžotų būrų apskritis; [4]) skruzdė, skruzdynas — skruzdėlė, skruzdėlynas; [5]) padonas (slav. poddany), teisingiau būtų, (Kuršaitis) paduonas = duonininkas = kurs moka duonę (duoklę) = baudžiauninkas, vėliau: valdinys; [6]) katrul — katron šalin, kur; [7]) nelabas čėsas — piktas, sunkus metas;

ar bloga varlė prieš liūtą didelį stengtis[1])?
Taigi dabokis su ponu pasipūtusiu šūtyt
ir laikyk savo snukį, kad kalboj nepariktų"[2]).
Tuos žodžius visiems gi begirdint ištarė Pričkus
ir į kailinius[3]) išverstus tuojaus įsinėręs,
amtsroto javelius iškultus į Karaliaučių
su kitais viernais šaltyšiais nuvežė greitai,
bet ir vakmistrui pons amtsrots buvo paliepęs,
kad ir jis su Pričkum ant pinigų padabotų.
Nes to amtsroto šykštumas buvo be soties,
ir kad kartais jis vargdieniui duodavo grašį,
tai tuo tris naktis del to miegot negalėjo,
o, išaušus[4]) jau, taip daugel ašarų verkė,
kad jo slūginės ir bernai visi nusigando.
Tarnas jo Šlapjurgis su merga Susukate[5])
sako, kad jisai del to taip ubago baidos[6]),
kad jam naktyj apmauduot[7]) ir nereikėtų;
nes jam šilings[8]) duots sapne kaip grieks pasirodo
ir tamsoj vis tik išauštant gandina bėdžių.
Bet dumčiuks jo, kurs kasdien jam patalą kloja,
ir kasnakts, kad kožnas jau sau miegt įsigūžtęs,
skarbus sergėt tur, penkias liktis[9]) užsidegęs,
sako, kad jo pons daug syk didei nusigandęs
ir gi drebėdams prieš gaidžius iš patalo šoka.
Nes prieš gaidgystę[10]) vis jam bilduks[11]) pasirodo
ir jo skrynę[12]) su skarbais į kaminą velka.
Todel jis kas ryts, kad jau vėl užteka saulė,
klupodams, kaip tikras nars[13]), pas atdarą skrynę,
už išlaikymą skarbų Tėvemus pasiskaito.

---

[1]) ar gal bloga varlė prieš liūtą didelį stengtis — pasakėčios prisiminimas apie varlę ir liūtą; [2]) rikti, parikti (staiga sušukti, apsirikti); [3]) kailis, kailiniai; [4]) aušti (švisti), aušra, aušrinė; [5]) sukti, susukti, susuka (vylius), Susukatė; [6]) baidyti, bauginti, bijoti; [7]) mausti (maudžiu) — ilgėtis, nuobodžiaujant laukti, — mauda (apmaudas — sujudimas, piktumas), apmauduoti, apmaudingas; [8]) šilingas (vok. Schilling, len. szeląg)=1/3 Prūsų skatiko (Duonelaičio metu), vėliau 1 1/3 fenigo; [9]) liktis (vok. Licht) — žvakė, — liktorius (liktnešis, vok. Lichtträger, len. lichtarz) — žibintuvas, žvakidė; [10]) gaidgysta — kai gaidžiai gysta (gieda); [11]) belsti, baldyti (baldas), bilsti, bildėti, bildukas (nakties šmėkla); [12]) skrynė (lot. scrinium, len. skrzynia, vok. Schrein); [13]) naras (vok. Narr) — kvailas, kvailys;

Todel ir gi dabar šaltyšiams į Karaliaučių
dergiant su karališkais grūdais nukeliavus,
verkė jis kasdien ir naktyj rimt negalėjo.
Kartais keikė taip, kad jo vaikai nusigando,
o vėl kartais iš knygelių poterius imdams
ir gi dūsaudams pas knygas, aukštyn pažiūrėjo.
Taip gi bevargstant jam ir gėdiškai bedejuojant,
štai, viens jo tarnų pargrįžęs jam pasirodė
ir pasikloniodams, kaip tarnui reik pasikloniot,
jam kupčelninko[1]) Mykolo gromatą davė.
Amtsrotui laiškus atplėšiant irgi beskaitant,
štai, ir Pričkus jau parčiuožęs iš Karaliaučiaus,
ale dūsaudams ir liguostas[2]) jam pasirodė,
nes jau žilas buvo žmogus ir sirgdavo tankiai.
Amtsrots, tris žakus naujų skarbų pamatydams,
vėl atsigavo ir sunkiai dūsauti paliovė.
Bet kaip jo tarnai, kiek yr surokuoti pagavo,
štai, kokia nečėstis[3]), šilingo pasigedo!
Amtsrots del iškados tos taipo nusigando,
kad per visą naktį vėl miegot negalėjo,
o, išaušus jau, taipo sumušdino Pričkų[4]),
kad vos tris dienas sulaukęs numirė bėdžius.
Bet ir vakmistrui taip smarkiai mušė per ausį,
kad ir jis penkias dienas ant patalo sirgo;
o būrus visus, kurie pardavė grūdus,
liepė todel pliekt, kad jie pasivėlinę buvo
ir tiek rūpesčių sunkių jam buvo padarę.
Tai, broleliai, tai visa šio svieto malonė!
Tiek nusipelnom, kad viernai atliekame slūžbą!
Juk jau, kas tik nor, tas būrišką nabagėlį
stumdo šen ir ten, nei kokį šunį nevertą.

---

[1]) kupčelninkas, kupčius (len. kupiec iš vok. Kaufmann) — pirklys; [2]) liga, ligonis, liguistas (liguostas); [3]) nečėstis (slav. neščastie) — nelaimė; [4]) taipo sumušdino Pričkų, kad... numirė bėdžius: Neselmanas, kuris nustato kitokią, negu mūsų, Duonelaičio Metų dalių parašymo tvarką (1. Rudenio gėrybės, 2. Žiemos rūpesčiai, 3. Pavasario linksmybės, 4. Vasaros darbai) nemano, kad Pričkui žiemą pasimirus, o pavasarį vėl veikiant, tatai priešintųsi jo nustatytai eilei: Duonelaitis rašęs atskiras metų dalis, nebodamas laiko eilės; biaurusis amtsrotas, pasak Rėzos, paimtas esąs tiesiog iš gyvenimo (pasak Pasargės, tatai buvęs, greičiausia, Tolminkiemio amtmonas Ruhig'as, iš kurio Duonelaitis gavo nesmagumų patirti);

„Tič", tarė Selmas, „ne perdaug del to nusiminkim!
Juk be Dievo sviete nieks negal nusiduoti:
ponai žemės šios negal be Jo ponavoti,
o mes būrai vėl be Jo negalime vargti.
Kožnas tur, kaip Dievs jam skyręs yr, pasikakint.
Tas, kurs užgimdams aukštai, kaip pons, atsisėdo,
mislyt tur, kad jį tenai miels Dievs pasodino,
o tasai, kurs užgimdams būru prasidėjo,
gėdėtis vyželių būriškų neprivalo,
kad tik viežlybai, kaip reik, atliekt savo darbus
ir labiaus, kad širdingai bijosi Dievo.
Tu savavalninke didpilvi, vis pasišiaušęs
ir nei žaibas koks žaibuodams, gandini būrą!
Kas tau liepė vargdienį nuliūdusį spardyt
ir pasidžiaugt del to, kad jis vaitoja dejuodams?
Dievs ant sosto prakilnaus tau paliepė sėstis
ir piktus koravot ir baust tau įdavė šoblią;
bet teisiuosius kirst ir durt tau nedavė valią.
Taigi dabokis, aštrų kardą savo pakeldams,
kad n'žeistumbei tau klausantį[1]) nabagėlį.
Ale matau, kad tu, tyčioms akis užsimerkęs,
vieryt jau bijais, kad Dievs visur tave mato
ir kad kartą Jis atdengs tavo visą raspustą.
Tič tik, ik sūdžia šio vieto tau pasirodys
ir ponus taip, kaip ir mus, sūdop suvadinęs,
algą kiekvienam, kaip pelnęs yr, sudavadys[2]).
O jūs vargdienėliai, jūs vyžoti nabagai,
jūs baudžiauninkai, bernai ir kaimenių kerdžiai,
ir kas dar daugiaus yr stenančių nabagėlių,
ramdykit ben ašaras ir gi paliaukite verkę!
Jeigu dabar mes verkti ir dejuot nesiliausim
ir ilgiaus nesvietiškai vaitodami kauksim,
tur mūs akys iškirmyt ir kūns nusidovyt.
O kas bus paskui, kad jau gyvent nederėsim,
ir gi karaliui, kas mums reik, atlikt negalėsim?

---

[1]) tau klausantį — tau priklausantį; [2]) davadas (slav. dovod) — išrodymas, tvarka, davadyti (sudavadyti) — išrodyti, sutvarkyti, parūpinti, davadnas (davadnus, davadniai, len. dowodny) — tikras, aiškus;

Ūkius mums atims ir nešt lieps ubagų krepšą.
Taigi nešūtykim, kad ponai skiauturę rodo
ir velnių vardus kasdien rokuodami keikia.
Dievs kiekvieną kartą ras, kaip yr pažadėjęs,
ir kožnam atlygins, kaip jis yr nusipelnęs".

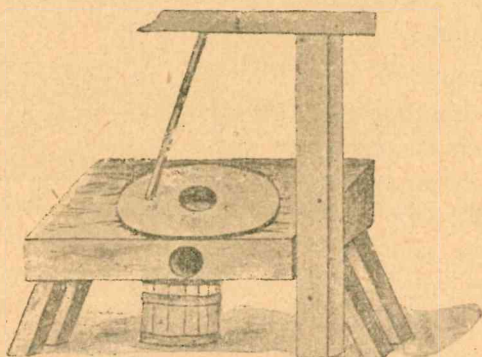
7. Selmas ramina nusiminusius žmones.

Žalis su dvyliu, su margiu irgi su palšiu
yna[1]), kad nor ėst, šiaudų pamatydami kūlį;
o kad iš tikros širdies jiems primeti pluoštą,
tuo su liežuviu jį krimst į gomurį traukia
ir savo šiaudus vis, į mus žiūrėdami, braškin.
Ak, kad jie lietuviškai kalbėti galėtų,
dar už dovaną tą stalde didei dėkavotų.
Vasarą, rods kita, kad pievų žydi žolelės,
ir kad kožnas daikts, lauke savo pašarą krimsdams,
su pasimėgimu valgo ir linksmai šokinėja.
Bet kad rudenis ir žiema jau pradeda rūstaut,
ir visi daiktai[2]), baisybių tų nusigandę,
slepias ir pasislėpę graužia savo zopostą,
tai jau ne miera[3]) ką skirstyt ar pasisavint[4]),
bet už ger reik pr'imt, kaip duoda Dievs padalydams.
Žinom juk ir jau daug syk ištirdami matėm,
kaip gyvi daiktai, kad šaltis jau pasipurtin,
slapos ir save skūpai maitindami, kramto.
Varlės su žuvimis, vėžiai su savo vėžyčiais,
ir kas dar daugiaus po ledu gyvendami snaudžia,
ar kas giriose sumišai bėginėdami vargsta,
vislab, rods, žiemos čėse savo pašarą randa,
nes dosningas Dievs kiekvieną žino pasotint,
ale su pilnoms saujoms mus vis šert nežadėjo.
Taigi nereik tuojaus nusimint, kad mūsų zopostas
ant laukų menks rodos ar pasimažina greitai.

---

[1]) yna (ynu, inti) — Prūsų vokiečiai nuo to pasako inzet — mykia (tos pat prasmės yra Juškos ingsti: inzgiu — mykiu žlembiu, dejuojų), ynoti (Kuršaitis), inkščioti; [2]) gyvi daiktai — gyviai; [3]) miera — saikas, čia: vieta; [4]) savo, savasis, saviškis, savybė (nuosavybė), savintis;

Juk ne pirmas mets, kaip mes gyvendami vargstam,
ir gi ne pirmas sykis jau, kaip šiupinį verdam.
Daug išleidom jau skūpų pavasario čėsų,
o kiek vasarų bei visokių rudenių matėm!
Klauskit tik senuosius, jūs glūpieji bebarzdžiai,
ir girdėkit, ką jie jums pasakys prisivargę.
Jūs vaikai glūpi dar svietą šį nepažįstat,
dar ir jums ateis vargingos jūsų dienelės,
kad pamaži, lėles ir žirgus savo pametę,
iš bėdos pelnytis ką nusitversite darbus.

17. Prūsų girnos.

Mes surukę diedai, mes gi kuproti nabagai,
mes taip jau, kaip jūs ant ūlyčių šokinėjom
ir taip jau, kaip jūs, savo jauną vasarą šventėm[1]).
Ar tikėjomės, sulaukę rudenį kumpą[2]),
taip ūmai nusidovyt ir gi pablogt taip greitai?
Ak, kaip veikiai žmogiškos nudįla dienelės!
Kožnas viens žmogus, taip pons, kaip būras užgimęs,
pirmose savo dienose mums tik pumpurą rodo[3]),
ik potam tikrai, kaip dūšiai reik, prisižindęs,
auga be rūpesčių, kasdien iš pumpuro kopdams.
Ale su viena diena žiedelis dar nesirodo,
bet reik daug dienų, ik pumpurs jo prasilukštin
ir savo paslėptą grožybę visą parodo.

---

1) jauną vasarą šventėm — tebebuvome jauni, linksmi kaip šventėje;
2) sulaukę rudenį kumpą—sulaukę senatvę, susikumpinę, susikuprinę;
3) tik pumpurą rodo — atrodo lyg pumpuras;

O vei, silpnas daikts vos vos žydėti pradėjo,
štai, jau ir vargai tuojaus jį pradeda stumdyt.
Žinom juk visi, kaip mums biedniems pasidarė,
kaip mes, vaikesčiais glūpais dar būdami, žaidėm.
Ak, kur dingot, ak, jūs jaunos mūsų dienelės!
Rudenis ir žiema grožybes jūsų sudarkė,
o mums diedams jau vainiką žilą nupynė.
Vei, broleliai seną vėl nulydėjome metą[1]),
ir visokius jo vargus taipjau nulydėjom.
Ką mums naujas mets ir vėl atkopdama saulė,
kad mus sviete Dievs laikys, toliaus sudavadys,
dar iki šiol nenumanom ir žinoti negalim.

Ant, laukai šalti, kurių mės nugarą minkštą
vasarą rėžėm ir grūdelius bėginėdami barstėm,
dar su ledais ir su pusnynais miegt užsiklojęs,
irgi nerodo, ką mums Dievs dosnings pažadėjęs
ir surokavęs yr, kaip mes dar sviete nebuvom.
Bet pamatysim, kad jau vėl su padėjimu[2]) Dievo
vasara rodysis, ir mes vėl šilumą jausim.
Čėso reik, to čėso tik kantriai palūkėkim
ir, ik dirvos vėl ką duos, palūkėt nepailskim.
O Tu, miels Dieve, Tu dangiškas geradėji!
Tu pirm amžių, kaip mes dar dūmot negalėjom,
au išmislijai, kaip kartą mes prasidėsim,
ir ko mums reikės, kad šviesą šią pamatysim.
Tu mums sąnarius[3]) ir ūmus visus dovanojai
ir sudavadijai kiekvieną reikalą mūsų.
Tu dienas verskmų bei džiaugsmų mūsų paskyrei
ir gi nulėmei[4]) jau kožnam ilgumą dienelių.
Štai, vėl čėsai senojo pasibaigusio meto
ir visokios priespaudos su tavo pagalba
jau nusidovijo, bėdžius mus raudinę tankiai.

Ak niekingi jūs džiaugsmai šiltos vasarėlės!
Jūs žolelės blizgančios su savo grožybėms,

---

1) metas — apie pavasarį, kaipo metų dalį, ne apie Naujuosius Metus (šiaip vienai ir kitai prasmei Duonelaitis paprastai vienskaitą vartoja);

2) padėti, padėjimas—pagalba; 3) nerti—narys, sunerti—sąnarys; 4) lemti, laiminti, laimė (Laimė, Laima, Laumė), nelaimė, laimus (derlingas), laimingas, laimėti;

o ir jūs paukšteliai su saldžiais alasėliais,
ar kas dar daugiaus pas mus savo vasarą šventėt,
jūs neprivalėt rūpintis, pas mus atsilankę,
kaip maitinsitės ar kur šėtras savo sutversit,
ir nei art nei sėt nei ką suvalyt neprivalėt,
nei kitiems darbus atlikt į baudžiavą rengtis,
nes jums Dievs taip dovytis ir dirbt nepaskyrė,
bet be rūpesčių jus išlaikyt pažadėjo.
Mes griešni siratos[1]), mes biedni nabagėliai,
rods, valnybės[2]) jūsiškos[3]) pasidžiaugti negalim.
Iš gi mažų dienų mus skaudžios vargina bėdos
ir iki mirštant mūčyt[4]) mūsų dūšias nesiliauja.
Taip, kaip žinom, ir jau vėl pasibaigusį metą
ir daug prakaito per visą vasarą mielą
dirbdami nuo karštų veidelių mūsų nušluostėm,
ik zopostėliui ką susirinkom ir pakavojom.

Taip gi dabar jau rudenį su svotboms nulydėję[5])
ir kaimyniškai bei viežlybai pasidžiaugę,
rūpinkimės zopostą dar pasilikusį čėdyt,
ir kad ką gardžiai pasikepsim ar išsivirsim,
vis rytojaus ir kitų dienų paminėkim.
Nesa dar ilgs pažingys[6]) iki vėl vasarėlę sulauksim,
ir šviežius valgius į puodus kraudami, virsim.
Nu gi dabar vėl skirkimės ir su padėjimu Dievo
skubinkimės savo padarynes[7]) pamaži pasiprovyt,
nes saulelė vėl pusnynus pradeda gandint,
ir jau vėversiai linksmai lakstydami čypsi.
Vei, vasarėlė jau pamaži prisiartina miela
ir, kas mūsų zopostams reiks, vėl žada parūpint.

Bet be Tavęs, Tu dangiškasis mūsų tėtuti,
nieks negal mums tekt, ką miela vasara žada.
Ką mums mačys[8]) priprovos[9]), ką mūsų trūseliai,

---

[1]) sirata (slav. sirota)—našlaitis, našlaitė; [2]) valnas (slav. volny)—laisvas, valnybė; [3]) valnybės jūsiškos pasidžiaugti—vietoj pasidžiaugti kuo; [4]) mūčyti (slav. mučyt')—dovyti, varginti;

[5]) leisti, lydėti, laidžioti, laidoti; [6]) žengti, žingsnis, žinginė, pažingys (pažanga); [7]) darbas, daryti, padaras, padarynė, padargas; [8]) mačyti (slav. moč.)—gelbėti; [9]) priprova (slav. priprava)—pritaisymas, uždaras;

ar kad, sėtuves[1]) ir naujus noragus[2]) nusipirkę,
art išsitrauksim ir grūdelius, kaip reik, pasisėsim?
Vislab bus niekai, ką veiksim argi pradėsim,
kad žegnojanti[3]) rankelė Tavo negelbės.
Tu mus išlaikei per visą prašokusį metą,
Tu dar ir toliaus mus išlaikyti galėsi.
Ką mums vasara duos, mes, rods, numanyti negalim,
bet Tu jau žinai, kiek mums reikės, surokavęs.
Mes glūpi daiktai n'išmanom Tavo davadą
ir Tavo mislys, nei gi bedugniai[4]) mums pasirodo,
kad mes kartais pergiliai pasidrąsinę žiūrim.
Taigi, Tėtuti, toliaus už kožną reikalą mūsų
rūpink tėviškai, kad vėl jau vasara rasis,
ir mes vėliai ant laukų trūsinėdami vargsim.

V. Pasakos.

1. Rudikis[5]) jomarkininks[6]).

Rudikis kartą slaptoms į turgų[7]) bėgo medžioti[8]).
Bet tas glūpas daikts, niekados ant turgaus nebuvęs,
mislijo, kad tada dovanai tavorą[9]) parduoda
ir taip jau šunis visus meilingai penėja.
Taip bemislydams drąsa į miestą įbėgo
ir tarp kromininkų[10]) ir kupčių greitai nulindo,
lygiai kaip svečias koks į čėsnį viežlybai kviestas.
Bet dabokit tiktai, kaip jam dyvinai pasidarė!
Jis pasidrąsino į kupčiaus būdą įkopti,
dingodams durnai, kad ponų valgiai skaniausi;

---

1) sėti, sėja, sėjikas, sėtuvė, — sietas, sietuva (upės gelmė), Sietuva (Žemaičių upė); 2) noragas — geležinis žagrės ragas (apatinis ir kumpasis noragas); 3) žegnoti (vok. segnen, len. żegnać)—laiminti; 4) bedugnis — bedugnė (nedugnas? palyg. turtas-ne turtas), kiaurymė;

5) Rudikis, dažniau Rudkis (Rudzkis), rudas šuo; 6) jomarkas (slav. jarmark(a), iš vok. Jahrmarkt) — prekymetis, kermošius (lenk. kiermasz, iš vok. Kirmess), mugė, — jomarkininkas — jomarkų lankytojas; 7) turgus — lenk. targ, rus. torg, turgus švedų, danų, igaunių kalboj (Pasargė); 8) medis, medė, medininkas, medžioti (Valančiaus „medės paukščiai" — girios žvėrys), medžiotojas; 9) tavoras (slav. tovar) — prekė; 10) kromas (lenk. kram iš vok. Kramladen) — sankrova (krautuvė),—kromininkas — pirklys;

o jam taip drąsiai į kromo būdą bekopant,
kupčius su mastu[1]) taipo per nugarą davė,
kad jis bekaukdams[2]) nuo trepų[3]) dvilinks[4]) nupuolė.
Bet ne toli taip jau ant turgaus kurpius sėdėjo
ir šikšninį visiems, kaip pratęs, siūlijo kromą[5]).
Štai, ir šuo slaptoms nutvėrė porą sopagų,
mislydams, kur šikšna, ten ir mėsa bus padėta.
Bet ir čia su kucium taip per sprandą jis gavo,
kad bevaitodamas pas bekėrės[6]) būdą nušoko.
Bet taip jau ir čia su pagaliu gavo per strėnas,
kad šlubuodams vos iš vietos išeiti galėjo.
O tiktai ne gana dar jam čėstavojimo buvo:
jis pasidrąsino glūpai mėsininką lankyti,
mislydams, kad ben ten rasi kokį žarngalį gausiąs.
Taip betvkodamš, nasrus jau gatavus laižo
ir kaip k ĸs vagis artyn pagriebti vis slenka,
bet mėsininks, tai vis gerai iš tolo matydams,
jam bešokant jau, nukirto uodegą visą.
Taip čėstavots jisai iš turgaus vėlei pagrižo
ir čėsnies dyvinos bei turgaus tankiai[7]) minėjo.

Tu išpliekts vagie, girdėk, ką pasaka sako!
Rudikį, kaip girdi, ant turgaus laikė per vagį
ir visur vertai, kaip glūpa narą, nupliekė.
bet kas kalts, sakyk, kam ima svetimą turtą?
Rods, tiesa, glūpš šuo, ar būtų didis ar mažas,
proto netur, del to nereik jam grieką rokuoti
ale žmogus smarkus, kitiems iškadą darydams,
ans razbaininks, ans klastorius budelio[8]) vertas,
toks žmogus, sakau, nupelno grieką ir galges[9])!
Bet dar ir daugiaus iš mūsų pasakos imkis.
Šuo glūpai, kaip naras koks, į turgų nubėgo
ir drąsiai, be proto, tuo išsižiojęs nutvėrė,

---

[1]) mastas (vok. Mast), mastuoti; [2]) kaukti (staugti), kaukas, kaukė, kaukolė; [3]) trepai (vok. Treppen) — laiptai, lipynė; [4]) lenkti, sulinkęs, dvilinkas, trilinkas; [5]) šikšninis kromas — odų sankrova; [6]) bekėrė (vok. Bäcker) — kepėjas; [7]) tankiai — sakytume: dažnai;

[8]) bausti, budelioti (karti), budelis; [9]) galgės (vok. Galgen) — kartuvės (Šleikeris) = galgis — velnias (eik po galgiais — Juška);

dingodams, kad jo visur jau ėdesiai laukia.
Ar geriaus tūls slunkius, žmogišką protą turėdams,
ar geriaus, sakau, kaip šitas rudikis elgias?
Daug yra valkatų, kurie be darbo maitinas
ir kampuos belindodami[1]) tik gatavo griebia.
Eik, tinginy, eik dirbt, pelnykis viežlybai duoną
ir, ką pats pelnei, laikyk per savo dalyką!

---

2. Šuo Didgalvis.

Šuo didei smarkus, vadinams Krizo Didgalvis,
pas liūtus[2]) bylinėdams[3]) kartą avį apskundė.
Tik baisu girdėt, koks tai neprietelius buvo!
Su visais šunimis kaimynų vaidą vis kėlė:
dieną ir naktį jisai bėginėdavo lygiai[4]) padūkęs,
o kad ne kitaip, tai tik guiniodavo žvirblius.
Ypačiai iš paselų[5]), nei uršdams[6]) neigi belodams,
ar kaimyns ar svetims bus, įplėšdavo žmogų.
Naktį į žvaigždes dangaus, į mėnesį šaltą,
o dienos viduryj į saulę lodavo šiltą.
Tas nevidons[7]) smarkus, kaip girdit, avį užpuolė,
būk jos tėvs iš jo savo svotbai žyčijęs[8]) miežių;
o ne mažumą ką, trijų ketvirčių norėjo.
Užrašo, kaip juk reik, neturėdams, liudyt vadino,
o tarp liudininkų išsirinko vilką bei lapę,
bet kad provininkai tikrai teisybę suprastų,
dar prie tų pridėjo jis ir vanagą piktą.
Tie visi Didgalviui taip meluoti padėjo,
kad sūdžia, girdėdams skundą, visas supyko
ir nekaltąją avelę skaudžiai išdarkė.
„Duok“, tarė, „šelme, duok tuojaus pažyčytą skolą,
o jei ne, tai tuo pavelysiu visą suplėšyt!“
Taip baugštus galvijėlis[9]). skaudų sūdą girdėdams,

---

[1]) įsti (lendu), lindoti, lindynė, landžioti;

[2]) liūtas (slav. liutyj)—liavas; [3]) byla, byloti, bylinėti; [4]) lygiai—paprastai: lyg; [5]) selomis eiti — šliaužti, selėti, selinti, selinėti, — pasala (pasela) —ypačiai apie šunį; [6]) uršti, ursti, urzgėti, urzdinti (erzinti);

[7]) nevidonas (slav. nenavidet')—priešininkas, piktadaris [8]) žyčyti (len. życzyć, pożyczać)—skolintis; [9]) galva, galvijas (gyvulys);

ir del liudininkų ir sūdžios žodžių pabūgęs,
taip avelė, sakau, tokį matydama gvoltą
ir neturėdama jau ant viso svieto pagalbos,
iš bėdos miežius nežyčytus žada atduoti.
Bet neturėdama kaip, jau vilnas, savąjį rūbą,
pagailėk Dieve, nukirpusi pardavė šaltyj
ir užmokėjusi neprietelių narsą nutildė.
Ak, mano miels žmogau, kentėk, kad skaudulį spaudžia
Ir nuo skrandos tau paskutinį lopą nuplėšia.

---

3. Vilks provininks.

Vilks, ansai visiems pažįstams jėgerė girių,
kurs kytriai, pagiriais medžiodams, krūmuose slapos
ir tarp kaimenių daug pečenkų greitai padaro,
tas mėsininks vieną kart išalkęs bėgo iš krūmų;
bet, girdėkit, ne pirkt, ak, ne, jis vogti iššoko
ir netoli tuojaus pas upę ožką užspėjo[1]),
ale dar ne ožka, bet dar ožkatė ji buvo.
Tuo jis ją, kaip vilks užpuolęs, barti pradėjo:
„Tu bezliepyčia[2]), kam tu man mano vandenį drumstai?
Ar nežinai, kaip andai aš tavo tėvą korojau,
o dar tu taip jau drįsti man gėrimą biaurint?“
„ak, ponužėl, meldžiu“, ožka drebėdama tarė,
Aš amžinai dar tau nebiaurinau vandenį tavo;
Dieve mus apsaugok tokią šelmystę daryti!
Mes kažin kur toli vilkus matydamos bėgam;
nesa tu jau perdaug išpūstijai giminę mūsų,
karvių ir arklių, avių ir kiaulių visokių
ant laukų visur ir giriose daugel suėdei,
o taip jau per rugius[3]) ir momą mano suplėšei“.
Bet jau vilks, perdaug girdėdams, kone padūko,
ir papykęs labai, iš keršto visas išputo:
„Tič“, tarė, „tu bezliepyčia, man laikyk savo snukį!
Aš neteisią dar niekados nesūdijau provą.

---

[1]) užspėjo—užtiko; [2]) bezliepyčia—išdykėlė, bezdžionė (sako, pas lietuvius buvus dar vakaro deivė Bezelėja);

[3]) per rugius—per rugiapiūtę;

Ar nežinai, kaipo tavo tėvs man pievą nuganė,
ir gi moma taip jau su vaikais žolę nuėdė?
Bet ir tai negana, širdis juk plyšte tur plyšti,
jūs iškadininkės visur tik klastą padarot:
giriose mums medžius geriausius lupdamos darkot,
o gi namėj čiepelius[1]) gražius išdykusios lupat
ir daržovę, kytriai į daržą kopdamos, vagiat.
Todel jau jus daugiaus karalius draudžia laikyti,
ir gi mane ant to akylai liepė daboti.
Man pavelyta yr visus neprietelius bausti
ir iškadininkams visur raspustą uždrausti".
Taip pasigyręs jisai tuojaus ožkatę nutvėrė
ir, ant vietos ūmai sudraskęs, visą suėdė.
Taip ant svieto yra. Kas nor iškadą daryti,
ai bile ką ūmai, kaip šelmis, gal numanyti
ir, kaip draskąsis vilks, parplėšti ir sudraskyti.

---

4. Aužuols gyrpelnys [2]).

Aužuols, ans šakots didpilvis, ore stovėdams,
su žaibais ir vėtroms daug jau buvo kariavęs,
o besipešdams dar visados lažybą[3]) laimėjęs.
Todel vis įsirėmęs jis per mierą didžiavos,
gluosnius ir egles, pušis ir liepų viršūnes,
o labiaus karklus ir krūmus laikė per nieką.
Taip pasipūtęs jis ištolo nendrę pamatė,
kaip ji savo duobėj, mažu pabūgusi vėjų,
be paliovos[4]) ir šen ir ten svyrinėdama kraipės[5]).
Štai, šis gyrpelnys, tokią silpnybę matydams,
o save vieną tik per drūtą laikydams,
nendrei taip besikloniojant tik juokias, tik juokias.
Bet kaip jau perdaug tasai raspustininks lošo
ir nei dangui jau nei gero nedavė žodžio,
iš visų šalių pasikėlė ūmaru[6]) vėjai

---

[1]) čiepas (len. szczep)—skiepas;

[2]) gyrpelnys—nuo: gyrius ir pelnas=pagyrų maišas; [3]) laižyba (laižybos) lažyba—ginčas, derybos; [4]) liautis, paliova (paliauba); [5]) kreipti (kreivas), krai, pyti, kraipytis, kreiptis, krypti, krypsnis (pakraipa); [6]) ūmas, ūmaras (len. rumor)—audra;

ir šį kietsprandį taip smarkiai visą sudraskė,
kad viduriai visi ir žarnos visos išlindo.
Taip šis gyrpelnys pelnytą[1]) galą sulaukė.
bet besikloniodama nendrutė rado malonę
ir savo gyvastį, purvus ir duobę palaikė,
Taip Dievs smarkininkams[2]) beveikiai[3]) sūdą padaro,
kad jie vargdieniams perdaug ant nugaros kopa
ir beverkiantį išdykę spiria siratą.
Tu išpūtėli pilvots, atsimink savo galo!
Tik dabok, kas bus, kad stipdams[4]) rasi rokundą!
O jūs vargdieniai, kurie su lopyta skranda
vos barščius nedarytus, vos kartupėles valgot;
rods, ubagai tokie pas ponų stala netinka,
jiems garbės gana, kad gal pas kakalį stotis
ir su vyžomis bute kepurę nuimti.
Bet nesigėdėkit, kad jums koks valkata šypsos[5]).
Rasi, jis pavogtą puikiai nešioja sermėgą,
rasi, nuo aukso jo siratų ašaros blizga,
ir kasdien Dievop našlių dūsavimai šaukia.
Prasts ubage, pasilik, kaip tau nuo Dievo paskirta!
Ne visiems valia karalių šūbą[6]) nešioti,
ne visi pirktais[7]) rėdytis galyme rūbais
ir su poniška marga karieta važiuoti.
Viens, kaip koks baisus erelis, sviete lekioja
o kitsai, kaip žvirblis koks, po stogu gyvena.
Bet kas per aukštai į juodus debesius kopa,
tam daug syk perkūns žaibuodams liepia sugrįžti.
O kas vis žemai, kaip žvirblis, moka slapytis
ir kaip kurmis koks, į urvos pašalį lenda,
bet visur, kaip reik, gražiai ir mandagiai elgias,
tam ir ponai tur vertai kepurę nuimti.

---

[1]) pelnytas—nupelnytas;
[2]) smarkininkas--smarkuolis; [3]) veikti, veikus, veikiai—beveik; [4]) staipyti, stiepti (stembti, tempti), stieptis, stipti; [5]) šaipytis, šieptis (pašiepti), šypsotis, šypterėti; [6]) šūba (rus. šuba)--kailiniai; [7]) pirktais—brangiais, o pigūs—naminiai.

C. „Metų“ poezija.

1. „Metų“ kalba ir jos puošmenos.

Duonelaitis rašė Pilkalnio ir Ragainės lietuvių tarme. Toj tarmė yra pas mus viena skambiausių ir maloniausių ausiai. Nenuostabu tad, jog puikaus žinovo pavartota, ji jau pati savaime nemaža suteikė „Metams“ švelnaus, skambaus grožio. Ji betgi turi ir nemaža *svetimybių*, kurios ją teršia ir ne kartą stelbia jos lietuviškąjį pagrindą. Tiesa, kai kurios svetimybės yra bendros visoms lietuvių tarmėms, kaip antai: *miestas*, *pyragas*, *dūšia*, *sūdžia*, *kopūstai*, *bažnyčia*, *altorius*, *nedėlia*, *vyskupas*... Tos svetimybės taip yra įprastos, prigijusios, jog neatrodo mums nei svetimos nei nemalonios. Tačiau yra Duonelaičio kalboj, tokių svetimybių, kurias lietuvio ausis nenoromis klauso. Jųjų didžiuma yra paskolinta iš slavių giminės kalbų: gudų (baltarusių), lenkų ir rusų (didžiarusių).

Patys seniausi ir plačiausiai pas mus pasklidę yra *gudiškumai*. Kuone visi tik nurodytieji pavyzdžiai bus tosios rūšies. Jų skaičius lengva padauginti: *griekas*, *prova*, *čielas*, *bliūdas*, *svotba*, *viežlybas*, *priprova*, *torielka*, *bubnas*. Tiesa, ne visumet aišku, iš gudų ar iš lenkų kalbos bus žodis paskolintas, pavyzdžiui: *kupčius*, *nobažnas*, *dyvai*, *razbaininkas*, *kavoti*, *strokas*, *kloniotis*, *karčiama*... Yra betgi ir aiskių *lenkiškumų*: *čėsas*. *kobotas*, *klapas*, *bloznas*, *paliecavoti*, *lenciūgas*, *macnus*, *pekla*, *alasas*... Gal būti, su rusų kareiviais per 7-rių metų kovą bus atklydę tokie rusų svetimžodžiai (rusiškumai), kaip va: *pučka*, *durakas* (ir pavardė), *šūtka*...

Berods, daugelis iš slavių paimtųjų žodžių pačių slavių, ypačiai lenkų, yra iš vokiečių kalbos pasiskolinti: *staldas*, *šoblė*, *tropyti*, *plėčka*, *pastarnokas*, *žakas*... Del kitų jujų galima dargi pasiginčyti, ar bus jie lietuvių (Duonelaičio) iš lenkų, o gal ir tiesiog iš vokiečių kalbos paimti, pav.: *vertas*, *steliuoti*, *žegnoti*, *blėkai*, *loduoti*, *pypkis*, *jomarkas*... Yra, pagaliau, daug neabejojamų *vokietiškumų*: *būras*, *negelys*, *amtmonas*, *vindas* *šulcas*, *šiuilė*, *šulmistras*, *kartupėlis*, *amtsrotas*, *kėžas*, *kedelys*, *jumprova*, *rinčvynis*, *stuba*, *ūbas*, *kragas*, *jėgerė*, *liktis*, *stukis*, *bekerė*, *bindokas*, *špielmonas*, *galgės*, *mastas*, *trepai*, *gručė*, *pa-*

šiūrė... Yra net keletas prancūzų kalbos žodžių, greičiausia, nutvertų vokiečių kalbai tarpininkaujant: *urdelis, manieras, tranšieruoti*...

Negana to, jog D. kalboje randame daugybę svetimybių („rods, tarė *Pričkus, su tabaku būrus pavitodams*"): ne kartą pasitaiko pas jį ir *solojybių* (solecizmų)[1] — ištisų vokiškų nusakymų: *iš ilgos valandos, per pravardį, per paiką drimelį laiko, nieks...buvo* (nieko nebuvo) ir t. t.

Kai kurios Duonelaičio vartojamos svetimybės, kaip sakėme, iš seno yra mums prigijusios ir todel neatrodo nei keistos nei nemalonios. Tačiau ir visoki „amtmonai", „jumprovos", „lenciūgai", netgi „durakai" ir „pučkos", aiškiai ir ekzametriškai eiles skaitant, lengviau ir lietuviškiau skamba, bemaž nesiskirdami nuo *tikros* lietuvių žodijos. Juo mažiau mūsų ausį jų svetimumas pažeidžia, kad dainiaus kalba yra nepaprastai gyva, ryški ir vaizdinga; tos jos savybės, skaitant ar klausant, ypačiai mus nuveikia ir lengvai šalina šiokias ar tokias kalbos netobūlybes[2]).

Kalbos skambumui pakelti dainius ne kartą pavartoja tautologiją, o dar dažniau aliteraciją. *Tautologija*, kaip ir kitų tautų, plačiai yra vartojama mūsų dainose. „Metuose" nurodytini bent šie jos pavyzdžiai: būrą *baudžiava baudžia, dyvų dyvai* pasidarė, *spirgina spirgus, nuneša naštą, šventes* pavasario *šventęs, šiaurys pasišiaušęs* mūs atlekia gandint, nei *žaibas žaibuodamas*. Ne kartą Duonelaičiui sekasi pavartoti *aliteracija* (alliteratio), arba vienodi garsai durti gretimuose žodžiuose, tiek balsės (*a, e, u*), tiek priebalsės (*r, s, š*): *visi visur* sumišai šokinėdami džiaugės, vislab kas rudens..., su savo snapu meilingą sveikino draugą, *iš širdies visos* viernai dėkavojo, š*ūk*terį š*ūt*ką, *nei viens nie*kados *ne*siskundžia, darb*eliai* su varg*eliais*, i*r* da*r*bų naštas nusitve*r*t vėl *ragina reng*tis, š*a*udyklė su š*e*iva š*o*kinėdama tarškia, *svie*t*s* visas *su* visais daikta*is*, *da*r *da*ug žiedų tik vos žy*dė*ti pra*dė*jo (čionai be da-dė-d aliteracijos, yra ir tautologija: žiedų...žydėti), vaik*pal*aikiai *Pla*učiūno *pa*rnešė *pl*onį, r*at*a*s* *a*nt *aši*es br*aš*kėdams *sukasi sunkiai, iš*pl*ė*šdams t*e*škina *š*motais, š*il*dantį š*il*to*s* *sa*ulelė*s* *s*pindulį jautėm, *d*aug *d*yvinų *d*aiktų pasigė-

---

[1]) Nuo Sicilijos miesto Soloi.

[2]) Reikia priminti, jog Duonelaitis dažnai vartoja stačiokiškų, jo vadinamų „mandagių žodžių", kurie netinka balsiai skaityti ir čionai yra apleidžiami arba sušvelninami.

ręs plūsti galėjo ir t. t. Nevengia dainius taip pat liaudies suvoktų prigimties garsų pamėgždžiojimų; lakštingalos giesmę, pavyzdžiui, jisai pareiškia žinomais žodžiais: *Jurgut*, *kinkyk*, *paplak*, *nuvažiuok*. Pavartoja kai kada ir mūsų žmonių taip labai mėgiamų skambių garsinių veiksmažodžių: *čiauškėti*, *čypsėti*, *kribždėti*, *burzdėti*, *girgžterti*, *šūkterti*.. Berods, šios rūšies veiksmažodžių randame neperdaugiausia; bent jais jis rečiau naudojasi, negu kitomis aukščiau nurodytomis įgarsinimo priemonėmis.

Tautologiją sudaro taip pat tikslus *sinonimų* sugretinimas. Yra pavyzdžių, jog dainius ir šiaip juos sąmoningai pavartodavo: daug *dirbę bei trusinėję*, *kožnas ir kiekviens*... Pastarajame pavyzdyje matome svetimybę (kožnas) tiksliai esant pavartotą, nors dainiaus yra žinomas ir tikras lietuvių žodis. *Epitetų*, dažniausiai būdvardinių, nemaža randame, kurių kiti net priežodžiais yra virtę; *šalta žiema*, *drungnas oras*, *kudas pavasaris*, *šauni daina*, *buriškas žvirblis*, *surūkęs diedas*, *suskretęs būras*, *vyžotas nabagas*, *vieinas gaspadorius*, *viežlyba gaspadinė*, *pons įsirėmęs*, *grečni* lašinių šmotai, *nenaudėlis Plaučiūnas*, *mokintas Bleberis*, *pagirtinas Selmas*, *Prìčkus išmintings šaltyšius*, *Slunkius* ir *Pelėda* (pavardės epitetai).

Duonelaičio stilius ypačiai gausiai yra pavaizdinamas įvairių įvairiausiomis tropomis ir figūromis. *Tropų*, arba retorinių paveikslų, dažniausiai turime *lyginimuose*: kregždės... *nei kulkos* šaudė per orus; gervins... *nei verkdams irgi dejuodams* skambino dangų; lakštingala... *nei žvirblis būriškas* pasirodo; ji... tarp kitų paukštelių *nei karalienė*, Diksas... *nei dievaitis koks* tarp būrų skiauturę rodo; Krizas... po prastu savo stogu *nei lakštingala* čiauška; gandras... *nei koks pons* išsiplėtęs; jauns žmogus... *nei sidabras gyvs* stikle mūdrai šokinėja; audeklėliai... ant margų laukų *kaip sniegs pavasario* blizga; purvynai... *nei kisielius ant ugnies* pleškėdami teška; laukų rudens grožybės... *nei kapas sens* pasirodo; barzdoti pušynai... *nei puderuoti ponaičiai* stovi įsirėmę; rudenis — *ans dramblys; toks dramblys* tarp būrų tūls išsiranda; kožnas viens žmogus užgimdamas *pumpurui* lygus; Pričkus... *kūliais* pro duris iššoko ir kt.

Lyginimas ne kartą esti labiau išplėstas, pavyzdžiui:

Daugel dar (žiedų) nei būrų kūdikiai žaidė,
o kiti jau su žiloms barzdoms svyrinėjo.

. . . .

Giltinė su dalgiu, nei seną gremždama barzdą,
būrams tuo visiems visur ištuštino pievas.

. . . .

Rodės man iš ties, kad jaučių kaiminė bliovė,
o štai, vaikpalaikiai Plaučiūno parnešė plonį.

. . . .

Lyg kaip sapnas koks, kurį miegodami matom,
o gi pabudę jo po tam trumpai paminėjam,
lygiai taip prašoko mums su vasara džiaugsmas.

Puikų vaizdų palyginimą — paralėlę — turime „Pričkaus skunde ir Enskio peilyje“ (III, b). Pričkui paminėjus savo jaunas dienas („Ba, kaip jauns buvau, kur dingot, mano dienelės!...“) ir pasenusį kuiną, kuris jį „trylika metų... po balnu viežlybai į baudžiavą vilko“, Enskys lyginai atsako, įštraukęs ir apverkdamas savo didelį peilį (briedkriaunį), kurs „trylika metų, dešras mėsinėjant ir lašinių šmotus ant svotbų mandaugiai piaustant, kaip ugnis baisi per mėsą šokdavo kietą“...

Metaforų Duonelaičio raštuose bepigu rašti: *šonus* (nugarą, *skalbti* pradėjo (lytus žmonėms teškėdams nugarą skalbia); lakštingala... savo skambantį nutvėrusi *vamzdį;* (gandro) gaspadinė... *iš šaltos gaspados* išlindusi rados; *sviets* (paukščių gfminė) jau įsigūžtęs; pas žmones... *gyvos* randasi *lėlės;* pirmykščios tavo (Adomo tėtačio) *lelatės*; šaulė... *žemės vainikus* pradeda vytint; dar ir pievoms reiks ir *dirvoms* ką *pasakyti.*

...nuogi žagarai tarp pušių pasilenkę
būriškai po stogais jų stovėdami *dreba*
ir *raudodami kloniojas*, kad švilpina vėjai.

Apie grįžtančius paukščius:

Rūbai šio ir to didei jau buvo nudilę,
o tūls *lopytą* parlėkdams parnešė kuodą.

Metafora, kaip žinoma, remiasi *prozopopėja*, negyvus daiktus verčiant gyvais, prigimties apsireiškimus asmeninant. Tos rūšies tropos yra Duonelaičiui gal labiausiai vykusios, nepaprastai vaizdžios:

Jau *saulelė* vėl *atkopdama* budino svietą
ir *žiemos šaltos trūsus* pargriaudama *juokės.*
(Kitur ji) ant dangaus išgaidrinto *sėdėdama* žaidžia.

. . . .

Žemė su visais pašaliais *įmurusi verkia.*

. . . .

Prie kitų darbų jums *vasara šūkters.*

. . . .

Iš debesų po tam *žiema iškišusi galvą*
nei pikčiurna kokia rudenio *barės.*

. . . .

Tuoj laukus *orai drungni* gaivindami *glostė*
ir *žolelės* visokias iš numirusių *šaukė.*

. . . .

Vėjai su sparnais pamaži jau *pradeda mūdraut*
ir *šilumos atstankas išbaidydami šlamščia.*

. . . .

Ant, *žiemos narsai* jau vėl *rūstaudami* grįžta
ir *šiaurys pasišiaušęs* vėl mus *atlekia gandint.*

. . . .

Ant, *laukus žiemys* jau taip *nugandino bardams,*
kad ir *balos ir klampynės pradeda rauktis.*
. . . . . . ir *kerplėšos* ir jų *kelmai nusigąsta,*
kad *smarkus žiemys* savo *dumples pradeda judint*
ir *besijodams* nei su sietais dulkina sniegą.

. . . .

(Jautis) ką žiemą yra stalde *sudūmojęs,*
tur visiems *pasakyt,* kad vėl jau vasara grįžta.

. . . .

. . . . . . *Šienaut* jau *putpela šaukia*
ir, kas žiemai reiks, *sukraut į kupetą liepia.*

. . . .

(Gervins) nor pamokint, kaip Dievo didė galybė
ir paukštelių balsuos yr didei stebuklinga.

. . . .

. . . . . . reik taipo pasirūpint,
kad kožna *diena, nusikandus savo dalyką,*
dar ir *sekančiai n'užmirštų reikalą skalsint.*

. . . .

Giltinė su rauplėms piktoms atšokusi smaugia.
(Kitur ji) gatavą *dalgį aštrina* vis ir... *kirsteria.*

. . . .

Orų drungnums... senystę jau *graudena* kailinius imtis,
bobą su diedu pas kakalį *siunčia,*
o kitus atšilt į stubą *ragina* lįsti.

Kaip matome, gyvuliai ir paukščiai pamoko žmogų, saulė juokiasi ir žaidžia, žemė verkia, žiema barasi, orai šaukia, pasišiaušę, sparnuoti vėjai barasi ir dumples judina, net oro drungnumas lyg kas gyva veikia!...

Prie *alegorijos* tropų priskirtini vieni kiti patarliškieji dainiaus nusakymai:

ratas sens, pamaži besisukdams,
tą daug syk apgauna, kurs vis ritasi šokdams;

arba:

ar gal ereliui žvirblis glūps prisilygint,
ar bloga varlė prieš liūtą didelį stengtis?

Metonimijos pavyzdžiai: *kūdas pavasaris*, *skūpi čėsai*, *spateliai greiti*... Artima metonimijai bus *sinekdocha*: *Krizas Krizą prigauna* (baudžiauninkai lietuviai vieni kitus apgauna), *nagan* spatelius greitus bei lopetas *imkit*.

Iperbolė nekartą pavartojama:

(vakmistras taip keikė būrus),
kad visi paukščiai po dangum nusigando.
Syveida kytra, nulenkus uodegą bėgo,
o sturluks, ausis iškėlęs irgi drebėdams,
į arčiausius krūmus vos nusikakino slėptis.
Bet ir rupūižės ir varlės taip nusigando,
kad jos ūmaru su vaikais į vandenį šoko.

. . . .

Žiurkės po kraiku su pelėms irgi pelėdoms
del tokių baisybių jau apalpti pradėjo,
o daug žvirblių pusgyvių nuo stogo nupuolė.
Taip, ar girdit, taip tas neprietelis prasikeikė.

. . . .

Mykols darže taip smarkiai svilina paršą,
kad per mylią dūmai, nei debesiai pasikėlę,
saulę su žvaigždėms ir šaltą mėnesį tamsin.

. . . .

. . . . arklys mano žvengti pradėjo,
ir tuojau tavo sparų viens nuo stogo nupuolė,
o langų vienam perdėm skylė pasidarė.

Iperbolėje, kad ir nurodytuose pavyzdžiuose, kartkartėmis aučiama lyg ironijos šyptelėjimo. *Ironijos* žodžių ir ištisų nusakymų turime dar šiokių:

Gandras... *gaspadoriškai* ant kraiko tarškino snapą.

. . . .

Gandro... *gaspadinė* pūstynes *mandagiai lopė.*

. . . .

Moterų pusė kapos sūnelius palydėt susirinko.

. . . .

Pamaži *šnibždėdams* ir kytriai *pasislėpdams,*
taip *iškoliojau,* kad *šunes kaukti suniko.*

. . . .

Jau taip visur, kol sviete kūdikiai augo,
vargt ir verkt vaikų pirmiausias buvo remestas.

Daug malonios ironijos jaučiame „*aštriame*“ erelio tyrinėjime („mes... norime tardyt, kaip jūsų mylista žiemos bėdoj išsilaikėt?“) ir šiaip paukščių judrumo pavaizdinimuose, pelėdos pavadinime vanago „*dumčiumi*“, „dviejų būrų“ (iš „senovės pasakos“)—*Slunkiumi ir Pelėda* ir t.t. Bene vaizdžiausias ironijos išreiškimas bus Slunkiaus monologas (I, 5. *Slunkiaus giminė*).

Be tropų, dar labiau kalbai pavaizdinti Duonelaitis noromis ir lengvai pavartoja *retorines figūras,* jausmą, ūpą reikšdamas. *Kreipimosi* pavyzdžius galime, antai, šiuos nurodyti:

Tu, žmogau niekings, mokinkis čia pasikakint!

. . . .

Ak Adom, tu pirms žmogau išdykusio svieto!

. . . .

o jūs vargdienėliai, jūs vyžoti nabagai!

. . . .

Ak, pon amtsrot, ak del ko mums numirei pernai!

. . . .

Sveiks, svieteli margs, šventes pavasario šventęs!

. . . .

Ak šlovings Dieve, kaip dyvins tavo sutaikyms!

. . . .

Ak, kur dingot *jūs, barzdotos mūsų gadynės!*
(arba:) kur dingot, *mano dienelės!*
arba:) kur dingot, *jūs gi pavasario dienos!*

. . . .

Ak, daržų grožybės, jūs su savo žolelėms,
jūs kvietkelės jaunos, jūs gi pavasario šlovė,
ak, kur dingo jūsų puikums su savo kvapeliais!

Artimi kreipimosi figūrai yra *šaukimai ir klausimai*, kurių galima pastebėti ir tik nurodytuose kreipimosi pavyzdžiuose. Dar jų pavyzdžiai:

Ale kokie dyvai! nei viens iš didelio pulko
verkdams ar dūsaudams mūs lankyt nesugrįžo.

. . . .

Ak, *kur dingo Prūsuose barzdota gadynė*,
kaip služauninks dar už menką pinigą klausė!

. . . .

Tai buvo pons! ak tokį vos vėl rasime sviete,

. . . .

Kas (ponams) išdykėliams gardžiai pasivalgyt
ir prisisiurbt saldžiai pelnytų reikalą kožną,
kas dirvas užartų, sėtų bei nuvalytų,
kas grūdelius iškultų ir parduot nuvažiuotų,
kad nei Lauro nei dosningo Krizo nebūtų!

Šis šaunus „Lauro bei dosningo Krizo“ visuomenės svarbumo kėlimas mūsų literatūroje tegali būt sugretintas su vėlesniu Poškos šaukimu-klausimu „Žemaičių ir Lietuvos mužike“:

O kas gi tas išskynė pievas, dirvas, laukus?
kas sausomis padarė tas pelkes bedugnes?
kas akmenis suskaldė su gelžiu per ugnis?
kas iš upių išvalė botyrines uolas,
ant kurių 'eldžios, laivės tankiai susikulas?
kas vieškelius ištaisė, smiltimis išpylė,
ir iš abiejų pusių tą parkasą gilią?
kas po daržus tuos gražius medžius pasodino
ir tuos kalnus su dauboms dailiai sulygino?
kas pastatė tas baltas trobas, mūrinyčias,
iš plytų ar iš akmens blizgančias bažnyčias?
kas tuos žemčiūgus, auksus, sidabrus nupelno?
— vis tai kruvins prakaitas iš mužiko delno...

Žymią vietą tarp Duonelaičio vartojamų figūrų užima *pakartojimas**). Ne kartą jis pakartoja veiksmažodį veiksmo

---

*) Retorinė pakartojimo figūra reikia atskirti nuo šen ir ten „Metuose“ pasitaikančio žodžių, sakinių ir net vaizdų pasikartojimo; toks pasikartojimas silpnina šio veikalo suteikiamąjį mums įspūdį. Šitokių pasikartojančių vietų galima nurodyti: lakštingalos garsų pamėgždžiojimas (2 kartu: „kinkyt, paplakt,

10

dažnumui ar smarkumui paryškinti: baudžiauninkai baudžiavon „tik bėga, tik bėga“, „pons ir tarnas jo peklon tik bėga, tik bėga“, „pyvo sudrumsto malkus tik košia, tik košia“, „su provytā pučka tik muša,-tik muša“, „lyg kad jau dangus pargrius, tik rėkia, tik rėkia“.

Kiti jo pakartojimai nepaprastai įtempia jo pasakojimus, labai juos pagyvina ir daro mums didelio įspūdžio. Pavyzdį jau turėjome, skaitydami apie Laurą ir dosningą Krizą. Jų galime ir daugiau rasti:

Valgyk sau sveika, kad nori, vabalą margą,
valgyk grikvabalius, musias ir dyviną žiogą,
valgyk skruzdėles ir jų negimusią veislę.

. . . .

Sveiks, svieteli margs, šventes pavasario šventęs,
sveiks ir tu, žmogau, sulaukęs vasarą mielą;
sveiks kvietkelėmis pasidžiaugęs, *sveiks* prisiuostęs,
sveiks, Dieve duok, sulauk dar daug pavasario švenčių,
ir gi, sulaukęs jau, vis *sveiks* ir drūts pasilinksmink.

. . . .

Ten, kur meškins ant kelmų bites kopinėjo,
o meška vaikus glūpus murmėdama žindė;
ten, kur briedžiai draskančių vilkų nusigando,
o vilkai savo veislę kaukt ir plėšt pamokino;
ten, kur vanags su vaikais daug sulesė vištų,
ir varnai pulkais žąsyčius pavogė mūsų;
ten, žiūrekit, *ten* džiaugsmai taipo pasidėjo,

---

nuvažiuot išbudini Jurgį“ ir kiek toliau vėl: „Jurgut, kinkyk, paplak, nuvažiuok—pasakysi“), kreipimasis į žmogų (2 kartu: „Tu, žmogau niekings, mokin kis čia pasikakint“ ir keliasdešimt eilių toliau—„Tu, niekings žmogau, mokinkis čia pasikakint“), putpelos šaukimas (II. 4. Šienapiūtė: „...šienaut jau putpela šaukia“ ir II. 6. Nenaudėlis Plaučiūnas: „šienaut jau putpela šaukė“), pavasario šventės minėjimas („mes... linksmi pavasarį švenčiam“, „dainuodama dar ilgiau savo vasarą švęsi“, „tur kiekviens šventes pavasario šventęs“, „sveiks svieteli margs, šventes pavasario šventęs“), mirusiojo amtsroto paminėjimas (2 kartu: „Ak, pon amtsrot, ak, del ko mums numirei pernai!“), Krizo priežodis („Krizas Krizą prigauna“ — II. 6. Nenaudėlis Plaučiūnas ir IV. 1. Žiemos pagrįžimas) ir kiti. Kartais vienodai apsakomi įvairūs atsitikimai, pavyzdžiui, trūkšmas ir išgąstis, kurio padarė Dočio kūlimas (III. 8. Dočys), jo šūvis (IV. 5. Dočio prova) ir Slunkiaus bei Pelėdos atvykimas svotbon (III. 3. Slunkius ir Pelėda).

kad tik varnos dar biaurybę rudenio garbin,
o paukšteliai su dainoms ankštai pasislėpę
ir gi be rūpesčių šaltai sapnuodami miegti.

. . . .

Vislab, kas rudens biaurybėj numirė verkdams,
vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo
ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikint.

. . . .

Vislab, kas pas mus lakstydams vasarą šventė
ar plesdendams ant laukų linksmai šokinėjo,
vislab, kas linguodams ik debesų pasikėlė
ir, pasidžiaugęs taip, grūdelius su vabalu valgė,
vislab jau prastojo mus ir nulėkė slėptis.

Šiuose pakartojimuose teikiamasis įspūdis vis eina stipryn, lyg laipsniais. *Laipsniavimų* turime ir šiuose pavyzdžiuose:

Šio stungio, *šio nudilusio stungio* aš taipo gailiuos...

. . . .

Mūsų nenaudėlės dar *nei riešutytį*
ir nei vieną,nei mackiurniką riešutytį
žiemai perkęst ir kramtyt, dar nenusiskynė.

Noromis ir dažnai Duonelaitis pavartoja *priešpriešinę* figūrą: senoji gadynė pastatoma prieš naująją, būrai prieš ponus, lietuviai prieš kitataučius, paukščių gyvenimas ir būdas prieš žmonių gyvenimo būdą. Štai vienas kitas pavyzdys:

kaip jauns buvau — kur dingot, mano dienelės! —
ai, kaip jauns buvau, visi mane girdavo klapai,
vislab ir visur, kaip girdit, *liaupsino Pričkų* —
o gi dabar žilam visi *juokiasi bloznui.*

. . . .

Tėvai mūs kytri, kisielių virdami skanų
ir su pienu jį šeimynai duodami valgyt,
didelį savo namams visiems padarydavo džiaugsmą.
O kad šiupinį kartais jiems išvirdavo tirštą
ir lašinių kokį šmotelį duodavo priedams,
ak, kaip girdavo sotinti bernai gaspadorių!
O gi dabar kasdien kiekviens, mėsos išsižiodams

ir daug syk, kaip šuo išplėšdams, vargina būrą.

. . . .

Kad prieš vakarą tu (lakštingala) pasislėpus pradedi
juoktis,
o mes daug prisivargę jau į patalą virstam,
tai tu tarp kitų paukštelių *nei karaliënė*
vis dailiau ir šlovingiau savo *šukteri* šutką.
O kad kartais kobotą mes tavo pamatom,
tai tu mums *nei žvirblis būriškas pasiroda i.*

. . . .

Paikius ant lytaus, ant giedros barasi Vauškus.
Viens taria: peršviesu, kitam negana šviesybės;
šiuilė šiam negera, o ans pamokinimą peikia.
Šulmistras keliems perjauns ir nieko nemoka,
o kitiems tas pats persenas ir blogs pasirodo.
Jis giedodams šiam perdaug nemandagiai rėkia,
o kitam tas pats, kaip reikia, rėkti nemoka.
Viens taria; perdrąsus, o kits jį lėtą vadina.

Jau šitie Duonelaičio epitetų, tropų ir retorinių figūrų pavyzdžiai rodo, kaip lengvai, tiksliai ir gyvai jis vaizduoja savo kalbą ir kaip nykios atrodo jo iš vokiečių arba slavių paimtos svetimybės.

---

2. „Metų“ prigimtis.

Plačiai ir ne kartą puikiai vartodamas įvarias kalbos puošmenas, Duonelaitis ekzametrui suteikė nepaprasto skambumo, tuo būdu atsverdamas šitokio eiliavimo sunkumą, o savo pasakojimą ir vaizdavima padarė daug gyvesnį ir lengvesnį, negu kad paprastai esti šios rūšies poezijos kūriniai. Jo vaizduojamieji prigimties gyvenimo apsireiškimai, paukščiai, gyvuliai, žmonės, jų kalbos ir darbai, rūpesniai ir džiaugsmai — gyvi gyviausi stoja prieš mus, graudena mūsų širdis, žavi mūsų ausį ir akį.

Prigimties gyvenimas dainiaus yra paskirstomas metų laikais, kurių kiekvieno jis iškelia vaizdžiausias ypatybes. *Pavasaris* — tai bundančios prigimties šventė:

saulelė vėl atkopdama *budina svietą*
ir žiemos šaltos trūsus pargriaudama *juokias.*

. . . .

(orai) žoleles visokias iš numirusių šaukia,
krūmai šu šilais visais išsibudina keltis.

, ... , ,

Sujunda visas gyvis:
Vislab, kas rudens biaurybėj numirė verkdams,
vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo,
ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
vislab tuo *pulkais išlindo vasarą sveikint.*

Viskas juda kruta, „pašaliai visi kribždėti pagavo“: žiurkės su šeškais, varnos ir varnai su šarkoms ir gi pelėdoms, pelės su vaikais ir kurmiai, musės ir vabalai, uodai su blusų kaimine, bičių pulkai—visi šokiomis ar tokiomis „birbinėmis žaisti pradėjo: tik vorai, kampuos sėdėdami, verpalus audžia ir gi medžiot tinklus *tyloms* kopinėdami mezga“. Net ir „meškos ir vilkai šokinėdami džiaugės!“ Tačiau didžiausią ūžesį kelia paukščių giminė, kurių „viens storai, o kits laibai dainuoti mokėdams ir linksmai lakstydams ik debesų kopinėja, o kits ant šakų kopinėdams garbina Dievą“: gegužės ir strazdai, kregždės lengvais sparnais, gervės, žvirbliai... O gandras ir jo gaspadinė taiso savo iškrypusią trobą... „Dievo didė galybė yr didei stebuklinga“ šiuose paukštelių balsuose, o labiausiai „paukštelio mielo“, lakštingalos, kuri „nakties čėse“, kartais išaušus, „savo saldų pakelia balsą“, jog „smuikai ir kanklys tur su gėda nutilti“. Paukšteliams „sumišai besijuokiant“, rėkaudamas erelis pasirodo, sušaukia „visus pulkus“ ir ima „aštriai tyrinėti“:

kaip jūsų mylista žiemos bėdoj issilaikėt?
ar pristokot ko? ar kas tarp jūsų pagaišo?
rasi ką šeškas ar baisinga pelėda sudraskė,
mažu ką vanags ar kiaunė kopinėdama smaugė,
mažu ką neprietelius žmogus mums numuše šaudams
ar kytriai, nei koks klastorius, gyvą pakorė,
o paskui priėst skauradoj iškepė bėdžių?

Paukščių giminės vardu, „besikloniodams vis ir linksmai šokinėdams“, gandras skundžiasi ant „neprieteliaus žmogaus“ ir ant „tūlų kytrų tarp paukščių sukčių“, kurie „daug kasmet išgaišina nabagų“ paukštelių. O žmonės, „į dievišką žiūrėdami ranką“, „judindamies pamaži“, „nusitveria savo darbus“. Tiktai Slunkiai ir viena kita aptingusi Pimė ar Jekė nesiskubina prie darbo, teisindamiesi, jog „dar čėso yr, ir mes atliksime darbus“.

„Margam svieteliui“ atšventus „pavasario šventes“, apie Sekmines matome pargrįžtant linksmą, mielą *vasarą*:

Vei, taip vėl aukštyn saulelė kopti paliovė
ir aukščiau savo žėrintį nuritusi ratą,
ant dangaus išgaidrinto sėdėdama žaidžia.
Vei, kaip jos skaistums, kūrendams žiburį karštą,
žemės *vainikus* pamaži jau *pradeda vytint*
ir grožybes jų puikias *su pašaru maišo*.

Nors „daug gyvų daiktų trumpam čėse lizde prasidėjo, kurie... dainas savo tėvų atkartodami čypsi“, bet dainiaus jie beveik netraukia: „Joninių didelę šventę“ jau švenčiam, „šienaut jau putpela šaukia“—ir netrukus jau pulkai susibėgo,

ir visur rėksmai „šok, kirsk, grėbk, krauk“ pasidarė.
Tuoj laukai kaip skruzdėlyns kribždėti pagavo,
ir gaspadoriai su bernais šienaudami spardės.

Tuojau po to seka kiti vasaros darbai—apie Jokūbines nukapojami yra rugiai, vasarojas suvalomas, raunami ir karšomi linai, renkami grybai, riešutai; vakmistras ir pakamorė keikdamiesi ir mušdami varo žmones nuo darbo prie darbo („tu su manim žinai, broliau, kaip būrą baudžiava baudžia“), taip jog jie „po baisioms vargų naštoms vos gal atsidvėsti“. Sunkūs darbai, žmonių šokinėjimas, trukšmas, ūžimas neleidžia prigimties gyvenimui pilnai pasireikšti, lyg nuslėgia jį. Vienas vakmistro pasirodymas ir jo nesvietiški keikimai („kad sviets visas su visais daiktais padrebėjo“) jau baido ir „visokius paukščius po dangum“, ir „syveidą kytrą bei sturluką“ ir „rupūžes bei varles“; net „žiurkės su pelėms ir pelėdoms alpti pradėjo, o daug žvirblių pusgyvių nuo stogo nupuolė“. O dar didesnę „raudą“ padaro žmonės „visoms lankelėms“:

Rodės man, kad visas sviets, kovot susibėgęs,
kardus ir šobles į margas nunešė pievas.
Štai, tuojau visur išsišiepusi giltinė smaugė
ir visoms lankelėms raudą didę padarė,
nes daug žiedų tik vos žydėti pradėjo,
ir daugums jų vos savo blogą pumpurą rodė,
daugel dar visur nei būrų kūdikiai žaidė,
o kiti jau su žiloms barzdoms svyrinėjo.
Giltinė su dalgiu, nei seną gremždama barzdą,
būrams tuoj visiems visur ištuštino pievas.

Prasideda *rudenio gërybės*: „kožnas viens bliūdus ir puodus pradeda tarškint", Krizai įrengia „svotbų čėsnis", kuriose susirinkę kaimynų pulkai prisivalgo, prisigeria, prisišoka, prisipasakoja, o kartais susiginčiję ir prisimuša. Liesą pavasarį ir varginančią vasarą savo „pardovytas dūšeles" žmonės vėl dabar atsigaivina valgiu bei džiaugsmu, bet prigimtis nėkiek nejaučia tų rudenio gėrybių. Ji terodo mums liūdnų vaizdų:

Ant, saulelė vėl nuo mūs atstodama ritas,
ir gi palikusi mus, greita vakarop nusileidžia.

. . . .

Vėjai su sparnais pamaži jau pradeda mūdraut,
ir šilumos atstankas išbaidydami šlamščia.

. . . .

Žemė su visais pašaliais įmurusi verkia,
kad mūsų ratai jos išplautą nugarą drasko.

. . . .

Vei, laukų sklypai visur skendėdami maudos,
o lytus žmonėms teškėdams nugarą skalbia.

. . . .

... laukai pasiliko mums visur gedulingi,
ir gi grožybės jų nei kapas sens pasirodo.
Krūmus ir girias linksmas jau giltinė suka,
ir gi grožybės jų gaišin draskydama vėtra.
Šakos.... jau visur taipo nusirėdė,
kad jos nei žagarai sausi, siūbuodami barška.

. . . .

Vei, ką sodai mums margai žydėdami rodė,
o ką vasara mums po tam augindama siūlė,
tas visas gėrybes jau kampe pakavojom.

. . . .

Išnyko ne vien laukų, krūmų ir daržų grožybės:

Vislab, kas pas mus lakstydams vasarą šventė,
ar plesdendams ant laukų linksmai šokinėjo,
vislab, kas linguodams ik debesų pasikėlė
ir pasidžiaugęs taip grūdelius su vabalų valgė,
vislab jau prastojo mus ir nulėkė slėptis.

. . . .

...tik varnos dar biaurybę rudenio garbin.

Tiesa, paliko dar žąsų ir ančių, gaidžių ir vištų:
ale nedingokit, kad mes del alaso mielo
ar del jūs dainų šventų jus šeriame tvartuos;
ne, mes del mėsos tiktai jūsų giriame balsą.

Artinasi „Kalėdų didelė šventė, ir Atpentai nor pasibaigti“— prasideda pikčiurnos *žiemos darbas*:

Ant, žiemos narsai jau vėl rūstaudami grįžta,
ir šiaurys pasišiaušęs vėl mus atlekia gandint.
Vei, kaip ant ežerų visur langai pasidaro.

. . . .

Ant, laukus žiemys jau taip nugandino bardams,
kad ir balos ir klampynės pradeda rauktis,
ir purvinai jų teškėt ir šliurpt pasiliauja.
Kelias, kad jį mėgina trenkt šokinėdami ratai,
nei koks bubnas įtemptas del pašalo trinka,
taip kad garsas jo toli galvoj atsiliepia.

. . . .

(Jau) pusnynai su baltais kalnais pasidarė,
ir žiema sau žiemiškas kvietkas nusipynė.
Tik dyvai žiūrėt, kaipo barzdoti pušynai
su savo kuodais garbanotais visur pasirodo,
ir nei puderuoti ponačiai stov įsirėmę.
Bet kiti nuogi žagarai tarp jų pasilenkę,
būriškai po stogais jų stovėdami dreba
ir raudodami kloniojas, kad švilpina vėjai.

Visi gyvuliai pasislėpė: . . . . .

Vėtroms vėl berūstaujant ir sumišai besipiaujant,
čia viens urvoj sau šiltai, kaip gal, įsigūžtęs,
o kitsai tenai ant virbo tupi besnausdams.

. . . .

Varlės su žuvimis, vėžiai su savo vėžyčiais,
ir kas dar daugiau po ledu gyvendami snaudžia.

Tiktai „vilkai gaujoms susibėga“
ir, kaip pratę yr, tamsoj tralalaudami staugia.

. . . .

...tie neprieteliai, kiaulienos jau prisiėdę,
dar nesisotin, bet ir jautienos užsigeidę.

. . . .

Ai, kiek margių, kiek dvylių jie sviete suėda!

Žiemą vilkai nemaža žmonėms prikenkia. Ne kartą tenka nukentėti ir del neatsargaus ugnies, šautuvo vartojimo: „mūsų mylimą Krizą pernai neprietelius Dočys susvilino visą“ ir gavo net tieson stoti Karaliaučiuje. Tačiau daugių daugiausia kenčia „vyžoti nabagai“ — baudžiauninkai iš ponų, kurie varo juos į Karaliaučių su grūdais, šilingo ·pasigedę, ir mirtinai muša vargšus. Nenuostabu, jog žmonės pavydi paukšteliams „su saldžiais alasėliais“:

Jūs neprivalėt rūpintis, pas mūs atsilankę,
kaip maitinsitės ar kur šėtras savo sutversit,
ir nei art, nei sėt, nei ką suvalyt neprivalėt,
nei kitiems darbus atlikt į baudžiavą rengtis.

Paukščiai ypačiai traukia į save dainiaus širdį. Jų judrumas (kregždės „bešūtydamos nei kulkos šaudo per orus“, gervinai „ik debesų juodų dyvinai kopinėja ir skambina dangų“), malonus trūsinėjimas ir ypačiai jų stebuklingi garsų garsai pamoko jį apie „Dievo didę galybę“ ir lenkia kaskart lyginti jų gyvenimą su žmonių gyvenimu. *Gandras* su gandriene tai „tikri gaspadoriai“; vėjams išardžius jų lizdą, trobą, jie

vislab vėl taisyt ir provyt sukosi greitai.
Vyrs tuojau žagarų budavonei parnešė glėbį,
o gaspadinė jo pūstynes mandagiai lopė.
Taip po tam abu, daug dirbę bei trūsinėję,
valgį sau sužvejot pas klaną nulėkė greitai,
ir kelias varles bei rupūžes paragavę,
Dievui iš širdies visos viernai dėkavojo.

Iš gandro liepia dainius pasimokyti „niekingam žmogui“: tenkintis mažu kuo ir neužmiršti Dievo. Kiti paukščiai, pliuškėdami pasaką savo“ ar „skambindami dangų“, dar labiau jam rodo, „kaip dyvins Dievo sutaikyms; labiausiai kreipia akį *lakštingala* — „tarp kitų paukštelių nei karalienė“, kur „savo skambantį nutvėrusi vamzdį su visokiais balsais ir dainavimų garsais ragina mus pasidžiaugt ir mūsų lengvina darbus“, „kad rykaudama savo saldų pakelia balsą ir kinkyt, paplakt, nuvažiuot išbudina Jurgį“, nors šiaipjau „nei žvirblis būriškas mums pasirodo“. Literatūros žinovai (Pasargė) tikrina, jog, graikų Aristofaną teišskyrus, visuotinosios literatūros istorijoj

nėra pavyzdžio, kad kitas kuris poetas būtų taip kilniai lakštingalą apdainavęs, kaip mūsų didysis Kristijonas: „seit Aristophanes hat wohl noch kein Dichter die Nachtigall so herrlich besungen wie unser litauischer Dichter“

Gyvuliai „Metuose“ tiek nebesveria, kiek paukščiai: nei Pričkaus kuinpalaikis, kuris jį trylika metų, „šuoliais jodinėjant, po balnu viežlybai į baudžiavą vilko“, nei neprietėliai“ vilkai, nei kartą kitą paminėti lokiai. Maloniai atsiliepia jis apie jautį:

nutverkim jau dabar kiekviens savo jautį
ir išrėdę jį, kaip reik, klausyt pamokinkim,
nes, ką žiemą jis yra stalde sudūmojęs,
tur visiems pasakyt, kad vėl jau vasara grįžta.

Matydamas, kaip „stengiasi margis ar nusiminęs žalis tik vos vos rėplinėja“, dainius bara tuos, kurie be reikalo jaučius muša.

Sulyginus su paukščiais, „Metuose“ vos težymūs, atgyja gyvuliai «pasakose»: *rūdikis jomarkininks*, «tas glūpas daikts», kuris turge bevagiliaudamas gavo per sprandą, per strėnas ir šlubuodamas bei uodegos nustojęs „iš turgaus vėlai pagrįžo ir česnies dyvinos bei turgaus tankiai minėjo“ Krizo *šuo Didgalvis* — „šuo didei smarkus“, kuris „su visais šunimis kaimynų vaidą vis kėlė, dieną ir naktį bėginėdavo lygiai padūkęs, o kad ne kitaip, tai tik guiniodavo žvirblius; ypačiai iš pasalų, nei uršdams neigi belodams, ar kaimyns ar svetims bus, įplėšdavo žmogų, naktį į žvaigždes dangaus, į mėnesį šaltą, o dienos vidury į saulę lodavo šiltą“, *Vilksprovininks*, „visiems pažįstams jėgerė girių, kurs kytriai pagiriais medžiodams, krūmuose slapos ir tarp kaiminių daug pečenkų greitai padaro“...

---

*) Prisiminkime ir Duonelaičio laišką, kuriame jis klausia, kaip giedojusi lakštingala. Duonelaitiškai, tur būti, lakštingalą mylėjęs ir Jogaila, kurs jo giesmių klausydamas peršalęs ir pasimiręs. Aristofano komedijose Ορνιθες (Ornites, Paukščiai), Πεισθέταιρος (Peistetairos) ir Εὐελπίδης (Euelpides) — atėniečiai įkuria paukśčių valstybę, kuri narsiai ima kovoti prieš dievų Olimpą ir jį nuveikia. Tame garsiajame veikale ypačiai puikiai, gyvai, maloniai yra iškelta paukščių giminė, o užvis kilniausiai — lakštingalos giesmė.

Tačiau „Pasakų“ ir „Metų“ gyvija ne tiek pati dainiui rūpi, kiek jos santykiai su žmonėmis, su jo taip mylimais būrais.

---

3. „Metų“ žmonės.

Lietuvos būrų gyvenimas, jų vargai, darbai ir džiaugsmai, jų pagirtini ir netikę pasielgimai yra tat svarbiausias „Metų“ turinys.

I. Kai paukščiai „nei art nei sėt nei ką suvalyt neprivalo, nei *kitiems darbus atlikt į baudžiavą* rengtis“, mes, sako būrų dainius, —

mes griešni siratos, mes biedni nabagėliai,
rods, valnybės jūsiškos pasidžiaugti negalim:
iš gi mažų dienų mus skaudžios vargina bėdos,
ir iki mirštant mūčyt mūsų dūšias nesiliauja.

Kiekvienas, mat, žinąs,

kaip *būrą baudžiava baudžia*
ir kaip bėdžius toks, kasdien kantriai pasilenkęs,
po baisioms vargų naštoms vos gal atsidvėsti!

Baudžiavos prasideda ankstybą pavasarį ir nė žiemą nesibaigia:

Mėšlą vežt, užkrėst, užart, grūdelius barstyti,
sieną kirst, sugrėbt ir po kraiku pakavoti
ir visas gėrybes *į skūnes suvalyti;*
. . . . rytoj reikės *į girią važiuoti,*
o poryt mažu reiks *parvėžint didelį pilvą;*
. . . . (žiemą) *į Karaliaučių*
dergiant su karališkais *grūdais nukeliauti...*

Būrų darbai įvairiose „Metų“ vietose yra dar įsakmiau nurodyti.

*Vyrų darbai**):

a) Pavasarį:

Skubinkimės, eime, *nugaminkim reikalą kožną*,
orei *žagrių* reiks, *palyčių* beigi *noragų*,
o *akėčioms* reiks negelių, bei bingusių kuinų;
žinom juk, ką jaučiai mums rėpliodami riekia,
kuinai tur, kad liepiam jiems, skraidydami trupint.
. . . . , , , ,
Nu gi dabar, kaimynai, gentys ir gaspadoriai,
rūpinkitės akylai, kad *užardami lauką*,
daug visokio sau *išbertumbit vasarojo*.
. . . .
Dirvai duok kas reik, kad jos palūkanų nori,
juk neprivalo ji tau duot, negavusi nieko.
. . . .
Eik, žioply, eik *sėt* kiekvieną sėjamą daiktą,
sėk *miežius*, *pupas grikus* su didele sauja,
ir *avižų* neužmiršk, kad sėdams išberi grūdus,
nes kisieliaus tu, o kuinai pašaro nori.
Žirnių sau pasisėk zopostui didelį plotą,
juk žinai, kaip skanūs jie, kad šiupinį valgai,
i . . . .
r *kanapėms* duok bent kokį slkypgalį lauko,
. . . .
sėk *linų*, kiek Gryta norės, minau nesivaidyk,
juk žinai, kaip vis daugiau nor moterų būdas,
kad jos pradeda verpt ir jau prisiverpusios audžia.

b) Vasarą:

. . . . štai girgžteria durys,
ir šaltyšius Pričkus tuoj visiems pasirodė.
„Štai“, tarė jis, tuojau skaitydams gromatą pono,
„štai, poryt mūsų pons mus bėgt į baudžiavą [siunčia
ir iš staldų jo *išgramdyt mėžinį* liepia,
todel jau vežimus, kaip reik, taisykite kožnas
ir su šakėms bei kabliais atbėkite greitai“.
. . . .

---

*) Naudojuosi P. Leono išrinktąją medžiaga, kurią jis patiekė savo referate: Prūsų Lietuvos ekonomijos būtis iš K. Duonelaičio raštų. Referatas buvo skaitytas 1913 m. Lietuvių Mokslo Draugijos Susirinkime Vilniuje.

O kaip jau diena pasakyta buvo prašvitus,
štai, baudžiauninkai visi pulkais susirinko:
viens savo kablį, o kitsai naujintelę šakę
nešdams ir vis besiskubindams tik bėga, tik bėga.

. . . .

Jau gi gana šiam syk stalde pas mėžinį šūtyt;
dar ir *pievoms reiks ir dirvoms ką pasakyti.*
Vaikai, skubinkitės, ant, vakars jau prisiartin,
o rytoj reikės pamaži dalgius pasiprovyt.
Ar negirdit, kaip *šienaut* jau putpela liepia?
Ak, ir čėsas bus, Joninių didelę šventę,
kaip kiekviens žinai, poryt viešėdami švęsim,
o n'ilgai po to laukų trūsus nusitversim.

. . . .

Kiek vėliau būrai) *rugius* jau buvo *suvalę*
ir keli *kviečių plyckus* pasikepę valgė.

. . . .

Ant, jau baltuoja laukai ir vasara baigias,
o vasarojas mus dalgius vėl ragina provyt.
Bėkim, skubinkimės greit *suvalyt vasarojų.*

c) Rudenį darbai kiek atstoja varginę būrus — tai vėstuvių, čėsnių, vaišių — „gėrybių" laikas; vienas kitas darbas tėra minimas:

Žemė su visais daiktais virpėti pagavo,

. . . .

nes Dočys su šešiais kulikais, *kuldami žirnius,*
taip nešvietiškai virkščias su spragilu daužė,
kad ir pelės po šiaudais kribždėti nedrįso.

. . . .

Juk Dočys kasmet, sulaukęs rudenį riebų,
ir *iškuldams savo javus,* išgandina svietą.

. . . .

Ant, jau Martyno nulydėjom didelę šventę,
o Atpentai su Kalėdoms jau prisiartin,

. . . .

ak, jau skubinkimės bent veik *stubas pasišildyt,*
ir gaspadoriškai *stones galvijų paprovyt.*

d) Žiemą:

. . . . . vakmistras atsibastė
ir šaltyšiams į Karaliaučių paliepė rengtis.
Tuoj pilvots Kurpiūns, vyriausias jų pakamorė,
. . . . suvadinęs dvylika šulcų,
urdelį davė po penkių dienų pasirodyt.
Tuoj jie visą Vyžlaukio sujudino valsčių,
taip kad iš visų pašalių susirinkę būrai
nei koks skruzdėlyns visur kribždėti pagavo.
. . . . ,
Medžių vogt tamsoj į šilo pašalį traukiaus.
. . . . ,
Kad man kartais vogt ar ką išplėšt pasitaikė,
rods, ir aš nesigėdijau ištiest savo ranką,
ale ne sau vogiau, bet vis maloningiems ponams.
Juk žinai, kaip mums kas mets reik mezliavą mielą
amtmonams mokėt, kad jie jau urdelį siunčia
ar per vakmistrus skvieruot ir mušt nesiliauja.
. . . . ,
Žinom juk, kaip reik *bandelę* mylimą *sotint*,
ir kiek sykių ją per dieną reikia pagirdyt.
Jaučiai su arkliais ir karvės pašaro stena,
o paršingos kiaulės bei išalkusios avys
su kitais daiktais į mus žiūrėdami verkia.
Jau pagrįžtam jus gaivint; bent meldžiami laukit;
gausit, kas jums reiks ir šiandien dar prisiėsit

M o t e r ų   d a r b a i:

a) Pavasarį:

nagan spatelius greitus bei lopetas imkit;
vei, kaip kurmiai, šen ir ten vartydami žemę,
jus *daržovę sėt*, į daržą ragina bėgti.
. . . .
Nu gi dabar, ką tik įmanot, sėkite sėklas.
Sėkite kopūstus, morkus su didele sauja;
ropių, pastarnokų, sviklų beigi repukų,
taip ir šalkių su gardžiais kartupelių valgiais
sėt ir įvaisint, pridabot ir kuopt nepamirškit.

b) Vasarą:

o, jūs moters, ar taip jūs esate tingios,
kam *linų raut* ir, kaip reik, *iškaršt* nesirengiat?
. . . .
Vei, ir *grybų* jau, žėlėk Dieve, neragausim,
. . . .
bet ir su *riešutais* saldžiais taip jau pasidarė:
. . . .
. . . mūsų nenaudėles dar nei riešutytį,
ir nei vieną, nei mackiurniką riešutytį
žiemai perkąst ir kramtyt dar nenusiskynė.

c) Rudenį, vaišėms gamindamosi valgių, moterys turi daug darbo:

tik dyvai žiūrėt, kaip moters dilina stungius,
ir baisu klausyt, kad bobos *tarškina puodus*.
Gryta su Pime kampuoto titnago ieško,
o Katrynė su Berge skaūradą šūruoja..
. . . .
Nes Astė pietums nupenėtą šutina gaidį
ir kelis kviečių plyckus į kakalį šauja.

d) Žiemą:

ar ne smagu klausyt, kad viežlybos gaspadinės
žiemą su mergoms *vindus* savo *sukdamos* ūžia?
ar ne gražu žiūrėt, kad Gryta, jau prisiverpus,
skirsto verpalus aust ir *audus baltina drobes*,
o paskui, kas namui reik, rokuodama rėžia?
. . . .
Jums garbė, kad vindas jūsų, sukriai besisukdams,
pakulų bei linų kuodelį nupeša greitai.
Jums garbė, kad *staklės* prieš pavasarį trinka,
ir šaudyklė su šeiva šokinėdama tarškia.
Jums garbė, kad audeklėliai jūsų nuausti
ant margų lankų, kaip sniegs pavasario, blizga.

Be visokių darbų, kurie tenka atlikti ne tiek savo, kiek pono naudai, baudžiavos „stekena būrą“ dar visokiais mokesniais:

rods, želėk Dieve, mūs' viešpatys maloningi
būrą, vis pinigų daugiau norėdami, lupa.

Visokioms baudžiavos reikmenėms atlikti, melziavoms,

čyžėms išmokėti, kai kada nutenka ir vogti („ne sau..., bet vis maloningiems ponams"):

Ak, širdings broliau, didei meldžiu, nepadyvyk,
ir nesakyk liesininkui, kad Obrys mano bernas
medžių vogt ar ką pasikirst rudenį rengias.
Aš didei džiaugiuos tą trūsą jo pamatydams;
ir kad žiemą jis ką vogt kuinus pasikinko,
tuoj jam dvi dešri kepti pasteliavęs duodu;
ir kad jis vartų n'išpantyts parveža medį,
iš tikros širdies dar trečią pridedu dešrą,
ar, kad jau dešrų netekau, du dideliu sūriu.
Taipgi po tam krūvelę viežlybai susivogę
į arčiausią miestą tuoj parduot nukeliaujam,
ir grašelius grėčnus, iš medžių sau nusipelnę,
čyžę užmoket kas mets kytriai pakavojam.

Būrui tenka ne tik „kas ponams reiks, atlikt maloningiems", bet ir kas šiuilėms ir bažnyčioms puolasi kyštert". O dar liepia jam dvylika varnų ir dvylika žvirblių šaudyti ir jų galvas bei kojas ponams rodyti, jog įsakymą išpildę:

ar ne gana, kad aš jums varnų nuvežu kojas?
ar, kaip būrui reik, sugavęs dvylika žvirblių,
galvas nusuktas kas mets jums duot nesistengiu?

Tat nenuostabus yra būrų šauksmas:

(mieli mūs ponai), manęs bent kartą jau susimilkit!
. . . .
Mes suskretę būrai, mes vyžoti nabagai,
šen ir ten stumdyti bei daug prisivargę,
tankiai vos plutas sausas į vėdarą kišam!
. . . .
Juk jus, ponai, mus būrus jau taip nustekenot,
kad paskiau mums ėst reiks žiurkes ir gi pelėdas.

Aršiausia, kad ponai ir jų tarnai dažnai nežmoniškai elgiasi *su būrais*. Mažiausias daiktas — tuoj plūdimas, keiksmai:

štai vakmistras pasirodė
ir besispardydams taip baisiai keikti pagavo,
kad sviets visas su visais daiktais padrebėjo.
„Kad perkūns, kad velnias" — ai, žmogau pa-
[simislyk!

Kam dūksti taipo; kam keiki taip išsižiojęs?

Keiksmais paprastai dalykai nesibaigia. Maža kas ne taip, tuoj ima „tėviškai graudenti“. Vargšas būras darbymetėje „ištroškęs, pas klaną kokį nušokęs, ištisas ir didei dūsaudams vandenį laka, kur vabalai visoki su varlėms šokinėja“, o pono tarnas „Diksas su lazda dar muša nabagą“. Vakmistras, pakamorė — tai „baisingi svečiai“, nes

kaip mums kąs mets reik mėzliavą mielą
amtmonams mokėt, kad jie jau urdelį siunčia,
ar per vakmistrus *skvieruot* ir *mušt* nesiliauja.

Net šaltyšius Pričkus, ir tas muša baudžiauninkus:

aš, kaip man skvieruot pons amtsrots urdelį siuntė,
tau, žinai, daug syk taipo per nugarą drožiau,
kad iš skrandos tavo senos sklypai pasidarė.

Kitas ponas ir pats muša savo žmones:

kartais mėzliavą mielą
užmokėt neįmanau, ir amtmons išbara visą
ar, nesvietiškai supykęs, muša per ausį;
o štai man daug syk del čyžės taip pasidarė.

Ypačiai biauriai elgiasi amtsrotas Kasparas:

juk visi pažįstat Kasparą smarkų!
Tas nevidons baisus, vis poniškai pasipūtęs,
nei erškėtis koks nabagėlį gandina būrą.

. . . .

(O) to amtsroto šykštumas buvo be soties,
ir kad kartais jis vaigdieniui duodavo grašį,
tai tuoj tris naktis del to miegot negalėjo.

. . . .

Sako, kad (tas) pons daug syk didei nusigandęs
irgi drebėdams prieš gaidžius iš patalo šoka,
nes prieš gaidgystę vis jam bilduks pasirodo
ir jo skrynę su skarbais į kaminą velka.
Todel jis kas ryts, kad jau vėl užteka saulė,
klūpodams, kaip tikras naras, pas atdarą skrynę,
už išlaikymą skarbų Tėvemūs pasiskaito.

Šykštusis Kasparas nusiuntė su Pričkumi ir kitais šaltyšiais savo iškultus javus į Karaliaučių, „bet ir vakmistrui pons amtsrots buvo paliepęs, kad ir jis su Pričkum ant pinigų pada-

botų". „Šaltyšiams... su... grūdais nukeliavus, verkė jis kasdien ir naktį rimt negalėjo". Būrams pagrįžus,

amtsrots, tris žakus naujų skarbų pamatydams,
vėl atsigavo ir sunkiai dūsauti paliovė.
Bet kaip jo tarnai, kiek yr, surokuoti pagavo,
štai, kokia nečėstis! Šilingo pasigedo.
Amtsrots del iškados tos taipo nusigando,
kad per visą naktį vėl miegot negalėjo,
o, išaušus jau, taipo sumušdino Pričkų,
kad vos tris dienas sulaukęs numirė bėdžius.
Bet ir vakmistrui taip smarkiai mušė per ausį,
kad ir jis penkias dienas ant patalo sirgo;
o būrus visus, kurie jo pardavė grūdus,
liepė todel pliekt, kad jie pasivėlinę buvo,
ir tiek rūpesčių sunkių jam buvo padarę!

Liūdną darosi iš to būrai sau išvadą:
Juk jau, kas tik nor, tas būrišką nabagėlį
stumdo šen ir ten, nei kokį šunį nevertą.

Ir patys skriaudžiamieji ne kartą kits kitam pasiguodžia, o kai kada ir balsiau sumurma; atsargesnieji, kaip Pričkus ar Selmas, tokius gauna sutūrėti, kaip antai, Laurą ar kitą kurį karštuolį:

Tu, tarė Pričkus jam, saugokis Kasparą kibint
ir tylėk, kad dumčius jo tau muša per ausį.
Dumplės yr naudingas daikts į kaminą pūsti,
bet prieš vėjus pūst dar jos niekados nederėjo,
ir debesų greitų žingsnius stabdyt negalėjo.
O ar gal ereliui žvirblis glūps prisilygint,
ar bloga varlė prieš liūtą didelį stengtis?
Taigi dabokis su ponu pasipūtusiu šūtyt,
ir laikyk savo snukį, kad kalboj neparìktų.

Arba:

Tič, tarė Selmas, ne perdaug del to nusiminkim!
Juk be Dievo sviete nieks negal nusiduoti.
Ponai žemės šios negal be jo ponavoti,
o mes būrai vėl be jo negalime vargti.
Kožnas tur, kaip Dievs jam skyręs yr, pasikakint.

. . . . ,

O jūs vargdienėliai, jūs vyžoti nabagai,
jūs baudžiauninkai, bernai ir kaiminių kerdžiai,
ir kas dar daugiau yr stenančių nabagėlių,
ramdykit bent ašaras ir gi paliaukite verkę.

. . . . ,

(Jei vis ir vis) verkt nesiliausim,
ir ilgiau nešvietiškai vaitodami kauksim,
tur mūs akys iškirmyt ir kūns nusidovyt.
O kas bus paskui, kad jau gyvent nederėsim,
ir gi karaliui, kas mums reik, atlikt negalėsim?
Ūkius mums atims ir nešt lieps ubagų krepšą.
Taigi nešūtykim, kad ponai skiauturę rodo
ir velnių vardus kasdien rokuodami keikia.
Dievs kiekvieną kartą ras, kaip yr pažadėjęs,
ir kožnam atlygins, kaip jis yr nusipelnęs.

Bet tas pats Pričkus supranta:

kur dingtų ponai, kad jie būro netektų
ir kad bėdžius toks jiems su darbu nepadėtų!

O Bužas dar aiškiau nusako:

taip didžiausias pons, kaip mes vyžoti nabagai,
ciesorius taip jau, kaip jo skaroti padonai,
ubags taip, kaip pons kytriausias, užgema glūpas;
pons šilkuos, o būrs šiauduos verkšlen pasislėpęs,
ik abu po to protingai pradeda mislyt.

. . . .

Ponų dar nė viens su kardu negimė sviete,
o tarp būrų vėl nė viens sau n'atnešė žagrę
ar akėčioms padarynes ar negelį grėbliui.

. . . .

Rods, yr daug žioplių, kurie nabagėlį būrą
iš nelabos širdies per paiką drimelį laiko,
o štai, patys juk daug syk kaip drimeliai elgias.
Kas tokiems išdykėliams gardžiai pasivalgyt
ir prisisiurbt saldžiai pelnytų reikalą kožną,
kas dirvas užartų, sėtų bei nuvalytų,
kas grūdelius iškultų ir parduot nuvažiuotų,
kad nei Lauro nei dosningo Krizo nebūtų?

Ponus net ramusis Pričkus «pilvotais išputėliais», «bedieviais», «neprieteliais» moka pagarbinti, o įpykęs Selmas šaukiasi juos Dievo teisman:

Tu, savavalninke didpilvi, vis pasišiaušęs
ir nei žaibs koks žaibuodams, gandini būrą!

. . . .

Kas tau liepė vargdienį nuliūdusį spardyt
ir pasidžiaugt del to, kad jis vaitoja dejuodams?
Dievs ant sosto prakilnaus tau paliepė sėstis
ir piktus koravot, ir baust tau įdavė valią.

. . . .

Tič tik, ik sūdžia šio svieto tau pasirodys,
ir ponus taip, kaip ir mus sūdop suvadinęs,
algą kiekvienam, kaip pelnęs yr, sudavadys.

Užtat kaip dejuoja žmonės, pasimirus «širdingam ponui»:

Tai buvo pons! . . . .
(Jis) visur aštriai kaip tėvs užstodavo bėdžių.
Keikesčių niekados iš jo burnos nesulaukėm,
ir kuočės jis būrus išgirsdavo keikiant,
tai tuoj tėviškai jis juos mokėdavo koliot.
Jis nesakydavo «tu», bet vis pasakydavo «jūsų».

. . . .

Ak, pon amtsrot, ak, del ko mums numirei pernai!
Ak, su tavim jau ir linksmybės mūsų prapuolė!

Būrai nedaug teranda «širdingų ponų». Tikybos niekinimas, puotavimas, pasileidimas — štai kas jiems krinta akin, prisižiūrint į ponų gyvenimą:

Ak, tarė Selmas, rods nešvankios mūsų gadynės
ant visų šelmystų jau visai pasileido.
Pons ir tarnas jo peklon tik bėga, tik bėga.

Ponai ir ateiviai kitataučiai paniekina būrą, jį «per paiką drimelį laiko». Prisimena sau dainius pažįstamus būrus ir «dūmoja» apie tuos, kaip kitur jis sako, «lietuviškus kytrius pilosopus»:

Sako, rods, mieste, kad būrai menk išsimano
ir kad jų darbai bei būriškos budavonės
tik biauru kalbėt esą bei gėda žiūrėti.
Bet, kas taip šveplen, tas būrą dar nepažįsta.
Vierykit tik man, kad tūls, vyžas užsimovęs,
su protu daug syk apgauna didelį poną;
tik nedrįsta bėdžius vis, kaip reik, pasakyti.

Tiesa, mato ne kartą dainius būrų netikusių pasielgimų, prigaudinėjimo («Krizas Krizą prigauna»), muštynių, girta-

vimo, plūdimų, tinginiavimo ir kitokių žmogaus ydų; kai kada šiuo ar tuo atžvilgiu jis aukščiau už lietuvius pastato vokiečius (vokietes gaspadines) ar kitus ateivius, bet šiaipjau kur gali ina lietuvių būrus nuo priekaištų ir gėrėdamasis mini geras svetimųjų nuomones:

Žinot juk visi, kaip kožnas Lietuvą giria,
ir kaip daug svetimų žmonių, kad mus pamatytų,
iš visų kampų šio svieto jau susibėgo.

Viena tačiau negali jis lietuviams atleisti: nors jie savo įgimtu, iš tėvų paveldėtu būdu kur kas kilnesni esą už «balamutus» kitataučius, kurių esąs «prigimtas būdas — klastuot, vogt, meluot, apgaut», bet lengvai lietuviai pasiduodą kitataučių įtakai:

daug tarp mūs yra, kurie durnai prisiriję,
vokiškas dainas dainuot ir keikt prisipratin.

. . . . , ,

Ak, kur dingot jūs, barzdotos mūsų gadynės,
kad lietuvninkės dar vokiškai nesirėdė
ir dar vokiskų žodžių ištart negalėjo?

. . . . , ,

kad prūsai.... kurpių, nei sopagų dar nepažino,
bet vyžoms, kaip būrams reik, nešiodami gyrės.

. . . . , ,

. . . . . kaip sviets didžiuotis jau prasimanė,
ir lietuvininkai su vokiečiais susimaišė,
štai, ir viežlybums tuojau į nieką pavirto.

Naujam laikmečiui, kada «viežlybums (dorumas) į nieką pavirto», dainiaus būrai ne kartą priešais stato «barzdotas lietuviškas gadynėles», kada

tėvai mūsų seni pirm to nepažindami šiuilių,
rods, nei maldaknygių nei katekizmų dar nepažino;
jie tik iš galvos šventus mokinosi mokslus,
o štai, tik daugiau garbėj laikydavo Dievą.

II. Stoja prieš mus Lietuvos būrai — Vyžlaukio valsčiaus «viežlybi gaspadoriai» ir «nenaudėliai», su svotbiniais džiaugsmo klyksmais ir vargo, skriaudų dejavimais. Matome juos prie darbo, vestuvių čėsnyse, krikštynose, Karaliaučiun su karališkais grūdais nukeliavusius ar «provon» atvykusius. Girdime jų kalbas, pasiskundimus, nuomones. Lyg visi jie į kits kitą yra

panašūs, kaip vienodos yra jų kalbos, vienodi parėdai, vienodi vargai. O delto iš tų 40 — 45 vyrų ir kokių 20 moterų vardų, kuriuos skaitome «Metuose», keli būrai pasirodo aiškesnėmis, savitesnėmis būdo ypatybėmis.

Pirmą vietą, be abejo, užima *Pričkus, išmintings šaltyšius*, mokyto Bleberio žentas. Pono statytas šulcu, jis tinginius ne kartą botagu per nugarą sudroždavo, bet kaimynams ne perdaug teįsipykdavo, todel ir jam pačiam tekdavo amtsroto būti pamuštam; net pasimirė jo sumuštas. Tiesa, jis skundžiasi, jog jį visi niekiną:

Ba, kaip jauns buvau, — kur dingot, mano die-
[nelės! —
ai, kaip jauns buvau, visi mane girdavo klapai;
ar būt pons ar būrs, ar berns ar slūginė kerdžiaus,
vislab ir visur, kaip girdit, liaupsino Pričkų;
o gi dabar žilam visi juokiasi bloznui,
pons' taipo, kaip būrs, šaltyšių niekina seną...

Tačiau tie žodžiai reikia paskaityti labiau paprastu senio murmėjimu, negu tikru dalyko nusakymu. Į baudžiavą kviesdamas, jis perskaitydavo pono gromatą, trumpai juos pamokydavo ir ypačiai maloniai, gražiai juos pasveikindavo:

Sveiks, svieteli margs, šventes pavasario šventęs,
sveiks ir tu, žmogau, sulaukęs vasarą mielą;
sveiks kvietkelėmis pasidžiaugęs, sveiks prisiuostęs;
sveiks, Dieve duok, sulauk dar daug pavasario
[švenčių,
ir gi sulaukęs jas vis sveiks ir drūts pasilinksmink.
Taip Dieve duok kožnam, kurs mūsų Lietuvą
[garbin
ir lietuviškai kalbėdams baudžiavą seka, —
tam Dieve duok sulaukt kas mets pavasarį sveiką,
o gi, pabaigus tą, po tam ir vasarą mielą.

Jis mėgsta pasikalbėti su kaimynais, „su tabaku būrus pavitodams ir, kaip būdas jo, žnairioms į juos vis žiūrėdams“, pabara tinginius ir tingines, — jaunus žmones, kurie „durnai dykinėdami“ „sau iškadą padaro“, — lietuvininkus, kurie iš svetimųjų imasi netikusių įpročių „ir visai neatboja, kad Krizas Krizą prigauna“, — neprotingus būrus, kurie neatsargiai elgias su ugnim ir ne kartą „susvilina“ savo kaimynus; padejuoja, net

pasibiauri šiuo ar tuo netikusiu ponų pasielgimu, bet daro tai atsargiai ir kitus perspėja, kad „saugotųsi Kasparą kibint", nes

dumplės yr naudingas daikts į kaminą pūsti,
bet prieš vėjus pūst dar jos niekados nederėjo.

Jaunas būdamas, jis pats „visokius vogdavo uosius", «ale vis taip kytriai», jog «vartai niekados nenutvėrė».

Ypatingai pagarboje būrų yra laikomas *mokytasis Bleberis*, kurio „viežlybas bei vertas vardas"; bet apie jį tik girdime, o niekur nematome pasirodant.

Dosningas ir visų mylimas yra *Krizas*, kuris, tėvo paliktas dideliame varge (net «našlė mama maitintis ubagais ėjo»), ėmė «kiaules varinėt pas Bleberį»; bet ilgainiui «savo razumu» paliko geras gaspadorius, ir «dukčiutę už šulco į Taukius» išleisdamas, įstengė dosniai, meilingai pavaišinti savo «giminę visą» — visus kaimynus:

karvių tris bergždžias, o jaučiu du mėsinėjo,
bet kiek kiaulių bei avių, mėsininks nerokavo;
ale žąsų bei vištų vos viena pasiliko.

Daug rūpesnio jam teikusi jo šeimyna savo perdideliais, pasak jo, algos ir išlaikymo reikalavimais (seniau gana buvę dolerio metams, o dabar — dolerių dešimt reikalaujama):

kaip gi galiu mokėt, kas reik, savo ponams,
kad nelaba šeimyna jau mane visą suėdė?
Ak, man bėdžiui jau beveik reiks ubagais eiti.

Tačiau iš tikrųjų nebuvo jis toks savo šeimynos priešininkas, kaip kad iš šių savo žodžių jis atrodo:

tas širdings žmogus, kaimynu mūsų bebūdams,
kožną vis lietuviškai mylėdavo sėbrą.
Ypačiai ir labiau šeimyną jis savo mielą,
kaip save patį čėdydams, mylėt nepatingo.
Darbą nė vienam jisai n'uždėdavo sunkų,
o prisidirbus kiekvienam, kaip reik gaspadoriui,
vis gardžiai keptus ir virtus duodavo kąsnius.

Nenuostabu, jog šį gryną žmogų dainius sulygina su lakštingala:

į vyžas įsinėręs
ir savo skrandą būrišką viešėt užsimovęs,
po prastu savo stogu nei lakštingala čiauška,
kad širdingai jis savo Dievą pradeda garbint.

Tą «mūsų mylimą Krizą» ištiko betgi nelaimė:

pernai neprietelius Dočys susvilino visą,

. . . .

kad iš namo jo vos kuolas viens pasiliko.

Ypačiai yra «vertai *pagirtinas*» *Selmas:*

būras, rods, nei pons, ale viežlybs, mandagus
[t ūras;
jo troba taipjau prasta, kaip kito būruko;
valgis jo kasdien tik menks ir menk nudarytas;
skinkį jis gardžiai ar šaltą vandenį geria;
o jo rūbas tik prastai pasiūti trinyčiai
ar žiemos čėse didei nudilusi skranda...

Bet jis «ir vyriausybei ir kas šiuilei bei bažnyčiai puolasi», atitesa ir „zoposto... kokią mašnelę moka paslėpti", o jo namai kaip bažnyčia kokia rėdyti:

stalas jo nei švents altorius jau pasirodys,
ant kurio knygelės šventos guli padėtos,
kad jis pats ar jo gražiai mokinti vaikeliai,
daug prisidirbę bei visur viernai triūsinėję,
tuoj su giesmėmis saldžioms linksmai pasidžiaugtų
ir vargus šio amžio sau lengvus padarytų.

Maldingasis Selmas, kaip ir Pričkus, mėgsta pabart ponus, ypačiai užsipuldamas del bažnyčios niekinimo, neapkenčia Lietuvoje įsigyvenusių svetimųjų, kurie tvirkiną lietuvininkus, ir ilgisi „senų lietuviškų gadynėlių": savo kaimynų širdis jis stengiasi pakreipti Dievop ir varguose juos ramina, jog visa nuo Dievo pareiną.

Rimtas, išmintingas yra ir *Lauras pakamorė*, kuris, „ant kumpos lazdos pasirėmęs", kaip Pričkus su Selmu, pamoko būrus, kad jie neeikvotų suteiktų jiems „Dievo gėrybių", bet «čėdytų» jas pavasario bėdai, skundžiasi svetimuosius per drimelius lietuvininkus laikant, paniurni prieš ponus ir, kaip tikras poetas, moka pasidžiaugt prigimties grožybėmis, su „žydinčiomis ir krintančiomis žolelėmis" sulyginti „žmogišką trumpintėlį amžį".

Tačiau šiaip ar taip, šitie keturi „viežlybi gaspadoriai nėra taip gyvi, kiekviens savu būdu, kaip kad yra gaspadoriai „nenaudėliai". „Viežlybi" vieno ar kito ūkininko žodžiai ne kuo tesiskiria; į ūkininkų lūpas dainius įdeda paprastai tik savo nuomones. Kas kita „nenaudėliai".

Kaip ir tarpiniu tipu tarp „viežlybų gaspadorių" ir „nenaudėlių" reikia paskaityti *Enskys* su savo garsiu *briedkriauniu* stungiu, kuris trylika metų jam viernai tarnavęs:

man lašinius mėsinėjant
ir lašinių šmotus ant svotbų mandagiai piaustant,
kaip ugnis baisi per mėsą šokdavo kietą,
ir kaip koks smarkus bindokas skeldavo kaulus,
kaip man Jons, Mykols ir Lauras liudymą duoda.

Tai gyvo būdo, sukrus būras. Mėgsta jis gražiai pasirodyti, kaimynams svotbon besirėdant:

ypačiai iš visų Enskys savo šimelį prausė,
ir balnodams jį, prie šonų prisegė kilpas.
Taip išrėdęs jau žirgelio nugarą visą,
tuo save jis su nauju diržu surakino
ir ant kojų svotbiškus sopagus užsimovė.

Česnyje jis pats, „ištraukęs didelį peilį, virtas ir keptas mėsas padalyt pasisiūlė", bet „nenumanė mandagiai elgtis". Greitas muštis, jis, „iš papykio beržinį pagriebęs", svotbon nekviestųjų „Slunkiaus ir gi Pelėdos šonus skalbti pradėjo" ir paskum, „plaukų nusitvėręs, išmetė laukan". Kitą kartą Pelėda jį patį apmuša, paerzintas jo pasityčiojimu, jog arkliui sužvengus, menko Pelėdos stogo „tuojau sparų viens nupuolė, o langų vienam perdėm skylė pasidarė": „tuoj trys kiaulės... su savo paršais... pro langus ir plyšius kūliais išsirito". Enskys nesigėdija ištiest savo ranką" — „medžių vogt tamsoj į šilo pašalį trauktis". „Ne sau vogiau, teisinasi, bet vis maloningiems ponams":

grašelius grečnus, iš medžių sau nusipelnę,
čyžę užmokėt kas mets kytriai pakavojam.

Užtat ir tenka jam nuo miško sargų:

mane varts daug syk užklupo bevagiant,
ir nesvietiškai, kaip vagį, visą nupliekęs,
tuoj, nei koks baisus razbaininks, atėmė kirvį,
bet dar kuinpalaikį man jis niekados nenukinkė.

Išdykęs Dočys nenaudėlis viską prageria ir pravalgo, įkaušęs šoka muštis, ne kartą ir pats gauna. Ypačiai pagarsėjo savo nesvietišku kūlimu, kuriuo jis „kas mets, sulaukęs rudenį riebų, išgandina svietą: ak, kiek butų jis, taip dūkdams, jau pagadino, ak, kiek girių bei kalnų jis parmetė pernai"! O vis tai tam, „kad

girtaut ir lėbaut ką pagamintų“: vis bėga į smuklę ne tik jis, bet ir jo moteriškė Pimė, kuri „ir vaikus nusivedus ir, į tėvo prieglobstį pasodinusi, maukia“.

Visados pusgirtis, „pypkį sau užsidegęs ir kirmyt nusibastęs“, vieną kartą jis „supleškino mylimo Krizo namelius“, o kitą paikam Durakui „loduotą puloką“ davęs varnoms šaudyti, „supleškino ir kaimynų visas trobas“. Jį „su lenciūgais surakintą, ant rogių nuvežė sūdyt“. Provon suėjus provininkams sūdžioms ir liudininkams būrams, jis ne tik niekam „gero nedavė žodžio“, bet dar, «rankas įsirėmęs», pats užsipuolė ponus, jog jie būrus taip jau esą «nustekenę», kad šiems „paskiau ėst reiks žiurkes ir gi pelėdas“; iš bėdos „gaivindamas savo dūšelę“, «varnų bent kelias išsikept» jis nusišaudavęs, nors «su pučkoms ant padvarijų šaudyt» nevalia. Jo nepaprastai drąsi kalba nustebino susirinkusius būrus. Kad ir negali jie atleisti jam padarytos jiems nelaimės ir primena jam, jog jį ne kartą perspėdavę («Ak, Dočy, Dočy, tu mūs klausyt nenorėjai, kad tave mes visi viernai graudendami barėm»), vis delto ir jie pripažįsta, jog

mūs viešpatys maloningi
būrą, vis pinigų daugiau norėdami, lupa.
Kad Dočys porelę varnų kept nusišauja,
ar čerpėj nešvankią jų sau šutina mėsą,
rods, negražu girdėt ir būrui didelė gėda,
ale ką veiks žmogus stokodams ir badu mirdams?
Del bėdos juk kartais daug dyvų nusiduoda.

Nenaudėlis yra ir *Plaučiūnas*, kuris prisivalgęs bei prisigėręs pametė dalgį, o paskiau „iš papykio... pačią su glūpais vaikais kuo nenumušė“. Karaliaučiun nuvažiavęs dalgio pirkti, ne tik nusipirkti jį užsimiršo, bet arklį pragėręs „pėsčias po dviejų nedėlių vos parsibastė“. Nieko nėra nuostabu, jog kaimynams savo rugius jau nuvalius, jo vieno sklypas likdavosi dar „nekrutintas“. Tačiau šiaipjau jis buvo malonus šeimininkas, „nesvietiškai“ „viernai“ čėstavojo „kaimynus iš visų kampų suvadinęs“, o susibėgdavo pas jį „ir daug nekviestų kaimynų“; čėsnyse jis pats ir jo svečiai paprastai „su macnum pyvu susipykdavo“ ir prisigėrę kėlė vaidus ir muštynes, jog „raičojos ant aslos ir taipo mėsinėjos, kad viens nosies, kits ausų girdėt nepalaikė“.

Ypatingą *«nuopertų porą»* daro du tinginiu kaimynu, kurių
vieną visas kiems tyčioms vadindavęs *Slunkium*,
o kitam per pravardį *Pelėda* pramanęs.

Tai menki ūkininkai apsileidėliai:

trobos šelmių tų, kad jas kas nor įsitėmyt,
nei pūstynės iš visų pašalių pasirodo.
Kad aukštyn žiūri, pamatai sudriskusį kraiką,
ant kurio sklypus nuplėštus klestina vėjai,
kad viens čia, kits ten nuo stogo ritasi lopas.
Sparai po kraiku su čytais kliba supuvę,
o viduj visur po stogu latgaliai kaba,
su plaušais ar karklais be negelių sukabinti.
Bet apačioj, kad jų butus biaurius pažiūrėsi,
tuoj juos kaip staldus ar kiaultvarčius pamatysi;
juk jie ir kiaules stuboj laikyt nesigėdi.

Nuo Pelėdos stogo, pasak Enskio, sparų viens nupuolęs, o langų vienam skylė pasidariusi, Enskio arkliui sužvengus. Būrpalaikis Slunkius ir jo kūmas Pelėdpalaikis ne tik nesigėdi, būdamu apsileidusiu, bet dargi nekviestu lenda svotbon, „kaip gaspadoriai, su kitais gaspadoriais vis anksčiau čėsny tarp svotų sėstis ir tik vis gardžiai smaguriaut ir maukt". Jokių pamokymų juodu neklauso, bet tuojau šoka muštis (su Pričkumi, Enskiu).

Vienas jųjų, Slunkius, yra net savitą tinginio pažiūrą į gyvenimą susidaręs. Jis džiaugiasi ilgai žiemai leidus jam „bent syk su padėjimu Dievo" atsigaivinti — „krankti pas kakalį šiltą":

ak, kad būt ilgiau žiema pas mus pasilikus
ir kad vis miegot mums būtų sviete paskirta!

Motinai verkiant, kad pavasarį nesitveria darbo, jis ją ramina:

bent syk ir verkusi liaukis;
juk dar čėso yr, ir mes atliksime darbus.
Žinom juk, kad ratas sens, pamaži besisukdams,
tą daug syk apgauna, kurs vis ritasi šokdams;
o kiek syk nutrūksta jis, permier besisukdams!

. . . .

Kas iš to, kad būras tūls, perdaug bėginėdams
ir permier besirūpindams, savo sunkina širdį!

Tai savo nuomonei pastiprinti jis kartoja savo tėvo ir tėvo tėvo žodžius:

Tėvs mano Kūbas taip glūpai, kol gyvs, nepadarė,
o ir jo tėvs Stepas taip gyvent nemokino.
„Vaikai", rėkdavo jis, ant demblio girts išsitiesęs

ir su žaku prastu, kaip prastas būrs, užsiklojęs,
„vaikai, šiukštu jums naujus niekus pramanyti!
Taip gyvenkit, kaip mes, tėvai jūsų, gyvenom:
vis protingai, vis pamaži nusitverkite darbus,
čėdykitės kytriai, jauni dar būdami klapai,
kad dar ir senysta ką ras, atšokdama kartą".
Tuos žodelius savo tėvo aš tikrai nusitvėriau
ir, kol gyvs krutėsiu, juos kasdien paminėsiu.

Tokia jau visa Slunkių giminė. Su ja reikėtų sugretinti ir Dočys su Plaučiūnu.

Sulyginus su vyrais, „Metų" moterys — „būrkos" vos tėra žymios; dainius, matyt, labiau su būrais susieidavęs. Paprastai jos vienu dviem žodžiam esti žymimos. Dažniau esti minimos, bent kiek aiškesnės už kitas: darbščioji Gryta, tinginė-girtuoklė Pimė Dočienė ir jos kaimynė Jekė, tarškinės-bičiulės Laurienė su Pakuliene, pagaliau, „surūkusi boba", miela Krizienė.

---

4. „Metų" visuomenės ir literatūros reikšmė.

Duonelaičio „Metai" turi savo ydų, netobulybių. Būrų kalbos ir dainiaus svarstymai bei pamokymai dažnai atstoja paties žmonių gyvenimo veiksmą: tą gyvenimą paprastai mes tenai tematome vaizdu, ne veiksmu parodytą. „Viežlybieji gaspadoriai" perdaug venodai kalbasi, vis ir vis kartodamies tas pačias, dažnai paties dainiaus mintis, ir todel ne tiek yra gyvi ir saviti, kiek norėtume juos matyti (Pričkus, Selmas, Krizas). Vieni kiti „Metuose" pasakojamieji būrų gyvenimo nutikimai pasikartoja arba yra panašūs; kiti nutikimai nėra aiškiai apibrėžti, kad ir vaizduojami, nėra vaizdingi, nėra ryškūs, sunkokai teįmanomi. Pasikartoja ir vieni kiti pasakymai. Būrų kalba dažnai esti perdaug stačiokiška; tas kalbos ypatybes išlaikęs, dainius, berods, atitiko tikrumą, bet skaitytojo ausį jis ne kartą jomis žeidžia*). Pačios eilės nevisados yra skambios. Visos tačiau šios netobulybės kad ir silpnina kūrinio vertę, bet jos toli gražu neįstengia atsverti, nu-

*) Šitokios vietos mūsų leidinyje yra apleistos arba sušvelnintos.

slėgti to sveiko įspūdžio ir malonaus patenkinimo, kurio gauna iš „Metų“ mūsų visuomeninis bei tautinis būdas ir grožio jausmas. „Metai“ yra tai *kilniausias lietuvių* ir *vienas žymiųjų visuotinosios literatūros kūrinių*.

Lietuvių literatūros istorijoje „Metai“ pradeda *naują* jos *gadynę*. Senoji gadynė tenkinosi tikybiniais raštais, kurių vien giesmės ir giesmynai teturejo kiek bendra su poezijos daile Tiesa, Šimelpeniko, Ertelio, Milkės kūryba XVIII a. jau yra svietiška, bet ji dar nedaug tereiškia. Vienų kitų anos gadynės rašto pažymių teberandame ir „Metuose“, k. a.: „mb/m“ galūnę vietoje „me“ (veiktumbim — veiktum e), nemaž i ir kitų tikybinių raštų paimtų žodžių ir išsireiškimų ir kt. Tuo paaiškinamas iš dalies ir pats Duonelaičio svetimybių gausumas.

Su senąja gadyne riša Duonelaitį ir *liaudies poezijos neigimas*: apie dainas jis tyli arba taip teatsiliepia: svotbiškas bliovimas, kiauliškos dainos, nešvankus klykavimas ir t. t.; kur besusilyginti joms su stebuklingais paukštelių garsais! Jo palikime rado Rūgio knygelių (su dainomis) egzempliorių; tuo tarpu, kai kitose knygose yra šiokių ar tokių dainiaus pastabų, joje betgi nieko nėra įrašyta; matyti, neperdaug jomis tesidėmėta.

O visgi dainos jau ir „Metuose“ bus atsiliepusios. Duonelaitis mini “plonio suokimą“, „pašukų dainą“, „gaidžio garbinimą“... Taipo pat Slunkiaus ir Pelėdos atsilankymas Krizaitės svotboje primena mums žvirblio čėsnies dainą, kurion jis „sukvietė visus paukštyčius, tiktai nekvietė pelėdos vienos; ateit pelėda ir nekviečiama, sėdos pelėda už stalo galo, ištrauk pelėda pyrago galą; išvedė žvirblis pelėdą šokti, o ir pamynė pelėdos pirštus, iškirto žvirblis pelėdos akį; šoko pelėda akla ir raiša, — pelėda provon žvirblis į tvorą“ *).

Baudžiauninkų kadaise dainuojama daina apie pavasarį (Išaušta pavasaris, tai linksmos dienos.) kad ir duonelaitiškai skamba, tačiau pati greičiausia bus ne liaudies, tik jai artimų šviesuolių kūrinys Mūsų dainiaus, gimininguinas šiaip ar taip, su liaudies poezija nėra taip artimas, kad iš to būtų

---

*) Slunkiaus originalas bene bus šikšnosparnis jau del savo būdo, jau del sugretinimo su Pelėda vienoje „Pavasario linksmybių“ vietoje, kur ponui rėkaujant “iš biaurių pašalių“ išlendą šikšnosparnis su pilka pelėda „tyrinėti koks strokas ten atsitiko“; bet ponui dar labiau įsiutus, „šikšnosparnio širdis taip nusigando, kad šikšniniai jo sparnai jau lėkt n'įgalėjo“.

galima griežtesnė išvada vesti. «Metuose» jis vos tėra žymus, ypačiai sulyginus jį su kitomis reikšmingomis «Metų» ypatybėmis.

Kad ir turėdami šiokio ar tokio ryšio su mūsų senosios gadynės raštija, «Metai» daug daugiau turi savyje nauja ir skirtina. Tosios naujybės apsireiškia nauju turiniu ir nauja forma. «Metų» turinys nesitenkina tikybinės poezijos sritimi, bet yra pasaulinis, kad ir giliai tikinčio, net kunigo, sumestas, ir turi platesnės vusuomeninės ir tautinės reikšmės. Pats tikslas, kurį sau statosi tikybiniai poetai bei rašytojai ir Duonelaitis, bemaž dar yra vienodas: ir jie ir jis savo poezijos kūriniu nori įkvėpti žmonėms kilnesnės dvasios, pakelti jų dorovę. Tas tikslas aiškiai yra matomas ir Duonelaičio pasakėčiose — jų ilgose išvadose — ir „Metų“ nuolatiniame kreipimesi į „vyžotus nabagus“ su visokiais pamokymais. Kitiems Duonelaičio kūriniai, bent pasakėčios, daro net įspūdžio jį skačius juos, gal net bažnyčioje, susirinkusiems klausytojams. Tuo atžvilgiu reiktų jis sugretinti su kai kuriais anos gadynės pamokslininkais, ypačiai su švedų vyskupu Tegneriu (1782—1846), kuris ne kartą sakė bažnyžioje pamokslus eilėmis. Duonelaičio kūriniams tatai yra suteikę malonios, kartais gal, del pasakymų pasikartojimo, kiek nuobodžios šilimos; tatai parodo ir aiškų dainiaus žvilgsnį, kuriuo jisai nustato ir įvertina „Metuose“ įvykstančius nutikimus.

Patys betgi nutikimai yra semiami iš platesnio žmonių gyvenimo, ne tik iš vienos tikybinės jo srities. „Metuose“ matome būrų gyvenimą, jų rūpesnius, vargus, džiaugsmus, jų ginčus ir protavimus. „Metai“ judina daugelį mūsų visuomenės gyvenimo klausimų, kurių vieni XVIII a., o kiti ir dabar tebeturi mums gyvos reikšmės. Baudžiavų ir kalbos klausimai yra „Metuose“ iškilę aukščiau už kitus, tardami į mūsų tautos sąmonę gyvais, graudžiais, skambiais vaizdingo ekzametro garsais. Jokis kitas mūsų poezijos kūrinys neturi tokios svarbios mūsų visuomenei reikšmės, kaip „Metai“.

Visuotinėje literatūros istorijoje jie yra taip pat užėmę tam tikrą, gan žymią vietą. Savo laiškuose Duonelaitis yra minėjęs kelis poezijos garsuolius ar bent patiekęs vieną kitą jų kūrinių ištrauką: Omerą (Homerą), Ezijodą (Hesiodą), Teokritą, Vergilijų, Ovidijų, vokiečių Gelertą. Jo veikalo nagri-

nėjimas parodo, jog tie poetai yra jam turėję šiokios ar tokios įtakos. Berods, vokiečių pasakininko Gelerto (1715—1769) įtaka nei Duonelaičio pasakėčiose nei juo mažiau „Metuose“ nėra aiški; vieno ir kito poeto dorinamoji pakraipa greičiau bus bendra gadynės, negu Duonelaičio iš Gelerto paimtoji ypatybė, kaip matyti kad ir iš kitų tų pasakėčių vertėjų į lietuvių kalbą.

Minėtieji graikų bei romėnų ir dar kiti poetai turi būtpaskaityti mūsų dainiaus pranokėjais, kurie turėjo jam šiokios ar tokios įtakos. Vieni jų kūriniai-idilės, kiti-poemos. *Poemų* istorija prasideda Omero (bent jam priskiriamomis) „Iliada“ ir „Odisėja“, kurias paseka karžygių kovų poemos—Vergilijo „Ene ida“, Ariosto „Pasiutęs Rolandas“, Tasso „Atvaduotoji Jeruzalė“, baigiant pseudoklasinėmis Enriadomis, Rosiadomis ir t. t. Iš Omero ir ypačiai iš Vergilijo Duonelaitis paėmė formą — ekzametrą; garsių Trojos ar Romos, ar kitų karžygių kovų įtakos „Metuose“ nepastebime.

Daug daugiau ryšio, bendrumo matome juose su poemomis ir idilėmis, kuriose vaizduojamas prigimties gyvenimas, žemininkų darbai ir šiaip ramių, prigimčiai artimų piemenų, ūkininkų gyvenimas. Ezijodo „Dienos ir darbai“, Vergilijo „Žemės ūkis“, Teokrito idilės buvo, be abejo, pirminis Duonelaičio „Metų“ pavyzdys. Kiti spėja jį jautus kiek įtakos iš anglų Tomsono (1700—1748) „Metų laikų“, o gal ir iš vokiečių Kleisto (1715—1759) „Pavasario“. Bet visų pirma Duonelaitis rašė „Metus“ dar tuomet, kai anųdviejų kūriniai dar nebuvo spaudoje pasirodę. Antra, dargi tariant (tai visai būtų galima ir pamatuota), jog rašydamas, bet dar savo veikalo nepabaigęs, Duonelaitis bus buvęs susipažinęs su ano anglo ir vokiečio darbais, vargu bus jis daug iš jų pasiėmęs: anuodu tenkinasi vien tiktai gėrėjimusi prigimties vaizdais ir atmainomis, tuo tarpu lietuvio kūrinyje prigimtis, nors ne mažiau ir gal net kilniau yra pavazduota, turi begti daug mažesnės reikmės, negu patys žmonės, jų gyvenimas ir darbai.

Tiesa, anų dviejų kūriniuose ir šiaip XVIII a. idilėse minimi yra ir žmonės, net žemininkai, ne kartą ir piemenys, bet tie žmonės tai prasčiokų rūbais apsitaisę ponaičiai ir panelės, jų gyvenimas — ne tikras būrų, bet pramanytas ar bent gerokai pagražintas. Kas kita Duonelaitis: jo būrai — tikri, gyvi Lietuvos žmonės, jų džiaugsmai — darbo žmonių

poilsio pramogos, jų vargai — iš tikrojo sunkaus baudžiauninkų gyvenimo paimti. Tuo atžvilgiu „Metai“ ne tik iškyla lietuvių poezijos viršūnėn, bet ir griežtai išsiskiria iš kitų tos rūšies visuotinosios literatūros kūrinių. Formos atžvilgiu jis yra pasižymėjęs dar tuo, jog jis pirmas naujoje literatūros gadynėje, anksčiau dar už vokiečių Klopštoką (1724–1803), pavartojo senobinį ekzamelrą.

Yra betgi tarp „Metų“ nagrinėtojų nesutikimo, kuris reiktų dar iškelti: vieni skaito juos idilėmis, kiti gi poema. Tie. kurie juos vadina idilėmis, remiasi ne vien jųjų bendru, idilišku tonu, bet ir spėdami Duonelaitį rašius ne vieną kūrinį, tik atskirus metų laikus, kurie kitų jau tebuvę suvesti į vieną Vadinant gi „Metus“ poema, be abejo, turima omenyje kai kurių tvirtinimas, jog ne atskiri laikai buvę rašomi, bet vieno kūrinio dalys. Reikėtų, rodos, antriesiems pripažinti nemaža pamato vadinti „Metus“ poema, dargi tariant, jog dainius gal pats nemanęs poemos rašyti, o tik atskiras, kad ir einančias paskui viena kitą, idiles. Mums „Metai“ iš tikrųjų yra virtę kad ir *idiliška*, bet *tautine poema*,

---

D. Priedai[1]).

1. Žvirblis ir pėlėda[2]).

Žada žvirblelis
dukrytę leisti,
dam dam, dali dam,
dukrytę leisti.
Iš rugių grūdo
iškepė duoną.
dam dam, dali dam,
iškepė duoną.
Iš miežių grūdo
padarė alų,
dam dam, dali dam,
padarė alų.
O ir sukvietė
visus paukštyčius,
dam dam, dali dam,
visus paukštyčius.
Tiktai nekvietė
pelėdos vienos,
dam dam, dali dam,
pelėdos vienos.
Ateit pelėda
ir nekviečiama,
dam dam, dali dam,
ir nekviečiama.
Sėdos pelėda
už stalo galo,
dam dam, dali dam,
už stalo galo.
Ištrauk[3]) pelėda
pyrago galą,
dam dam, dali dam,
pyrago galą.
Išvedė žvirblis
pelėdą šokti,
dam dam, dali dam,
pelėdą šokti.
O ir pamynė
pelėdos pirštą,
dam dam, dali dam,
pelėdos pirštą.
Iškirto žvirblis
pelėdos akį
dam dam, dali dam,
pelėdos akį.
Šoko pelėda
akla ir raiša,
dam dam, dali dam,
akla ir raiša,
Pelėda provon,
žvirblis į tvorą,
dam dam, dali dam,
žvirblis į tvorą.

---

[1]) Prieduose duodama ne Duonelaičio poezija, bet kitų — liaudies ar atskirų poetų, jo gadynės (XVII—XVIII a.) ar vėlesnių laikų. Čia patiekiamą medžiagą sugretinus ir palyginus su Duonelaičio eilėmis, jo poezija labiau aiškėja, darosi suprantamesnė ir reikšmingesnė. Duodama čia medžiagos ir D. ekzametrui palyginimais geriau suprasti.

[2]) Iš Rėzos išleisto dainų rinkinio (1825 m.). Čia duodama palyginti su Slunkium ir Pelėda.

[3]) Būtų geriau: traukia pelėda...

2. Anksti rytą rytužį[1]).

Anksti rytą rytužį
saulužė tekėjo,
o po stiklo langužačiu
močiutė sėdėjo.
Klausčiau tave, dukruže,
kur tu vaikštinėjai,
o kur tavo vainikėlį
miglužė užkrito[2])?
Anksti rytą rytužį
vandenėlio ėjau,
o tai mano vainikėlį
miglužė užkrito.
Tai ne tiesa, dukruže,
tai ne vierni žodužiai;
o tu savo bernužėlį
lauku palydėjai.
O tai tiesa, močiute,
o tai vierni žodužiai;
aš su savo bernužėliu
žodužį kalbėjau.

---

3. Aš atsisakiau savo močiutei.

Aš atsisakiau savo močiutei,
o aš nuo pusės jau vasarėlės;
ieškok, močiute, sau verpėjatę,
sau verpėjatę ir audėjatę.

Jau prisiverpiau baltų linelių,
jau prisiaudžiau plonų drobelių,
prisišiuravau[3]) baltų stalelių,
jau prisišlaviau kiemo vejelės.

Jau gana klausiau savo močiutei,
jau reikia klausyt ir anytėlei[4]);
jau prisigrėbiau lankų šienelio,
prisinešiojau naujų grėblelių.

O vainikėli žalių rūtelių,
n'ilgai žaliuosi ant mano galvelės;

---

[1]) Toji ir sekančioji daina yra paimtos iš 1745 m. Rūgio knygų apie lietuvių kalbą, vadinasi, iš to laiko, kai Duonelaitis rašė savo eiles;

[2]) užkristi ką — užtikti;

[3]) šiuruoti (lenk. szarować, vok. scheuern)—trinti valant,—šiurti (šiauštis), šiurkštus, šiurpulys;

[4]) ana (anoji), aniškas (kaip: maniškas), anyta (vyro motina), anuoti;

mano kaselės žalių šilkelių,
jau ne blizgėste saulei kaitinant.
Mano plaukeliai, o geltonieji,
nesiskirstyste vėjo pūčiami:
aš atlankysiu savo močiutę
ne vainikuota, o nuometuota.
O nuometėlį mano plonasis,
vėjo pūčiamas dar padūzgėsi[1];
mano rašteliai, o vyvingrieji[2],
saulei kaitinant dar pablizgėste.
Mano kasytės[3]) žalių šilkelių,
sienoj kabėste, mane virgdystę;
mano žiedeliai, o auksinėliai,
skrynioj gulėste ir berūdyste.

---

4. Lakštingalos daina[4].

Laikštingalėli,
linksmas paukšteli,
kodel nečiulbi
anksti rytelį?
Ko aš čiulbėsiu
anksti rytelį,
piemens išdraskė
mano lizdelį.

---

[1]) dungt, dunsti (griaustinis), dunzgėti (dunzga žemė važiuojant), dūzgėti (audėja dūzg ausdama); [2]) vingis, vingiuoti, vinguriuoti, vyvingras — vingių vingiais išvadžiotas; [3]) kasa, čia: kasos kaspinas;

[4]) Yra dainos atmainų, kuriose dainuojama apie vėversėlį, strazdelį ar kitą kurį paukštį; vėversėlio atmaina, Stalupėnuose užrašytoji, dar 1825 m. Rėzos yra paskelbta:

Vėversėli,
vyturėli,
ko nečiulbi pievelėj,
ko nerykauji dirvelėj?

Kur aš čiulbėsiu pievelėj,
kur aš rykausiu dirvelėj!
Visi mane užeina,
visi mane pabaido.

Piemenėliai bandužę gano,
artojėliai laukužį aria;
tai tie mane užeina,
tai tie mane pabaido.

Pati lakštingalos daina yra žinoma Mažojoje ir Didžiojoje Lietuvoje; berods Mažojoje Lietuvoje užrašyta 1C0 metų suėjus nuo Duonelaičio mirties (Kalvaitis).

Sakė pabaidžius
šėmus jautelius,
sakė nulesus
kviečių dirvelę.
Nei aš pabaidžiau
šėmus jautelius,
nei aš nulesiau
kviečių dirvelę.

---

5. Daina apie linksmą pavasarį[1].

Išaušt pavasaris, tai linksmos dienos[2]:
iš beržų tek sula[3]) kaip krikštols[4]) vienas;
kad medžiai žaliuoja, lapeliai linguoja[5]),
obelės ir slyvos žydi ukvatlyvos[6]);
kad sula tekėti parstojo,
tad žiedai klestėti[7]) įstojo.
Visoki paukšteliai čiulb(a) balsu mielu:
vyturys ant oro lėkdams netįla,
gegužės kukuoja, karveliai burkuoja[8]),
gieda lakštingala prieš gegužio galą,
devyniais balsais giedodama[9]),
dieną naktį neperstodama
Turėdams sau laiku balsą įgytą,
tetervin(a)s[10]) ulduoja anksti kas rytą;

---

[1]) Išrašyta iš kun. Juškos dainyno kaikuriomis atmainomis, paimtomis iš kitų dainų, tos dainos pradžia, dar 1820 m. užrašyta ir paskelbta Vilniaus laikraščiuose, tuo maždaug metu bene bus kurio žemaičių bajoro parašyta. Neatrodo, kad liaudis ją būtų sukūrusi, nors kaimiečiai mielai ją kai kur dainuodavo. Lyg būtų joje Duonelaičio įtakos, bet pirmasis D. leidimas (1818) dar negalėjo čia sverti; [2]) išaust pavasaris, tai linksmos dienos — kiti dainuoja: linksmos pavasario atėjo dienos; [3]) sula, sultys, sultingas kaip krištols (krikštols) vienas — kiti sako: vis lašu vienu; [4]) krikštolas — lenk. kryształ (iš vok. Krystall, graik. chriuseis — auksas, rus. chrustal'); [5]) liguoti (dainoje: ligo), linguoti, (dain. lingo, linago), lingė paukščių rūšis); [6]) ukvatlyvas (lenk. ochotliwy) — norįs, malonus; [7]) klastyti — klestyti (lenk. chłostać, rus. chlestat') = mušti — klesti, klestėti — judėti, pintis, muštis (išsimušti);

[8]) apie karvelius (balandžius) — burkuoja, brūkuoja, ulduoja; [9]) devyniais balsais giedodama — Duonelaitis: su visokiais balsais ir dainavimų garsais;

[10]) tetervinas ulduoja, ulbia (olbia), ulbedauja (olbedauja, olberdauja);

pempės lankose linksmos sau radosi,
gandrai ant lizdų grutėse[1]) po du,
sparnus išskleisdami plasnoja[2]),
kaklus ištiesdami klyknoja[3]).
Parlekia iš pietų[4]) linksmos blezdingos[5]),
po visas pastoges lenda kregždingos;
žilelės[6]) čipčioja[7]), startelės čikščioja,—
regėdamas anas vypčioja[8]) katinas,
norėdams prie savęs prigauti
ir joms visas plunksnas nurauti.
Upės ir upeliai kliokdami[9]) teka,
gervės, gulbės, žąsys iš pietų lekia[10]);
kielė[11]) kidikščioja[12]), ant stogo vaikščioja,
žvirbliai čiuldinėja[13]), šen ten puldinėja,
kanapius po daržą lesdami
ir seną paprotį vesdami.
Būdami prie vandens tilvikai klyra[14])
aptikti nežinioms palėk(ia), nestyra[15]),
važtakos, slankos[16]) pypčioja[17]) po lankas,
by kur nutūpęs kinkčioja[18]) kultupis,
norint iš vietos nežengdamas,
tankiai typčioja[19]) pasilenkdamas.
O antys laukinės upėj būdamos,
maudosi kas diena ten nežūdamos;
ir naras greitas, visad kaip raitas[20]),
į vandenį lenda, žimnastį[21]) randa,

---

[1]) grutė—pora; [2]) platus, plėsti, plėstis, plasnoti (vasnoti); [3]) klagėti, klegėti, klykti, klykauti, klasnoti, klegnoti, klyknoti;

[4]) iš pietų — kiti sako: iš Aprikos; [5]) atskiriama, bet nevisuomet, naminė blezdinga (plezdinga, plezdenti) ir laukinė kregždė (kregždinga). — senas lietuvių „blezdingėlės" šokis; [6]) žylė, Daukantas: žibelė; [7]) cypti (čypti), cypėti (čypėti), čypčioti, čypsėti, činkščioti; [8]) vaipytis, vieptis, vėpsoti, vypsoti, vypčioti;

[9]) kliuksėti, kliokti, klokti, šlokšti, ošti; [10]) žem. leka; [11]) apie kielę sako: kielė išspardo ledą; [12]) kidikščioja, kiti sako: kivikščiuoja; [13]) čiulda kaip žvirbliai (pasako ir apie blezdingą);

[14]). klykti, klirti, sklirti; [15]) stirti (styroti, styrėti) — lenk. sterczeć — stovėti nesijudinant; [16]) važtakos, slankos — kitos atmainos: kiekštai, čyglės, piepalos; [17]) pypti (pypčioti) — cypti, Daukantas: kurkčioti (kurkti, kurkčioti), kurklys = turklys; [18]) kinka (paukščio pakelė), kinkščioti (kinkčioti) — šlubuoti (apie paukščius: linguoti galva); [19]) typti, typčioti — tūpti, tupinėti;

[20]) kaip raitas—gal čia greitumui parodyti; [21]) žimnastis (lenk. żywność)—maistas, penas;

sraunų kunkulį[1]) maišydamas,
uodegą laukan kaišydamas[2]).

Griežlė[3]) po žoles landžioja parpdama[4]),
vienokius nuo daikto žodžius tardama;
kurapkos būry lauko vidury
pažemėms lando[5]), peną sau randa,
viena nuo kitos neklysdamos,
priles sau gūžį[6]) kone plyšdamos.

O vanagas peslys[7]) sau drąsiai sklando,
karveliams, gaidžiams nutveria už sprando;
tas paukštis sragus[8]), išplėtęs nagus,
gniaužo kaip vašką, plunksnas nudrasko
ir didžiai rėkiančius nutildo,
savo gurklį mėsa pripildo.

Tutliai anžuoluose, klevuose tutna[9]),
išplėstą kuodelį ant galvos krutna[10]),
ir anie geniai, jauni ir seniai,
po uosius lando, maistą sau randa,
savo snapu medį kirsdami,
augštynaik kone virsdami.

Lendrynuos[11]) bėgioja baubliai baubdami,
po penkius ir šešius kartus šaukdami;
ranšis[12]) ir krakė[13]) meletai[14]) sakė:
„Norint nėr lapų, atverk tu snapą
prigimtu balsu giesmei vesti,
pabaigusi gali prilesti“.

---

1) kunkulas (vandenyje), kunkuliuoti; 2) kaišyti — kišti, dabintis, — kaišytinis audimas;

3) graižyti, gręžti, griežti (len. zgrzytać), griežlė (gryžlė); 4) parpti, parplys, purplys (griežlė); 5) lįsti, landžioti, landyti, lindėti, lindinėti, (kiti dainuoja: pažemėmis sklando, sklandyti—šen ir ten skridinėti); 6) gūžys — paukščio gurklys, palyg. gužutis (gandras);

7) laukia lyg peslys lietaus, — čia lokio nupėslyta (peslys — nejudrus, nesukrus, pėslyti — lokiui sunkiai eiti, meškiškai žengti); 8) sragus (sl. strog, vok. streng)—smarkus, rūstus;

9) tūtuoti („tū-tū-tū“), tūtliuoti, tutnuoti, tutnyti (dudnyti — len. dudnić), tutlys, — kiti dainuoja: bado paukštis tutna; 10) krutėti (krusterėti, krust), krutinti, krutnyti;

11) lendrė, lendrynas — nendrė, nendrynas; 12) ranšis—žalias girių musėdis (Gerutis); 13) krakis (krakė) — juodasis genys (Kuršaitis); 14) meleta — žaliasis genys (Milkė);

Perkūno oželis[1]) ant oro laksto,
norint anam lietus už akių šlaksto, —
ir ta pūtpelė randasi tvaški[2]),
volungė klykia, nestovi dyka,
aukštų medžių šakom(i)s šokdama,
balsu gieda išsižiodama.

Klykys[3]) padangėmis aukštai lakioja
ir su savo balsu tenai klyknoja;
tas lietaus lašo ištikro prašo,
kad žemyn lytų, leistų del kitų,
ant žemės drėgnumą priduotų,
visi kraštai linksmai žaliuotų.

Slepias nuo paukštelių balta medšarka[4]),
lazdynuos, karklynuos krykštauja[5]) šarka,
o ir karaliuks[6]), tas vikrus paukščiuks,
po aglynaičius, po dilginaičius
čiulba balsu laibu kaip muzika[6]),
linksmas laikas anam patiko.

Dagiliai, sniegenos, kad ir ne daikte[7]),
nenor(i) savo giesmės greitai pabaigti;
jau ir kikilis, paukštis netylįs,
nelaukdams kitų, čiulba prieš lytų
mielu balsu lakstydamas,
apygardos paukščius bovydamas.

Plačiais nasrais garsiai parpia parplelis[8])
tamsiuose čėsuose, nakties paukštelis;
vaitoja apuokas nedaugel mokąs,
balsą išduoda, giesmę parodo
žiedname laike pavasary,
o labiausiai tamsiame vakare.

---

[1]) oželis, Perkūno oželis; [2]) tvaksėti, tvakšėti, tvaškus;
[3]) klykys — peslys; [4]) medšarka — medės, girios šarka; [5]) krykti, krykštauti (ypačiai apie pelėdos balsą); [6]) kaip muzika, kiti dainuodami sulietuvina, nuskausdami galūnių sutartinę: kaip kankliai;
[7]) ne daikte — ne sykiu; [8]) parplys — purplys — griežlė;

Jerubė čirkšdama[1]) į lapus lenda,
ir tuo pačiu būdu daro pečlinda[2]),
čeklelė[3]) čekšnoja[4]), glušokas[5]) pakšnoja[6]),
ant tųjų bovų[7]) gatavas ir kovas
prigimtąjį balsą išduoti,
draugėje paukštelių giedoti.

Puputis, tututis, uvas ir suvas,
luputis, paukštutis, stulgis ir tilviks,
piepalos[8]), kiekštai medžiuose čikšta,
o degesiukas, jaun(a)s ir seniukas,
dieną naktį medy bovyjas,
musėmis, vabalėliais strovyjas[9]).

Ilgas giesmininkas rykauja strazdas,
kad medžiai žaliuoja, atsirand(a) brazdas[10]);
čiulba ir garniai, ir tie ne darniai[11])
žalumus mato ir tur ukatą[12])
garsųjį balselį išduoti,
su kitais draugėje čiulbėti.

Naktimis jau drąsiai klykia pelėda,
kad dieną laukuose ūbauti[13]) gėda;
ir šikšnosparnis, kaip koks juodvarnis,
vakaro čėsu, kad nebėr šviesu,
savo sparnus praded(a) judinti,
į lakstymą kitus budinti.

Žvirbliai susilėkę aukštoj obelėj
pasilinksminti, čažėt sau velyja;
katinas girdi, turi(i) ant jų širdį,

---

[1]) čirkšti (apie žvirblį), čirkščioti (apie svirplį), rus. čirikat'; [2]) Bremo-Geručio zoologijoj pečlinda irgi lapoto miško giesmininkė; [3]) čėkslė, čeklė; [4]) čažėti, čėkšėti, čėkščioti, čėkšnoti (apie paukščius arba apie vaikus); [5]) glušokas (len. głuszec) — kurtinys; [6]) pakš (paukšt), paukšyti, pakšnoti, pokšyti (pokšterėti), paukštis; [7]) bovas (lenk. zabawa) — žaidimas:

[8]) piepala — putpelė; [9]) strova (len. strawa) — valgymas, valgis, — strovytis (maitintis);

[10]) brazdas — medžio sula; [11]) darniai, darmai, (slav. darmo) — dovanai, dykai; [12]) ukata (slav. ochota) — noras;

[13]) ūbauti — tiktai apie pelėdos balsą;

nori sugauti, jų paragauti,
lenkias ant žemės niurnėdamas,
ant savo nelaimės murmėdamas.
Žąsys po šiaudynus lėtai vaikštinėja
ir plunksnas ant savęs tankiai kraustinėja,
o vėl šiaudelius, smulkius spalelius
aplinkui deda, perėt jau žada;
ištolo šaukia ant jų žąsinas,
į lastas[1]) jau visas vadina.
Žuvelės upėse skraido, vandravoja[2]),
tyloms užeitos bėga ir kavojas;
vėžys pakrančiais drauge su ančia
žvirgžduose lenda, maitnastį[3]) randa, —
norint kuodidžiausiai ragintų,
varu jį į krytį[4]) ne įgintų.
Varlės vandenyje tutnuoja balsu,
draugėje tardamos lengvu alasu,
o kartais kvarkia savo jomarke;
greitai jos nustos, kad gandras užstos
ant jų tenai vaikščiodamas,
savo snapu jas rankiodamas.
Bitelės į lanką lėkia zinzdamos[5]),
pagrįžta ratuotos jau pailsdamos,
o ir avily anas netyli,
daro ūžimą, savei linksmumą
išleidžia potam giedodamos,
naująjį spiečių išduodamos.
Sparvos, aklės, vapsos birbdamos lėkia,
ziluojančią[6]) bandą kuogreičiaus seka;
ir ans avižius lėkdamas bimbia,
klonį prilėkęs, uodega linkčia,
į vandenį aną pamirko,
pamirkytą traukia kaip yrką[7]).

---

[1]) lasta (łąsta), lastos (lasta) — žąsies lizdas;

[2]) vandravoti (len. wędrować iš vok. wandern)—keliauti; [3]) maitnastis (maistas), kaip živnastis (žimnastis); [4]) kristi, krytis — žuvims, o labiausiai vėžiams gaudyti prietaisas;

[5]) bimbėti, zimbėti, zinzėti;

[6]) ziluoti (zylioti) — musių kankinamiems gyvuliams bėginėti; [7]) irka (ierka) — slav. ircha = išdirbta avies oda: ierkos atrėžėlius deda tarp siūlų siuvant kailinius (Juška);

Kamanės[1]), širšūnai, musės ir tranai
pradeda lakioti, ūžia jų sparnai;
ir anos spragės[2]) pašoksta sragios,
po žolių kekes[3]) šokinėja puikios,
iš vienos į kitą šokdamos,
kįla sparnų nejudindamos.
Po pievas ir žoles žiogai šokinėja,
o apačioj žemės kurmiai raustinėja,
neša skruzdeles, eglių šakeles;
kuisiai ir varmai[4]) nestovi darmai,
ir susitelkę į pulką jūodą,
aukštyn, žemyn mašalai[5]) grūda[6]).
Po sienas ir stogus vorai tur(i) tinklus,
o musėms užspendžia[7]) didelius spąstus;
kad musę sutinka, gaudyt apninka,
nežiūri, kad šaukia, į tinklą traukia,
o kad nenor(i) anos gainioti[8]),
tinklais praded kojas painioti[9]).
Tupėdamas tenai žemėje parplys,
nežadinam(a)s rytą, iš miego šoka;
kirteliai, pelės iš urvų kelias,
kirmės ir sliekai slankioja tykiai,
į kupetą save riesdami,
slankioja jie išsitiesdami.
Keliasi iš kinio ežys sau kožnas,
pakšnodamas bėga žvėris pavožnas[10]);
kad ką pamato, kuprą pastato,
kaktą suraukia, po savim traukia,
į kamuolį save lenkdamas,
vis nuo daikto dygliais dengdamas[11]).

---

[1]) kamanos (šikšninis apinasris), kamanės (tokie vabalai); [2]) spragė — tokia muselė (sprogti, spragėti, spraga); [3]) kekė — tos pat šakelės uogų ar žiedų kuopelė (pavyzd., vynuogių kekė);

[4]) varmas (uodas), varmėti, varmaliuoti (virti, kunkuliuoti); [5]) mašalai — mažos muselės, muselių virtinė; [6]) grūsti — mušti, stumti, graudinti, — grūstis (stumtis), grūdus (graudus);

[7]) spęsti, spąstai; [8]) ginti (genu, ginu), gainioti, guiti, ginčyti, ganyti, ganiava, ganykla; [9]) pinti painioti;

[10]) pavožnas (lenk. poważny)—rimtas;

[11]) nuo daikto dygliais dengdamas — aliteracija;

Kiaunė ir voverė po medžius skraido,
riešutų kevalus ant žemės laido;
o šermunėlis, mažas žvėrelis,
peleles gaudo, kaip kulka šaudo[1]),
neatbodamas ant jo stroko,
savotiškai anas pamoko.
Šernai, lokiai[2]), vilkai turi linksmybę,
ir anas zuikelis[3]) savo greitybę,
būdamas girioj neilgai styra,—
kad šunes sutinka, varyti apninka,
kaip galėdams savo sylomis[4])
stengias bėgti nuo jų tylomis.
Antkalniais lapė bėgioja lodama,
uodegą savo į žemę tvodama[5]);
kokia jos drąsa apnykus žąsis
po laukus erdvus sau daro žertus[6]),
į visas šalis blaškydama,
nuo anų plunksnas draskydama.
Šuns apvynote[7]) sau vietą gauna,
kad musės kandžioti anų neliauna;
nejaučia svečių jau ateinančių,
retai teloja, nieko neboja,
džiaugiasi sau gavę pavėsį,
įlindę miega, kaip padvėsę.

---

6. Adomas ir Ieva[8]).

Vaikščiojo Adomas po žaliąjį gojų,
po žaliąjį gojų, po eglynėlį,
ir vaikščiodamas Ievos ieškojo.
Atrado Ievą aukštai obelėlėj:
„Aš turiu grūšių ir obuolėlių,

---

[1]) Duonelaičio kregždė nei kulka šaudo per orą;

[2]) lokys (latv. locis), meška, rus. miška (lenk. m(i)eszko);; [3]) zuikis (slav. zając), kiška (pakelė, slav. kiška), kiškis; [4]) syla (slav. sila) — jėga, palyg. siela (vok. Seele);

[5]) tvoti — mušti; [6]) žertas (lenk. żart)—juokai;

[7]) apvynotas (apynotas) — kur apvyniai (apyniai) auga (vyti, vynioti, apvynioti, apvynys, apvynojas — apvynio virkščios).

[8]) Palyginti su „Adomu — tėtačiu garbingu“ (Duonelaičio Pavasario linksmybės) čia duodama iš Basanavičiaus dainų rinkinio daina virtęs eilėraštis (jį žino ir Kalvaitis), kuriam yra aiškios bažnytinių giesmių įtakos;

eik šen, Adomėli, aš tau dovanosiu“.
„Aš nenoriu grūšių, nei obuolėlių,
tik prašau, Ieva, lipk iš obelės;
nė jokio grieko mūdu n'išpažinov,
nuo Dievo duotą vaisių pamėginov“.
„Imk, Adome, žagrę, o aš prie vindelio,
maitinsiva vaisių nuo Dievulio duotą.
Kaip mūdu abudu, taip ir visi žmonės,
garbinsiva Dievą per visas dienas“.

7. Kun. Švobo giesmė (iš XVII am.[1]).

Mieliausias Dieve, mes Tave
per Jėzų Kristų meldžiame:
duok savo žodžiui dieviškam
ir mūsų tarpe sakomam
mūsip[2]) laikytis amžinai
ir platintisi visadai.

Patvirtink mums prieš veliną[3])
Bažnyčią savo mylimą,
jeib biesas[4]) savo kytrumu
ją niekadai[5]) n'iškadytų, —
pulkelį savo Pats pristok
ir jį visu geru žegnok.

Suvienyk, Dieve, sandorą
ir vierna meile visada
išganymo sakytojus
ir žodžio Tavo klausančius,
jeib pagal tiesą viežlybas
patogums būtų laikomas.

---

[1]) visos giesmės yra paimtos iš 1752 m. giesmyno;

[2]) pi — prie (senovės prielinksnis, prikergiamas žodžio galui — kilmininkui, įnagininkui ar vietininkui): manęspi, manęsp — prie manęs; Dievopi — prie Dievo; manip, manimpi, manimp — prie manimi; Dievip — Dievuje, Dieve; mūsip, mūsipi —mūmyse, mūsuose, mūsyje, prie mūs;

[3]) senovės velinas giesmėse dažnai virsta: velnas, dabar paprastai: velnias; [4]) biesas (slav. bies, vok. böse) — kipšas, velnias; [5]) kada (kadai), niekada (niekadai);

Valdyk ir ponus svietiškus,
po svieto ponavojančius[1]), --
karalių mūsų mieląjį,
šios žemės šlovną viešpatį,
duok jamui[2]) visados laimėt,
jei karas mus nor apgalėt.

Jį išminčia apdovanok
ir provą laikantį[3]) pristok[4]);
apreikš jam savo pažintį[5])
ir gi džiaugsmais pasotink jį;
jam ilgą amžių nudalyk[6])
ir mums ant džiaugsmo palaikyk.

Laikyk ir mūsų tėviškę
pakajuj ir patogume,
nuo karo, maro, bado mus
apsaugok bėdnus vargulius[7]),
nekoravok mūs ugnimi,
nugręžk tvaną ir vandenį.

Žegnonę duok ir prie namų
bei tuose pasilaikančių,
apsaugok ūkį valdančius,
šeimyną mūsų ir vaikus;
bandelę mielą peržegnok
ir apsaugojimu pristok[8]).

Jeib velns nėjokią negandą
per vagį ar per raganą
jiems nedarytų, nei žvėris
prie jų negautų artintis;
aptverk visas padvarijas,
nuo jų attolink iškadas.

---

[1]) ponavoti (len. panować) — ponauti, viešpatauti; [2]) seniau: jamui, dabar: jam;

[3]) prova laikyti — teisti, valdyti; [4]) pristok — neapleisk; [5]) pažintis — žinojimas, žinojimo žymės; [6]) nudalyti — skirti, paskirti, dalis (kas nudalyta, skirta);

[7]) vargas, vargulis (varguolis, vargužis, vargdienis), kaip kad: bėdulis, didžiulis ir t. t.;

[8]) pristoti kuo (ką);

Laukelių įgyvenimą[1])
žegnok su savo mylista,
pagadą[2]) gerą dovanok,
pagalba savo mus pristok,
apsaugok nuo ledų javus,
padaugsink[3]) mūsų valgymus.

Toliau, miels Dieve, dar Tave
už kitus žmones meldžiame[4]):
mūsų gimdytojus mylėk,
broliams ir seserims padėk,
ir gentes meilėje laikyk,
visiemus[5]) gerą nudalyk.

Apsaugok vargšes, jas pristok,
ligonims gelbėk, jas kavok[6]);
našles užtark ir pripenėk,
ir meilėj siratas turėk,
krikščionims, Dieve, duok visiems,
ko ant pagalbos reikia jiems.

Galiausiai, kaip ateis likims
ir smertis mus iš svieto ims,
duok, Dieve, mums su Kristum mirt
ir nuo Tavęs neatsiskirt, —
Jeib[7]) kožnas miręs čia gerai
danguje džiaugtųs amžinai.

---

8. Kun. Švobo giesmė (iš XVII a.).

Ak jeib galva man visada
vandens apsčiai turėtų

---

[1]) laukas apgyventi (trobomis užstatyti), laukas įgyventi (laukas įdirbti), lauko įgyvenimas (sėjimas, pasėlys); [2]) pagada (slav. pogoda) — oras giedra; [3]) daug, dauginti, daugsinti;

[4]) melsti, maldauti, malda, maldininkas (susirinkimininkas, — Prūsų lietuvių protestantų srovė), maldyti; [5]) seniau: visiemus, dabar: visiems;

[6]) kavoti čia ne: slėpti, bet išlaikyti, apsaugoti (len. zachować, chować);
[7]) jei, jeibent, jeib (kad, idant);

ir žiedną pikto darymą
apverkt užvis galėtų,
jeib man, pakol aš gyvs esmi,
užvis galvos abi aki
tik ašaroms varvėtų.

Jeib Dievą savo bent kaipo[1])
aš griešnas numaldyčiau
ir, trokšdams susimylimo,
Jo loską[2]) išprašyčiau;
jeib Jis neniekintų mane,
bet griekų išpažinime
malonę Jo įgyčiau.

Aš, tiesa, griekus negaliu,
kiekus[3]) darau, skaityti,
didei aš pasikaltinu,
be skaičiaus jie daryti,
paviršumis vienog tačiau,
kuriuos tiktai patsai žinau,
čia noriu persakyti.

Ak Dieve, aš Tave menkai,
kaip gyvs esmi, mylėjau;
kitus dievus biaurėtinai
širdy užvis turėjau:
Tave iš mažo niekinau
ir pykt iš jauno padariau,
Tau, Dieve, nusidėjau.

Ne mažumą garbės priegtam[4])
daviau aš vardui Tavo;
bėdoj aš nemeldžiausi jam,
bet eidams dėka savo[5]),
per jį meluodams, jį darkiau,
ir keikiau ir žynaudavau[6]);
taip velnias garbę gavo.

---

[1]) kaipo — kaip, kaip nors; [2]) loska (slav. laska) — malonė;
[3]) kiekas — ilgoji žodžio „kiek" forma, dabar jau išnykusi, nebevartojama;
[4]) prie, prie gi, priegtam—prie to, be to; [5]) dėka, padėka, eiti savo dėka — kaip pats išmanai; [6]) žinoti, žinti (pažinti), žinia, žinomas; žinovas, žinotis, žinauti, žynys (—ė), žinynas;

Dienoje šventoj aš biauriai
ir velniškai elgiausi,
papeikdams kozonis[1]) didei,
dergėtoju dariausi;
perdėm į griekus brisdamas
ir sekdams tūlimas[2]) klastas,
taip velinui teikiausi.

Prieš gimdytojus brangiuosius
ir vyriausiuosius ponus,
prieš viežlybai mokinančius
ir draudančius klebonus[3])
aš stengiaus ir jiems keršijau,
jiems keikiau, juos įpykinau,
jiems nebuvau malonus.

Kaimynui savo turinčiam
gėrybę pavydėjau;
negelbėjau pavargusiam,
kačei[4]) tatai galėjau;
su juom iš nieko sunirtau,
nuplėkiau jį ir numušiau
velniop, ir taip nuėjau.

Kaimyno turtą pavogiau,
pralobt išsinorėjęs;
klastoms jį prisisavinau.
naudų įšigodėjęs,
čia nusmaugiau nekaltąjį;
retam aš gelbėjęs esmi,
ir gelbėti galėjęs.

Klastomis esmi liudijęs,
apie melus dūmojau;
buklystėms[5]) pasiteisinęs,

---

1) kozonis (len. kazanie nuo kazać — liepti) — pamokslas (mokslas, mokyti, pamokyti); 2) tūlimas, dabar: tūlas;

3) klebonas, seniau plebonas (len. pleban, lot. plebanus, nuo plebs — liaudis, minia);

4) kočei, kačei, kačeig, kač (len. chociaż, choć, rus. chotia, chot') — nors, norint;

5) būti, buklus (daug kur buvęs, prityręs, sumanus, gudrus), buklystė (gudrybė);

geruosius apklepojau[1]),
čia teisų žmogų apraišiau[2]),
kitur neteisų užtariau,
taip velną pasekiojau.

Aš svetimos padvarijos
netikusiai godėjau[3]),
šeimyną iš genties algos
kitrystėms atkalbėjau[4]);
viliojau, rods, galvijus jo,
norėjau turtą artimo,
dariau, ką pats norėjau.

Su griekais taip aš nupelniau
nemažą nemalonę:
juk tyčiomis pasidaviau
į peklos koravonę[5]);
koroti nesa Tu keti
ir amžinai žudyt tari
griešnuosius, teisus Dieve

Vienok ir žadi vėl ant tų,
nei tėvs, pasigailėti,
kurie nuo grieko darymų
nor verstis ir tikėti
į tavo brangą mylistą,
kuriji[6]) nor išganymą
viernamui[7]) attesėti.

---

9. Kun. Berento giesmė (iš XVIII a.).

Adomo susigriešymu
visaip griešni pastojom,
nes del jo nusidėjimų

---

[1]) apklepoti (len. oklepać) — įtarti; [2]) raišioti — rišti, kaltinti (ypačiai neteisingai), raišas (šlubas, luošas);

[3]) geisti, geidėti, godėti, godus; [4]) iš genties atkalbėjau šeimyną algos kitrystėmis — prisiviliojau svetimą šeimyną (darbininkus), pažadėjęs geresnę algą;

[5]) kora (slav. kara, bet ir liet. karti), koravonė, koravoti, koroti;

[6]) vyriš. kurisai, moter. kuriji; [7]) sen. viernamui, dabar: viernam;

amžinai prapult turėjom,
jei Dievas mus prapuolusius
nebūtų vėl atgavęs
ir iš bėdos mus del Ievos
užpuolusios vadavęs[1]).

Kadangi velinas Ievą
buklystėmis pagundė
prastot savo mielą Dievą
ir tuomi mus nugrumdė[2])
į peklišką velnių mūką[3]),
turėjo Dievs mums duoti
savo vieną sūnų mielą
ir mus griešnus vaduoti.

Kaipgi Adomo sus'griešims
pradėjo mus žavinti[4]),
nekalts, kaip Kristaus kentėjims,
turėjo mus linksminti;
žmogus kožnas peklos mūkas
amž'nai būtų ragavęs,
jei mus griešnus Dievo sūnus
savo smerčiu n'atgavęs.

Kadang mus dar esant griešnus
miels Dievs taipo mylėjęs,
kad ant kryžiaus jo miels sūnus
už mus smertį kentėjęs,
tiktai kad mus prapuolusius
nuo peklos atvaduotų,
kaipgi tasai, kur tik' viernai,
smerties jau pris'bijotų?

Jis kel's dangaus, šviesa, durys
išganymo, teisybė,
jis Dievo duot's amžin's žodis,

---

1) vesti (vedu), vadžioti (vadžios, vadelės), vadovas, vaduoti, vadinti, (vesdinti);

2) griauti, grumėti (slav. grom, gremiet'), grumtis, grumdyti (krušti, murdyti), gramzdyti; 3) mūka (slav. muka) — kančia, mūkinti (mūčyti) — kankinti;

4) žūti, žudyti, žavinti (žudyti), žavėti, žavėtojas;

mūsų širdies linksmybė,
jeib mes viernai ir gi drąsiai
galėtum' juom tikėti,
taigi visą velnio sylą
tik jis gal pergalėti.
Tikrai žmogus tas prakeiktas,
neig' gaus bėdoj pagalbą
pagalbos prie žmonių ieškąs,
o ne pas Poną Dievą;
kurs nor kitą pagalb'ninką
be Dievo sau ieškoti,
tą gal velnias, klastos pilnas,
beveikiai išvadžioti.
Į Dievą kurs tikrai tikės,
niekaip tas gal pražūti[1]),
nes kurs bėdoj ant jo žiūrės,
tam žad pagalba būti.
Dar niekad čia regėjome[2])
teisų žmogų nus'minti,
kurs tik savam Dievui mielam,
tą tur jis vis linksminti.
Prašau, Dieve, širdžia visa,
duok nuo manęs n'atstoti
tavo žodį, mano džiaugsmą,
tai man nereiks dejuoti
griekų dėliai, nes aš didei
tveruos[3]) tavo malonę;
kurio širdis tą myl užvis,
išvengs amž'ną koronę.
Man tavo žodis—dangiška
ir žibanti šviesybė,
žvakė, kuri dangun veda;
kad ši dūšios linksmybė
širdy šviečia, tai tuoj žiba

---

[1]) niekaip gal pražūti — vokietybė, sakytume: niekaip negal pražūti;
[2]) niekad čia regėjom — vokietybė, sakytume: niekad čia neregėjom;
[3]) tverti — trivoti (len. trwać), daryti, tvora tverti, — tvertis (laikytis darytis);

griešnam Kristaus malonė,
kurią loską pas'savina.
su dide dėkavone.

---

10. Kun. Urtelio giesmė (iš XVII a.).

Žmogau, nenusimink varge,
tikėkis[1]) Dievu, tas tave
badu nenor žudyti,
jis tavo Sutvertojis est[2]),
tave gal išlaikyti.

Aprūpin' Dievs ir paukštelius,
zoposto nesurenkančius;
jie dirbti nesižino,
nesėj', nepiauj', tačiau užvis
juos Dievas išmaitina.

Kas yra paukščiai tie maži,
ant gero leisti tau visi,
juk tu daugiau geresnis!
Kaipgi Dievs tavęs miršťų,
juk jiems esi mielesnis!

Įžvelk[3]) gražiausias žoleles
ant plyno lauko stovinčias,
kaip auga su grožybe,
o veikiai nieku virsti tur
visų anų puikybė.

Kačeig taip yra leistos jos,
nei verpiančios nei audžiančios,
tačiau jas Dievs apgražin
anaip[4]), kad jų grožybėje
joms nieko nenumažin.

Jeigu Dievs mielas žolę tą
anaip gražiai apgražina,
kuri ūmai pavysta,

---

[1]) tikėti (tikėtis, pasitikėti) kuo; [2]) esmi, esi, esti (yra);
[3]) žvelgti, žvilgterėti, žvalgytis, žvalgai, pažvalga (pažiūra);
[4]) ans, anas, anaip (anuo būdu);

kaipo ne mums daugiau darys,
kad mus kitaip pažįsta?

Tėvs rūpinasi už vaikus,
taip Dievas daro ir mumus[1]),
kaip žada Kristus Ponas;
del to gi linksmi būkite
tesielvartauj' pagonas.

---

11. Kun. Svobo giesmė (iš XVII a.).

Teisusis Dieve, ką senai
graudindavai griešnamui,
tatai sulaukti mus davei[2]),
kad žodžiui mes tavamui[3]),
kaip įsakei, neklausėme[4]),
ant pikto pasileidėme,
bėda kožnam griešnamui.

Del to ir, Dieve, regiamės[5])
iš netikumo savo
sulaukę tos bėdos didės,
neig'[7]) esą žmonės tavo;
dangus pavirto geležim
ir žemė kietu akmenim,
ai! būsime be javo.

Dangus nei užrakintas sto(vi),
nenor jisai nulyti,
nustoko žemė drėgnumo,
lytaus negal įgyti;
rašos ištrokšta, laukdama
jau prapulties ši vasara,
ką galime daryti?

---

[1]) sen. mumus, dabar: mums;

[2]) mus davei — mus leidai, viet. paprastai vartojama: (mus) mums leidai; [3]) manas, tavas, savas, — tavamui (dab. tavam); [4]) klausyti kam vietoj ko;

[5]) regiamės (pasiregiame, pasimatome) sulaukę; [6]) neigi — lyg ne;

Kietumo tytveikas visur
ne žemės duost įveikti;
jauteliai šokti piestu tur,
o jos negal įsmeigti:
sudžiūvo jiji nei akmuo,
išseko upėsa[1]) vanduo,
jau nori mus pribaigti.

Lauke pavytę stov' javai,
iš karščio nei suskretę,
taip ir daržuose viralai[2])
iš giedros tos išretę;
žolė pasvilo vytusi,
ir žiedai, medžiai želmenį
jau būtinai pametę.

To karščio didei būgti tur
paukšteliai mediniejі[3]),
pajunta jį taipjau visur
galvijai namiškieji;
jie oro graibsto karštyje,
rods atsigautų troškume
didieji ir mažieji.

Nuo saulės tvanko[4]) degančio
pats žmogus n'išsigano[5]),
nuo karščio tokio tytveiko
kur lysti nesumano;
tolyn atstojo gaivestis[6]),
ištroškęs čia nevengia jis
ir gert iš biauraus klano.

Ką mes dabar sulauksime?
Kas bus iš tos koronės?
Jau, regint, tavo papyke

---

1) dar Milkė savo 1800 m. gramatikoje tebeatskiria I linksniuotės ponuose, jaučiuose, IV — danguose, vaisiuose, bet II — rankosa, upėsa, III — akysa, moterysa, V — piemenysa;

2) viralas — verdamas dalykas, daržovė;

3) mediniai paukščiai — medės, girios paukščiai;

4) tvankas, tvankus; 5) ginti, ganyti, ganytis, gintis; 6) gyvas, gaivus, gaivinti, gaivestis;

stokosime žegnonės?
Jei, Dieve, tu n'įžvelgsi mūs,
tikrai po svietą badas bus,
gailėkisg' iš malonės!

Ak, Dieve miels, būk atlaidus[1]
pavarguliams[2]) bėdniemus,
nebūk aštrus taip ir status,
bet susimilk saviemus;
juk išklausyti mus keti
ir rodas [3]) gelbsti, kaip žadi
mums prisiverčiantiemus.

Tavęspgi, Dieve, grįžtame
jau reikmenėsa[4]) savo,
ak, išklausyk mus Kristuje!
Tas loską mums atgavo,
kaip kraujo jo brangi rasa
nuo kūno buvo braukiama
ir jis kraujais kaitavo[5]).

Jo kraujo brangiojo rasa
mankštink[6]) man širdį kietą,
jeib šventos dvasios pašalpa
bei žodžiu ji aplieta
išsimankštintų Tau tikrai,
griekus apverkdama gerai,
ak, taip vaduok šį svietą.

Potam ir kūno bėdoje
mus gelbėk, mielas Pone,
bei žemę mūsų trokštančią
gaivink savo malone!
Maldelę mūsų išklausyk
ir šiltą lytų nudalyk
su skelsama[7]) žegnone!

---

[1]) leisti, atleisti, atlaidus, atlaidai; [2]) vargas, vargulis, vargti (pavargti), varginti, verginti (vergti), vergas; [3]) rodas (slav. rad) — norįs, noromis;
[4]) reikmenė, reikalas; [5]) kaisti, kaitinti, kaituoti (prakaituoti), kaitrus, kaitra;
[6]) minti (len. miąć), minkyti (tešla), minkštinti, minkštas (len. miękki), mankštinti;
[7]) skelsti — vartoti taupiai, ilgiau pasilaikyti, — skelsdinti, skalsinti, skalsus (skalsu)

Iš ryto ir iš vakaro
užsiųsk mums lytutėlį,
ant javo pavaisinimo
nušlakink[1]) drėgnumėlį,
duok žmogui duoną dienišką,
bandelei mielai pašarą
ir paukščiui grūdelėlį!

Už dovaną tą duosimą[2])
ir laukiamą žegnonę
Tau garbę duosim amžiną
ir didę dėkavonę;
dangui už tai mes žadame
pašlovint amžinai Tave,
ak, gelbėk, mielas Pone!

---

12. Giesmė iš XVII a. „Čėse tūleriopų vargų".

Dangaus ir žemės Viešpatie,
pasaulio šio valdone,
ausis tavoji teklausie,
ką Tau giedosiu, Pone:
apie vargus visuotinus,
kuriais mus koravoji
ir regimai jau visiškai
gaišinti mus dūmoji.

Tu visą kerštą išpili
į svietą dieną vieną,
po naują bėdą užmeti
kas naktį ir kas dieną;
kaip graudinai, taip užsiuntei
šiam svietui slogas[3]) savo,
sulaukėme, kad papyke
šildai jau žmones tavo.

---

1) šlakas — lašas, — šlakenti, šlakstyti;
2) duosimas — kurs bus duotas;
3) slėgti, sloga, slogutis, sloginti (slopinti);

Ketėjai pūstyt tuos karu,
iškirst ir išterioti[1]),
su nepakenčiamu badu
skaudžiai juos paieškoti[2]),
maru, didžiu karščiavimu
ir negalia[3]) gaišinti,
žaibavimais irgi ledais,
be vėtra juos sutrinti;

su giedra ir su lytumi
iškados mums daryti,
su gnusais[4]) mus suėsdinti,
mus žvėrims užpiūdyti,
priegtam visus, didžius mažus,
galvijus numarinti,
mus nuodėmai[5]) ir visiškai
ketindams sugaišinti.

Šitaigi jau sulaukėme:
tas čėsas mus užėjo,
ką Tu grumzdei mums žodyje,
griešnam užeit turėjo;
dabar tapai, kaip pasakei,
mums nemalonus, rūstus,
kadangi mus dabar visus
daryti nori pūstus[6]).

Prispaudžia mus karavimai
ir mums padaro raudą;
suėsti mus razbaininkai[7]),
jie plėšia mūsų naudą;
priegtam badu marinančiu
gaišinti mus pradėjai,

---

[1]) terioti — nustoti ko (slav. tratit'), naikinti; [2]) paieškoti teismo (bausmės) keliu; [3]) negalėti, negalia(vimas);

[4]) gniusa (len. gnuśny) — neveikus, — gniusoti, gniusti (apie tinginį), gniusas (gnusas); [5]) nuodėm, nuodėmai (nuodėmais) — visiškai (kad nė dėmės nebeliktų?), perdėm — nuolatos, kiaurai;

[6]) pūstas (slav. pusty) — tuščias, pūstyti, pūstynė, pūščia (giria);

[7]) razbaininkas (slav. razboinik) — plėšikas;

javai visi išpūstyti,
n'užtikdint[1]) mus norėjai.

Maru[2]) jau įmirė kitur,
kits čėlas bevarguoja,
drugiais ir karštlige tūliur[3])
nevienas bekarščiuoja;
daugiau ligų, nekaip žmonių
patyrėme po svietą;
čia skaust akis, tas kojomis
negal paeit į vietą.

Čia orais mus įgandini
ne kartą, Dieve mielas!
Perkūnais daug iškadiji,
žaibų kaip šauji strėlas, —
lauke javus ir viralus
ledais davei sukulti,
namai kiekų nuo viesulų
ūmai turėjo pulti.

Čia koravoji lytumi,
kaip viedru kokiu pildams,
o kartais giedrą užsiunti,
jam nei nesusimildams;
tur aure pūt, o čia sudžiūt
į žemę sėtas grūdas;
čia linksmini, čia tūžiji[4]),
toks dyvnas tavo būdas.

Ar ir galvijai mūsų tur
del mūsų pult ir mirti?
Nugaišę yra jie visur,
po svieto turi tirti,
kad tas, kurio pirm ardavo
keli jungai per dieną,
dabar ledvai[5]) ir vos tiktai
tetur jautelį vieną.

---

1) tikti, užtikti, užtikdinti (neužtikdinti);

2) mirti, įmirti, maras (marus); 3) tūlas, tūliur (tūlose vietose: bet kur);

4) tūžti, tūžyti (rus. tužit') — bodėti, liūdėti, — tūžba, tūžma (sielvartas)

5) ledvai (len. ledwo) — vos;

Arkliai netarpsta[1]) niekadai
po svieto nesveikojo,
visi galvijai nuodėmai
vargais prisigaluoja[2]),
kas liekti[3]) kur, tai žvėrys tur
išpūstyt ir terioti,
jau mums artės[4]) kiek[5]) daikts turės
dabar atsižegnoti[6]).
Ne tai gana; dar kartais mus
su gnusais koravoji,
tie mūsų pūstyt tur javus,
kuriuos mums dovanoji;
kitsai lauke, kits skunioje
suėstas mums netenka,
daug sėjama, maž visada
žmogus griešnasis renka.
Su žodžiu: jau visuotinai
mus, Viešpatie, prakeikei,
sugaištame jau nuodėmai,
prapulsime jau veikiai;
artės Tu mus netikusius
galopi jau privysi
ir nemielai mums nuolatai
pūstaučinę[7]) darysi.
Miels Dieve, būkig' atlaidus
ir susimilk griešnamui,
kas Tau pykstaujant gyvas bus?
Ak, duoki gi tavamui
vėl atsigaut ir pasiliaut
toms svietiškoms sunkybėms,
ir vėl gražiai po pirmykščiai
sugrįžti duok lengvybėms.
Karus apramdyk tu visur,
teperstoja badavims,
mus te nekliuda maras kur,

---

1) tarpa, tarpumas, tarpti, sutarpti (sveikėti), — tarpsta (auga) vaikai, kaip girioj medžiai; 2) galas, galuotis, prisigaluoti, nusigaluoti; 3) liekti — lieka; 4) arė, artės—rasi(nt); 5) kiek, čia: kiekvienas; 6) atsižegnoti (len. pożegnać się, nuo vok. segnen) — atsisveikinti;
7) pūstaučinė — pūstynė, pūstijimas;

te n'uždegie žaibavims;
galvijus, mus pačius, javus
aplenk su savo vėtra
ir sielvarte visokiame
paglemžk po savo šėtra.

Pakajuje sveikus laikyk,
laukus žegnok ir kluoną,
galvijus mumus nudalyk,
paskalsink mūsų duoną,
žegnok pačius ir vaikelius
namie ir po kelionę, —
čia čėsiškai, ten amžinai
duok, Dieve miels, žegnonę.

---

13. Iš XVII—XVIII a. maldų knygelių[1]).

(„Vasaro bei piūties čėse").

Dėkavojam Tau, dangujęsis Tėve, Tu meilės ir žegnonės pilnasis Dieve, kad Tu mus, pavasario čėse Tave prašančius, maloningai išklausei, mūsų arimus ir sėjimus peržegnojai ir javams duodi užtikti. Tu duodi žolę augti galvijams ir sėklą žmonėms ant naudos, ir išvedi duoną iš žemės, kad ta žmogaus širdį pastiprintų. Ak, mielasis Dieve, pasilik su ta savo žegnone pas mus ir dabar vasare[2]) ir prieš piūties čėsą; duok javams ant lauko gerai bręsti ir prinokti, apsaugok nuo emerų[3]), šalnų, ledų, krušų[4]), didžių žaibų, tvankų ir kitų nepagadų, ir duok mums piūties čėsą sveikiems sulaukti. Ir kaip tasai bus, duok mums gerą ir čystą orą, paskubink mūsų rankų darbus ir sutek[5]) maloniai, kad su džiaugsmu piautumbim, ką su dide proce ir rūpesčiu įsėję buvome, ir Tave, aukščiausiąjį

---

[1]) pat pradžioje Tilžės klebono Kleino XVII a. parašytų, vėlesniuose leidimuose kai kur pakeistų;

[2]) vasare, toliau: vasarė, tačiau visuose mūsų žodynuose ir tarmėse tėra tik: vasara (ne: vasaris); [3]) emerai, amaras — augalams (javams, bulbėms) kenkiąs ūkas (iš oro, debesų), — amalas, laumės šluota — liepą ar kurį kitą medį apaugęs kenksmingas jam augalas (Amalių stotis); [4]) kriušti, kriušnoti (len. kruszyć), ledų kruša; [5]) sutekti — suteikti);

Geradėją, visi podrauge linksmai garbintumbim ir liaupsintumbim! Ir kaip būsime tavo malonės dovanas suvalę, tai duok, Pone Dieve, kad ne su anuo bagotu laukininku[1]) drąsiai pasielgtumbim, tomis pasitikėdami, ir savo dūšiai, tarydami: būk linksma, mano dūšia; nes turi didį zopostą ant daug metų. Neigi perleisk[3]) kad jas išvartotumbim ant puikystės ir mūdrystės, neigi ant griešningojo lėbavimo[2]), neigi ant pavargusiųjų pamynimo, kad tie po mūsų kojomis gulėtų ir mes per jų nugaras eitumbim. Bet duok mums tą malonę, kad šiokias ir visas tavo dovanas vartotumbim ant tavo garbės ir tomis tavo namus ir tarnus pažintumbim ir pašelptumbim. Duok, kad ir savo artimui pašlūžytumbim, ir savuosius viežlybai ir teisiai išpenėtumbim, ir po smerties krikščioniškai ir viežlybai būtumbim palaidoti. Galiausiai duok mums mūsų zopostą ir turtėlį ant mūsų išganymo išvartoti, jeib danguje su visais šventaisiais vietą ir savo dalyką[4]) turėtumbim!

---

14. Aisopo Dvi peli.

Šulco išverstoji pasakėčia (XVIIIa. pradžia) [5]).

Laukinė pelė jau senai lauke gyvenusi ir ten užaugusi, kitą pelę miesčianką[6]) mieste gyvenančią ir laikančiąsi pri(e) savę(s) pakvietė, ir tą viešnią įvedusi į savo n(e)ištaisytą abelnai, n(e)išvėdytą nei mažumėlį brangiai n(e)išklotą duobelę, norįs jau senoka ir šikštuoklė, tikt pr(i)ima vertai, tikrai, ir myl(i) nesiraukydama ir nesišikštėdama, bei savo ubagystėj suieškotųjų ir surankiotųjų daiktų nesigailėjo, bet vis apsčiai ir su džiaugsmu išduost. Todel tai viešniai pirma pilką žirnį šventoms dienoms ir gardesniems valgiams jau senai sav pačiai pakavotąjį ant stalo atneš: pabarsto'jai avižas, ir daug vynuogių ir kitų daiktų, sausus kaulelius, podraug ir lašinių kąsnelius išduost. Nesa visai tikrą ir brangią vakarienę viešniai buvo žadėjusi ir, tankiai atmainydama valgius, nenorėjo tą viešnę nuobodžiai valgydint.

---

[1]) laukininkas — laukų gyventojas, jam atskirti nuo girininko (girėno — girių gyventojo), miestininko (miestiečio, miestelėno, miesčionies) ir žvejo; [2]) perleisti — leisti, prileisti; [3]) lepus, išlepėlis, lepinti, — lėbauti, lėbavimas; [4]) savo dalyką — savo dalį, kas nudalyta (skirta, lemta).

[5]) 1706 m.; [6]) lenk. mieszczanka — miesčionė, miestietė;

O ši viešnia didžiuodamosi ir paniekindama tuos valgius tik prakrimst(a). Bet gaspadinė atsisėdusi į sviežius pelus, smilgas ir dirses valgė, o valgius gardesnius ir brangesnius viešnei paliko. O ši nei jos trūsą nei gerą jos meilę nepr(i)ėmė už gerą sakydama: „koki(a) tai paikystė, tu netikęs daikte, kad tokioj girių ir kalnų pūstynėj[1]) nieko gero neturėdama, meiliji gyvent? ar n(e)atsimeni visų gyvų daiktų gyvatą smertelną Dievo leistą, kurioj kol patenka, jeig(u) ir sav kasžin kaip gerai darysi, tikt n(e)ilgai. Bet jei tą čėsą nesidabodama perleisi, paskui tą smertyj niekadai nesulauksi. O jei daugiaus nenori vargt, badą kęst, sunkiai gyvent, ir tokiu keliu penukšlų nevalgyt, tai vardan Dievo su manim eik į miestą pri(e) žmon(i)ų, kur gali didžiausioj pilnybėj gyvent ir geriausioj linksmybėj kavotis".

Tas žodis laukinę pelę tuoj privertė, del to sakė: „Eiva!"

Ir keliavusi abi dvi[2]), greitai bėgdami, į miestą abi dvi įlindo. Ir jau buvo pusė nakties, o visame mieste visi daiktai pakajuj ir vis dar drūtai miegojo, tom dvim įent[3]) į namus bagotojo žmogaus, visų gerų daiktų pilnybę turinčio, o čia pasiliko miesčianką pelė. Čion laukinę pelę į svečių butą, kur trys patalai buvo (svečiams atsigulus valgyt, kaip ir dabar turkų[4]) būdas yra), įvedusi pasodino į patalą iš aukso ir iš svetimų galvijų dantų (elvantų[5]) kaulais vadinamų) išdarytą ir išklotą (sakytumbei išrašytą), o brangiausiuoju raudonumu svetimų s(t)ra(i)gių kraujais išdarytais ir išgražintais milais užtiestą ir aptiestą.

Ana miesčianka, iš likusių visokių daug valgių tą dieną pirma buvusios čėsnies vis geriausius isskyrusi, skubindama atnešė ir, viešnei paduodama, liepia jai mylėtis ir, kiek tikt geriausių valgių nor, linksmai valgyt. Laukinė pelė tarp tokių valgių sėdėdama, dingojosi karaliaus vietoj esanti, ir didžiausioj linksmybėj gardžiausiais valgiais save pasilinksmino sakydama: „Toki(a) gyvata vertai ieškoma, bet manoji vargų pilna paniekinama".

O čia ūmai duris gergždžiant[6]), prabajus[7]) ir sovieckus[8]) skambant ir žmon(i)ų bei šunų balsu šaukiant girdėjai[9]), tai viešni abi dvi peli bėgt ir drebėt, labiausiai laukinė, kuriai kai(p) svetimai visi daiktai nepaprasti ir nežinomi. Paskučiaus vis

---

[1]) slav. pustynia (pusty—tukščias, dykas), palyg. pusti;
[2]) palyg. lenk. obydwie; [3]) įeinant; [4]) vertėjo įsprausta; [5]) vok. Elephant—dramblys; [6]) girgždant; [7]) slav. proboi; [8]) zovieckus nuo lenk. zawiasy; [9]) = buvo girdėti;

vėl pakajui esant ir maištui paliovus, drebėdama visu kūnu ir labai krutančia širdžia laukinė sakė: „Nepatinka man ši gyvata. Pasilik su Ponu Dievu, prietelka! Aš einu vėl į girias ir kalnus, pri(e) savo nor(s) blogo penukšlo ir žirnelių Aš vėliju geriaus ubag(a)s pakajuj, ne kaip didžiausioj pilnybėj vis rūpesčiuose ir baimėj gyvent".

Tas žodis nor mokint: savo mažumu pasikankinkis[1]) ir į didžios palaimos rūpesčius ir nežinomas širdies tūžmas n(e)įsivesdinkis.

---

15. Musė ir uodas[2]).

(XVIII-jo a. vertimas[3]) Gelerto pasakėčios).

Aš musės smertį apraudosiu
ir silpno uodo prapultį,
ir tau graudžiai išpasakosiu,
kaipo atliko[4]) abeji.
Musė jaunoji nulakiojo[5])
į vyno stiklą sklidiną[6]);
čia gėrė, čia girta pastojo,
čia skendė begirtuodama.
Pamatęs uodas jos likimą,
„nuo vyno", sako, „saugosiuos,
tą mano dūšia nepriima,
prie žvakęs džiaugsiuos degančios";
bet jis taipjau nesidabojas,
perdaug norėdams linksmintis,
mažas liepsnoj sudegin kojas
ir tuoj numiršta tylomis.

— —

---

[1]) pasikakink.

[2]) Vok. Der Tod der Fliege und der Mücke;

[3]) šią pasakėčią išvertęs, pasak vienų, kun. Šimelpenikas, pasak kitų — kun. Ertelis, pasak trečiųjų — lietuviškojo žodyno tvarkytojas Milkė;

[4]) likti, atlikti (negyvam);

[5]) lėkti, lėkėjas, lakioti, lakiotojas, lakūnas;

[6]) sklidus (slidus), sklidinas.

Vei žmones jūs, kurie lėbaujat,
lyg kaip šituodu elgiatės,
ir jūs ūmai, jei nepaliaujat,
papiauti būsit giltinės.

---

16. Gelerto Kulikas su spragilu[1]).

Milkės laisvai išversta baigiantis XVIII a..

Ansai kuliks su spragilu
per žiemą prisivargt turėjo
ir valgį vos su uždaru
skūpai užsipelnyt galėjo.

Tas kuočės[2]) nusidovijęs[3])
ir prisisrėbęs barščiais savo,
atsigul apsialsinęs[4])
ir su savim kalbėt pagavo:

„Tu toks gražus ir jauns esi,
ir dar ne bile kaip mokintas,
javus per čėsą būbiji[5]),
būk tik ant vargo užaugintas.

Kasdien rods liūbytum[6]) mėsos
ir savo pyvo stopą gerti,
bet ar tau spragilas tiek duos?
teks kitą darbą tau nutverti.

Juk tau jau reiktų ženytis,
o jei šaltyšiaus Oną vestum,
pastojęs bagočiausiasis,
su džiaugsmu spragilą pamestum.

Tu jai patinki, ir ji tau,
ir kad mergaitę tą laimėtum,
žiūrėkis tad, apsčiai kad sau
mėsos ir pyvo vis turėtum.

O dar šaltyšiaus po galvos[7])
tau šaunus jo urėdas tektų,

---

1) Vok. Der Junge Drescher; 2) iš kuo(mi) čėsu; 3) doyti (slav. davit'), dovytis (dykti, daužyti nusidovyti (gultinai privargti); 4) alėti (alėte išalėjo alus; tik alime - varge gyvename), alinti (dovyti, alsinti), (ilsinti), alsintis (ilsti), alsuoti (sunkiai dusuoti); 5) bubauti, būbyti (būgnyti, slav. bubnyt'), čia: kulti: 6) liūbyti (slav. liubit') mėgti, mylėti: 7) po šaltyšiaus galvos.

tada bėdos po tūlimos
ir tau, nabagai, pasisektų".

Tokių beturint jam mislių,
pareina ir šaltyšiaus Ona;
nors dedas, būk iš nežinių,
bet vis dažniau sutinka Joną.

Iš pirmo tėvs rods dukterį
kulikui duoti nenorėjo,
ale duktė ir jo pati.
patogų[1]) vyrą perkalbėjo.

Jis svotbą kėlė viežlybai,
gana visur išsikaštavęs[2])
ir pasidžiaugęs nemažai,
kad tokį grėčną žentą gavęs.

Bet džiaugias tik tuščių niekų,
nes mūsų amžis ne be galo,
ir giltinė neveizd dantų,
bet ir drūtus iš svieto varo.

Liga ateit nešaukiama,
ir jis ūmai iš čia atstoja;
o žents tiesiog pas amtmoną
pasimaldot[3]) greitai nujoja.

Bešnekant būrams karčiamoj,
kuriam bus dvars tą šlūžmą davęs,
šaltyšius šviežias jau parjoj,
urėdą iš kamaros[4]) gavęs.

Dabar mėsos jis tur pilnai,
kasdien gal pyvo stopą gerti
ir neprivalo taip labai
prispyręs darbo nusitverti.

Tai tau, šaltyšiau, linksminkis,
dabar nabagai, atsigausi,

---

[1]) rimtą, tinkamą;
[2]) kaštas (lenk. koszt iš vok. Kosten), kaštuoti, kaštuotis;
[3]) maldoti (vok. anmelden) — pranešti;
[4]) kamara (len. komvra, vok. Kammern)—kambarys, čia valdžios įstaiga;

nereiks tau pasirūpintis,
ir skarbus be vargų sukrausi.

Tič! neužmiršk tą kalbesį:
kad kas vargams nor čia išbėgti,
kitur jie atsitūpdami
belaukia jį tenai atsiekti.
Šaltyšius tau išpasakos,
kiek rūpesčių dabar turėjo,
nes kuočės[1]) viens iš apmaudos
vėl su savim taipo kalbėjo:

„Naudos įgavęs ir garbės,
be vargo būt nusitikėjau,
bet strampas[2]) vis gul prie šunies,
pipirai sprogst, medum pasėjau.

Veik[3]) pons mane iškolioja
ir kartais kuone mušti šoka,
o veik man būrai apmaudą
šypsodami daryti moka.

Vis amtmons baras ant manęs,
kad būrus taip didžiai užstoju;
o būrai skundžias tarp savęs,
kad taip smarkiai prieš juos durnoju[4]).

Kad juos nebaudi, juokiasi,—
kad baudi, dantimis tik griežia
ir, karčiamoj bebūdami,
nesvietiškai dar burną riežia.

Čia tau vargai su pašaru,
kad jį žalnieriams[5]) reik nuvežti:
čia būru su netikusiu
galėtum kuone susipešti.

Tad vargas vargą ir pridur,
kad būrai baudžiavą tur sekti,
ir tu, pristodams juos visur,

---

[1]) kuo čėsu, kartą; [2]) šuniui mušti;

[3]) veik—veik: tai—tai, čia—ten;

[4]) durnas (slav. durny) — kvailas, — durnoti (burnoti) — kvailai elgtis, siusti, bartis;

[5]) žalnierius (len. żołnierz, vok. ir pranc. soldat, iš lot. soldus, soldarius) — (samdomasis kareivis);

vėl negali pakajaus tekti.
O kad ir kuočės tau smagu,
tai Ona kaip kokia pikčiurna
(kad niekur būtų tau ramu[1]),
namie beriežia savo burną.
Pakol dar spragilą valdei,
smagiai kaip vilnose miegojai,
ale kaip čia įsikišai,
ir savo atilsį prastojai.
Ak, kad nebūtų tau gėda,
beveik iš klano šio išbristum,
ir vėl nutvėręs spragilą,
kol gyvs patogiai išsimistum.
Bet liepto galą užėjai,
vargus gavai, norėdams šlovę,
kęsk todel apmaudus kantriai".
Taip nusiramdęs, tart paliovė.
Jūs, vargdieniai, nemislykit,
kad vargas neatsiek bagočius;
jisai (nusistebėtumbit)
ir viešpačių atrand paločius!
Kits pons tur rūbus blizgančius,
su žirgais bingusiais važiuoja,
tačiau nepasirūpinus,
nei vieną nakt' neužsikloja.
Kas visas iš vargų iškliūt
ir nesirūpintis[2]) ketina,
tokiam nereikia sviete būt,
tai mus šaltyšius pamokina.

---

17. Kun. Šimelpeniko Karaliaučiaus štadentas.

(1748[3]).

Mano mielas prieteliau!
Andai visas nuliūdau,
kaip Vilkiškių[4]) šulmistras[5]),
mane aplankydamas
sakė, būk tu nesenai
jį Vilkiškiuose lankei

---

[1]) vokietybė; [2]) nesirūpinti.
[3]) Vadinasi, rašyta maždaug tuo metu, kai Duonelaičio pasakėčios ir idilės.
[4]) Vilkiškiai—netoli Tilžės; [5]) mokytojas;

ir potam pakalniškius[1])
lankęs esi kunigus.
Aš tariau: „Kodel mane
jis šį žygį aplenkė?“
To gi del su apmaudu
tav aš tai įspėt turiu:
kodel, miels išdykėli,
taip mane paniekini?
Kuom tave, miels prieteliau,
aš taip didei raudinau?
. . . .
Dar del šulmistro daugiaus
ir del mielo jo sūnaus
tav turiu čia paminėt
ir į ausį pasnibždėt.
Bėdžius tas pilns rūpesčio
didei nusitūžijo[2]).
Akys, skruostai ir kakta
buvo didei suraukta;
raudonavo nosis jo,
lyg kaip snapas kurkino[3]).
Ėjo vis čiulpšiodamas[4])
ir begniaužydams rankas,
todel, kad jau jo sūnus
dedams yr į štadentus[5]),
o jam nėr tiek pinigų,
kiek išmest jam privalu.
Tai tiesa, jam reik stubos,
reik sermėgos mandagios[6]),
reik jam valgio, gerimo,
vakarais reik žiburio,
reik jau malkų šildytis,
dar, be to, prafesoris
ir už pamokinimus
atim savo mokesčius.
Kaip su mierna mašnele[7])
jis bus Karaliaučiuje?
Norint spogas[8]) prie šalies,
tikt badu jis mirt turės.
Vakarais be likties[9]) jis
lindos kaip šikšnosparnis,
ir be malkos pagalio
jis per žiemą netrivo(s).
Bet didžiausia bus bėda,
kad jis pamokinimą
iš savo mokytojų
nekaip gaus be pinigų[10]).
Kas gi šitaip bus iš jo?
Teks jau vėl keliaut namo.
Nieko jis išmokt galės[11]),
štaderuodams[12]) suteškės[13]).
Kad, brolel, rašiau tav tai,
bau tu jau nusimanai,
ką aš tav primint ketu?
Tiek sakyt tav meiliju:
būk ant savojo genties
susimilstančios širdies.
Tu taukinyje[14]) tupi,
turto viso pilns esi.
Tav muštinių dorelių[15])
ir raudonų auksinų
mašnos yr pilnintelės:
duok ben ką iš tos krūvos!

---

1) Pakalnė, Šilutės aps.; 2) palyg. tūžytis (graužtis), tūžba (tūžma); 3) kalakuto; 4) čiulpčiodamas—(susigraužęs); 5) lot. studio, studens, studentas; 6) tinkamų rūbų; 7) slav. mošna—piniginė; 8) špogas nuo slav. špaga (iš italų kalbos)—paradoms kardas; 9) vok. Licht—šviesa; 10) vokietybė: nekaip gaus—nekaip negaus; 11) nieko... galės=nieko negalės; 12) lot. studio, vok. studieren—mokytis, studijuoti;
13) suliesės (lyg dideliais lašais sukris); 14) taukiniame kodelyje = taukuose; 15) Prūsų taleriai (muštieji)—muštiniai;

Bėdžiaus to pasigailėk
ir šį metą[1]) užmokėk
tikt už tuos kolegijus[2]),
tariant filosofiškus,
nes del kito reikalo
jau parūpins tėvas jo.

Neatsikalbėk, meldžiu,
būk tai tav padyvytų[3])
mylima tavo pati;
jūk mes žinome visi
ją širdingą esančią,
širdingesnę už tave.
Jau meili širdelė jos,
kiek galės, jam dovanos.

Tu tiktai nebūk spulus[4]),
bet meilingas ir dosnus.
Dievas tav atlygins tai,
ką jam duosi, dovanai.

Būk tam tarpe sveiks, broliau,
aš tave podraug prašau:
duok šimtą labų dienų
nuo namiškių mūsųjų
tavo pačiai mylimai,
nuo manęs taip jau gražiai
ir Enskūnų[5]) kunigą
bei jo pačią mylimą
sveikink su būčiavimu.
Pasilikis su dievu!

Neužmiršk mane lankyt
ir ką tav rašiau, daryt.
Jei mane paniekinsi,
tai man nepadyvysi,
kad tave lietuviškai
aš išbarsiu dideliai.

---

18. Iš Omero Odisėjos.
(Ralio vertimas[6]), 1921).

Įžanga.

Vyrą[7]) pagarbinki, Mūza, prityrusį vargo didžiausio,
ilgąmet jūroje vargusį, šventąją Troją sugriovus.
Daugio žmonių jisai matė tvirtovės ir būdą pažino,
daugel jis jūroj nelaimių prityrė ir skausmo širdingo,
gelbėdams savo gyvybę ir savo draugų pagrįžimą,
bet gi, vienok, neįstengė jis jųjų išgelbėti, vargšas:

---

[1]) šįmet; [2]) už mokslą kolegijose; [3]) sl. dyvyt'sia—stebėtis, čia: būti nepatenkintai; [4]) šykštus; [5]) netoli Tolminkiemio (Duonelaitis) ir Valtarkiemio (Rugys)

[6]) Ekzametru, kaip Omeras ir Duonelaitis;

[7]) Odisėją;

patys, savu kvailumu, užsitraukė jie pragaištį baisią. Bepročiai! Saulės aukščiausio dievaičio jie jaučius papiovė sau prasmaitinti, o Saulius jiems atėmė dieną grįžimo... Taigi nuo šičia, o, Dzeuso dukter[1]), tu pradėk mums dainuoti.

Odisėjos sūnus Telemachas.

Vos tik prašvito iš oro užgimus Aušra raudonpirštė, šoko iš patalo minkšto sūnus Odisėjo protingas. Greitai rūbus užsivilko, per petį gi aštrųjį kardą sau užkabino, po kojų baltų pasirišo papėdes. Ėjo iš savo nakvynės gražus, kaip jaunasis dievaitis. Liepė tuojau jis skelbikams didbalsiams vyrijon pašaukti vyrus achajus, gražiai garbiniuotus. Pašaukus, šie greitai rinkosi. Jiems susirinkus visiems ir krūvoje jau besant, pats jis atvyko į vietą su ietimi rankoj varine; sekė paskui dideli du jo šunes laukiniai kudloti. Dyviną grožį jo veidui suteikusi buvo Atenė, žmonės visi net stebėjos, iš tolo ateinant pamatę. Sėdosi tėvo jis sostan ir seniai jam vietos užleido.

Du ereliu.

. . . . . Ereliu du čion pasiuntė Dzeusas ėktų, aukštybėn iškilus nuo artimo kalno viršūnės. Jie du sau lėkė pradžioje greiti lygiai vėjas tyruose. Vienas greta su kitu ir sparnais vienas kitą pasiekdams. Rinkos skardžiosios atlėkę ties viduriu, jiedu pradėjo suktis į ratą, galvomis lingavo ir prapultį lėmė, peštis pradėjo tarp savęs ir ėmė kits kitą draskyti; plunksnas galvos ir žandų nusipešę viens kito, šalin jie nulėkė, savo kovos nepabaigę, ir dingo už miesto.

Baisiai pabūgo visi ir nustebo, erelius pamatę, dvasioje svarstė visi, ką norėjo jiems paukščiai pranešti.

Saulė.

Saulė pakilo iš jūros, išplaukus į mėlyną dangų, nešdama šviesą dievams amžiniems ir žmonėms trumpaamžiams ir vaisingiausiai penėtojai žemei.

---

[1]) Mūza.

Kalipsės[1]) *rūmai.*

Degė ugnis kamine. O aplinkui — tai sklido gardžiausias
kvapas nuo degančio medžio, o ji sau, dainuodama, audė
aukso šviesiu šautuvu, sau audimą užtaisiusi staklės'.
Rūmas, apaugęs aplinkui gražiausia giria, žaliumynais:
alksniai čion buvo ir popeliai dailūs, kvapus kiparisas.
Medžiuose paukščių privisę daugybė: pelėdos ir varnos,
ir vanagai pajūriniai, kurie nuo vandens tykaun' maisto.
Rūmas uolinis apaugęs iš visur dar vynuogių medžiais,
kekėmis uogų apsvirusiais. Garsiai skambėjo šaltiniai
viens greta kito arti, keturi gi iš viso. Toliau dar
pievos plačiausios ir minkštos, fiolių, sėlynų priaugę,
dailiai žydėjo. Pats dievas, į vietą tą dailią atvykęs,
būtų turėjęs stebėtis ir savo širdyje gerėtis.

Alkinojo[2]) *rūmai.*

Lygiai, kaip saulės šviesa kuomet šviečia ar pilno mėnulio,
tokis žvilgėjimas buvo visuos Alkinojo namuose.
Žibančio vario dabintosios sienos žerėjo nuo slenksčio
iki kertės tolimiausios, o mėlyno plyno po lubų
juosta plati užvesta. Visos durys apkaustytos auksu.
Staktos iš gryno sidabro nulietos — suleistos į slenkstį.
Gryno sidabro skersinės, o grandys prie durų iš aukso.
Aukso ir gryno sidabro po porą šunų katroj pusėj
durų gulėjo, kuriuosius Hefaistas[3]) nežemės gudrybe
buvo nutapęs saugot namams Alkinojo karaliaus.
Buvo tie šunes, mirties nepriklausą ir niekad nesenstą.

Suolai pasieniais stovėjo aplinkui nuo slenksčio ik galui;
buvo visi jie audimais užkloti brangiausiais, namuose
austais miklių ir darbščių moteriškių iš tarpo tarnaičių.
Šičia sėdėdavo vadai feakų, suėję vyrijon,
vyną girsnodami, valgio gardaus užsikąsdami: nieko
rūme netrūko. Pastovais aukštai pastatytais stovėjo
aukso stovylos vaikų su žibintuvais rankose: naktį
žibino jieji namuose puotaujant svečiams Alkinojo.

---

[1]) nimfa Kalipsė, kuri laikė Odisėją nelaisvėj;
[2]) Feakų karaliaus, kuris maloniai priėmė Odisėją;
[3]) malonusis vėjas;

Pusšimtis buvo namuose karaliaus tarnaičių darbščiųjų:
vienos jų malė kviečius gintarinius rankiniais maltuvais,
kitos plasdėjo prie staklių ar verpė dažytąją vilną.
Visos plasdėjo, susėdę eilėmis, kaip popelio lapai.
Audimai buvo taip tankūs, jog nė alyva nepramirko.
Lygiai, kaip patys feakai visus kitus žmones pralenkia
savo laivų greitumu, tarp jų moters audimu pralenkia.
Jas išmokino dievaitė Atenė pati ir parodė
daug joms gudrybių visokių ir suteikė šviesųjį protą.
Sodas didžiausias už kiemo ten buvo, apmūrytas mūru,
medžių vaisinių, plačių ir šakotų, priaugęs visokių:
obelės, kriaušės ir medžiai granatų su vaisiais auksiniais.
Fygos ir medžiai alyvų vaisingų ir žydinčių gausiai
apskritą metą — ir vasarą karštą ir žiemą nejaukią
rastumei vaisių ant medžių. Zefyras[1]) neliaudamas pūtė
drungnas ir sirpino vienus vaisius, o vėlesnieji augo:
kriaušė po kriaušei ten sirpo; po obulio — kits obuolys vėl,
vynuogių kekė po kekei, po fygai gi sirpo figa vėl.
Buvo čionai ir vynynas derlingas ir vynuogių kekės
džiūvo ant saulės tikroj tam džiovykloj, o kitos dar laukė
savo rinkėjų, kitas gi jau maigė, išspausdami sultį.
Daug buvo jų dar žalių, nesenai iš gėlių užmezgę,
daug ir pradėjusių sirpti ir tamsia sultim prisipilti
sodo kraštuose, gražiai sutaisytose lysvės' ten buvo
pilna priaugę visakių virimui ir valgiui žaliumų.
Du ten šaltiniai skambėjo, sruvendami vandenį tyrą:
vieno vanduo, aplink sodą aprietęs, skambėdamas bėgo;
antras gi bėgo pro angą to rūmo: jo vandenį sėmė
pilies gyventojai. .Taip tai gausingai namai Alkinojo
buvo dievų dovanų kupini ir net viso pertekę.

Odisėjas pavargėliu paverstas.

Deivė Atenė[1]) savo lazdele Odisėją užgavo.
Tuoj jam sutraukė raukšlėmis jo gražiąją odą ant kūno,
šviesūs nusmuko plaukai, o sustingę nariai ir jo kūnas
odą sudžiūvusią gavo senelio karšinčiaus vargingo.

---

[1]) Odisėją globojanti deivė;

Akys paraudo ir pūliais paėjo — taip gražios ik šioliai.
Jam ant pečių atsirado sudriskęs drabužis ir tamsūs
driskiai, juodi marškiniai, surūkyti, pasmirdę nuo dūmų.
Virš tų ryzų biaurių, nuo lytaus prisidengti jam rados
elnio oda nudėvėta, sena, išsitrynus. Į ranką
įteikė pagalį jam, ant pečių gi jam užsvėrė terbę,
lopytą, seną, su pasaitu pančio, be diržo per petę.

Odisėjo atvykimas pas skerdžių.

Ėjo tad sau Odisėjas nuo uosto keliu akmeningu,
kalnų kraštais ir miškais į tą vietą, kur liepė Atenė,
kur jo ganytojas dieviškas kiaulių gyveno, daugiausia
pono žiurėdamis naudos, kur jam pavedė pons[1]) išvažiuodams.
Rado kiauliaganį dorą besėdint prieš savąją gryčią.

Namas, aptvertas aplinkui tvora su kiemu gan platoku,
buvo aukštoje kalvoj pastatytas ir matoms iš tolo.
Namą, neklausdams nei seno Laerto[2]), nei Penelopėjos[3]),
pats pasistatė kiauliaganis dors, akmenų prisirinkęs.
Kiaulėms kad būtų uždarymas nakčiai, jis kiemą aptvėrė
ąžuolo basliais, į žemę sukaltais drūčiausiai ir tankiai.
Dvyliką dar didelių kiaulininkų pastatė kieme jis,
vieną ties kito arti; kiekvienam jų po pusšimtį kiaulių
žemgulių tilpo nakvynėn. Ir visos jos buvo veislinės.

. . . .

Viso nedaug jų tebuvo, bet vis delto buvo dar likę
trys dar šimtai šešiasdešimts galvų, kuriuos saugojo šunes,
baisūs, kaip žvėrys kokie, keturi; juos kiauliaganis pats sau
užsiaugino. Tuo tarpu jis dirbosi nagines kojoms,
piaustydams storąją odą. O piemenys buvo išėję
kiaulių ganyt katras sau į ganyklas...........

Šunes, lojikai pikti, Odisėją pamatė iš tolo.
Lodami puolė jie smarkiai patikt. Odisėjas, pavojų
tokį pamatęs, prisėdo ant žemės ir pametė lazdą.
Būtų pražuvęs jis vargšas ant savo pat žemės, jei būtų
pats neskubėjęs kiauliaganis gelbėti svečio, pametęs

---

1) Odisėjas;
2) Odisėjo tevas;
3) Odisėjo žmona;

darbą iš rankų, išbėgęs iš kiemo. Vardais pavadinęs, savo nutildė šunis, akmenais juos nubaidęs, Eimėjas[1])

Senasai šuo.

Šuo Odisėjo gulėdams kieme, pastatė ausis ir pakėlė galvą. Tai buvo šuo Argos, paties Odisėjo didvyrio dar užaugintas. Išmokyt medžioklės jis jo nesurojo, nes Ilijonan[2]) šventan iškeliauti jam teko.........

.... Dabar jis jau niekam nebtinkąs gulėjo, Argos, vargingas šuo tolimo pono, ant mėšlo, kurio daug buvo prie vartų, kur krovė iš karvių gurbų ir arklidžių krūvą didžiausią laukui karaliaus derlingam užmėžti. Šič ir gulėjo vargingasai Argos tas, erkėms apkibęs, bet kaip pajuto tiktai Odisėją pagrįžus, mėgino uodegą vizgint ir suglaudė savo ausis, bet neteko tiek jam jėgų, kad prišliaušlų prie pono ar nors pasikeltų.

. . . .

. . . . Tuo tarpu juodoji begailestinga mirtis vargšą Argą pasmaugė, daleidus jam tik po dvidešimts metų jo mylimą poną išvysti.

---

1) Eimėjas (Eumejus) — Odisėjo kiauliaganis;
2) Trojon;

Del leidinio klaidų.

Patikrinus III-jį šių knygelių leidimą su II-ju, deja, pasirodo, jog II-sis kad ir turi savų trūkumų, bet tipografiniu atžvilgiu, šiaip ar taip, buvo geresnis už dabartinį III-jį. Tik išspausdintame leidime pasitaiko e viet. ė, a viet. ą (žiūrekit pasakojima), ypačiai petitu (smulkiu raštu) išspausdintuose prierašuose — neaiškių, vos pastebimų lenkiškų ć (minkštoji c), apleistų skirtukų, įsispraudžiusių riebių raidžių vietoj paprastų, nevienodo didumo numeracijos skaitmenų. Šitokie riktai skaitant nesunku ištaisyti ir odel čia jų nesurašoma.

Skaudžiai nukentėjo skyrius: „5. Duonelaičio eilių skaitymas" (pusl. 30—37), kuris tikrai ištaisyti begalima būtų tiktai iš naujo ir kur kitur išspausdinus. Paliksime patiems skaitytojams aiškiau įrašyti kirčius, kur jie yra neaiškūs, vos pastebimi, o čia pamėginsime kai ką svarbesnio ištaisyti:

30 pusl.	9 eil.	nuo apačios	turi būti:		ἕξ....., μέτρον
31 „	15 „	„ viršaus	„	:	πολύτροπον, ὅς...
„ „	12 „	„ apačios	„	:	πενθημιμερής....
„ „	10 „	„ „	„	:	τροχαῖον....
„ „	8 „	„ „	„	:	ἑφθημιμερής...
34 „	6 „	„ „	„	:	—́ — | —́ — | —́ ‖ — | —́ — | —́ ◡◡ | —́ ⏓
„ „	4 „	„ „	„	:	—́ — | —́ ◡◡ | —́ ‖ — | —́ — | —́ ◡◡ | —́ ⏓
35 „	2 „	„ viršaus	„	:	—́ — | —́ — | —́ ◡ ‖ ◡ | —́ ◡◡ | —́ ◡◡ | —́ ⏓
„ „	7 „	„ „	„	:	—́ — | —́ ‖ — | —́ — | —́ ‖ — | —́ ◡◡ | —́ ⏓
„ „	9 „	„ „	„	:	—́ — | —́ ‖ — | —́ — | —́ ‖ — | —́ ◡◡ | —́ ⏓
„ „	11 „	„ „	„	:	—́ — | —́ ‖ ◡◡ | —́ — | —́ ‖ ◡◡ | —́ ◡◡ | —́ ⏓
„ „	11 „	„ apačios	„	:	—́ — | —́ — | —́ ‖ ◡◡ | —́ ‖ — | —́ ◡◡ | —́ ⏓

Čia kreipiama taip pat skaitytojų dėmesio dar šioms pataisoms:

39 pusl. 21 eil. nuo apačios turi būti: ne, ne verkt, bet...
40 „ 20 „ „ „ „ :...... budavonei.....
72 „ 10 „ „ „ „ :.... lieps pasipurtint!“
79 „ 20 „ „ „ „ :.... Tą.....
„ „ 19 „ „ „ „ : Kurs.......
91 „ . . . . : Būrai šoka......
93 „ turi būti:... Prėtorijo....
146 „ 5 eil. nuo apačios turi būti:...... Ὄρνιθες
148 priерašas turi būti 147 puslapyje, nes taikomas visam 147—164 pusl. skyriui.
165 pusl. 7 eil. nuo apačios turi būti: šviesuolių kūrinys. Mūsų dainiaus gimininguimas.....
174 pusl. 8 eil. nuo apačios „ : (sl. strogi,

Autorius linkęs yra rašyti: ekzametras (ne hekzametras), iperbolė (ne hiperbolė), Omeras (ne Homeras), kun. Ertelis, Alės universitetas, partapijonas, pabrikas, bet žinodamas daugelį kalbininkų tam nelinkstant, nedrįso h griežtai visur braukti ir todel, rašydamas kelis ankščiau minėtus žodžius be h, paliko mechaniką ir pan. Deja, dviem bekoreguojant nevisur taip išlyginta ir todel vienur liko mechanika, kitur mekanika, vienur Omeras, kitur Homeras. Skaitytojams, ypačiai mokytojams, teks čia savaip nusistatyti ir atatinkamai sau tie žodžiai ištaisyti. Išlygintina taip pat Vergilis (30 pusl.), Vergilijus ir Vergilijo (166—167 pusl.), nes arba 1) Vergilis, Vergilio, Vergiliui, arba 2) Vergilijus, Vergilijaus, Vergilijui, arba 3) Vergilijas, Vergilijo, Vergilijui.

Keliose vietose iš I-jo ir II-jo leidimo pasilaikytasai „kitataučių“ žodis gal turėtų būt pakeistas, kaip to reikalauja mūsų kalbos tyrėjai, „svetimtaučiais“ arba, nenorint „svetimumo“ pabraukti, „kitų tautų“, „kitos tautos“ „kitokios tautybės“.

Paveikslų sąrašas.

TURINYS.

A. Duonelaičio visuomenė, gyvenimas ir kūryba.

B. Is Duonelaičio eilių.

„VAIRO“ BENDROVĖ

Kaunas, Laisvės al. 48., Tel. 984.

iki šiol išleido bei leidžia šias knygas:

1) Prof. M. Biržiška. Iš A. Mickevičiaus raštų 32 paveikslai, did. form., 287 pusl. . . . . , , 7.50
2) Prof. M. Biržiška. Duonelaičio raštai, iliustruoti, 216 pusl. . . . . , , , , , , 6.50
3) A. Busilas. Pirmieji žingsniai. Elementorius. Spalvotos iliustracijos 80 pusl. Priedas, karpoma abėcėlė. J. Burbos viršelis. 1.50
4) B. Brauns. Anglų kalbos vadovėlis. Lietuviškąją dalį paruošė, Talmontas, su ištaisymais anglų kalbos 46 pusl. . . . . , , 3,—
5) D-ras med. St. Bregeris. Kaip atgauti ir išsaugoti sveikas ir gražus veidas 46 pusl. . . . . 1,—
6) Pr. Barzdžius. Radio raktas. Karl Treyse radio mėgėjams vadovėlio įvadas. Populiarinės žinios, kaip pačiam įsivesti radio namie 32 pusl. . . . 1.50
7) B. J-nė. Gražiausios ir mėgiamiuasios Sodiečių dainos, apie meilę, tėvynę, karą ir kitką... ir linksmos ir graudžios, kokių tik nori 162 p. J. Buračio viršelis. 2.—
8) Mano Kalendorius bus liedžiamas kas met. . . .
9) Jonas Norkus. Didžiojo karo laikų lietuvių dainos. . 3.—
10) Platonas. Sokrato apologija. Kritonas, vertė M. Račkauskas. Iliustruota ant geros popieros 72 pusl. 3.—
11) Romain Rolland. Beethoveno gyvenimas, su atvaizdu. Vertė V. Kamantauskas 48 pusl. . . . . 1.—
12) Henrikas Sienkevičius. Dykumose ir giriose, apysaka I dalis. Vertė M. Pečkauskaitė. Antrasis pataisytas leidimas J. Burbos viršelis 208 pusl. . . . , 3.50
13) Sieninis kasdieną nuplėšimas kalendorius leidžiamas kas met . . . . , , , ,
14) Sienelės (lentelės kalendoriams su paveikslais gražaus lit. darbo V. Bičiūno piešti). . . . . 25 c.
15) J. Švaistas. Šilkinė suknelė. Apysakos. 248 pusl. J. Buračio viršelis 4.25

16) Karl Treyse. Radio mėgėjams vadovėlis. Vertė Tech. Barisas, J. Buračio viršelis 172 braiž. 128 pusl. . 5.—

17) Trumpas ispanų kalbos vadovėlis, skiriamas lietuviams, važiuojantiems Argentinon, Braziljion ir kitosna pietų Amerikos valstybėsna 32 p. . . . . 2.—

18) Petras Vaičiūnas. Patriotai. 4 veiksmų komedija. K. Šimonio viršelis 117 pusl. 2.75

19) Petras Vaičiūnas. Nuodėmingas Angelas, penkių veiksmų drama. K. Šimonio viršelis 123 pusl. . . . 2.50

20) Petras Vaičiūnas. Gimtuoju vieškeliu. Trečias eilėraščių rinkinys J. Buračio viršelis 52 pusl. . . . . 2.—

21) Prof. V. Vieržbickis. Kaip auginti ir kaip išdirbti tabakas. Vadovėlis Lietuvos tabako augintojams 60 p. 1.50

22) Mokinio dienynas—geros popieros . . . . 1.—

23) H. Sienkevičius. Dykumose ir giriose. Vertė M. Pečkauskaitė II dal. spaudoje . . . .

24) A. Diuma. Grafas Montekristo. Romanas. Vertė P. Morkūnas I. tomas 1928 m. 224 pusl. kaina 3 lt. iš viso bus 5 t-mai . . . .

25) Juozas Raseckas. Vaikų džiaugsmai. Vaikams scenos vaizdeliai 1928 m. 64 pusl. . . . . 1.—

26) A. Čechovas. Apysakos. Vertė St. Dabušis spaudoje .

27) A. Vienuolio raštai IV knyga. Nepriklausomybės 1928 m. vas. pamin. Spaudoje . . . .

28) Gr. Valančius. Konstitucinė teisė įvairiose valstybėse. Spaudoje . . . .

29) Vienuolio raštai I knyga spaudoje . . . .

30) Vienuolio raštai II knyga spaudoje . . . .

31) A. Buividaitis. Prancūzų kalbos vadovėlis, spaudoje

32) J. Mičiulis. Pedagogika ir didaktika. Kalbos žiūrėjo Butėnas. Spaudoje. . . . . . , . . , , , ,

33) L. Giros raštai I dalis. Spaudoje . . . .

34) V. Bičiūnas. Vilniaus!... Romanas. Spaudoje . .

35) J. Franckevičius. Brazilija, Argentina, Uragvajus. Aprašymas šių žemlapių. Spaudoje . . . .

Perka rankraščius, leidžia knygas, priima komisan. Laiko visas knygų naujienas ir senesnes retai gaunamas knygas lietuvių kalboje. Knygynams, bibliotekoms dideli %%.

Kaina 6⁵⁰

A. Bako, spaustuvė, Kaunas, Ožeškienės g-vė 5 Nr. Telef. 970 ir 971.